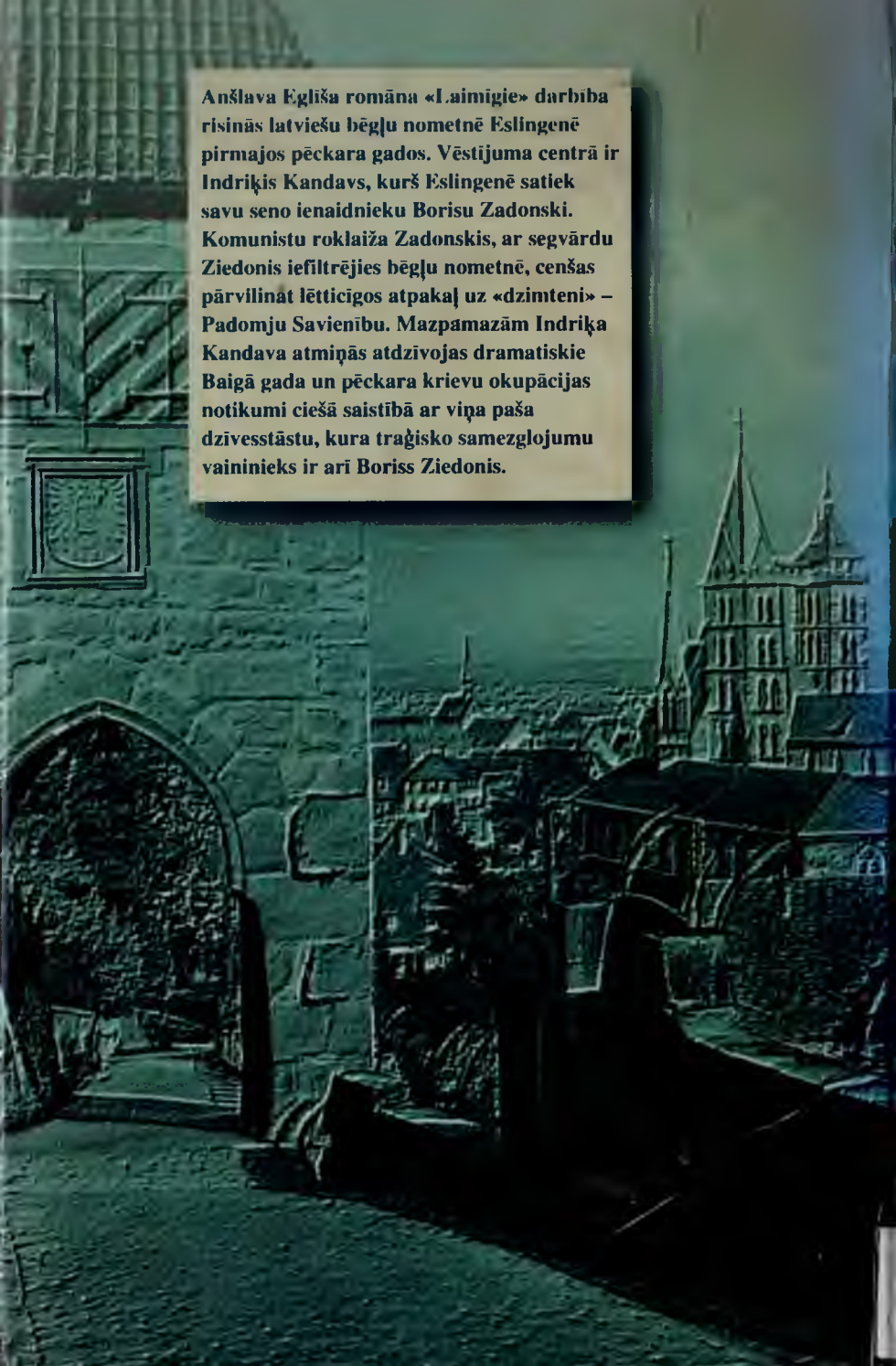

ANŠLAVS EGLĪTIS

LAIMĪGIE

ZINĀTNE

Anšlava Egliša romāna «Laimīgie» darbība risinās latviešu bēgļu nometnē Eslingenē pirmajos pēckara gados. Vēstījuma centrā ir Indriķis Kandavs, kurš Eslingenē satiek savu seno ienaidnieku Borisu Zadonski. Komunistu rokaiņa Zadonskis, ar segvārdu Ziedonis iefiltrējies bēgļu nometnē, cenšas pārvilināt lētticīgos atpakaļ uz «dzimteni» – Padomju Savienību. Mazpamazām Indriķa Kandava atmiņās atdzīvojas dramatiskie Baigā gada un pēckara krievu okupācijas notikumi ciešā saistībā ar viņa paša dzīvesstāstu, kura traģisko samezģojumu vaininieks ir arī Boriss Ziedonis.

Anšlavs Eglītis

LAIMĪGIE

Noskanējis grāmatu un failu izveidojis Imants Ločmelis

ZINĀTNE

UDK 821.174-31
Eg 730

Romāns tiek publicēts pēc
"Grāmatu drauga" 1952. gada izdevuma

Māksliniece INĀRA JĒGERE

ISBN 5-7980-1222-0

© Priekšvārds — Viktors Haus-
manis, 1998
© Izdevniecība "Zinātne", 1998

ANŠLAVA EGLIŠA ROMĀNS "LAIMĪGIE"

Nav viegli fiksēt to brīdi, kad cilvēks jūtas laimīgs. Arvien šķiet, ka laime uzsmaidīs tikai rīt vai parīt, bet, kad parītdiena pienāk, atpamies, ka laimes brīži pieder jau pagātnei. Laimes mirkļus baudot, nemaz neatskāršam, ka nu varam sevi dēvēt par laimīgiem. Mūsu literatūras klasiķis Anšlavs Eglītis (1909—1993) par šo problēmu uzrakstījis pamatīgu, biezu romānu un tajā ataino sarežģītu posmu mūsu tautas dzīvē. Otrā pasaules kara nogalē, bēgdami no padomju okupācijas ļaundarbībām, vairāki simti tūkstoši mūsu tautiešu devās bēgļu gaitās, vispirms uz Vāciju un Zviedriju, tad arī tālāk. Gandrīz visa Vācija, īpaši tās dienvidu daļa bija nosēta ar latviešu bēgļu nometnēm. Varētu likties, ka mūsu tautieši nonākuši neapskaužamos apstākļos: dzimtene bija zaudēta, un ar katru svešatnē nodzīvoto dienu arvien vairāk pagaisa ilūzijas par iespējamo drīzo atgriešanos Latvijā. Pagaidu dzīvesvieta Vācijā visbiežāk bija ierādīta kādreizējās vācu armijas kazarmās vai militārajās mācību iestādēs, dažiem no bēgļiem izdevās atrast pajumti privāti īrētās istabās, bet vietējie vācieši mūsu tautiešus nepavisam neuzņēma atplestām rokām, un viņiem nereti nācās uzklaust nievīgas piezīmes.

Bēgļu nometne — jau pašam šim vārdu kopojumam piemīt tāda pabaiga nokrāsa. Taču Anšlavs Eglītis par nometnes ikdienu uzraksta romānu, kam liek virsrakstu "Laimīgie". Un tas paradoksālā kārtā ir viens no bezbēdīgākajiem prozas darbiem latviešu literatūrā.

Anšlavs Eglītis pazina latviešu trimdinieku dzīvi, pazina šos cilvēkus, bieži tika viesojies Eslingenē, nelielā pilsētiņā Vācijas dienvidos, kur norit romāna darbība, taču šo romānu nav rakstījis

tur, Vācijā, bet gan pēc izceļošanas uz Ameriku. Tad varēja atskatīties atpakaļ, visas ar izceļošanas grūtībām saistītās likstas bija atstātas vakardienā, nometnes ikdienu arī, jaunajās mītnes zemēs iebraucējus sagaidīja vēl neatrisinātu problēmu gūzma: vajadzēja atrast darbu, juntu virs galvas un iespēju tikt no mājas uz darbu — nācās nopirkt automašīnu. Nu vairs nebija nevienas aprūpes organizācijas kā sonāk, Vācijā, kad par Latvijas bēgļu iztiku un mājvietām rūpējās starptautiskās palīdzības organizācijas UNRRA un IRO, nu par visu nācās gādāt pašiem. Lielai tiesai iebraucēju kādreiz apgūtās profesijas jaunajā zemē nederēja, tālab augsti mācītiem profesionāļiem nācās ķerties pie lauku darbiem, aktieri kļuva par pārdevējiem vai viesmīļiem, bet rakstnieki — kā nu kurais: cits par uzraugu vājprātīgo namā, cits par transportstrādnieku un krāsotāju — šādus darbus pirmajos gados pēc izceļošanas nācās strādāt Anšlavam Eglītim. Par laimi, viņam līdzās allaž bija uzticamais dzīvesdraugs gleznotāja Veronika Janelsiņa. Pirmajā laikā pēc iebraukšanas ASV, dzīvojot Oregonas štata Seilemas pilsētā, viņa bija tā, kas pelnīja naudu, gleznodama pasūtījuma portretus, un Anšlavs varēja nodoties rakstniecībai. Laikraksts "Laiks" turpinājumos sāka publicēt romānu "Laimīgie", atsevišķā grāmatā tas iznāca 1952. gadā. Un nu, atpakaļ raugoties, it kā sūros bēgļu nometņu gadus apmirdzēja silti saules stari. Gāja jau toreiz paraibi, un tomēr — nometņu iemītnieki vismaz bija paēduši — viņi saņēma pārtikas devas vai varēja paēst kopgaldā. Uz darbu nevajadzēja iet, un brīvā laika bija atliku likām, tā pietika sabiedriskai rosībai, kora organizēšanai, teātra spēlēšanai, rakstnieku sarikojumiem, tiesa, arī dažādām tenkām un mīlestības romāniem. Un galu galā šos cilvēkus varēja dēvēt par laimīgiem. To apzinās Eslingenē nokļuvušais romāna centrālais varonis Indriķis Kandavs un pāris vietās izsakās: "Laimīgie Eslingenes latvieši!" Viņi bija drošībā un viņiem nevajadzēja baidīties par to, ka naktī pie durvīm atskanēs klauvējiens un, durvīm atveroties, skarba pavēle — nākt līdzī. Ar šo realitāti nācās rēķināties dzimtenē palikušajiem. Par dzīvi Eslingenē Kandavs turpina: "Mēs dzīvojam tikai sev. Mums nav jāstrādā. Mums nav rādžu par rītdienu. [...] Pār Eiropu biezē jaunas nojautas, bet mūs tas noskar. Mēs varam aizbraukt. Mēs varam emigrēt. Groziet, kā gribat, mēs esam un paliekam — laimīgie!"

Juunapgūtajā Amerikā pats dzīvodams iesākumā nepavisam ne spozos apstākļos, Anšlavs Eglītis uzrakstīja vienu no saviem visatjaunīgākajiem romāniem. Brīžam tā vien liekas, ka smieklī un asprātība no romāna "Laimīgie" lappusēm lītu aumaļām. Rakstnieks

val bija jauns, viņam bija drusku pāri par četrdesmit, tā sakot — virtotās pašos labākajos gados, viņš prata valdzināt un prata pasmaidīt. Voronika Janolaiņa 1997. g. 20. janvāra vēstulē autoram raksta: "Anšlavs novienam nevēlēja jaunu, bet no laba joka nespēja atturēties."* Bet citviet piebilst: "Mūsu ikdienā 80% bija mākslas un 20% volna dziļšana. Tas ienesa dzīvē svaigumu" (1996. g. 29. jūl.).**

Šai romānā darba sūrumu vai, pasarg' Dievs, sviedru smaku nevar no manīt, bet jauko, velna pilno garu gan, turklāt tas nav pušmērķīgs, vienkārši tāda bija Anšlava Eglīša daba, tādu mēs viņu pazīstam kopš romānu "Līgavu mednieki" vai "Homo novus" laikiem, arī tajos par visu rakstnieks stāsta ar smaidu un vieglu ironiju, smeldzi paturēdams sev un ļaudams tai ietrīsēties tikai kādā atsevišķā epizodē. Rakstnieks katrā ziņā bija pret jebkādu asarainību, it īpaši tad, ja dzīves situācija nav diezcik iepriecinoša. Anšlava Eglīša moto bija: nevaimanāt, nežēloties, neraudināt, par to viņš vēl no Tailfingenes 1946. g. 18. martā raksta kādā vēstulē O. Uršteīnam: "Kamēr vien spēšu, es pūlēšos rakstīt tā, it kā nekas nebūtu noticis. Nav jau nekā vieglāka kā tagad saraudināt mūsu dipīšus. Reizēm sanāk taisni dusmas, redzot, kā dažs mācītājs, to darīdams, iedomājas dižs esam. Bet karavīrs ugunīs nekad nepūš un nevaids, jo citādi pēdējā dūša būs papēžos. Tragiku rādīsim mājās, kad pēc izrādes varēsim iegriezties pie Švarca vai Esplanādē un uzkost desiņas ar kāpostiem."***

Nometņu laiks bija tepat aiz muguras, un rakstnieks bija pārliecināts, ka nav piemērots brīdis ieslīgt skumjās pārdomās un tēlot nometņu dzīves ikdienas drūmās ainas. Bija jau arī tur tādas, par tām runā kaut vai Mārtiņš Ziverts drāmās "Kāds, kura nav" un "Cenzūra". Anšlavs Eglītis uz to dienu notikumiem raugās ar smaidu. Viņam ir stāstu un noveļu grāmata, kas saucas "Pasmaidot". Un romānam "Laimīgie" arī varētu likt apakšvirsrakstu "Pasmaidot". Anšlava Eglīša stāstījumaam piemīt kaut kas azartisks.

Romāna "Laimīgie" darbība mūs aizved uz Eslingeni, nelielu pilsētiņu Vācijas dienvidu daļā Nekaras upes krastos, un jau pašā sākumā autors liek romāna varonim Indriķim Kandavam atlocīt pilsētas plānu ar tajā iezīmēto tiltu pār Nekaras upi, kur notiek dažādas liktenīgas sastapšanās, bijušo Lidoņu skolu, kas pārvērsta par bēgļu pagaidu dzīvesvietu. Rakstnieks uzreiz iepazīstina ar

* Vēstule V. Hausmaņa arhīvā.

** Turpat.

*** Karogs. — 1994. — 5. nr. — 195. lpp.

nozīmīgākajām vietām, kur ritēs romāna darbība. Eslingenē atradās laikraksta "Latvju Ziņas" redakcija, regulāri notika Latviešu teātra izrādes, bērni apmeklēja latviešu skolu, bet dejojotribētāji — N. Ērgļa-Šmaļcova baleta skolu — studiju. Skatītāji jūsmoja par Liliju Štengoli, Irmu Graudiņu, Kārli Veicu, priecājās, teātra izrādēs tiekoties ar Augustu Mitrēvicu. Dzīve ritēja pilnā sparā, un Eslingenī noroti dāvēja par Mazo Rīgu vai pat — mazo Latviju. Tā pēc viesturnejas Vācijā to nodēvēja tolaik no Zviedrijas iebraukušais drāmas meistars Mārtiņš Zīverts. Labs latviešu teātris darbojās arī Mērbokā, taču par latviešu kultūras dzīves centru tā nekļuva, kaut vai tālab vien, ka pēc apmēriem tas bija tikai prāvāks vācu ciemats.

Anšlavam Eglītim Eslingene labi noderēja bēgļu laika dzīves tolojumam kā īpaši raksturīgs latviešu kopā sanākšanas centrs. Bija vēl kāds cits iemesls, kālab par romāna norises vietu kļuva Eslingene: šo pilsētu Anšlavs Eglītis labi pazina, viņš bieži tur bija viesojies, taču tūdaļ jāatgādina, ka rakstnieks pats Eslingenē nekad nav dzīvojis. Kā paradoks A. Eglītis vēstulē šā raksta autoram min gadījumu, ka reiz gandrīz nav ielaista savas lugas "Galma gleznotājs" pirmizrādē Eslingenes teātri: "Savā laikā man neveicās iekļūt "Galma gleznotāja" pirmizrādē Eslingenā. Ielaidējs mani nepazīna un maniem stāstiem nenoticēja. Vietas jau bija rezervētas, bet biļetes nebija. Nemaz neatceros, kā pēdīgi iekļuvām."*

Anšlavs Eglītis nemēdza afišēties, kopā ar dzīvesbiedri Veroniku Janelsiņu viņš dzīvoja nelielā Dienvidvācijas švābu ciematā Tailfingenē, kur patvērumu bija radušas tikai pāris latviešu ģimenes. Savukārt romāna "Laimīgie" varonim Indriķim Kandavam Eslingenē rakstnieks liek ierasties no kādas mazas pilsētiņas Nusplingenes. Taču dzīvi Eslingenē Anšlavs Eglītis raksturojis tik precīzi un tēlaini, ka ne brīdi neatstāj pārliecība par to, ka viņš pats visu laiku dzīvojis tieši šai pilsētā. Apbrīnas vērtas ir rakstnieka novērošanas spējas un prasme fiksēt pašu raksturīgāko cilvēkā, peizāžā, ikdienā. Veronika Janelsiņa par šo laiku 1997. gada 19. martā rakstītā vēstulē stāsta: "Nē, Vācijas nometnēs mēs neesam dzīvojuši, bet daudz ciemojušies dažādās vietās. Anšlavam bija svarīga latviešu sabiedrība. Savus tipus viņš arī ņēmis no dzīves. Un tie ir labākie viņa darbos."**

Anšlavs Eglītis Eslingeni rāda dienās, kad dzīve tur vēl kūsā, vēl tur sabrauc rakstnieki uz kārtējo literāro vakaru, tomēr visus pārņemis satraukuma un nemiera skurbulis. Romānā lasām, ka Lat-

* Karoga. — 1993. — 12. nr. — 197. lpp.

** Vāntulo V. Hausmanaja arhīvā.

viešu teātris savu darbību Ēslingenē izbeidz, arī rakstnieku vakars acimredzot ir pēdējais, bēgļi auj kājas tālākam ceļam — uz Ameriku, Angliju, Austrāliju un Kanādu. Starptautiskās bēgļu aprūpes organizācijas nevarēja līdz bozgalībai gādāt par izceļotājiem, bēgļu nometnes sāka apvienot un citu pēc citas likvidēt, un mūsu tautiešiem nācās krietni palauzīt galvu, kā nokārtot tālākās izceļošanas problēmas, ar kurām aizņēmti arī romāna "Laimīgie" varoņi. Viegli pasacīt — vajadzēja izceļot. Tas nebija tik vienkārši izdarāms: vajadzēja saņemt galvojumu no nākamās mītnes zemes, tad vēl staigāt pa visādām iestādēm, lai sagādātu izziņu par labu veselības stāvokli. Amerikas Savienotās Valstis sākotnēji neņēma pretī bijušos legionārus, jo uzskatīja, ka viņi cīnījušies nosodītā vācu nacisma pusē. 1950. gadā šo ierobežojumu atcēla, bet romāna "Laimīgie" varoņiem vēl vajadzēja ar to rēķināties. Un, bez šaubām, vajadzēja laužīt galvu par to, ko jaunajā zemē iesāks, kā nopelnīs maizi. Par to domā romāna "Laimīgie" varoņi, par šīm bažām, tiesa, nezaudējot humora izjūtu, ieminas A. Eglītis vēstulē O. Uršteinam: "Nevienam jau negribas pamest skunstes un doties par trauku mazgu. Tu saki, ka saņemšot galvojumu no Ņujorkas. Laikam no šī paša avota tādu varētu saņemt arī es — ja vien man būtu dūša noteikti prasīt —, bet esmu šeit tā izlaidies, ka jau mati stāvus slienas, iedomājoties vien, ka varbūt ik dienas jāceļas kādos 7 un tad no tiesas jāražo visu dienu!!!"*

Un tālāk rakstnieks apcer iespējamo situāciju ASV: "Volis Dārziņš dabūjis baznīcas kora dirigenta vietu Spokānē [Spokanā], [...] tā kā domā piepelnīties ar stundām. Tagad augu dienu pūš toņa padodamo pīlīti un pie spoguļa dirigē. Arī Knuts Lesiņš samangojis mūzikas skolotāja vietu Dakotā. Un tā citi. Kurmet nabaga mālde-riem un nekam nederīgajiem rakstniekiem jālec vai upē. [...] Tā ka visu laiku ir tā, kā Tu rakstīji, kuģī iekāpdams: "Sirds pilna bažu". Saprodamam, neesošam pie tik spīdošas veselības kondīcijas kā Tu un būdamam iespīestu ribu īpašniekam, man ir visas šanses caurkrist veselības komisijās, nemaz nerunājot par to, ka kvota nāk jau cauri."**

Izbraukšanas lietu kārtošanā varēja izpausties nometņu iedzīvotāju azarts, attapība, izveicība. Ar īpašu aizrautību šajā procesā metas romānā tēlotā Imanta Meņģele, ko viņas paziņa Aurītēns dēvē vienkārši par Mantiņu, — Anšlavam Eglītim patika vārdu spēles,

* Karogs. — 1994. — 6. nr. — 214. lpp.

** Turpat, 216. lpp.

joki un asprātība. Arī viņš pats ar izceļošanas likstām bija noņēmies atliku likām — lai no Vācijas aizbrauktu, vispirms nācās pārceļties uz Pfulingeni un tikai tad tālāk uz Ameriku. Pirmā apmešanās vieta bija kontinenta Austrumu krastā — Ņujorkā, Bruklinas rajonā. Bija kāds brīdis, kad notstāja klusa cerība, ka okupanti Latviju drīz būs atstājuši, un tad jau mājupceļš no Amerikas Austrumu krasta iznāktu tuvāks. Ilūzijām nebija lemts piepildīties, un Anšlavs Eglītis devās pāri kontinentam uz Rietumu krastu — uz Oregonu, kur apmetās Seilemas pilsētā. Tur vēroto un piedzīvoto viņš vēlāk brīnumspilgti un aizraujoši notēlojis romānā “Cilvēks no Mēness”, bet pats tai laikā rakstīja romānu “Laimīgie”, kas ir labas teatrālas enerģijas piestrāvots. To vēsta A. Eglīša vēstule O. Uršteinam 1951. gadā: “Ar ludzniecību ir tā: cik ļoti mana izvēle alkst darināt lugkopības gabalus, Tu vari redzēt no tā, ka mazromāniņš “Laimīgie” iecerēts kā “konverzācijas romāns” aiz vienīgajām ilgām rakstīt ludziski.”*

Romānā “Laimīgie” Anšlavs Eglītis lieku reizi sevi apliecina par nepārspētu portretēšanas meistarū. Dzīvē tolaik iznāca citādi: portretus gleznoja viņa laulātā draudzene Veronika Janelsiņa. Anšlavam Eglītim gleznošanā sevi piepildīt neizdevās, bet Latvijas Mākslas akadēmijā iegūto prasmi raudzīties cilvēkā, dabā, arī lietās ar gleznotāja acīm rakstnieks apliecina savu romānu lappusēs — gan “Līgavu medniekos”, gan “Homo novus”, gan “Laimīgajos”*. Romānā “Laimīgie” ir kāds cilvēks, ko Anšlavs Eglītis, liekas, īpaši labi pazīst, par viņu reizēm pavīpsnā, taču bez ļaunuma. Tas ir Auritēns, bijušais Rīgas advokāts, bagātas ģimenes atvase, un jau romāna sākumā A. Eglītis siki un pamatīgi raksturo viņa ārieni un izturēšanās veidu. Un tad pamanām viņa garo augumu un īpatnējo matu sukājumu, uz āru izspiedušās acis un lūpas, kas veido šauru, izbīdītu caurulīti. Taču rakstnieks ievērojis pat tādu sīkumu kā asins traipiņu uz šā cilvēka krekla apkaklītes, kas liecina par skūšanās pēdām. Jā, Anšlavs Eglītis labi pazīst savu varoņu prototipus, turklāt ne tikai no ārpuses, un ar humoru viņš zīmē pašu būtiskāko — Auritēna raksturu. Kādreizējais Rīgas advokāts Eslingonē kļuvis par kāda bēgļu bloka vecāko jeb priekšnieku, taču arī šis necilais postenis piešķir viņam paša acis svaru un diženumu. Auritēns ir aktīvs un izdarīgs bez gala, viņa runas slūžas nav tik ātri aizvoramas un ar lieku principialitāti viņš sevi nenomoka. Komiska ir viņa nizrūšanās ar Imantu jeb Mantiņu, kas savu pielūdzēju

* Māksla — 1994. — 9./10. nr. — 69. lpp.

novērt vienkarši ignorē. Auritēns saposies romantiskam izbraucio-
nam Alpu kalnos, bet Mantiņa izliekas neko nezinām. Tiesa gan,
Auritonam pašam ir laulātā draudzene, vārdā Arvida, pat bērni
vīņiem ir, turpat, blakus kāpnēs dzīvo. Romānā vairākkārt apspēlēts
šis blakus kāpņu motīvs — tur atrodas Arvidas istabas, taču blakus
kāpnēs ir arī Imantas istaba un arī Imantas vīra Meņģeļa istaba! Viss
blakus kāpnēs! Bet cilvēki paši savas dzīves sajaukuši. Savukārt,
uzzinājis, ka Kandavs pārnakšņojis Arvidas dzīvoklī, Auritēns no
groizsirdības un dusmām kļūst vai traks.

Romāna beigu nodaļās Auritēns pārvēršas, nu viņš var vien-
aldzīgi paiet garām Imantai un ir gatavs atgriezties ģimenes klēpī.
Izsmidzinājis mūs ar niekkalbja Auritēna izdarībām, rakstnieks uz
brīdi kļūst nopietns un liek mums paraudzīties Auritēnā ar sapro-
tošu skatienu.

“Saprotams, Auritēnam cits nekas neatlikās kā pārvērsties un
apskaidroties. Viņš nespēja iztikt pats ar sevi vien, viņam allaž va-
jadzēja kaut kā, par ko “stāvēt un krist”, jo viens pats viņš stāvēt
nemācēja. Varbūt viņš nemaz nebija tik vieglprātīgs. Galu galā Man-
tiņa bija vienīgā sieviete, par ko viņš savā mūžā bija nopietni iejūs-
mojies blakus Arvidai. Ja viņš tagad pazaudēja cerības atgriezties
ģimenē, kas zina, vai tas nenozīmēja Auritēna galu?”

Anšlavs Eglītis var pasmieties par saviem varoņiem, bet ne tos
izsmiet, jo galu galā mīl viņus, un te slēpjas viņa daiļrades pievil-
cība. Var pasmaidīt par otru, bet vajag viņu arī saprast. Un Anšlavs
Eglītis to prot.

Varētu jautāt, vai ar Auritēnu rakstnieks domājis kādu konkrētu
Eslingenē pazītu cilvēku. Pavaicāju to rakstnieka dzīvesbiedrei Ve-
ronikai Janelsiņai. Atbilde bija pavisam īsa: “Auritēns ir kāds
seksīgs latviešu ārsts. Dzīvojam vienā nometnē. Mantiņa arī ir no
dzīves. Citi?”* Tā Veronika Janelsiņa raksta 1998. gada 25. septem-
bra vēstulē. Pēc dažām dienām pienāca 29. septembrī rakstīta
vēstule, kurā viņa nedaudz plašāk komentē romāna norises: “Nupat
pārlasīju “Laimīgos”. Sevišķi iespiedies atmiņā rakstnieku cēliens
ar Jonāsu Miesnieku, Ilonu Leimani, Veltu Tomu, Valdemāru
Kārkliņu. Epizodiski parādās arī Anšlavs. Jonāss Miesnieks ir glez-
notāja Kārļa Miesnieka brālis, garu romānu rakstnieks “Dūkas kungs
un viņa māja” u. c. Maiga Lācere — Velta Toma — dzīvo Toronto.
Mīrjama — Ilona Leimane — “Vilkaču mantinieci” — mira tra-
komājā Parīzē. Valdemārs Kārkliņš — Severīns Svins — mira Ore-
gonā. Tie ir galvenie rakstnieku prototipi.

* Vēstule V. Hausmņa arhīvā.

Kandavs ir Anšlavs pats. Saprotams, kara un leģionāru gaitās atstāta citu patiesos pārdzīvojumus kā savus. Aurītēns bija mums tuvs draugs — ārsts pēc profesijas — jūsmotājs, mira emigrācijā, īstais uzvārds bija — Aizkrauklis.* Anšlavs Eglītis tiešām nekad nekopēja dzīvē vērotus tipus, bet pārņēma tikai pa kādai īpašībai, vienā raksturā nereti savijot vairāku cilvēku iezīmes. Šai sakarā varu atgādināt rindas no A. Eglīša 1991. gada 12. jūnijā autoram rakstītās vēstules: "Ar rakstnieku autobiogrāfiskumu ir tā, ka, vienalga, kādus materiālus viņš vācis un pēc kādiem strādā, autobiogrāfiskā pieredze vienmēr būs iekšā. [...] Neesmu aprakstījis tieši noteiktus cilvēkus. Daudziem gleznotājiem pievienotas īpašības no rakstniekiem, dzejniekiem, mūziķiem."** To A. Eglītis sacījis par romānu "Homo novus", bet šos pašus vārdus var attiecināt arī uz romānu "Laimīgie". Turklāt bija jau arī tā, ka aprakstītā persona konkrētajā romāna tēlā parasti gribēja saskatīt nevis sevi, bet gan kādu citu. To atgādina arī Veronika Janelsiņa vēstulē 1997. gada 11. martā: "Zīmīgi, ka aprakstītie cilvēki nekad sevi nav pazīnuši. Ir gan jūsmojuši par Anšlava labo izdomu. Saukuši tipu par idiotu, bet ne mazāko aizdomu, ka pats tur figurē kā galvenā persona."***

Tieši tā notika ar romānā "Cilvēks no Mēness" tēlotā Hjalmāra Būriņa prototipa meklējumiem. Vairāki laikabiedri minēja, ka Anšlavs Eglītis šajā tēlā ietvēris visai raksturīgas literāta Zigurda Ritmaņa iezīmes. Tas varētu tā arī būt, jo Anšlavs Eglītis un Zigurds Ritmanis abi 50. gadu sākumā dzīvoja Seilemā, taču, kad par šo versiju pajautāju pašam Z. Ritmanim, atbilde bija krasi noliedzoša: viņš pirmo reizi dzirdot, ka Hjalmārā Būriņā būtu kaut kas no viņa. Arī Aurītēns nekādā ziņā nav tieši "no dzīves norakstīts". Var jau būt, ka kāds no toreizējiem Eslingenes latviešiem, ieskatoties romāna "Laimīgie" lappusēs, nosmīkņās un pie sevis nodomās, ka dzīvē tika pazinis īsto Aurītēnu, bet mēs aprobežosimies ar atzinumu, ka tas ir viens no kolorītākajiem tipiem latviešu prozā. Anšlavs Eglītis labi pieprata tādus radīt!

Kā portretus izstāžu zālē varam vērot latviešu rakstniekus literārā sarīkojuma laikā Eslingenes Lidoņu skolā. Arī tur, kā to liek noprast V. Janelsiņa, aiz katras gleznas nostāties konkrēts cilvēks. Rakstnieks arī šoreiz izmantojis paša pieredzēto un piedzīvoto. Tā viņu tēlotais, itin populārais rakstnieks Severīns Svins kādu brīdi notiek ielalsts literārajā sarīkojumā, jo durvju sargs viņu nepazīst.

* Vēstule V. Hausmaņa arhīvā.

** Kurors — 1993. — 12. nr. — 208. lpp.

*** Vēstule V. Hausmaņa arhīvā.

Nozinu, kādas vārdu divkaujas bija jāizcīna Anšlavam Eglītim, lai totiktu iepriekšminētajā "Galma gleznotāja" izrādē. Tā vien liekas, ka rakstnieku pēcpusdienas lasījumu garajā virtenē Anšlavs Eglītis zobgalīgi iekārtojais arī pats sevi, gan pavisam necilā veidā: no Vācijas dziļas provinces Pfüferlingas ieradies "[...] kāds uzkūcies un izkāmējuša izskata rakstnieks garos ūdenszābakos. Baidīdamies, vai pagrūtās valodas dēļ viņam izdosies ko saprotamu priekšā celt, tas lūdza kādu ievērojamu Eslingenes teātra aktieri nolasīt viņa gabalu."

Anšlavam Eglītim pašam nebija "veikla runa" un savus darbus rakstnieku vakaros viņš deva lasīt aktieriem, par ko ieminas vēstulē O. Uršteīnam 1947. gada 14. augustā: "Eslīņas (Eslingenes. — V. H.) dienas guļ pār mani kā nelāgs slogs. Man nav nekā ko dot lasīt. Nekad neesmu rakstījis tādām reizēm uzmašām, bet nu laikam būs tas jādara."*

Rakstnieku vakarā cits citu nomaina rakstnieki un dzejnieces ar dīvainiem vārdiem un uzvārdiem un lasa visai savdabīgus sacerējumus, par kuriem Anšlavs Eglītis zobgalīgi pasmaida. Tur ir Auseklis Pelvišķis, patosa cilātā Biruta Skurvīda, kas bārsta vienu plīvojošu frāzi pēc citas un nobeidz ar saukli: "Dzīvot nākotnei un tēvijai." Tur parādās senlaicīgais Aleksandrs Mainavs, no kura sacerējumiem vēdi pelējuma dvaka, tur smaržu viņu ieskaudā Mirjama Kodeļa (domājams — I. Leimane) ar savu superlatnējo, superoriginālo izteiksmi, nu kaut vai: "Un raugi, kad plourdzes pierūga kurkuļiem un sviestpuruņu kumšķenicām, no Lielpuškariem uz Ērgemes pusi, savikšusies madarotā spendzelē, dengti un svabadi žākstīdamās, agni vien meimuroja dabra un pasprauna dukte."

Lasot rakstnieku vakara aprakstu, lieku reizi prātā nāk Veronikas Janelsiņas teiktais par 20 % velna dzišanas viņu ikdienā. Un arī paskarabajā Eslingenes realitātē Anšlavs Eglītis prot ieraudzīt daudz smieklīga.

Notikumi šai romānā centrējas ap Eslingenes bēgļu ikdienu tādā savādā pirmsizceļošanas gaisotnē. Kā jau parasti, Anšlavs Eglītis necenšas romāna darbību īpaši sazarot, uzmanības lokā viņš visu laiku patur Indriķi Kandavu un, sekojot šā cilvēka gaitām, Eslingenes sadzīves tēlojumam piejaucē arī citu, mazliet krimināla rakstura līniju. Daudzās lappusēs atkal un atkal pavīd noslēpumains, mazliet pat mistificēts ļaundara Borisa Ziedoņa, istajā vārdā Zadonska, stāvs. Šo cilvēku Kandavs sastop jau drīz pēc ierašanās Eslingenē, un mēs ātri vien nojaušam, ka Ziedonis-Zadonskis ir Kandava

* Karogs. — 1994. — 6. nr. — 199. lpp.

Jaunākais ienaidnieks. Rakstnieks lasītājus ilgu laiku tur tādā kā intrigu valgā: mums gribas izprast, kas ir šis cilvēks Boriss Ziedonis-Zadonskis un kāiab Kandavs viņu tā nīst. Anšlava Eglīša pirmajos romānos bieži vien savijas ironija, viegls smaidis, aiz kura paslēpta rezignācija, skumjas, arī sāpes. Anšlavam Eglītim nepatika savu dvēseli visiom atklāt aplūkošanai, un tā ir arī romānā "Laimīgie". Jā, šos cilvēkus, Eslingenes — "mazās Latvijas" latviešus var dēvēt par laimīgiem, taču vai, dzīvodami miera apstākļos un drošībā, viņi nesāk aizmirst vakardienu, karu, zaudējumus, arī nodevību? A. Eglītis dziļi sirdī nesa sāpi par dzimtenes zaudējumu, tai līdzās mājoja naidis pret cilvēkiem, kas savu dzimteni bija nodevuši, un tālab viņa "Laimīgajos" ienāk Boriss Ziedonis-Zadonskis. Atmiņu pavadienus risinot, Kandavs izstaigā pa pagātnes takām — tas bija rakstnieka iemiļots paņēmieni, romānu notikumu aprisē pamazām ievijot vakardienu. Eslingenes ikdienas tēlojumā vairāk ienāk paša Anšlava Eglīša pieredzētais un piedzīvotais, turpreti Kandava pagātnes atstāstam piejaucas dzīvē dzirdētais un ienāk arī piedzīvojuma žanra elementi. Mazpamazām uzzinām, ka Zadonskis, būdams padomju aģents, aktīvi cīnījies pret nacionālajiem partizāniem un ka uz viņa sirdsapziņas ir vairāku cīnītāju dzīvības, turklāt nejaukāks ir tas, ka Zadonskis izlicies par draugu, par savējo, līdz ar to viņa nodarījums kļūst vēl pretīgāks. Lai nu ko, bet nodevību Anšlavs Eglītis nevarēja piedot, un to Borisam Ziedonim-Zadonskim nepiedod arī Kandavs. Turklāt tāds Ziedonis turpina savu tumšo darbu vēl joprojām, vairākus gadus pēc kara beigām, un viņš nu, būdams padomju aģents, iefiltrējies trimdas latviešu sabiedrībā un pat pelna viņu uzticību.

Zadonska nodarījums ir tik smags, ka Kandavs alkst viņu fiziski iznīcināt. Epizodēs, kad Kandavs ar ieroci rokās Denacifikācijas birojā gaida brīdi, lai savu ienaidnieku nošautu, nedaudz piejaucas piedzīvojuma romāna specifika. Kandava vietā Ziedoni-Zadonski nogalina viņa bijusi mīļākā — Konstantīne Jakušonoka. Par šo rīcību pārsteigts ir pat Kandavs: "Kandava acis iepletās: patiesi, tā bija cita suga, citi ļaudis. Kandavs bija vilcinājies sešas stundas, Konstantīne Jakušonoka tikai nedaudzas sekundes."

Pagātnes notikumu atstāsti romānā "Laimīgie" dzīvo kā patstāvīga līnija, jo tālāk rit darbība, jo lielāku vietu tajā ieņem pagātnes norišu tēlojums, ko rakstnieks sasaista un atrisina Borisa Ziedoņa iznīcināšanas skatā. Un rakstnieks laimīgajiem eslingeniešiem un lasītājiem atgādina, ka ir nodarījumi, ko nedrīkst aizmirst un ko nevar piedot. Taču ar pagātni ir dīvaina lieta: cilvēkiem

ir tieksme to labi ātri aizmirst: Kandavs par agrāk piedzīvoto un pārdzīvoto grib pastāstīt te vienam, te otram: gan laikraksta "Latvju Ziņas" redaktoram, gan jaunības dienu paziņai, Aurītēna sievai Arvīdai, gan pusaugu puikam Šķinītim, bet neviens par viņa stāstu viņa nemaz neinteresējas: Arvīda, Kandava stāstā klausoties, iemieg, Šķinītis ciniski paziņo: "Man nepatik stāsti par krieviem un gūstokņiem. Tie visi ir vienādi." Un neko par pagātni un nodevējiem navā laikrakstā negrib redzēt arī redaktors: "Izziņa par neliešiem mūsu nometnē."

Tā, lūk! Paradoksālā kārtā zināmu interesi izrāda tieši Ziedonis-Zadonskis, un Kandavs, gluži samulsis, spiests atzīt: "Cik nejēdzīgi, ka taisni tu esi pirmais un vienīgais, kuru ziņkāro mani pieredzējumi. Esmu mēģinājis vairākkārt stāstīt par sevi, bet klausītāji garlaikojas." Tā ir rūgta atziņa, un Anšlavu Eglīti šī patiesība mulšina.

"Laimīgie", tāpat kā Anšlava Eglīša pirmo romāni "Līgavu mednieki" un "Homo novus", beidzas ar galveno varoņa aizbraukšanu. Epalts romāna "Līgavu mednieki" nobeigumā kāpj uz kuģa un dodas prom no Latvijas, romāna "Homo novus" varoni Upenāju vilciens no Rīgas ved pretī Berlinei un Parīzei. Un aizbrauc arī Kandavs. Projām dodoties, šie Anšlava Eglīša varoņi ir vieni, Kandavs, it kā atvadoties, stacijā noskūpst svešu sievieti, jo "[..] es negribēju, lai ļaudis redz, ka man nav neviena, kas mani pavada."

Viņi visi atstāj vakardienu ar tās rūpēm, sāpēm, pārdzivojumiem un dodas pretim nezināmai rītdienai. No kurienes nākam, kurp ejam? Un vai esam laimīgi? Vai varam par tādiem saukties? Kas pasacīs, kas atbildēs?

Viktors Hausmanis

Uz Nekartilta rudens vējos,
kas pārgājōjus viegli skar,
nu draugus, draugus kātreizējos,
tik atmiņās vairs sastapt var.

Pulkvedis V. Skaistlauks

1

8725
Indriķis Kandavs atlocija apbružātu Eslingenes pilsētas plānu. Ar zilu zīmuli bija apvilktas vietas, kur atradās Lidoņu skola, blokmājas, latviešu Sarkanais Krusts, laikraksta redakcija un policija. Šur tur sikiem burtiem ierakstīti ievērojamāko mākslinieku un sabiedrisko darbinieku vārdi. Daudzi atkal izsvītroti — acīmredzot izceļojuši.

Kandavs bija iebrāucis jau pirms divām stundām, bet sēdēja Eslingenes stacijas dārzā, dzēra Eslingenes paplāno alu un gaidīja krēslu. Viņu biedēja slavenais Nekaras tilts, jo nebija latvieša, kas, iedams pār to, nesastaptu kādu pazudušu radnieku vai senaizmirstu paziņu.

Mazajā Nusplingenes nometnē, kur Kandavs uzturējās jau vairākus mēnešus, neviens viņu nepazīna, neviens arī par viņu sevišķi neziņkāroja. Kandavs sāka jau nožēlot, ka nebija palicis Nusplingenē mierīgi dzīvot vasaru un izbaudīt “dīpīša” vaļas dzīvi, jo kas zina, vai viņa mūžā vairs būs kāds tik ērts un bezrūpīgs posms. Kāda gan jēga daudzities apkārt un bojāt sev asinis?

Slēpdamies aiz atvērtā plāna, Kandavs vēroja drūzmu stacijas laukumā. Veikali bija jau slēgti, aiz pilnajiem skatlogiem pulcējās arvienu vairāk ļaužu. Ne dārzi gar Nekaras malu, ne vecā pils vīna kalnu piekrastē, bet veikalu ielas tagad bija eslingeniešu mīļākā pastaigas vieta. Laukumu pār-

valdīja trīs lieliski skatologi — ar fotoaparātiem, uzvalku drānām un dzērieniem. — Kā gan mūsdienu karu pārdzīvojušajam vakareiropietīm vairāk vajadzēja nekā glīta uzvalka, leiku kaklā un mazu reibumiņu galvā? Varbūt vēl lepnu portfeli pie rokas un sešspuldžu radioaparātu padusē. Pietika, ja tas, kas bija atlicis no Eiropas, — aklā zarna, kā zobgaļi to dēvēja, bija atkal uzposta pa vecam. Kas notika tepat divus soļus uz austrumu pusi, par to nevienam nebija nekādas daļas.

Beidzot krēsla likās diezgan bieza. Kandavs pārmauca platmali pār acīm un izgāja uz ielas. Slīdēdams līdz drūzmai, viņš vērgi klausījās, vai nesadzirdēs latviešu valodu. Tik daudz prātojis, kā izvairīties no nevajadzīgas satikšanās, Kandavs jutās vilies. Viņam bija stāstīts, ka Eslingenē latviešu valodu dzirdot tikpat bieži kā vācu. — Laikam gan senāk — kolonijas ziedu laikos. Tagad tie bija sen pagājuši. “Mazā Latvija”, kā Eslingeni dēvēja izbrīnītie apciemotāji no Zviedrijas, strauji dila un tuvojās nenovēršamai, pilnīgai iznīkšanai.

Kandavs bija pietiekami slaidis, lai pārredzētu pūli, un pētīja tajā ļaužu tērpus. Latviešus nenāktos grūti sazimēt. Ap vācu augumiem svārciņi spilējās šauri un strupi, uz muguras ieslīpi salaistās drānas svītras veidoja burtu “v”, kurpretim latvieši joprojām pēc labajām Rīgas paražām lika šūdināt svārkus pilnīgus un līdztekus svītrotām mugurām. Ja kādai dāmai korpēm bija sevišķi biezas zoles, tad arī to puslīdz droši varēja domāt latvieti. Taču šoreiz Kandavs saskatīja vienīgi vācu iemīļotās “sāls un piparu” krāsas uzvalciņus un saklausīja tikai švābu izlokšni vai nelāgu lauzīšanos angliiski, ja meiteņu pavadoņi bija amerikāņu karavīri.

Beidzot Kandavs ievēroja pie kāda fosforiski mirdzoša dārglietu loga līganā gaitā piepeldam lielisku pāri. Dāmas gaišie mati bija uzsieti neparastā mezglā, viņas baltā kamieļvilnas jaka krita nevainojamās krokās, bet pelēkzaļās krokodila kurpes bija paceltas uz ļoti augstiem, smailiem papēžiem un sevišķi biežām zolēm. Un, kad kungs, pievēršdamies skatlogam, pagrieza ielai muguru, varēja redzēt, ka viņa lieliska-

jau uzvalkam nekur neieņietās nevienu lieku krociņu, bet mugurā šuves nemaz nebija.

Kandavs pietuvojās pārim un pirmo reizi Eslingenē dzirdēja skaidru latviešu valodu.

"Rodzi," runāja jaunā sieviete, "stoppulksteņi jau par simt divdosmit. Un tu maksāji seši. Nevajadzēja steigties."

"Visi kļiedza, ka nauda atkal kritīšot," atteica jauneklis.

"Ko nu ar tevi, tu esi pūļa cilvēks."

"Pūļa cilvēks, pūļa cilvēks!" pukojās jauneklis. "Pēc kaujas kazaks vienmēr gudrs. Toreiz pat lieltirgonis Lutriņš sapīrkās dolārus."

"Lutriņš var to atļauties. Viņam citi fondi."

Pāris pagriezās nost no loga, un Kandavs atvilkās drūzmā.

Tādi nu bija viņa tautieši. Vismaz liela daļa. Vai lepoties vai skumt par tiem? To nemaz nenācās tik viegli izšķirt.

Pa slaido, lēzeno uzeju Kandavs devās uz slaveno satikšanās tiltu. Veclaicīgais, druknais pulksteņtornis svinīgi tuksa pār tukšajām ietvēm. Patiltē vasarīgi seklās Nekaras gaudenie kritumi mirdzināja baltās šlakatās tālu uguņu nospulgus. Ielejas tumšie krasti vizēja kā nosēti sikām dzirkstelēm. Kandavs ievēroja lielu, neapgaismoju ēku koku pudurī tilta galā. Tur, aiz blāvajām glāžu lievenēm, bija mitusi slavena latviešu aktrise. Ķieģeļu namā pāri pirmajai šķērsielai bija dzīvojis ievērojams gleznotājs, bet kioskā pa labi kādreiz lepojusies latviešu grāmatnīca. Tagad mākslinieki jau sen atradās Amerikā, grāmatnīcas vietā tirgojās vācu saldumu bode. Vienīgi vecajā Lidoņu skolā, kas tumsa piekrastē kā cietoksnis vai milzīgs spīķeris, vēl turējās paliekas no latviešu mākslas un amatu skolām, klubiem, tirgotavām un daiļamatniecības saloniem.

Kandavs nogriezās uz blokmāju pusi. Tās nenācās grūti atrast. Jau pa gabalu varēja saskatīt policistu ar balti iesvītroto ķiveres podu galvā. Nemaldīdamies Kandavs atrada ieeju plašajā, izbrauktajā pagalmā starp blokiem, bet tad gandrīz pakārās tumsā nesaskatītās veļas stieplēs. Greizas šūpoles zvārojās stūrī, un ap tām vēl kūņojās pulciņš bērnu. Citādi pagalms plētās pavisam tukšs. Taču šī vieta nebūt ne-

likās vientuļa vai pamesta. Blokos daudzi logi zvēroja apgaismoti, pret aizkariem šur tur varēja redzēt ēnojamos augumus, klusas kņadas šalkoņa staigāja gaisā. Kaut kur augstu virs galvas steidzīgi klabēja rakstāmmašina — laikam redakcijā, kas ne visai sen bija pārvietota uz kādu bloku dzīvokli.

Saskaņā ar plānu noteicis pagalmā Tannenbergas ielas pusi, Kandavs soļoja gar ieejām un pētīja numurus. Ne bez lepnuma, ka atkal reizi gluži nepazīstamā pilsētā visu tik veiksmīgi un bez maldišanās sameklējis, viņš iegaismināja kabatas spuldzi un devās kāpņu tumsā.

Kaut nams šķita pamatīgs un jauns, kāpņu telpa izslaucīta, rūtis visas veselas, Kandavs neviļus salīdzināja šo ieeju ar grezni flīzoto un paneļoto Rīgas nama vestibulu, caur kuru, tīru un spodru kā operāciju zāli, viņš tik bieži gājis apciemot šo pašu cilvēku, ko tagad meklēja.

Kandavs lasīja uz durvīm nodzeltējušus, daudzkārt svītrotus un pārlabotus iemītnieku sarakstus. Acīmredzot ļaudis dzīvokļos mainījās bieži, strauji iedami cauri emigrācijas slūžām. Skumjas uzmācās Kandavam, kad viņš izstiepa roku pēc zvana pogas. Īgns pelēcības un nikšanas gars likās dvašojam šajos ilggadīgajos pagaidu mitekļos, pilnos izgaisušu cerību putekļiem. Bet — izstieptais pirksts palika gaisā: aiz durvīm uzbrāzmoja ne visai saskaņīgi, bet toties jo sparīgi rauta dziesma:

“Skan, lustīga dzīvošan’,
lai tālu skan, lai tālu skan!”

— Kas tā bija — varonība dziedāt uz dzīves drupām vai nožēlojama izlaidība un glēvuļošanās? — Kandavam piemita nelāga tieksme pēc noteiktiem apzīmējumiem, bet, kā zināms, nekas cilvēku nesamulsina vairāk nekā noteiktība.

— Ko tagad darīt? Acīmredzot dzīvoklī notika viesības. Rādīties barā nepavisam nebija Kandava nolūks.

Stāvēdams un pārdomādams viņš ievēroja, ka durvis nav aizslēgtas, bet tikai pievērtas. Viņš palūkojās priekšnamā. Milzīgās virsdrānu nastas to gandrīz aizsprostoja. Pakaramais

betmumaina kartā turējās tikai uz vienas pagalam nolīkušas naglas, bet drānu kaudze nekrita nost. Par to nebija ko bēnīties; tā daudz kas turējās “dīpīšu” dzīvē. Kaktos blīvējās palasomas. Visu veidu un visu materiālu — papes, pītas, koka, alumīnija, ādas. Pagalam sadriskātas un gluži jaunas, kā no veikala. Tikai drusku palietotas somas Kandavs nebija vēl radzojies nevienam bēglim. — Priekšnamā vērās piecas durvis. Aiz pirmajām skanēja braša dziesma, kas drīz vien nojuka. Daži sparīgāki dziedoņi raudzija meldiju atkal uzņemt. Nekas nesanāca, un viss saplūda kopīgā kņadā. Kāds atāvs, svārkiem plati noplīvojot, izšāvās no istabas un iesteidzās virtuvē; kaut kas skrējēja augumā likās pazīstams.

Virtuvē iešalcās ūdenskrāns, sāka šķelvināties tā kā pudole. Dzīru telpas durvis atkal pavērās, izlaiždamas jaunu slovieti zaļrūtota skotu auduma tērpā un pēc labākajām Eslingenenes paražām uzpostu jaunekli.

Kandavs pievērsās sienai, kā meklēdams, kur uzkabināt kopuri. Pāris palūkojās viņā, bet uzrunāt netaisījās. Pagriezuši viņam muguru, tie saskūpstījās un devās atkal istabā. Jaunava pameta vēl skatienu atpakaļ; Kandavs ievēroja, ka viņas piere pētīgi savilkās, tad durvis noklaudzēja un priekšnamā atkal bija tukšs. Kandavs izslējās taisns un devās virtuvē.

Izdzirdējis aiz muguras soļus, Aurītēns strauji apsviedās.

“Ei, ko tad jūs te?! Mums nekā nevajaga! Sagādāts diezgan. Jūs, šitie, kas pienesat uz dziesmu, plēšat drusku par traku. Meklējiet šoreiz citus nelgas!”

Kandavs iesmējās strupu, sausu smieklu, un Aurītēna garais, šaurplecainais augums ielika, apaļā seja it kā iegrima plecos, likdama iezibsnīties kantainām bezrāmju acenēm un jau ļoti tālu atkailinātai, izvelvētai pierei. Tās vidū starp mefistofeliski smailiem robiem šķidr, bet rūpīgi audzēts pagaru matu kušķītis, bagātīgi saelļots un cēli atsukāts, turējās čaugani izslējies kā stērķelēts. Apaļās, ļoti gaišās acis it kā paspiedās uz āru, mazās, krūzotās lūpas izveidoja šauru, izbīdītu caurulīti. Dažas sekundes Aurītēns stinga šādā it kā atvēzētā stāvoklī un tad, svārkiem strauji noplandot, metās pret Kandavu.

"Indriķi! Un tas tiešām esi tu !? Nu, tas taču ir pavisam kas nedzirdēts! Kaut kas neticams. Ne-pa-ticams, kā mūsu valodnieki tagad runā!... Bet pagaidi, tu tak esi pavisam pelēks. Sirms! Nu, tevi deviņi! Tu esi par mani četrus gadus jaunāks, bet man mati vēl cirtojas, kā teic, melni kā kraukļa spārns!"

"Diezgan paputējis ir arī tavs cekuls," pasmaidīja Kandavs.

"Vai ir tik traki?" bažījās Aurītēns, vārgi pieskardamies atlikušajiem matiem. "Vēl jau var pārtikt. Jāteic," viņš prātoja, soli atkāpdamies un Kandavu novērodams, "tu nemaz neliecies tā sabeidzies, kā varētu domāt. Laikam esi sīkstas sugas. Diezgan savā laikā mocījies pa sporta laukumiem. Āda gan sejas kauliem kā spilēt uzspilēta. Visi stūri asi. Bet citādi tāds pats vien kā Rīgā. Vēders arī tev neko neaug. Paskaties, kas man par maisu!" Aurītēns pagāzās atpakaļ un uzlika plaukstu tiešām paapaļajam viducim.

"Šausmīgie trimdas apstākļi," izklaidīgi izmeta Kandavs.

"Par trimdas dzīvi nesmejies," teica Aurītēns pavisam nopietni. "Tā ir šausmīga no tiesas. Tu no tās vēl nekā nezini."

"Kā to ņem," pavīpsnāja Kandavs, cieši raudzīdamies draugā un salīdzinādams viņu ar tēlu, kas bija iespiedies atmiņā no senajām dienām. Staltais, stingrais, vienmēr nevainojami tērptais Rīgas advokāts, bagātas ģimenes atvase spožas karjeras sākumā, ne visai atgādināja šo diezgan nolietoto vīru, kas tagad šaurajā Eslingenes virtuvītē nervozi un automātiski turpināja kratīt atšķaidītā spirta pudeli. Aurītēns bija kļuvis savādi lunkans un kustīgs, gan uzmeta kupri, gan atkal iztaisnojās, te izrieza vienu, te otru plecu, ierāva galvu plecos un atkal izstiepa garu kaklu. Runādams viņš bieži piemiedza acis un vaibstīja pelēcīgos vaigus. Uz saburzītās apkaklītes vidēja asins piliens no skujoties iešnāptās brūcītes, svārki labi paburzīti, noplankumotiem atlokiem. Viņš bija drusku ieroibis, un tas, saprotams, attaisnoja daudz ko.

"Kā to ņem? Tu saki?" steidzīgi runāja Aurītēns. "Nu saprotams, saprotams. Arī tu esi kaut kā pārlaidis šos gadus. Bet tā ir pavisam cita lieta. Juridiski ņemot, cita kategorija.

navā ziņā jau dulna bušana. Varbūt gatavā elle! Vai zini, nac
lodin! Iesim pie viesiem, un stāsti vaļā!”

“Laimon, es tev rakstīju, ka negribu savu atbraukšanu iz-
zīpot.”

“Ak tā! Jā, jā, pareizi. Rakstīji gan. Nu saprotams, tu taču
ot piekūsis. Ko es saku, piekāvies, nobeidzies, beigts tu
ot — vai tikpat kā beigts! Nē, par iešanu ļaudis un stāstīšanu
nevar būt ne runas! Pagaīdi, es ienesīšu dzeramo, uziesim
augšā, manā būdā, palīgbūdā, tā sakot. Šī te istaba man ir
kopā ar biedru, būda vienam pašam. Saproti — tā kā kance-
loju, kā kantoris. Es esmu bloka vecākais.”

Aurītēns veikli ieslija dzīru istabā, bet Kandavs pie-
ardzīgi izgāja uz kāpnēm. Draugs ilgi nekavējās. Viņi uzkāpa
divus stāvus augstāk un iegāja šaurā mansarda istabā, kuras
viena siena bija slīpa, ar diviem nelieliem lodziņiem, kas at-
vērās uz augšu un bija atstutēti ar dēļiņiem.

“Dienā te ir ellišķīgi karsts, tad es dzīvoju apakšā, bet nak-
tis — nekas,” runāja Aurītēns. “Sēsties gultā. Sēsties droši,
tur nekas nav ietīts. Tu, cilvēks, augu dienu esi tā aizņemts,
ka tādiem niekiem kā gultas uzklāšanai ne domāt neatliek
laika. Jā, tā mēs te dzīvojam, Indriķi. Lopisks caurums. Pa-
skaties, kādas sienas — nokvēpušas, notriektas! Tapetes
karājas lēveriem. Un grīda! Tas esot parkets! Melns kā darva!
Ģimenes un ģimenes to piemiņājušas. Brālīt, nekrietna ir tā
trimdas dzīve. Šausmīga! Paga, vai negribēsi iesildīties?
Arē,” Aurītēns turpināja, izņemdam no pagultes gluži jaunu
presētas vēršādas portfeli un no tā puspuđeli konjaka. “Tā
jau nav, ka ļerga vien būtu jārij. Šitais ir tas pats, kas Rīgā, —
“Hennessy”! To es glabāju draugiem, speciālām reizēm.
Ieņem uz atkalredzēšanos!” Viņš ielēja labu šalti salocītā
alumīnija krūzītē un pastūma Kandavam. “Tu laikam domā,
ka es esmu kļuvis liels dzērājs. Tik traki nav, bet bešā arī ša-
jos apstākļos nevar iztikt.” Viņš ielēja sev apdauzītā, zaļi
vāpētā māla krūzītē, uz kuras sāniem bija saules koka orna-
ments, saskandināja ar Kandavu un dzēra. “Tu nepētī tās sie-
nas,” viņš sauca. “Vai domā, ka es nezinu, ka tās ir riebigas?
Riebigas kā dzīve!” viņš iesaucās pavisam traģiski.

Sienas patiesi izskatījās skumji. Lielākie traipi šur tur bija aizklāti ar krāsainām reprodukcijām no trimdas žurnāliem, ar dažu Purviša ainavu, Annusa plikni, Kalmītes riju, bet pretstatā tām sienu neglītums izcēlās vēl vairāk.

“Varētu jau izbalsināt,” runāja Aurītēns, “bet tur paies vairāk nekā vesela diena. Kur tu ņemsi tik daudz laika? Es skrienu tā, ka pat paēst reizēm nepatopu.”

“Vai strādā kādā IRO* iestādē?”

“Pa kuru laiku?! Tu, draudziņ, nemaz nezini, kā man iet un kā gājis!” nopūtās Aurītēns. “Bet ko tur, kam tev maitāt omu. Tur tikpat nekā nevar darīt. Prozit! Bet tagad pastāsti par sevi. Stāsti visu, no paša sākuma. Kad es saņēmu tavu vēstuli, domāju, blēņas! Kāds ākstās. Te tā diezgan parasta lieta — saņemt vēstulītes ar visādām muļķībām. Nogaidisim, es sev teicu. Un tagad tu no visas tiesas esi šeit! Un dzīvs! Ar veseliem locekļiem! Dieva darbi! Dieva darbi, es tev saku! Stāsti no paša gala.”

“Visādi jau gadās, Laimon. Kad mēs toreiz Rīgā šķīrāmies...” negribīgi iesāka Kandavs, bet Aurītēns iesaucās:

“Kā tu domā, kas ir labāk, sirmi mati vai pliks pakausis? Tu ar pelēkiem matiem nemaz neizskaties vecāks. Laikam tāpēc, ka nodegusi seja. Plika galva atkal ļoti vairo cienību. Izceļ formu, pasvītro profilu. Kas būtu Jūlijs Cēzars bez plikās galvas? Mati tādi aizmiglotāji vien ir. Jaunībā — jā, varbūt, bet, vai mati vajadzīgi arī vīra gados, kad cilvēks ir sevī izaudzis un noskaidrojies, par to var strīdēties. Man ir viens uzņēmums, kur mati tā atsukāti, ka galva izskatās pavisam plika. Nemaz nav slikti. Mantiņa saka — kā Romas senators.”

Aurītēns devās istabas stūrī pie galda, kas gandrīz līdz pat slīpajiem griestiem bija nokrauts ar trimdas laikrakstiem, grāmatām, caurjauktām ar visdažādākiem veļas un apģērba gabaliem, ziepju gabaliem, zābakziežu kārbām, skūšanās aparātiem, ļoti daudzām skātēm un zobu sukām, kuras IRO

* IRO — *International Relief Organization* (angļu. val.) — Starptautiskā palīdzības organizācija.

tik bagātīgi izdalīja katru mēnesi. Apkārt skatīdamies, Aurītēns ielaida uz labu laimi roku līdz elkonim te vienā, te otrā vietā, bet tad pēkšņi mitējās un brīdi iegrima domās.

Atkal reizi Kandavam nācās atcerēties seno laiku advokatu Aurītēnu, kad tas savā Rīgas kabinetā kavējās pie spodrā marokankoka rakstāmgalda, gara un plata kā estrāde. Bronzas tautumeita balstīja varenu galda spuldzi. Starp milzīgām mahlīta tintnīcām izplēties, tupēja apzeltīts misiņa ērglis. Runādams ar apmeklētājiem, Aurītēns mēdza piecelties no markanā ādas atzveltna un nedzirdami pastaigāties pa Kurdištānas paklāju. Reizēm viņš paņēma no galda greznu renesanses duncīti, ko lietoja vēstuļu atvēršanai, un ar to domīgi rotaļājās.

Arī tagad Aurītēns, stāvēdams pie sava trimdas galda, rotaļājās, gan ne ar renesanses duncīti, bet konservu kārbu atgriežamo. Kandavs manīja, ka, aizmirsis plikgalvības jautājumus, viņa draugs domāja pavisam ko citu..

“Miļlais draugs,” beidzot dobajā balsī sacīja bijušais advokāts, “kamēr Mantiņa ir projām, es esmu tikai dzīvs miroņis. Šis vientulības mokas! Šī neziņa! Šis muļķīgās aizdomas! Indriķi, tu mani saproti. Mēs vienmēr esam bijuši tuvi draugi. Labākie draugi. Lūk, es tevi neesmu redzējis sešus gadus un tomēr varu stāstīt to, ko citiem, ar ko diendienā satiekos, nekad nesaku. Nekad un ne ar vienu es nerunāju par Mantiņu. Mantiņa ir projām!”

“Mantiņa?” atkārtoja Kandavs. “Tā jau mums visiem projām.”

“Ai nē, es runāju par Imantu!” iesaucās Aurītēns. “Par Imantu, savu līgavu!”

“Tavu līgavu?!” vaicāja Kandavs pārsteigts. “Kur tad tava sieva Arvīda un bērni?”

Aurītēns pacēla roku un novilka gaisā traģisku svēdru.

“Pagalam?!” satrūkās Kandavs. “Kas ar viņiem noticis?! Saki taču! Palikuši Latvijā?”

“Viņi dzīvo šepat. Blakus kāpnēs.”

Kandavs apjucis skatījās draugā.

“Jūs nedzīvojat vairs kopā?”

Aurītēns svarīgi pašūpoja galvu.

"Jau pusgadu. *Finita la commedia.*" Un, kad Kandavs klusēja, piebilda: "Vai tu domā, ka tas man maz maksājis? Vai tu domā, ka man tie mati paši no sevis izkrita?"

Kandavs klusēja joprojām. — Tā nu patiesi bija bēdīga ziņa. Rīgā Aurītēnus visi pazina kā sevišķi saderīgu pāri. Viņu satiecība kļuva gandrīz par sakāmvārdu. Atceroties daudzās viņu namā pārļaidstās stundas, nācās pavisam grūti iedomāties šos ļaudis šķirtus.

"Ja mēs runājam kā seni draugi," pēc laba laiciņa atsāka Kandavs, "tad pasaki man — kurš no jums bija vainīgs. Lai man tas vēlāk nav jāuzzina no svešiem."

"Prasi kā nezinātājs," norūca Aurītēns. "Sabiedrībā vienmēr sacīs, ka vainīgais ir vīrs, kaut arī patiesībā būtu otrādi."

"Varbūt jautāsim tā," neatlaidās Kandavs, "kurš no kura aizgāja? Liekas, ka tu, jo kā šī, tā apakšējā istaba būs par mazu četru locekļu ģimenei."

"Piecu locekļu," pārļaboja Aurītēns. "Trešais bērns piedzima trimdā. Saprotams, ka uzpurējos es un atbrīvoju telpas. Visas mēbeles palika viņai. UNRRA* dotais skapis, UNRRA tahta, galds, krēsli, IRO sega. Viss palika viņai. Es iztiekšu kā pagadās. Vai man kā vajaga?" Briedi Aurītēns satumsis klusēja, tad piebilda: "Tas bija murgains laiks, Indriķi, murgains laiks. Likās, ka to nemaz nepārdzīvošu. Mani mala kā divi dzirņi. Cilvēks, Indriķi, ir radīts, lai būtu brīvs un laimīgs, viengabalains, nesadalīts. Lai viņš priecīgi un no visas sirds sekotu tam, kas labs, daiļš, patiess... Paldies Dievam, tas viss ir pāri. Bet..." Aurītēns izplēta rokas, gandrīz kacēdamas abas šaurās telpas sienas, "... sākās atkal! — Manīņa ir projām! Jau divi mēneši!"

Kandavs gluži satriekts noraudzījās draugā, kam bija tik jauna nediena ar sieviešiem.

"Vai viņa arī dzīvo šeit, blakus kāpnēs?"

---

* UNRRA — *United Nations Relief and Rehabilitation Administration* (angļu val.) — Apvienoto Nāciju palīdzības un rehabilitācijas administrācija.

"Tu nesaproti! Viņa ir uz kuģiem. Aizskrēja pavadīt transportus. Par tādu pus masu, pus kopeju. Tādas te vienu latku varen vervēja."

"Tad viņa atkal atgriezīsies. Pie tam ar brangi iepelnītu naudu," mierināja Kandavs. Aurītēns sēdēja uz gultas, apracis seju rokās.

"Jau divi mēneši mēs esam šķirti! Viņa raksta pavisam īsi. Darbs. Steiga. Vēl nav zināms, kad atgriezīsies. Pēc nedēļas. Divām. Pēc mēneša. Un ko tu vari zināt, kas uz tāda kuģa notiek? Saspiestas, karstas telpas. Tik daudz ļaužu kopā. Dienvidu naktis. Kuģa virsnieki. Kapteinis... Pie tam man nāk komisijas virsū, draugi vairs nespēj nobremzēt, mani rauj uz Ameriku, un es nemaz nezinu, kas ir ar viņu, kurp viņai galvojums! Precējušies vēl neesam. Nevar to velna šķiršanos tik ātri izkārtot. Vai zini, te cilvēkam ir trakam jāpaliek! Labāk ņem iešauj lodi pierē, un miers!"

Kandavs pasmējās savu sauso smieklu.

"Tas būtu īstais iemesls šaut lodi pierē!"

Aurītēns pavērās viņā gandrīz ļauni.

"Es mīlu Mantiņu. Tā ir dievīga sievietē. Ja es kādai jele kad esmu varējis visur likt pieci, tad viņai!"

"Kādreiz tu liki pieci Arvīdai," atgādināja Kandavs.

"Tad es biju puika un ģeķis!" atzinās Aurītēns. "Tu sāk kaut ko saprast tikai tad, kad labākie gadi jau pagalam. Dzīve, draudziņ, ir viena sasodīti viltīga grāmatvešana. Kontu daudz, un visi skaisti, bet tikai velns sašina, ko tu ieraksti sev par labu un ko par ļaunu. Nedusmojies, ka es tevi apgrūtinu ar savām bēdām. Aizmirsti to. Iedzēsim!"

Viņi iedzēra pa malkam, un Kandavs jautāja:

"Vai es tevi nekavēju? Tev taču ir vīsiņas."

"Tiesa gan. Šie būs nogaidījušies. Nāc līdz. Jauka kompānija. Iepazīsies ar derīgiem ļaudīm. Visi IRO ierēdņi. Nē? Kā vēlies. Neuzmācos. Ak tā, es tev solīju naktsmājas. Šeit tu palikt nevari. Diviem gultele par šauru. Jānoskrien lejā, jāpajautā, kas varētu tevi pieņemt. Pagaidi! Es iegrozīšu tevi Mantiņas istabā. Kamēr viņa uz kuģiem, tur dzīvo Ārija, bet Ārija ir komisijās un ātrāk par trim dienām mājās nebūs. Tikai —

apsolies, ka dzīvosi godīgi, neko nenotriepsi. Ēst ej ārpus dzīvokļa. Citādi man Ārija noraus galvu.”

“Vai vēl kādai, izņemot Mantīņu, ir tiesības uz tavu galvu?” vaicāja Kandavs.

Aurītēns nopietni un pārmezdamas raudzījās draugā.

“Indriķi,” viņš sacīja sirsniņi, “es nekad īsti nezinu, kad tu esi nopietns, kad ne. Tāds tu biji vienmēr, arī vecajos laikos. Bet šoreiz jokiem nav vietas. Tā ir nopietna lieta. Pavisam nopietna. Tu nedomā, ka es esmu vairs vecais. Esmu pamatīgi pārvērties, no vieglprātības šķiries uz visiem laikiem. Vai dzīve arī tevi nav izmācījusi? Kaut citādā veidā, arī tu esi piedzīvojis grūtas dienas.”

Kandavs paraustīja plecus.

“Kas tagad nav piedzīvojis grūtas dienas?”

“Nu redzi,” apmierinājās Aurītēns, “ja vien gribi, tu vari mani gluži labi saprast, tāpat kā es tevi. Vai ne? Padod savu ķipi. Tā, vēl taisni abiem iznāk pa malkam. Prozit, vecais traper! Uz melno pagātņi, pelēko tagadni un balto nākotni!”

Viņi nokāpa stāvu zemāk.

“Nu tu būsi izbalsinātā istabā,” sacīja Aurītēns, atslēgdams durvis.

Istaba patiesi bija glīta un tīra, ar dzeltenu, ievaskotu grīdu. Sienu virs gultas greznoja Eslingenē tik iecienītā prievīšu sega un mazs, pulēts plauktiņš ar sārtu stikla puķi un dažām glīti iesietām grāmatām, tik tīrām, ka varēja šaubīties, vai tās jele kādreiz atšķirtas. Aurītēns vīpsnāja, ievērodams, ka viņa draugam istaba patika.

“Līdzko Ārija ievilkās,” viņš skaidroja, nemierīgi stāgādams no stūra stūrī, “tā skrāpējās un krāsoja veselu nedēļu. Kāds tur aprēķins? Pēc nedēļas varbūt jau sēdēs Gronavā.” Aurītēns mirkli vēroja Kandavu, padomāja un vaicāja: “Kā tad īsti ir ar tevi, Indriķi? Vai tev pēc visa šitā negribēsies drusku izklaidēties? — Kas zina, vai šī pati Ārija nebūtu tev piemērota. Tāds brūtgānelis viņai bija. Bet vēja vīrs. Aizbrauca jau pirms pusgada. Dievs vien zina, kurā klēpī viņš tagad, kā dzejnieks saka, nolīcis savu nogurušo galvu.” To izteicis, Aurītēns aplūsa, it kā piepešas drūmes sagrābts.

Kandavs pameta acis rokas pulkstenī un sacīja:

“Laimon, man būtu tev kas vaicājams.”

“Par to nebēdā!” iesaucās Aurītēns, spēji saslēdamies. “Kāp droši abos palagos. Ārijai to diezgan. Nu tad dusi saldi!” Viņš pagriezās uz iešanu, bet apstājās. “Varbūt tomēr nonāksi? Panīksim visi kopā. Slikti, ka tev tas svārciņš tāds paknaps. Izniedza?”

“Izniedza.”

“Var redzēt, ka neesi bijis draugos m mantzini, ja tik mazu numuru saņēmi. Bet ne jau drānas izšķir. Mantiņa uz tādiem niekiem neskatās nemaz. Tikai uz saturu. Uz to, kas tu esi un ko tu vari...”

“Laimon, es tev gribētu pajautāt...”

“Tu gribi zināt, kas tās tādas tur ļoļā ir? Meitenes uz goda. Visas pašas pelna. Diez vai kādu pazīst. Bet, kā teic, tas nav par šķērsli. Tur ir Koškalnu Irma, strādā IRO, Stukmaņu Līvija, strādā IRO, Gatarte, strādā IRO...”

“Nelde Gatarte?” ievaicājās Kandavs.

“Pazīsti?”

“Pavisam maz. Sen atpakaļ dzimtonā. Tad viņa bija tikai tāds skuķis. Laimon, var gadīties, ka man vajadzēs tavas palīdzības...”

“Katrā laikā, Indriķi, katrā laikā!” strauji apliecināja Aurītēns. “Šādās lietās tu vari uz mani pajauties. Vairāk nekā pats uz sevi. Es esmu kluss kā piedzimis kurlmōms. Man ir piedzīvojumi, man ir sakari. No Mantiņas draudzenēm es varu izdibināt visu, ko tev vajadzēs. — Nu es beidzot saprotu, kāpēc tu esi tik noslēpumains, kāpēc nevēlies nekur rādīties. Tu gribi izspiegot vecu brūti! Ak tu viltnieks! Bet — pareizi darīts! Ļoti tālredzīgi! Kam skriet tūdaļ klāt? Apskaties, pavēro. Daudz nepatikšanu aiztaupīsies. Stāsti visu laukā, kā pienākas, — no kura laika, kādos apstākļos, vai pavisam nopietni?”

Kandavs domīgi skatījās grīdā, it kā drauga valodu nemaz nedzirdētu, tad strauji nosvieda svārkus, apsēdās gultā un sāka atraisīt kurpes.

"Ko es tevi mocišu," apmierinājās Aurītēns, "gan izstāstīsi vēlāk, rītdien. Roizēm jau tā — uz vietas nemaz nevar. Izgulies. Es nu iešu." Bet viņš negāja. Apsēdās uz gultas malas un turpināja: "Patiesībā man no tās balles nav itin nekāda prieka. Aizvadām vienu austrālieti. Zēns pārsteidzās. Toreiz, kad visi kā sadeguši trencās gan uz Angliju, gan uz to Ņenguriju. Tagad būtu braucis uz Savienotajām Valstīm svilpodams."

Kandavs, kurpes noāvis, laidās guļus un, celdams kreiso kāju pār malu, mazliet saviebās.

"Kas tev?" iejautājās Aurītēns.

"Stilbā rēta."

"Ievainojums?"

Kandavs pamāja.

"Vienīgais?"

"Vienīgais. Man klājies samērā pavisam laimīgi."

"Jā, kā kuram," noteica Aurītēns domīgi. "Par sevi es to nevaru sacīt." Un, smagi jo smagi nopūzdamies, piebilda:

"Bez Mantiņas man negaršo ne vīns, nedz iepriecē dziesmas... Patiesībā es uz melnas kafijas vien turos — vai stipras tējas, ja kafijai kādreiz nesanāk. Mantiņa, redzi... bet tu jau nemaz neklausies! Vai esi tik noguris? Nu tad izgulies arī labi pamatīgi. Tevi neviens netraucēs. Kaimiņi klusi. Ar celšanos nesteidzies. Brokastīs nāc pie manis."

Paklusējis, lai vēl kaut ko neaizmirstu pateikt, Aurītēns nopūtās. "Ar labu nakti!" Cēlās un gāja.

Kandavs klausījās, kā aizskan viņa soļi, izlēca no gultas, steigšus apvilka svārkus un sāka apaut kājas.

2

Žigli sagērbies, Kandavs pavēra durvis un brīdi klausījās. Viss likās klusu. Viņš izgāja gaiteni un pieslēdza istabu. Ārā zaigoja mēnesnīca un caur kāpņu telpas palielajiem logiem

krita pietiekami gaismas, lai redzētu, kur likt klājas. Biezās gumijas zoles darīja soļus pavisam nedzirdamus. Pie dzīru dzīvokļa Kandavs apstājās. Iekšā jūsmīgi dziedāja:

“Biji man viena,
Nakts tu vai diena...” —

un tad atkal:

“La-akatiņš zilais!”

Kandavs noslidēja gar durvīm un izgāja pagalmā. Vēl daudzos logos redzēja gaismu, kas, garos staros lejup krizdama, zeltīja pagalma grambas. Arī citur dzirdēja dziedam. Rīt gāja vilciens uz Gronavu. Daudzi draugi un radi šķirās varbūt uz mūžu.

Apkārt skatīdamies, Kandavs uzdūrās atkritumu kārbām, kas bija sarindotas durvju priekšā agrīnai promvešanai, un skārdi nejauki iegrabējās. Otrā stāvā atpakaļ kāds logs un izšāvās apaļa galva ar izslējušos matu kušķi vidū.

“Ei, kas tur atkal izber stoņģeles? Cik roizes nav aizrādīts!... Izslēgs no devām!...”

Tas bija pats bloka vecākais — Laimons Aurītēns, un Kandavs, galvu plecos ierāvis, cieši pie sienas turēdamies, laidās pusteciņus uz ielas pusi. Viņš dzirdēja vēl kaut ko nokliedzam pakaļ, bet vārdus pārklāja smiekli un ar jaunu sparū uzņemtā dziesma. Vai viņš būtu pazīts? — šaubījās Kandavs. — Gribējās cerēt, ka ne. Sienmalas šona bija bieza un smaga. Pie tam pazinis Aurītēns katrā ziņā viņu uzrunātu priekšvārdā.

Kandavs palūkojās rokas pulksteņa zalgojošā ciparnīcā un pielika soli. Viņš devās pār Nekaras tiltu atpakaļ uz pilsētu. Mēnesnīcā un no otras puses nākot, aina bija pavisam cita — tik miera pilna spēja izskatīties vienīgi vācu mazpilsēta. Tiltagala senais pulksteņtornis labsirdīgi mirdzināja savus vāpētos dakstiņus, aiz viņa mirguļoja apklusušās pilsētas smailo gēveļu biezoknis; pār to kā nosūbējis sudraba kalums pacēlās augstais vīna un ābeļdārzu krasts, ar tikko saviežamu vecās pils siluetu augšā. Kā Špicvēga gleznā.

Pilsētā neviens logs vairs nezaigoja gaišs. Švābi devās agri pie miera, nekādi transporti viņiem nebija jāpavada.

Dzelzeļa aizā spocīgi zalgoja sliedes. Iedunējās vilciens, un Kandavs neviļus sāka iet straujāk. Bet tas bija tikai kāds amerikāņu armijas transports, droši vien uz Minheni, un nepioturēdams izšāvās cauri stacijas tumsai. Garo, lepno Pullmana vagonu logi pēc amerikāņu paraduma nebija aizklāti. Varēja redzēt karavīrus sēžam pie galdiem, vakariņojam, spēlējām kārtis, lasām.

Kandavs nopirka perona karti un sameklēja uz lielā dēļa Ziemeļjūras—Alpu ātrvilciena pienākšanas laiku un sliedes. Garais perons likās pavisam tumšs un tukšs. Tikai pēc laiciņa Kandavs ievēroja, ka spraišļu ēnā sēž diezgan daudz vēlinu braucēju. Viņš nebija atnācis par agru. Ielejas dibena blīvajā krēslā, Štutgartes pusē, iemirdzējās divas acis. Skaļruni ierūcās aizsmakusi balss, vēstidama vilciena tuvošanos, melnās ēnas ap spraišļiem saslējās un kā tumšs vilnis uzplūda perona malai. Iedegās dažas taupīgi blāvas papildu spuldzes, vilciena melnā masa ātri stūmās klāt, strauji pieaugdama apmēros — kā uz ekrāna. Kinorežisori labi pazina un izmantoja tuvojošos vilcienu liktenīgi baiso draudīgumu — nodomāja Kandavs, šoreiz pats izjūzdams šīs baigas vairāk nekā citkārt. Vilciens tuvojās ar smagu, varbūt tiešām liktenīgu uzdevumu. Saprotams, būtu viegli izvairīties, tāpat kā to darīja daudzi, gandrīz visi. Vienkārši — vajadzēja aizmirst. Tas bija tik cilvēciski, tik ērti. Vismaz trīs ceturtdaļas no cilvēka laimes taču sakņojās spējā aizmirst — ātri un pamatīgi. Viņš varēja mierīgi palikt saldi guļam ērtajā gultā, tīrajā, tīkamajā istabā. Neviens viņam nekā nepārmestu. Nebija neviena, kas varētu ko pārnest. Un tomēr viņš stāvēja šeit, lai iejauktos un raudzītu izšķirt lietu, kur padoma nezināja daudz gudrāki un daudz piedzīvojušāki vīri nekā viņš.

Dzelzs masa iesviedās stacijā ar tik slaidu nesavaldību, ka likās gluži neiespējami, ka tā apstāsies. Un tomēr tā apstājās. Kā nokvēpušas svētbildes no zelta pamatiem tumši stāvi slija laukā no vagonu apgaismoto durvju četrstūriem.

Kandavs ātri soļoja gar vagoniem, likumodams cauri drūzmai.

Krietnu mirkli viņu aizkavēja divas uzkrītoši eleganti tērpušās dāmas, izkraudamas daudzus saiņus šķērsām ceļam. Viņu tērpos spīguļoja daudz metāla, bet galvas sedza kupli mākslīgu puķuvītņu darinājumi. Tādas galvassegas Kandavs Vāczemē nebija redzējis un sprieda, ka atbraucējas var būt vienīgi amerikānietes. Kandavam neatlika laika tās vērot, jo no nākamo durvju gaismas lēnām izslējās plata, stūrainā vīra ēna. Kā pats pēdējais, pavisam nesteigdamies, viņš kāpa laukā, nevis spraukdamies caur pūli, bet slinki pakavēdamies uz katra pakāpiena un gaidīdams, lai nepacietīgie iekāpēji paši sagrūstas atpakaļ un pašķir viņa platajām krūtīm pietiekamu ceļu. Viņam rokā bija tikai liels, gluži jauns gaišbrūns portfelis. Iecirtis galvu krūtīs, stūrainais vīrs ērtā mierā vēl pagrozījās bara vidū, nemaz neievērodams lūgumus un saucienus pašķirt ceļu vai palaist garām, un tad lēnām devās līdztekus vilcienam uz izejas pusi.

Tātad tomēr! — nodomāja Kandavs, cieti sakniebis lūpas un no mugurpuses virzīdamies gājējam cieši klāt.

Seju platmales ēnā nevarēja saskatīt, vīdēja tikai porains, gludi skūts zods un paplata mute nevienādām, izvirzītām lūpām. Likās, it kā šīs sejas veidotājs būtu satvēris šo muti ar iķšķi un rādītāju, saspiedis un pavilcis drusku laukā no sejas. Šis raksturīgais, mazliet īgnais, it kā apvainotais vaibsts un dziļās ēnas mutes kaktos nebija samaināmas. Ar nepatiku Kandavs vēroja, ka atbraucējs tagad likās lielāks, masīvāks nekā senāk, pirms vairākiem gadiem. Viņš piesardzīgi pietuvināja svešā plecam savējo, un, raugi, pietrūka turpat pusplaukstas. Katrā ziņā atbraucējs bija ievērojami spēcīgāks par Kandavu.

Vilciens sakustējās. Sakabes vagonu starpās iekaucās, buferi ar nešpetnu sparū sāsītās un pietupās stingrajās atsperēs. Gājēju drūzma sastrēga, stūrainais vīrs negaidot apstājās, un Kandavs neviļus uzgrūdās viņam virsū. Tik tikko viņš paguva uztvert pats sava ķermeņa svaru uz svešā plecam garām pašautās rokas — atspiežoties pret vagona sienu.

“Uzmanīgi!” neskatīdamies iešņacās stūrainais vāciski.
“Vai gribat mani nogāzt uz sliedēm?”

Kandavs sarāvās kā dzelts. Patiesi, viens vienīgs niecīgs, nejaušs grūdiens, un vīrs ieveltos vagonu starpā un tīktu samalts. — Nelaimes gadījums burzmā un tumsā. Kandava ķermenis savādi, krampjaini savilkās, bet tūdaļ atslāba — liktenīgais mirklis bija garām, cieši gar viņu sāniem jau slidēja vagona noputējusi tērauda siena, un stūrainais pagriezās uz perona vidu un lejupkāpnēm. Kā apdullis Kandavs viņam sekoja.

Cik viegli varēja iznīcināt cilvēku! Pie tam nesodīti. Dīvaini, ka arī tiesiskā un civilizētā valstī gadījās šādi mirkļi un iespējas. Cik tomēr tālu no patvarībām stāvēja civilizētais cilvēks: Kandava piesardzīgā kustība — izstiept roku pret vagona sienu — bija gluži instinktīva un automātiska. Viņš labāk riskēja ar saviem kauliem, nekā atļāvās pieskarties stūrainajam, kur nu vēl to pagrūst. Drusku neuzmanības, drusku mazāk šā dīvainā “citu aizsargāšanas instinkta”, un grūtā problēma būtu atrisināta tūdaļ un uz vietas.

Kandavs zināja, kas bija stūrainais; ar to vajadzēja pietikt. Civilizētā cilvēka jājamais zirdziņš — pierādījumu kolekcionēšana, daudzkārtējās pārbaudes — nebija nekas vairāk kā laika šķiešana. Viss Austrumu impērijas varmācīgais stiprums dibinājās tieši uz šīs vienkāršotās metodes — tūdaļ iznīcināt tos, kurus zina un jūt sev naidīgus, netērējot laiku zināmu lietu pierādīšanai. Tas bija mūsu rupjā laikmeta lielākais un iespaidīgākais atradums. Kandavs ne mirkli nešaubījās, ka mainītās lomās stūrainais ieripinātu viņu vagonu starpā bez mazākām bažām un kavēšanās.

Atbraucēju bars caur pazemes tuneli izplūda no stacijas un izšķīda uz ielas. Stūrainais nogriezās uz Nekaras tilta uzeju, iedams nesteidzīgi, svarīgi un cienīgi. Tilts bija pilnīgi tukšs. Šonakt jau trešo reizi skatīts, tas izlikās atkal pavisam svešs. Mēness bija norietējis, kails, melns bruģis salti mirguļoja blāvo spuldžu ailes gaismā. Saltā vienaldzībā dziļi apakšā šalca Nekara. Salts mitrums kāpa augšup. Nedzirdami zibēja abu gājēju gumijzōlotie soļi. Likās, ka viņi slid pa ietvi

kā ēnas, bez mazākā trokšņa. Neviena kriminālfilma nevarēja volēties labākas vietas un noskaņas, kur likt norisēt baigajam izdarībām.

Kandavs atskatījās uz tukšo tiltu. — Viens vienīgs ātrs, noteikts tvēriens, un stūrainais pārlidotu pāri margām. Pirmītējā kļūda būtu izlabota, rietumnieka aplami izauklētais un pārmērīgi satūkušais, pret dabīgais citu aizsargāšanas instinkts savaldīts. Kandavs pielika soli.

Vai nu tā bija dīvaina sagādīšanās, vai grūti izprotama domu lasīšana, bet tajā pašā mirklī arī svešais sāka iet ātrāk.

Kandava muskuļiem izskrēja cauri kā karsta šalts. Vai tas bija rietumu ļaudis izdzisušais vajātāja, mednieka nīgrums? Vēl daži vingri, slaidi stiepieni, un stūrainais būtu rokā.

Nervu spriegums pēkšņi samilza neizturams. Kandavs jutās kā ievēzēta linga: akmenim gaisā nebija, kur palikt. Bet — viņa straujums spēji atsitās pret sieviešu smiekliem. — Stūrainais gluži piepeši atradās starp abām pirmīt ievērotajām amerikāņu dāmām, un visi trīs trokšņaini apsveicinājās. Kandavs satrūkās — kā, tiltu uz priekšu un atpakaļ pārlūkodams, viņš nebija tās pamanījis? Vai viņas aizsedza stūrainā plecīgais augums? Kandavs ātri atžilba no savas apmātības. Viņš taču atradās civilizētā zemē, kur iespējas nesodīti nomaitāt cilvēku atgadījās ļoti reti.

Trijotne priekšā gāja, jautri čalodama, un Kandavs ne bez brīnīšanās ievēroja, ka elegantās amerikānietes runāja tīri glīti latviski. Šie ļaudis cits citu, likās, labi pazina. Tas atskurbināja Kandavu pavisam. Nekad viņš nebūtu varējis iedomāties stūraino parasta sabiedrības cilvēka lomā. Tas varbūt bija lielākais pārsteigums, ko sagādāja Eslingene.

Sadalījuši nesamo, stūrainais ar abām dāmām devās uz blokmājām.

Pie kādām durvīm trijotne ilgi atvadījās. Ievilcies blakus ejas nišā, Kandavs pacietīgi klausījās čalošanā, smieklos, it paskaļos iekliedzienos; acīmredzot dāmām bija milzums, ko stāstīt, un tās likās nocietušās runāt, it kā mēnešiem būtu sēdējušas vieninieču kamerās.

Beidzot dāmas iepaunojās namā. Bet stūrainais devās šķērsu pagalmam uz Tannenbergas ielas pusi. Ieledams kāpnēs tieši blakus tām, kurās atradās Auritēna istabas un arī Kandava pagaidu mitne, viņš rūpīgi palūkojās visapkārt.

Nesteidzīgie soļi uzšvikstēja pa trim kāpņu posmiem. Kandavs paguva pamanīt, ka, paveroties durvīm, noplaiksnijas gaisma un noguldza iepriecināta sievietes balsis.

Brīdi nogaidījis, Kandavs uzkāpa trešajā stāvā un ar gaismekļa palīdzību izlasīja uz durvīm:

Uzgalis Baltazars
Uzgalis Lilija
Vilis Šķinējs
Anna Šķinēja
Egils Šķinējs
Konstantīne Jakušonoka.

Aiz durvīm nedzirdēja ne mazākā troksniša, kaut Kandavs klausījās ilgu brīdi. Pārlicinājies, ka vairāk nekā neizpētīs un ka, spriežot pēc visa, šo nakti viņš pavadīs zem viena jumta ar stūraino, Kandavs devās atpakaļ uz savu istabu. Auritēna dzīru telpās joprojām blāvoja gaisma. Iekšā piesmakušas un nekārtīgas balsis vilka:

“Pār kapiem lido melnas vārnas
Un žēli ķerc: Nav vērts, nav vērts!...”

Uzkāpis savā istabā, Kandavs, uguni neiededzinādams, žigli noģērbās, darīdams to tik veikli, it kā jau gadiem būtu pieradis ģērbties tikai pa tumsu.

Kaut viss bija izdevies, kā paredzēts, gultā līzdams, viņš jutās neapmierināts, noguris un savādi necerīgs.

3

Pamazām Kandava prāti norimās; viņš laidās miegā. Ik reizes, gulēdams kārtīgā gultā, pirms iemigšanas, snaudas pusnemaņā viņš mēdza apcerēt, cik gulta ir lielisks un brangs ierikojums, kāda priekšrocība, pat laime ir ērti izlaisties, atbrīvot visus locekļus un tīri ķermeniski izjust un izbaudīt matrača mīkstumu un palagu svaigumu.

Kāpēc laime gulēt tīrā, mīkstā gultā piešķirta taisni viņam, Kandavam, kamēr daudzi, kas to pelnījuši varbūt daudz vairāk, nīka postā, briesmās, bez mazākām cerībām uz glābšanos? Baigas ainas uzplauksnijās Kandava smadzenēs tik dzīvi, ka viņš juta nāsīs iesitamies smacīgu, biezu gaisu, kāds mēdz būt šaurās telpās, kur, kopā saspiesti, uz grīdas guļ simtiem neizgērbušos cilvēku. Svaiga palaga vietā pie vaiga trinas asa, pievalkāta vadmala. Virsdrēbes stīpo krūtis, graužas padusēs. Rokas notirpušas smagas kā bluķi. Tumsā kāpjot pāri, kāds uzmin ar naglainu zābaku uz apsaldētiem, čūlojošiem pirkstiem... Kandavs sarāvās kā sāpēs un aptaustīja savus pirkstus.

Kāpēc viņam klājas tik labi, bet citiem tik ļauni? Varbūt norēķināšanās par labajām stundām stāvēja vēl priekšā? Varbūt pasaules norisēs velti meklēt dziļāku jēgu un sakarus? Visu noteica tikai akls gadījums, visur valdīja tikai akla matērijas plosīšanās. — Šī doma, šī varbūtība, ka nav nekādas augstākas vadības, nekādas augstākas aizredzes nožēlojamās radības gaitām, allaž radīja Kandavā riobīgu sajūtu, it kā tuvojoties jūrasslimībai. — Labajiem nav ko cerēt uz atmaksu par netaisnajām ciešanām; ļaunajiem nav ko baidīties no soda! Tikai viens otrs retais vientiesis domāja šo dīvaino, nez no kurienes radušos domu par taisnību, par ļaunu un labu, par sodu un atmaksu, cieta par šo diko, neldzīgo himēru, tik svešu patiesajām pasaules gaitām.

Domas kļuva arvienu smeldzīgākas un neskaidrākas, murgu nemaņa tiecās pārvarēt nogurušo ķermeni, vēlreiz uz-

zibēja smadzenēs — vai patiesi neviens neatņems viņa nepelnīto brīnumjauko, brīnumdrošo dusu, kad kāpņu telpā iešalcās troksnis. Gaiteni atbalsodamies, ieklaudzējās strikti, nomēriti soļi. Vairāki pāri kāju asi kapāja grīdu. Kandavs nevilus savilkās zem segas: soļi apstājās pie viņa durvīm un atslēga strauji cirtās caurumā.

Kandavs pietrūkās sēdus un platām acīm blenza tumsā. Tad atjōdzās, norausa sviedrus no pieres un ar dziļu nopūtu atlaidās atpakaļ guļasvietā.

— Viņš taču atradās Eslingenē! Laimīgajā Eslingenē, kur nekas jauns nevarēja notikt arī tad, ja melnā pusnaktī asi soļi atklaudzēja caur garu gaiteni līdz pat istabas durvīm. Kandavam gribējās smieties, un viņš drebēja zem siltās segas sikiem drobuļiem, it kā būtu noguldīts uz ledus.

Atslēga nešpetni urdījās slēdzenes caurumā. Kandavs joprojām vēl kavējās labsajūtā, ka atrodas Eslingenē. Plānajām durvīm sitās cauri spīvi sievietes čuksti:

“Tā ir! Es jau domāju! Ieslēdzies. Nekaunība! Laimon, es tev saku, es necietīšu nevienu sveša cilvēka savā istabā! Tu man viņu gādāsi laukā, kaut vai durvis būtu jāsacērt drusku druskās!”

“Bet, Mantiņ, Imantiņ, juridiski ņemot, līdz tavai atbraukšanai šī nemaz nebija tava istaba, bet Ārijas,” klusinātā samierinātāja balsī runāja Auritēns.

“Kas Ārijas, tas tikpat kā manis pašas!” uzbārās Imanta. “Tu nedrīkstēji ielaist svešu cilvēku!”

“Kas tad varēja paredzēt, ka tu iebruksi jau šodien? Tu rakstīji, ka būšot tikai pēc mēneša.”

“Taisni tevis cienīga atbilde! Kamēr es neesmu mājās, lai guļ, kas grib, manā gultā, lai piesēž manu istabu, lai ēd no maniem traukiem, lai slaukās manos dvieļos! Taisni tāpēc es tev rakstīju, ka būšu pēc mēneša, lai redzētu, kā tu izdaries!”

“Tad jau tu mani ļoti mīli, Mantiņ, ja tā uzmani un pētī,” Auritēns mēģināja jokot, bet Imanta neklausījās un rājās tikai tālāk:

“Tas tikai ir viens cilvēks! Viņš dzird, ka mēs te ņemamies, bet pat nedomā atvērt! Un tas esot tavs draugs! No inte-

līgontam aprindām! Es gribētu redzēt, kas tās ir par aprindām!?” Un Imanta jo sirdīgi strādāja ar atslēgu.

Tūlīt tomēr jāceļas augšā, Kandavs domāja bez īgnuma. Tik svarīga šī lieta viņam tomēr nelikās, lai pārāk steigtos. Viņš laiski nožāvājās un izsnaicējās. Mirkli, kad beidzot sarosījās traukties augšā, kaut kas skanēdams nokrita uz grīdas: Imantai bija laimējies izgrūst atslēgu no cauruma. Pēc pussekundes durvis atsprāga un trīs cilvēki iebruka plānvidū. Noknaušķēja slēdzējs, un istabiņa pieplūda ar usu gaismu.

“Nu saprotams, gultā! Un palagos! Skaisti!” sauca Imanta, ar plaukstu vairīdama acis.

“Bet, Mantiņ, tā taču ir Ārijas gulta un Ārijas palagi.”

“Bet man te būs jāguļ! Sveša cilvēka pievārtītā gultā!” atkliedza Imanta un, rokas sānos iespraudusi, nostājās istabas vidū nikna un draudīga. Viņa bija pamaza augumā, paplata, ne vairs gluži jauna, bet no sejas it paglīta sieviete, gērbusies vasarīgi gaišzaļā tērpā. Kandavs tūlīt pazina vienu no nule atbraukušajām amerikānietēm. Pēc aizjūras dāmu parauga viņa bija ļoti spilgti izkrāsojusies, spodri nosukājusi un kupli uzbužinājusi gaišos matus.

“Viņš guļ! Viņš vienkārši guļ!” viņa nošņācās pavisam klusu, bet baisi kā granātas deglis pirms sprādziena, norādīdama uz Kandavu, kas gulēja kluss kā pele, sasedzies līdz pat zodam. “Laimon, tagad rikojies tu!”

“Ko tad, Mantiņ, lai es daru?” vaicāja Aurītēns, ar kreiso roku vārīgi noglaudīdams gludi sasukātos matus.

“Vai tu gribi, lai es šonakt palieku uz ielas?!” iespiedzās Imanta. Aiz sienas kāds nikni pieklaudzina, un Imanta pārvērta skaļo balsi spīvā šņācienā, it kā tvaiks spēji sistos laukā pa šauru spraugu. “Vai tu gribi, lai Verēna paliek uz ielas? Pēc garā, nogurdinošā brauciena? Skaista sagaidīšana! Skaista atgriešanās mājās!” Un viņa sasita rokas, likdama nožvadzēt daudzajām, gan šaurajām, gan platajām rokassprādzēm, kas greznoja abus dilbus.

“Mēs jau varam pārgulēt pie Neldes,” pavārgā balstiņā iebilda Imantas draudzene, ļoti tieva, drusku uz priekšu

salikusi dāma, gērbusies un izgreznojusies apmēram tāpat kā Imanta. “Nelde mūs gaidīja un bija uzvārījusi pat kafiju.”

Imanta pacēla pret draudzeni stīvu skatienu. Viņas gaišzaļās acis ieplētās apaļas. Apakšējais plakstiņš ar retām melnām skropstām nosvērās sevišķi zemu, atklādams platu acubaltuma joslu zem radzenes. Tas piešķīra viņas skatienam urbigu, pētošu izteiksmi.

“Un ja man būtu desmit guļasvietu, es paliktu šeit!” viņa sauca, bet, it kā pagurusi, piebilda: “Trīs uz vienas tahtas...”

“Neldes tahta ir tik plata!” drošināja draudzene.

“Ēj nu kāp tagad kāpnēs lejā un atkal augšā. Esmu nogurusi un man ir karsti.” Viņa novilkta kostīma žaketi, atsegdama pašas, bet tuklas, spēcīgi veidotas rokas, un apsēdās krēslā. “Galvenais, es neciešu, ka Laimons rikojas ar manu istabu kā ar savu!”

“Bet, Mantiņ,” maigi pretojās Aurītēns, “acumirkli šī istaba, juridiski ņemot, joprojām vēl nav tava, bet Ārijas.”

“Juridiski, juridiski!” atkātoja Imanta ar īgnu gurdumu. “Apņikusi man tava mūžīgā juridiskošana. Ko tu esi panācis ar jurisprudenci? Būtu bijis dakteris vai inženieris, varētu skatīties nākotnē laimīgs. Tādu bloku, kur būt par vecāko, Amerikā nav.”

“Amerikā ir superintendanti,” lietišķi iebilda Aurītēns.

“Citiem vārdiem — sētnieki,” nicīgi paraustīja plecus Imanta.

“Daudzi ievērojami un augsti izglītoti ļaudis tagad strādā par superintendantiem,” pamācīja Aurītēns.

“Par sētnieki jau nu es neiešu. Esmu tikpat kā sarunājusi Ņujorkā vietu visievērojamākā skaistumsalonā. Un arī tev vajadzēs gādāt pieklājīgu darbu.”

“Es esmu pārskolojies — par autovadītāju,” nedroši iebilda Aurītēns, bet Imanta tikai nicīgi atmeta ar roku. Viņa pievēra acis un gurdī nokāra rokas.

“Ja negribi daudz staigāt, piezvanīsim tepat Konstantīnei blakus kāpnēs,” teica draudzene, spēlēdamās ar savu milzīgi platu latvisko sudraba aproci.

Imanta pavārs vīdā, galvu nepagriezdama. Zīlītes gaišajā aculbolā likās sarāvušās sīkas kā punkti.

"Zinu gan, kurp tu velc," viņa sacīja ne bez izsmiekla. "Tu cērē uzskriet virsū Borim. Ļauj taču cilvēkam izgulēties."

"Kāpēc tu iejauc Bori? Mēs tagad meklējam vietu, kur piemesties," nesaprata draudzene.

Imanta sēdēja krēslā, atslābinājusi visus muskuļus, un tāpēc skaļu smieklu vietā tikai gurdi sakratījās.

"Vai tas nav gluži viens un tas pats, Verēna?"

Draudzene tēlotā un apvainotā nesapratnē aizgriezta seju projām.

Iestājās mazs klusuma brīdis. Imanta sirsniņi nožāvājās, nobeigdama žāvu ar paskaļu novaidienu. Piepeši viņa kā dzelta pietrūkās kājās un sauca, durdama ar gredzenotu pirkstu uz Kandavu, kas visu laiku, segā ietinies, bija kļuvis gulējis gultā:

"Es gribu zināt, kāpēc šis cilvēks nerunā!? Kāpēc viņš klusē?! Viņš ir pie visa vainīgs, bet guļ un nesaka ne vārda!"

Kandavs neviļus pasmaidīja.

"Ko gan lai es būtu teicis, cienītā Imantas jaunkundze?"

"Es neesmu nekāda jaunkundze," viņa atcirta, "bet precēta kundze!"

"Piedodiet, bet Laimons teica, ka viņš vēl neesot saņēmis šķiršanos..."

"Laimonam nav nekāda teikšana! Mans vārds ir Imanta Meņģeļa kundze, dzimusi Plugis!"

"Lūdzu piedot."

"Un tagad, cienītais kungs," lūpas tikpat kā nesakustinādama, runāja Imanta savā klusinātajā degļa balsī, "jums būs bijis diezgan laika pārdomāt, kā jūsu vietā rīkotos džentlmenis!"

"Tiešām tā, cienītā kundze!" iesaucās Kandavs jautri un laipni. "Jums vajadzēja pirmīt caur durvīm pateikt tikai divus vārdus, un lieta jau sen būtu nokārtota. Ja jūs tagad atstātu mani uz īsu mirkli vienu, es tūdaļ pieceltos un atbrīvotu istabu."

Dzirdēdams tik saprātīgu valodu, Aurītēns noskaidrojās kā saulīte, turprotim Imanta drīzāk sadrūma. Viņa bija sagatavojusies sīvai un nesaudzīgai cīņai līdz galīgai uzvarai par sievietes aizskartajām tiesībām un apdraudētajām ērtībām. Vilusies viņa labu laiciņu nesacīja nekā.

“Bet, kur tad jūs paliksīt?” iejautājās slaidā Verēna.

Kandavs iesmējās.

“Tik jauka laikā, kā tagad, par to nav nemaz ko prātot. Diez kādas naktis nav pārlaistas. Šī būs viena no patīkamākajām. Var pasēdēt uz sola Nekaras malā, var pastaigāties pa viņa darziem kalnā. Laiks ir silts.”

Atkal kādu laiku visi trīs ienācēji stāvēja klusu. Tad Imanta teica svarīgi:

“Gluži tik briesmīga sieviete es neesmu, lai izsviestu cilvēku naktis laikā no gultas. Blokos es varu pārnakšņot katrā otrā dzīvoklī! Es tikai vēlos redzēt pieklājību un labu gribu. Kad dāma ienāk istabā, tad ir jāpieceļas un jāstādās priekšā. Bet jūs — pat nedomājat to darīt.”

“Mans vārds ir Indriķis Kandavs, cienītā kundze, un lūdzu piedošānu, ja mani pašreizējie tērpa apstākļi neļauj man piecelties.”

“Kas jūs esat?” jautāja Imanta joprojām bargi.

“Neprecējies.”

“Ģimenes stāvoklis mani neinteresē. Es domāju jūsu nodarbošanos: ārsts, inženieris, tehniķis?”

Kandavs smaidīdams papurināja galvu vai, pareizāk sakot, pavilāja to uz spilvena.

“Ja es pārceltos otrā krastā, tad droši vien nedabūtu nekāda labāka amata kā vien superintendanta.”

Ziņkāres liesmiņa nodzisa Imantas gaišzaļajās acīs. Viņa garlaikota piecēlās.

“Verēna, iesim pie Neldes!” Un, neuzmetusi guļošajam Kandavam vairs ne skatienu, devās pa priekšu laukā un Verēna un Aurītēns viņai pakaļ.

Patīkami pārsteigts, Kandavs nodzēsa uguni un, nepūlodamies sameklēt atslēgu un pieslēgt durvis, atkal ar jo lielāku labpatiku iegrozījās gultā.

4

Šoreiz viņa nervi vairs nepretojās. Vispatīkamākā garastāvoklī viņš laidās miegā, it kā šūpodamies uz brīnumviiegla un brīnummaiga dūnu mākoņa. Tikai kaut kur pavisam tāli un nekaitīgi nošvīkstēja mīksti soļi. Bet tad kāds uzmanīgi grābstījās gar durvīm, klusu ienāca istabā un, uguni neuzdedzinājis, apsēdās uz Kandava gultas malas. Tas bija Aurītēns.

“Redzi nu, kā es tevis dēļ uzupurējos!” viņš čukstēja. “Cinījos taisni kā lauva. Gandrīz sastrīdējos ar Mantiņu pirmajā vakarā. Tur vajadzēja diplomātijas un izmaņas! Bet man šinī ziņā ir treniņš. Guli nu mierīgs un atpūties līdz rītam. Neviens tevi vairs netraucēs. Saki, vai nav braša meitene? Redzēji, kas par stāju?! Dzimusi vadone. Un šiks?! *Top modern*, kā amerikānis teiktu. Tērps no Ņujorkas, cepure no Bostonas. Vai jauti, kas par smaržām? Vēl tagad viss gaiss virmo. Noreibsi pa nakti.”

“Un ko Meņgelis?” miegaini ievaicājās Kandavs.

“Kāds Meņgelis?” brīnījās Aurītēns

“Viņas vīrs.”

“Ak tas? Tas dzīvo tepat blakus kāpnēs.”

“Visi jūs dzīvojat tepat blakus kāpnēs,” piebilda Kandavs.

“Kā tad lai citādi dzīvo?” brīnījās Aurītēns. “Te taču ir nometne. Par Meņgeli nebēdā. Tas ir pilnīgs čabata. Pagalam nepiemērots tādai sievietei kā Imanta.”

“Vai viņi ir šķīrušies?”

“Vēl ne. Neiet jau tik ātri, kā gribētos. Jā, draudziņ, pasaule nav vis tik vienkāršs šķirstiņš, kā izskatās. Reizēm no tiesas nevar izprast, kas divus cilvēkus savēdis kopā. Nav nesaderīgāka pāra kā Mantiņa un Meņgelis. Mantiņa ir daudz cietusi savā laulībā... Tā man ir lielākā mīkla, kā viņa varējusi apprecēt tādu neizglītotu stulbiķi un guļavu.”

“Un kā Arvīda varēja apprecēt tevi?”

“Arvīda?! Mani?! Nu, tas tikai ir jautājums! Velns parāvis, kas tev viss dažreiz nenāk ārā! Tā taču ir vissaprotamākā lieta

pasaulē! Mēs abi esam no vienām aprindām, abi studējām. Es Arvidu pazinu jau no bērna kājas. Vecāki gandrīz vai radi. Tā bija visdabiskākā un nenovēršamākā lieta pasaulē, ka mēs apprecējāmies.”

“Acimredzot tas nemaz nav bijis dabiski. Jūsu raksturi un tieksmes nomaz nav saskanējušas, un jūs esat izšķīrušies.”

“Ā, tā ir pavisam cita lieta,” steidzās paskaidrot Aurītēns. “Arvida jau nav slikta sieviete. Sadzīvot ar viņu var. Pat ļoti labi. Bet — redzi, viņa tomēr ir pavisam vienkārša un parasta sieviete, kādu ir tūkstošiem. Zinātniski viņu varētu apzīmēt par pozitīvu normāltipu. Turpretim Mantiņa ir pavisam kaut kas cits. Mantiņa ir vienreizīga, ārpus visām likumbām, šķirām un iedalījumiem. Tādu sievieti gadās sastapt vienam no tūkstošiem un arī tad tikai vienreiz mūžā. Ko es saku, vienreiz pa simts gadiem! Un, ja nu tāds gadījums ir tevi aplaimojis, ja pats liktenis tevi izredzējis ar krāšņāko no savām vēltēm — diženas sievietes mīlestību, tad, mīļais Indriķi, tad viss pārējais ir jālaiž pār bortu, lai cik dārgs tas tev izliktos. Ir reizes, kad jābūt cietsirdīgam un taisnīgam pret sevi. Priekš kam tad, kā tu domā, cilvēks galu galā dzīvo? Lai sevi piepildītu! Lai īstenotu sevi un savus ideālus visā krāšņumā. To varēt un to nedarīt — tas ir vislielākais noziegums un nodevība pret sevi un arī saviem līdzcilvēkiem. Tu, Indriķi, esi citāda veida radījums un tādas lietas nemaz nevari saprast. Tu esi tāds mierīgs prātotājs un apcerētājs. Kādas sakas tev uzmauks, tādas tu nesīsi. Tu labprāt izdzīvo savu dzīvi domās un sapņos, sēdēdams uz dīvāna. Ja tu sastaptu tādu Mantiņu, tādu Imantu, tad — es nesaku, ka tu viņu nepazītu un nenovērtētu, tik muļķis tu nemaz neesi, bet tu vienkārši izprātotu, izfantazētu, kā tas viss tur nu varētu iznākt un būt, un ar to tev pietiktu. Doties bīstamā dēkā, likt uz spēles godu un lepnumu, saraut ģimenes važas, iet pāri savām tēva jūtām, to tu nekad neuzdrošinātos. Tam, neņem ļaunā, tu tomēr esi par glēvu. Es, mīļais Indriķi, esmu no citāda koka. Es esmu darbības cilvēks. Mana stihija ir ciņa. Es mīlu, es taisni alkstu darboties, censties, pārvarēt šķēršļus, satriekt pretiniekus,

nokratīt visu, kas mani kavē sekot manām cilvēciskajām dziņām un cildenajām kaislibām!”

Runādams Aurītēns sparīgi gan izslējās, gan atkal saruka, un gultas atspere viņa kustības iespaidīgi pavairoja. Kad Kandava acis aprada ar tumsu, viņš vēroja Aurītēna tumšo ēnu nemierīgi zvārojamies pret loga gaišāko četrstūri. Apaļajai galvai atmetoties, saeļļotā matu šķipsna pār galvvidu allaž augstu un sparīgi palēcās kā vāciņš — nemaz nesadalīdamās.

“Saki man, no kura laika tu esi kļuvis tik aumaļīgs? Rīgā, cik atceros, tev tāda lidojuma nebija,” vaicāja Kandavs, kam Aurītēna kaislīgā valoda bija likusi diezgan brīnīties.

“Rīgā... Rīgā, saproti, viss bija citādi. Tur jau neiznāca laika paskatīties apkārt. Sākumā studijas, vēlāk darbs. Katru dienu. Taisies tikai, kā tieci, stundām līdz. Tagad ir citādi. Tagad ir vairāk laika. Tu esi zaudējis visu. Tev nav vairs, par ko rūpēties, pēc kā censties. Tu nogremdējies sevī. Tu vēro apkārtni. Tu atklāj pērles tur, kur senāk nenāca ne prātā.”

“Laika, nometnēs dzīvojot, ir daudz,” piekrita Kandavs, “tur tev taisnība. Reizēm tieši nav kur likt.”

“Daudz laika? Nē, draugs, taisni otrādi! Nepārproti mani. Nekad es neesmu bijis tik aizņemts kā pēdējā pusgadā, kopš iepazinos ar Mantiņu. Katrs mirklis man bijis piepildīts. Līdz malām — kā kristāla kauss ar smaržpilnu dzīvinošu vīnu!”

Kad Kandavs neko neatbildēja, Aurītēns steidzīgi turpināja:

“Tu nedomā, ka es esmu vieglprātīgs. Tu nemaz nezini, cik daudz man šī lieta maksājusi. Esmu neizsakāmi cietis. Arī tu varbūt esi cietis. Miesīgi cietis, varbūt pat ļoti cietis, bet tici man, tas viss ir tīrie nieki, salīdzinot ar tām nežēlīgajām dvēseles sāpēm, kādas man nācās pārdzīvot. Salīdzinot ar to elli, kādai es esmu cauri gājis, salīdzinot ar tiem upuriem, ko esmu ziedojis, viss ir tikai blēņas! Tādas mokas es nenovēlu savam visļaunākajam ienaidniekam.” Aurītēns nobraucija seju ar delnu un labu laiciņu drūmi šūpoja galvu.

“Vai domā, ka no sievas un bērniem tik viegli šķirties? Bet — nav cita ceļa. Nav izejas! Saproti — vienkārši nav! Liktenis! — Arvida, ko tu varbūt nemaz nezini, ir cietsirdīgas un

vienaldzīgas dabas sieviete. Viņai tas viss nav nekas. — “Ej,” viņa man teica, “vai es tevi turu?” — Par to, ka es ciešu, ka es esmu satriekts līdz dvēseles dziļumiem, vairāk beigts nekā dzīvs, viņai — pasvilpot. Es iebēcos: “Arvida, vismaz bērnu dēļ tu varēji teikt, lai es palieku! Kuslo, mazo bērniņu dēļ!” — Bet ko viņa? — Pasmējās! Jā, pasmējās! Un nevis ar kādiem aprāta vai briesmīgu dusmu smieklīem, bet gluži vienkārši pasmējās kā par brangu joku. Tajā brīdī man sirds gandrīz pilnīgi apstājās un no pārdzīvojuma ilgu laiku gluži melns priekš acīm stāvēja. — Tik cietsirdīga var būt sieviete! Tas bija šausmīgs mirklis. Nu saprotams, tad arī man pietika. Es izslējos, lepni atmetu galvu un — gāju. — Tās bija melnas dienas, Indriķi. Melnas dienas un baltas naktis, bezmiega naktis. Tie bija sāpju bezdibeņi un ciešanu dzelmes. Paldies Dievam, tagad tas viss ir pāri. Pagātne ir aprakta, un mēs ar Mantiņu sāksim jaunu, trauksmes un cēlas aizraušanās pilnu dzīvi. Ai, Indriķi, kas tā ir par sievieti! Kas tā ir par būti! Un nu viņa ir atkal klāt! Indriķi, vai tu to vari saprast? Mantiņa ir atkal mājās, pie manis!”

“Tātad tu tagad esi laimīgs?” jautāja Kandavs pa pusei kā pie sevis.

“Pilnīgi un neizsakāmi! Tikai tagad man brīvi atelpo krūts! Tikai tagad es jūtos kā pilnvērtīgs cilvēks!”

“Bet tu taču neesi ne dakteris, ne inženieris.”

“Kāda tam nozīme?” nesaprata Aurītēns.

“Dakteris vai inženieris Imantas kundzei ir vīrieša ideāls. Vai tu pats nedzirdēji, ka viņa to teica?”

“Blēņas! To viņa tikai tāpat izmeta. Pa jokam.”

“Tur tomēr ir sava jēga, Laimon. Svešumā ārstiem un inženieriem patiesi visvieglāk veicas atrast piemērotu un ienesīgu nodarbošanos, kamēr visām pārējām profesijām un sevišķi jau juristiem jāapmierinās ar visvienkāršāko darbu.”

“Muļķības. Ir daudz ceļu uz augšu. Vajag tikai galviņas. Mantiņai tās netrūkst. Tā ir meitene ar idejām. Nē, draudziņ, rokkokā ar viņu par nākotni, par dzīvi aizjūrā man nav ne mazāko bažu. Kaut tikai mēs drīzāk izkļūtu no šā briesmīgā nomotņu posta un mūklāja. Vai dzirdēji, ko viņa teica: viņai

jau esot vieta visievērojamākā skaistumsalonā! Visievērojamākā! Mantiņa nekad nekrāmējas gar otrās šķiras lietām. O, viņa būtu lieliska nodaļas vadītāja — enerģiska, uzstājīga, noteikta, reprezentabla... Mantiņa ir brīnišķīga sieviete! Es tev varētu par viņu stāstīt un stāstīt... Vai ievēroji, kāda gara noblese, — nogurusi nabadzīte, nobraukusies un nomocījusies, viņa atstāj tevi — pilnīgu svešinieku — savā gultā un aiziet pārnīkt nakti pie draudzenes! Un tu pat pateikties neprati! Indriķi! — Nu labi vien ir. Nevar jau no tevis tik daudz prasīt pēc visa tā... Ei, Indriķi! Vai tu jau aizmidzis? Ak, kusties gan vēl! Nu, iesim ar pie miera. Šie apakšā jau sen beiguši. Skaista diena šodien bija, Indriķi. Tu, vecais draugs, atbrauci un — Mantiņa atkal mājās. Necerēta, negaidīta!” Aizkustinājumā Auritēna balss aizlūza, un viņš piecēla roku pie sejas, pie acīm.

It kā par zīmi, ka vārdu spēks un skaistums izsmelts, Auritēns klusēdams, tāpat caur segu, paspieda Kandavam elkoni un izslīja no istabas.

5

Neraugoties uz cauro nakti, Kandavs otra rītā bija diezgan agri augšā. Labu brīdi viņš vēroja plašo pagalmu, aplūkoja viltīgās veļas stieples, kurās bija ieskrējis vakar nakts tumsā, salauztās šūpoles, pie kurām jau vingrinājās divi agrīni puikas. Rīta saule kautrīgi taustījās pa smago mašīnu izbrauktajām dziļajām grambām un pelēko dēļu būdiņu puduri, kas aizņēma labu daļu no pagalma platības. Kādreiz šos krātus bija apdzīvojusi prāva vistu armija, un Kandavs atcerējās, ka līdz pat Nusplingenes maznometnei bija aizklīduši nostāsti par “gaiļu” kariem Eslingenē, kurus savā starpā izcīnījuši vistu īpašnieki un tie, kas mīlēja ritos ilgāk pagulēties. Tagad daudzintātie cīņi bija garām, tikai nedaudzos sprostos vairs redzēja pa sekstei, un kādreiz slavenie dziedoņi, kā dažkārt pēdējie no bara, turējās gluži gurdeni un rāmi.

Pamazām bloki modās. Pa atvērtajiem logiem sāka pludot radio rūkoņa, seklā, klabošā mašīnbalss pa labi un kreisi, augšā un lejā nobuldurēja rīta ziņas. Tad lielo pagalinu pārskaloja maza drūzmiņa — IRO ierēdņi, dodamies uz smagajām mašīnām, kas tos veda uz darbavietu ārpus Eslingenes. Kandavs barā pazina jaunavu, kas vakarnakt bija skūpstījusies Auritēna dzīvokļa priekšnamā un tagad, vēl īsti neizgulējusies, sarāvusies un galvu iecirtusi, naigi soļoja pāri laukumam.

Tad atkal viss tapa klajs un tukšs, tikai bērni mocījās ap satrūkušajām šūpotnēm.

Paslēptā stūrī starp vistu būdām Kandavs ievēroja jaunu pāri. Kalsena sieviete ar nekoptu, saules aprautu seju baroja vistas, liels vīrietis, bieziem plecēm, paplatu vaigu līkņāja gar vistu būri, it kā ko pielāpīdams vai stutēdams. Abi nerunāja ne vārda, viņu kustībās viedās reizē zināms svarīgums un reizē arī necerīga vienaldzība. Pabarojusi vistas, sieviete papņēma žagaru slotu noslaucīt būdas priekšu un celiņu gar to. Kandava acis piesējās švīkām putekļos, ko atstāja slotas zari. Atmiņā pavīdēja dzimtenes sētas sestdienas vakarā vai svētdienas rītā, uzpostas, izslaucītas. Tad smiltis māju priekšā un pagalma celiņus svītroja tāds pats slotas zaru raksts. — Arī slaucītājas veiklajās, ritmiskajās kustībās Kandavs vieda tālus atspulgus. Bet laukumīņš ap vistu kūti bija mazs, pietika pāris vēzienu. Tad abi vistu kopēji apsēdās uz soliņa un, rokas klēpī salikuši, sēdēja saulītē nopietni, nekustīgi, nepārmīdami ne vārda.

Kandavs pazina šos ļaudis, un viņa pirmā doma bija doties lejā. Par laimi, vēl laikā attapās. Ko gan viņš būtu tiem teicis? Apvaicājies, kā klājas? Kad viņi atstājuši dzimteni? Kādās nometnēs paguvuši dzīvot? Kurp nolēmuši izceļot? Vai — kas būtu visļauņāk — pavaicājis, vai viņiem ir kādas ziņas no mājām. Tie visi bija nolādēti jautājumi, kas aptumšoja katru senu paziņu sastapšanos, bet kāds nelaimīgs nerakstīts likums spieda šīs lietas vienmēr vaicāt. Tāpēc trimdā netrūka ļaužu, kas vairījās no sabiedrības un kaunējās par savu tagadējo bēgļa stāvokli, it kā paši būtu vainīgi pie tā,

ka liktenis viņus pazemojis. Tiem dzīve svešatnē bija divkārt grūta, tie cieta to necerīgi kā mūža cietumu.

Kandavs piesardzīgi atvilkās logā un pagrieza seju pret sauli. Tā kļuva arvienu siltāka. Eslingenes katlā krājas versme, kas pēcpusdienās bieži kļuva pavisam tropiska.

Pēkšņi Kandavs sarāvās. Viņš ieraudzīja vakarnakts atbraucēju.

Iznācis no kāpņu telpas, tas mirkli pakavējās, paraudzījās visapkārt, satvēra pie svārkapakšas un saraustīja savu gluži jauno gaišbrūno uzvalku un nesteigdamies devās pāri laukumam. Viņš sastapa vairākus pretimnācējus, sasveicinājās, apstājās, brīdi sarunājās un soļoja tālāk savā nomērītajā, svarīgajā gaitā. Kandavs palika mierīgi sēžam pie loga. Stūrainais Eslingenē jutās kā mājās. Viņš bija šeit plaši pazīstams un acīmredzami visu cienīts cilvēks. To Kandavs sāka noprast jau pagājušajā naktī, kad tas uz tilta sastapās ar abām dāmām. Slēpšanās, izsekošana, kādu Kandavs bija iedomājies, rādījās pavisam lieka.

Drūmās un necerīgās pārdomās Kandavs pavadīja gandrīz visu rīta cēlienu. Nerazdams nekāda atrisinājuma, nedz padoņa, viņš beidzot cēlās, lai ietu pie drauga brokastīs.

Nevarēja sūdzēties, ka Aurītēna dzīvoklī valdītu pēcdzīru ņenganums, — tiklīdz Kandavs ienāca priekšnamā, namatēvs izšāvās no savas istabas un drāzās uz virtuvi tik strauji, ka tikko nepasita Kandavu gar zemi.

“Ā, tas esi tu, draudzīņ! Īstā laikā! Tūlīt uzvārišu kafiju!” sauca Aurītēns un, netērēdams ne mirkli laika, metās atgriezt gāzes krānu un cirta ar lielām virtuves šķiltavām, kas gan spēcīgi džinkstēja, bet dzirksteli nemeta. “Ar visiem vakarnakts uzbrukumiem esmu briesmīgi aizgulējies, un, iedomājies, atbraucis Svins! Severīns Svins ar visu madāmu!”

“Tas rakstnieks?”

“Muļķīgais vācu krams! Tas tev nedegs ne traks! Dod sērkokoņus!” sauca Aurītēns.

Kandavam sērkokoņu nebija. Aurītēns ar vienu roku grābstījās gar plauktiem, ar otru turpināja nikni šķilt, un gāze beidzot iedegās. Ar zibensātrām kustībām viņš notvēra no

naglas kastrolī un trieca tajā, šļakatām šķīstot, resnu ūdens strūklu.

"Jā, tas rakstnieks," atsāka Aurītēns. "Vai pazīsti?"

"Nē. Tikai darbus,"

"Rakstnieku vakars tikai rīt, bet viņš jau klāt. Tā tas vienmēr. Dzīvo kaut kur pie Nirnbergas, bet braukā šurp plēsties ar izdoveļiem. Un tad bez divi trim dienām projām netiek. Liels iznīcējs. Un plāpa. Reizēm ir ko paklausīties, kamēr nav parāk sameties, tad kļūst kašķīgs un spindz kā muša uz vienu un to pašu. Šoreiz sieva līdzī par guvernanti. Kā par postu, man nav laika ar viņu ņemties, pulksten trijos braucu uz Garmišu."

"Tik pēkšņi? Vakar tu neko neteici," brīnījās Kandavs. Viņš tikai tagad ievēroja, ka Aurītēns tērpies īsti sportiski — pušļainās biksēs līdz ceļiem, rupjā svīteri un raibās zeķēs.

"Tas mums ar Mantiņu jau sen norunāts. — Tikko Mantiņa no kugiem mājās, mēs dodamies atpūtā uz kalniem! Es būtu gribējis palikt uz rakstnieku vakaru, bet — norunāts ir norunāts. Un pie tam, kas ir tāds rakstnieku vakars pret brīvdienām ar Mantiņu?" Aurītēns nopūtās, nobeidgams ar nicīgu, trīsošu smiekliņu, kam vajadzēja parādīt, cik niecīgs ir viss šajā pasaulē, salīdzinot ar milu kalnos. "Tu patiesi nāc kā saukts. Tu paliksi manā mājā par saimnieku. Vāc Svinu ar madāmu, ierādi viņiem gultasvietu augšā bunkurā — tu tur tagad visu zini, bet pats guli pie Valtera, šepat lejā. Te būs atslēgas."

"Bet..." pārsteigts pretojās Kandavs, "... es to Valteru neesmu pat redzējis..."

"Zēns uz goda! Es viņam piezvanišu. Indriķi, vakar es izpalīdzēju tev, šodien tev jāizpalīdz man. Svins pie tam ir no svešurienes un tev nekādi nevar kaitēt. Piedod, draudziņ, ka Neldes lietā vēl nekā neesmu paguvis darīt..."

"Dieva dēļ, nedari arī!" izbijās Kandavs.

Aurītēns šķelmīgi piemiedza aci.

"Tā jūs visi sakāt: liecies mierā, nejaucies smalkjūtīgā lietā! Bet kas notiek vēlāk? — Lūdzu, pasaki viņai to, liec saprust to, liec manīt šito! Labi, labi, nejaukšos, nejaukšos.

Noņem tikai man Svinu no kakla. — Ko lai dara, labs draugs, vienmēr pie manis apmetas, bet šoreiz vienkārši — nekā nevar darīt!”

“Bet, Laimon, ko es iesākšu ar šo Severīnu Svinu, pavisam svešu cilvēku!” zūdījās Kandavs.

“To pašu, ko es. Taisni to pašu, ko es. Sēdi klāt, dzer pretim dzeramo, es uzlikšu, un — ļauj viņam runāt. Cilvēks taču atbraucis parunāties. Pa starpām palieli viņa rakstus. Pēc darba atnāks Valters, atnāks vēl viens otrs, būs jauka nīkšana. Tikai manis pietrūks,” nopūtās Aurītēns, šoreiz bez trīsošā beigu smiekliņa. “Ko lai dara, visu ar reizi nevar sagrābt. Vai zini, tas velna ūdens nemaz netaisās vārties. Tie sumpurņi neatvēr nekādu spiedienu! Ap šo laiku gāze tikko deg, kā tauku svecīte. Še, samal kafiju, to lidoņu, mākslīgo es neciešu. Es mazgāšu traukus. Traka reize, Indriķi. Būs man jāskrien tāpat tukšā dūšā, mute smirdēs. Līdz diviem visam jābūt kārtībā: biļetēm, vietu kartēm, viesnīcai arī jāpietelegrafē. Mantiņa necieš staigāt apkārt un meklēties. Viņa ir dāma, kas vēlas, lai viss norit kā pa dziedziņu. Tā sakot — pēc protokola.” Piepeši Aurītēns nolaida rokas ar pusnoslaucītu šķīvi un divieli. “Mēs ar Mantiņu kalnos!” viņš iesaucās, pacēlis acis pret griestiem. “Mēnešiem esmu par to sapņojis! Kā dzejnieks saka:

Tur beidzot krūtīj elpot brīva vaļa.
Tur neuzkāpj vairs zemes tvans...

Indriķi, veco zēn, kaut tu saprastu, ko tas man nozīmē! Kad tu tiksī tik tālu!”

“Līdz saprašana?”

“Līdz kalniem, es domāju. Ar daiļu un mīlamu sievieti līdz kalniem. Redzi, tad mēs iznāktu divi pāri. Četratā ir visjaukākā dzīve. Tu zini, laime kur laime, bet pie reizes zibensnovēdējs nav par ļaunu. Piķis, ka tik maz laika, varbūt mēs vēl varētu uz ātru roku kaut ko sakombinēt!...”

“Vai tu pazīsti ļaudis, kas apdzīvo trešo dzīvokli blakus kāpnēs?” vaicāja Kandavs sausi.

Aurītēns piemiedza aci.

"Tu domā Jukucīti? Konstantīnīti? Nu nē. Viņai citas lietas prātā. Tur nav ko iesākt. Gluži zemē metama viņa nav. Galu galā it nokas cits nekaitētu, tik vien kā par resnu. Tikko pilngadīga, bet jau izblīdusi. Jāteic, tiešām neraža meitenei. Uz šā pamata viņai laikam izputēs ar... Tā ir, kā es saku. Tur paguldām nav ko iesākt. Turies vien pie savas Neldes. Par nelīmi — viņa strādā!"

"Vai tu pazīsti arī pārējos trešā dzīvokļa ļaudis?"

Aurītēns pavērās viņā patiesā nesapratnē.

"Pārējos?! Ko tev no tiem vajaga?"

"Vai tu viņus pazīsti?"

"Skaidrs, ka pazīstu. Esmu taču bloka vecākais," sacīja Aurītēns gandrīz īgni, bet tad pēkšņi atplauka. "Esi mierīgs, draudziņ, vakarnakt Mantīņa neaizgāja gulēt uz trešo dzīvokli, bet pāri pretim pie Neldes. Pie tavas Neldes!"

"Es atceros, ka viņa devās pie Neldes," smaidīja Kandavs, "bet man gribas zināt, kas tie tādi, kas dzīvo trešajā dzīvoklī."

"Sieviešu tur vairāk nekādu nav. Tas ir, tādu, par kurām mums būtu nozīme runāt."

"Tur dzīvo viens plecīgs, stūrainis vīrs."

"Iesirms, vājš, tāds sakucies uz priekšu. — Uzgalis, Baltazars Uzgalis. Nesen tepat Eslingenē apprecējās un tiek stingri turēts. Viņš ir burtlicis, bet nestrādā. Šejienu izdevēji diezgan ap viņu izluncinājušies, nemaz neielaižas — kam man strādāt, viņš saka, ja varu tāpat labi dzīvot? — Un ko tu padarīsi? Bet Amerika viņu izmācīs. Vai, kā izmācīs! Ja tik vien viņš tur nokļūs. Runā, ka neesot politiski drošs, bijis tā kā sociāldemokrāts, kā aizsargs. Tagad jau neviens īsti nezina, par ko viņam agrāk vajadzēja būt..."

"Uzgalis nebūs tas, ko es domāju," beidzot Kandavam izdevās iespraust savu iebildumu.

"Tu domā Šķinēju? Šķinējs nav liela auguma. Sīks vīrelis un sīks spekulants. Pienes sviestu un olas. Pēdējā laikā kļuvis varon dārgs. Vai tev vērts ar viņu ķēpāties? Noej tepat bodītā..."

"Tas, ko domāju, ir spēcīgs vīrs mūsu gados, labi ģērbies, gluži jaunā gaišbrūnā uzvalkā."

"Trešajā dzīvoklī?... Ak tu domā Ziedoni? Borisu Ziedoni? Viņš tur grozās gan. Pie Tīnes. Tur jau ir viss tas joks. Nezinu, vai viņš tagad būs Eslingenē. Kādu laiku nav redzēts."

"Vakarnakt iebrauca."

"Laikam uz rakstnieku vakaru. To jau varēja domāt. Tu saki, viņam gaišbrūns uzvalks? Ar svītru vai bez?"

"Bez."

"Ak tu velns, tad viņam atkal jauns bukstiņš. Jau pamanījies pašūt gludo. Svītras, redzi, drīzi iziešot no modes. Man, kā par slogu, visi tikai ar svītru. Kādi bija pleci? Nošļaugani?"

"Vai tu viņu labi pazīsti?"

"Ziedoni!? Jautā kā vientiesis! Kā es Ziedoni nepazīšu! Smalki pazīstu. Kā savu kabatu! Zēns uz goda, tikai briesmīgi uz sieviešiem."

"No kura laika viņš te dzīvo?"

"No kura laika? Man liekas, viņš te redzēts jau labi pasen."

"Gadu?"

"O jā!"

"Divus?"

"Droši!"

"Trīs?"

"Iespējams."

"Vai viņš ieradās reizē ar jums visiem, pašā sākumā?"

"Paga, paga... Nē, pašā sākumā viņa gau nebija."

"No kurienes viņš ieradās?"

Aurītēns paraustīja kamiešus.

"Liekas, no turienes, kur mēs visi."

"Vai viņš uzturas Eslingenē?"

"Kad atbrauc, tad uzturas."

"Es domāju, vai viņš te skaitās nometnē, saņem devas?"

"Hm. Nudien, to es nemācēšu pateikt. Redzēt viņu redz visos sarīkojumos, bet bieži vien viņš pazūd uz vairākām nedēļām."

"Vai viņš vienmēr apmetas trešajā dzīvoklī?"

"Nebij nekā! Tur jau Tinei tās sirdsēdas. Viņam tādu piemēšanās vietu vai cik."

"Vai viņš kur strādā?"

"Vēlūs viņu sažina! Pa IRO un nometnes iestādēm viņš pastāvīgi malsās, bet, ja strādātu, tad nevarētu mūžīgi braukāt apkārt."

"Varbūt viņš ir kāds tā dēvētais sakaru virsnieks?"

"Nav dzirdēts."

"Lai labi ģērbtos un braukātu apkārt, vajaga naudas. Kur viņš to ņem?"

Aurītēns plātīja rokas.

"Varbūt tirgojas ar kaut ko. Maina skriptus un dolārus. Strādā ar zeltu vai stoppulksteņiem. Dies zina, ko tagad katrs dara. Nauda viņam ir. Kad tikai kāds listes vīrs prasa, vienmēr kārtīgi ziedo."

"Vai tu esi kaut ko pircis vai mainījis pie viņa?"

"Nē."

"Vai pazīsti kādu citu, kas būtu pircis?"

"Nav dzirdēts. Kādas dusmas tev Ziedonis aizdevis, ka tā pratini? Sieviešu lieta?" taujāja Aurītēns, bet Kandavs nelikās to dzirdam.

"Vai kāds no eslingeniešiem pazinis viņu dzimtenē?"

"Neesmu dzirdējis."

"Ja viņš te pastāvīgi apgrozās, vai tad neviens viņam nejautā par veciem laikiem?"

"Jautā. Es pats esmu jautājis, tikai neatceros, ka viņš būtu ko atbildējis. Viņš ir tāds — vairāk uz jokiem."

"Vai viņš vispār ir latvietis?"

"No uzvārda spriežot, katrā ziņā."

"No uzvārda spriežot, puse no mums iznāks vācieši." norūca Kandavs. "Es redzu, ka tu viņu tiešām labi pazīsti."

"O jā!" atsaucās Aurītēns bez kādām aizdomām, "Es viņu smalki pazīstu."

"Vai viņš runā latviski skaidri vai ar akcentu?" jautāja Kandavs, mirkli klusējis.

pulksten trijos. Manā viotā paliek Indriķis Kandavs, mākslas mīļotājs un liels jūsu darbu cienītājs.”

Nedz rakstnieks, nedz viņa kundze nepacēla pat acis — Kandava vārds neko neizteica. Ar senā rīdzinieka brašumu atvadījies no kundzes, Aurītēns aizgāja un istabā iestājās bārs klusums.

“Kad tu mani vedīsi uz kalniem?” jautāja Svina kundze vīram.

“Kalni,” norūca rakstnieks, “es nesaprotu, ko ļaudis tur mēklē. Tur vienmēr ir auksti un līst lietus. Tikko esi aizbraucis un sameklējis viesnīcu, tā tikai gudro, kā tikt ātrāk mājās. Vai neatradi nekā?”

“Neatradu,” atsaucās kundze, šķirstīdama avīzi.

Rakstnieks garlaikodamies ķērās pie kafijas. Nejauši viņa apnikušais skatiens aizķēra Kandavu un brīdi kavējās pie viņa bez mazākās ziņkāres. Bet Kandavs bija vienīgais galda un sarunu biedrs, un, kādu Dievs devis, ar tādu pagaidām vajadzēja pietikt. Rakstnieks nopūtās un sāka runāt, it kā pa pusei pats pie sevis prātodams:

“Provinciālas lapiņas. Ne tām kādas līnijas, nedz sejas, nedz informācijas. Nevaru saprast, ko dara lielās redakcijas? Redaktors uz redaktora, reportiera neviena! Šitā pati mūsu lapa man atgādina silķu kuģi “Brū”, vienīgo, kas vācu laikā bija atlicis no visas mūsu tirdzniecības flotes. Tam visa komanda sastādīta tikai no tālbraucējiem kapteiņiem. Tāpēc kuģis visu laiku nostāvēja pie pāļa... Varat čaukstināt šo apdrukāto papīri, cik uziet, ko lasīt tur nav itin nekā. Iedomājieties — rīt Eslingenē rakstnieku vakars, bet nav ne mazākās atzīmes. Kauns! Nekādas atbildības par mūsu kultūras dzīvi!”

“Atradu!” iesaucās rakstnieka kundze. “Pašā pirmā lapas pusē, augšā. Nemaz neievēroju, jo meklēju mākslas daļā. Lūk, skaties, tavs vārds arī minēts!” Kundze pacēla lapu. Severīns Svins saviebās.

“Ielikuši pašā astē.”

“Viss kārtībā,” pretojās kundze, “priekšā tikai Jaunsudrabiņš un četras dāmas.”

Rakstnieka vaigs kļuva drusku gaišāks, tomēr, galvu pašūpojis, viņš piebilda:

"Jaunsudrabiņu viņi tomēr liek visiem sieviešiem priekšā kā pirmo. Nu, jāteic," viņš turpināja pēc brīža, "nevar jau no mūsu laikrakstiem prasīt par daudz. Nav vairs tie apstākļi, kas dzimtenē. Gluži zemē metamas tās lapas nav. Pagadās viena otra vērtīga izziņa un reizēm arī pa saprātīgam rakstam. Neteiksim, ka redakcijas puikas necenšas nemaz. Maksā gan nekaunīgi maz. Viss ienākums tiek sadalīts milzīgajām redaktoru algām. Katrā ziņā tas, ko iespīēžam šeit Vācijā, ir vēl tas labākais. Pārējās zemēs mūsu preses provinciālisms izvērties taisni satricinošs..."

"Severīn!" pēkšņi priecīgi iesauca kundze, kas bija atšķīrusi kādu citu laikrakstu. "Skaties, Stokholmas avīzē liels raksts par tevi!"

"... vienīgi Zviedrijas laikraksti uzlabojas ar katru numuru," Severīns Svins svarīgi nobeidza iesākto teikumu. "Viņiem viss vairāk centralizēts. Inteligences kodols dzīvo vienkopus Stokholmā. Nav tā kā pie mums, kas esam izklīdnāti kur kurais. Ko tad šie raksta?"

Kundze lasīja:

"Ievērojama trimdas prozas grāmata Severīna Svina stāsti "Lielais paisums". Sākums nav slikts!" Viņa uzsmaidīja vīram. Bet Severīns Svins iešņācās.

"Sākums ir slikts, mīļā! — Kāpēc viņi raksta — stāsti? Tās ir noveles!"

"Vai tas nav apmēram vienalga?" nodroši leļvaicājās Kandavs, lai gluži nepaliktu statista lomā.

"Kā tā, vienalga?" stingri noprasīja Severīns Svins. "Labi uzrakstīts gabals ir novele, slikti — stāsts! Vismaz mūsu kritika tagad tā šķiro. Katrā ziņā saukt noveles par stāstiem ir ļaunprātība! Kas kritiku parakstījis?"

"Severīns Krūms," teica kundze.

"Tas līdz šim nemaz tāds ļaunacis nelikās. Jau vairākas reizes viņš parādījis zināmas saprāta pazīmes. Nelaime tikai, ka sācis pats rakstīt un savus gabaliņus jau nu gan sauks par novelēm vai vismaz noveletēm."

“Severīnu saradies pārāk daudz,” pukojās kundze. “Tepat laikraksta romānā darbojas viens Severīns — Severīns Tilts. Neson parādījās kāds jauns dzejnieks — Severīns Milts. Tu varēji miorīgi paturēt savu īsto vārdu.”

Severīns Svins patiesībā saucās Sigurds Sniedze. Viņš igni nosēcās.

“Ar psoidonīmiem vienmēr ir tā — pēc laiciņa liekas, ka varēja izvēlēties ko vēl labāku. Izvēles brīvība vienmēr mulina. Sigurdu, Ivaru, Egilu un citu ziemeļnieku bija Rīgā saradies par daudz. Kas man vairs atlika, ja gribēju paturēt savus iniciāļus? Sergejs mūsu zemē skan krieviski un tāpēc derdzas; Silvestram atkal tāda pārāk vāciska piesmaka; Sīmanis ir vecmodīgi bībelisks; Sirano pārāk literārs; Sebastians pārāk katolisks; Sindbads skanētu pārāk gribēti; Silvano — maksloti; atliek tikai Severīns. Un tas nemaz nav tik slikti trāpīts, ja tagad tik strauji nāk modē.”

“Vēl varējāt pamēģināt Selestīnu,” kļuš piebilda Kandavs.

“Selestīns, Debešķīgais?” atjautāja Severīns Svins. “Skan tīri glīti, tikai piederas liriskam dzejniekam ar piemēroti piemeklētu uzvārdu — Salna, Spilva, Selga, Smaile, Smaids. Selestīns Smaids vai, vēl labāk, Selestīns Smīns būtu varens ķēriens. Tāds vārds lieliski piestāvētu mazliet grūtsirdīgām dzejām, kas saldsērīgi pasmaidītu par mīlas sāpēm, aizslīdošo jaunību, viegli nopūstos, viežam rudens noskaņas dabā, dzērvju klaigas gaisā, vēja vijoli kailajos zaros... Tāds Selestīns Smaids vai Smīns ātri vien iegūtu plašu popularitāti, tiktu daudz deklamēts un komponēts un jo drīzi nodrošinātu sev paliekamu vietu mūsu literatūrā. Prozists, Dievam žēl, ar tādu vārdu nevar nekā iesākt. Prozai piederas kas svarīgāks, skarbāks. Būs vien jāiztieks ar to pašu veco Severīnu. Skumjš jau ir rakstnieka liktenis, svaigs un oriģināls tu esi tikai īsu brīdi, gadu, divus, pa to laiku, kamēr tevi apkaro un nelaiž pie vārda. Pēc tam visi pārņem tavas metodes, lieto tavus trikus, tā ka tu pats sāk izskatīties tīri vecmodīgs. Un boigūs — tev atņem arī vārdu! Ej nu tagad sazini, kas ir īstais Severīns un kas pakaļdarinātāji?!” Severīns Svins apklusā,

bēdīgi kratīdams galvu, tad iejautājās: “Ko tad raksta mans vārda brālis?”

Kundze lasīja:

“Šī ir jau trešā grāmata, ko viena gada laikā laidis klajā apbrīnojami čaklais rakstnieks...”

“Apbrīnojami čaklais?” atkātoja Severīns Svins.

“Tas taču nav slikti, Severīn, čaklība ir augsti slavējama īpašība,” brīnījās kundze, uztvērusi nopatiku vīra balsi.

“Maldies, Sandra,” sacīja Svins drūmi un salti, “tā ir pavisam neslavējama īpašība, tik neslavējama, cik vien var būt. “Čaklais” kritikas valodā nozīmē — nopdavinātais. Ko citi kā dievīgā rotaļā veic ar iedvesmu, ar talantu, ar pāri plūstošām jūtām vai iekšējo degsmi, to čaklais mēģina panākt ar sēdēšanu, pacietību un sviedriem. Vienkārši “čaklais”, to kaut kā vēl varētu paciest, bet “apbrīnojami čaklais” — tas ir tieši nekaunīgi. Šie kritiķi!” nopūtās Severīns Svins. “Viņi mocās pastāvīgās bailēs, ka tikai nepasaka kaut ko pārāk labu, un nodrošinās jau no paša sākuma. Pie tam Severīns Krūms vēl ir krietnākais no visiem un līdz šim spēlējis manu labvēli. Laikam pat uz miesīgu brāli nevarētu palaisties, ja tas rakstītu kritikas. Lasi tālāk.”

“Ieraudzījis iespaidīgo virsrakstu,” lasīja kundze ar vieglu izteiksmi, “kas šķiet tieši norādām uz laikmetību un mūsu dienu degošo jautājumu iztīrījumu, lasītājs kāri atver grāmatu, bet,” kundzes balss noslīdēja toni zemāk, “pieviļas. Izslāpušais lasītājs tur atrod nevis mūsu loģionāru kauju aprakstus un bēgļu ciešanas, bet stāstus par to, kā veikls muižas sulainis muļķojis savu baronu. Un lielais paisums izrādās tikai mazs mīlestības paisumiņš...” Kundze sāka žigli skriet pāri rindām: “rakstnieks izšķīoļ savu talantu sikumos... ieslēdzies zilonkaula tornī... pamazām attālinās no dzīvās tautas un kļūst tai svešs.” — Kā nu var tā teikt!” iesaucās daiļā kundze, nolaidusi lapu klēpī. Viņas acis bija pilnas asaru. “Ieslēdzies zilonkaula tornī! Labs zilonkaula tornis — nometnes caurā baraka! Attālinās no tautas! Tas ir vienkārši nekrietni! Mūsu apstākļos attālināties no tautas nemaz nav iespējams, ja arī gribētu! Severīn, tev jāraksta pret-

raksts! Nekrietnības ir jāatspēko. Vislabāk raksti redakcijai, lai tā atsauc šo nelietīgo kritiku! Lūk, tā ir pateicība, ka tu nenogurdams pūlies tautas labā!”

Redzot kundzi tik uztrauktu un gandrīz raudam un dzirdot pieminam savus pūļņus nepateicīgās tautas labā, arī rakstnieka acis kļuva gluži miglainas. Viņš izņēma laikrakstu no slovas rokas, kas, kā mēdz sacīt, kā nokauta dūja dusēja viņas klōpī, un žigli lasīja ar profesionāļa veiklību, iztverdams tikai svarīgāko.

“Tik traki jau nav, ir pa starpām arī šis tas atzinīgs... rodzi — “Teicama uzbūve, bagāts, izkopts stils... interesanti sultdzinājumi...” un — skaties — pat “meistara roka”!... Nabuga Krūms, tas viņam nav mazais upuris dabūt pār lūpām šo “meistara roku”!... Beigās, saprotams, valodas kļūdas, atkal galotne “ošs”. Tas nu nekas, tas visiem sen apnicis, un to neviens pat neievēros. Bet — “izšķiež talantu” skan nelāga un “attālinās no tautas” vēl nepatīkamāk. To tagad noteikti uzķers arī citi kritiķi un vazās apkārt pa visiem laikrakstiem. Tā tas vienmēr — viens palaiž kādu pūšli, visi citi korī grabina tālāk, un tu gadiem netiec vairs vaļā no sava čakluma vai kādas citas nejaukas ligas.”

““Lielo paisumu” neviens vairs nepirks!” zūdījās kundze. “Ko mēs iesāksim?”

“Tā ir izdevēja darīšana,” paraustīja plecus Severīns Svins.

“Izdevēja?! Tu pats labi zini, ka neviens nemaksās par neizpārdotu grāmatu!” uztraucās kundze, pietrūkās kājās un skraidīja pa istabu. “Tu esi īsts upura jērs, Severīn, nekad tu nesacelies pret šitiem, šitiem... kritiķiem! Tev nav pat kontrakta ar izdevēju. Ja gribēs, viņš maksās, ja negribēs — nemaksās. Nemaz netaisnojies, es jau zinu, ko tu teiksi: sargies urdīt kritikas lapseņu pūzni, ja nevari izsvilināt pilnīgi, sargļos ķildoties ar izdevēju, ja nevari to satiesāt! Vispār būt par latviešu rakstnieku ir pēdējā lieta. Tekulis un bēgulis tu esi! Papīra nōgeris! Tintes kūlijs! Ar trim grāmatām gadā tikko var uz udens noturēties. Angļu vai franču rakstniekam pietiek ar vienu grāmatu desmit gados!”

Kundze mitējās skraidīt un apsēdās istabas stūrī pie maza galdiņa ar spoguļi un sāka apkopt seju, kuras gludo sārtumu asaras bija drusku maitājušas.

“Es aiziešu pie māsas,” viņa teica rāmākā, bet joprojām vēl apvainotā tonī. “Vai nāksi līdzi?”

“Ko es tur darīšu?” nopūtās Severīns Svīns. “Es labāk pasēdēšu tepat.”

Izdzēsusi asaru pēdas, kundze salocīja nelaimīgo Stokholmas laikrakstu un paslēpa savā prāvajā čūskādas somā.

“Es nebūšu ilgi,” viņa piebilda, “un tu nepazūdi pa to laiku nekur!”

Kundze aizgāja. Severīns kādu brīdi sēdēja klusēdams, tad, nepārmainīdams stāvokli, sakustinādams tikai roku, pasniedzās pēc armanjaka pudeles, ar lietpraša vaibstiem aplūkoja etiķeti, novilkta paozdams pudelēs kaklu gar deguna galu un ar sāpīgu un vilušos izteiksmi sajā pielēja glāzi sev un Kandavam.

“Vai jūs arī kādreiz ko lasāt?” viņš jautāja izklaidīgi.

“Reizēm lasu,” atteica Kandavs.

“Ko?”

“Kas pagadās.”

“Vai esat lasījis “Lielo paisumu”? Protams, nē.”

“Esmu lasījis.”

“Ko jūs sakāt!” atdzīvojās Severīns Svīns. “Nu un?”

Kandavs brīdi vilcinājās, tad sacīja ļoti rātni:

“Jūsu vietā es būtu rakstījis kaut ko no mūsu pašu dzīves.”

“Tautas balss!” vīpsnāja Severīns Svīns. “Es jau arī labprāt rakstītu par mūsu pašu dzīvi, bet vai šī ir kāda dzīve, šīs drumslas un šī pelēcība? Te taču nekas nevoidojas, nekas neaug, nekas neattīstās. Visi tikai gaida kaut ko, visi vilcinās. Cilvēki sabirst, raksturi sadalās. Ko lai to apraksta? Ikdienas ķildas un vēlēšanu cīņas nometņu komitejās? Tiesa, tur sanāktu ne mazums neldzību, bet “Mērnīeku laikos” tas viss jau aprakstīts. Pat apspriedes par dāvanu pasniegšanu priekšniecībai. Acīgie brāji Kaudziši, cik pamatīgi viņi jau tajos laikos mūs pazinūši, un cik maz mēs esam pārgrozījušies

pa tiem septiņdesmit vai astoņdesmit gadiem! Nevis izkalpošanās gars, tikai izdoma mazinājusies. Slātavieši taisījās mērnieka cionīgum tēvam dāvināt elefantu, ko laist gaisā, kamēr mēs pusniedzam saviem UNRRA un IRO direktoriem tikai koku šķīvjus, ar vai bez dzintara pumpām. Mūsu dzīve! Ja es to attelošu tādu, kāda tā ir, šis pats Severīns Krūms pirmais sauks, ka atkal nav labi, — kur paliek ideāli, kur varenie, nesalaužamie, monumentālie raksturi!? Un jūs, "masa", saprotams, kladzināsi to pašu tālāk, jo būt neapmierinātam ir visērtākais stāvoklis pasaulē. Tas, ka mūsu dzīve ir lausku kaudze, tas jums, tajā perinoties, neienāk ne prātā!"

"Meklējiet lauskās," iebilda Kandavs, "arheologi prot no vienas šķembas atveidot visu trauku."

"Arheologi prot no viena astes skriemeļa atveidot ne tikvien visu dinozauru ar biezu vilnu un liektiem ragiem, bet arī mežu, kurā tas dzīvo, un upes, kurās tas peldas, pilnus brīnišķīgiem stādiem un zvēriem," smējās Severīns Svins. "Pie tam pārāk bieži tas nemaz nav skriemelis, bet tikai izkurtējis akmens gabals! Šādus restaurācijas darbus es atstāju boļševiku rakstniekiem, kas no sava līdēju, nodevēju, profesionālo meļu, zagļu un slepkavu bara iztēlo brīnumainus cilvēces labdarus un ideālu sociālistisko sabiedrību. Man, paldies Dievam, tas nav jādara. Tik daudz brīvības rietumu pusē vēl ir palicis. Bet tāpēc lai neviens nebrīnās, ja es mūku meklēt glābiņu pagātnē."

Severīns Svins aplusa, bet varēja redzēt, ka pārmetums par attālināšanos no tautas viņam kremtās.

"Nu, jūs — publika, jūs — tauta!" viņš pēkšņi uzsauca Kandavam nicīgi. "Parādiēt man vienu vienīgu cilvēku, dodiet man vienu vienīgu tēlu, kas mūsu dienu sīkajās jukās palicis kaut cik vesels, — nav pārvērties nožēlojamā sīkmanī, skriedams pēc nometņu porcijām, saziēdotajām lupatām, un nav simtreiz zvērējis, ka ir atvests šurp ar varu, nevis atbēdzis pats."

Soverīns Svins bija iekaisis. Viņa garlaikotā nekustība izgūisusi, seja piesarkusi un it kā pietūkusi. Varēja redzēt, ka

viņš bija pilns vardu, kas lauzās laukā ar varu. Viņš ierava dziļu dvašu, lai izgāztu atkal veselu bardzības strūklu, bet, ievērojis, ka Kandavs taisās ko teikt, ģirgājās:

“Nu! Nu! Runājiet! Nosauciet man vienu vienīgu cilvēku, kas šeit, trimdā, neizskatītos pēc papes vīreļa un, paraustīts aiz auklas, ģeķīgi nespirinātos.”

“Vienu es varētu nosaukt,” sacīja Kandavs ne bez spītības.

“Lieciet galdā to vienīgo!” sauca Severīns Svins. “Dodiet viņu šurpu, lai es viņu tūdaļ nokauju ar iķšķi!”

“Tad man jātsāk no tālienes,” vilcinājās Kandavs.

“Sāciet kaut vai no paša Ādama! Mums laika diezgan. Mēs esam trimdā, un mums tikpat nav nekā labāka, ko darīt, kā nelietīgi deldēt mēles.”

Kandavs nobraucēja smakru, pameta īsu skatienu uz saniknoto rakstnieku un iesāka.

7

“Reiz, dzimtenē, man gadījās būt kādas kāzās. Tās bija kāzas pašā Jāņu dienā. Uz augsta kalna muguras, no kuras atvērās plašs skats uz visām četrām Vidzemes pusēm, patālāk no citām ēkām stāvēja rija. Kāzu galdu klāja piedarbā, jo neviena istaba nevarētu uzņemt tādu radu un draugu pulku, kāds bija jaunajam pārim. Tās bija varenas kāzas, varens mieļasts, kam gadiem ilgi vajadzēja palikt ļaužu valodās. Vesels vērsis un vairāki suķi bija sadēti desās, vesels ganāmpulks teļu un jēru pārvērsti cepešos. Simt divdesmit vistas un pīles, skaisti nobrūninātas, rindojās uz ēvelētiem dēļiem labības kaltē, saltā gaļa, nule izgāzta no blodām, rindojās uz šķīvjiem trīcošos recekļa veidojumos, augstos kā piebaldzēnu rata cepures. Kas nevilšus iegāja klēti, tas gluži apstulba, redzēdams, ka visi galdi, soli un pat grīda nokrauta lieliem, apaļiem un kantainiem cepumiem, kuru putukrējuma rotājumi baltumā sacentās ar linu dvieļiem, kas bija paklāti apakšā. Saprotams, arī pagrabā stāvēja muca pie mucas, no

turienes uz piedarbu kā ugunsgrēka laikā mūžīgi snāja alusdevējas, un tāpēc rija dūktin dūca kā milzīgs bišu strops un rūkoņu varēja saklausīt plašā apkaimē.

Šinīs kāzās savienojās divas mājas, divi bagāti kaimiņi, un, ja tagad par abiem kopā sanāca sešdesmit slaucamas govīs, tad tādi ļaudis reizi mūžā varēja arī ko atļauties.

Jaunais pāris pārmaiņus sēdēja pie visiem galdiem, lai neviens viesis nejostos aizmirsts. Vīrs, liels un biezs, melnā, smalkā paša aitu vadmalā, mazu, baltu kaklasaitīti, kas, dzerot vai kumosu rijot, staigāja pāri gāmuram, lielās plaukstas sakrustojis uz galda, kautrīgi smaidīja un klusēja, pavisam roli un vienzilbīgi atbildēdams uz daudzajiem sveicieniem un vēlējumiem. Baltais līgavas tērps asi izcēla jaunās sievas sejas sārto pietvīkumu; smaidīdama viņa šad tad jau runāja un atbildēja vīra vietā, bet garus lomus jaunlaulātie nosēdēja pavisam klusi un nopietni, raudzīdamies pāri drūzmai izplatījumā.

Visapkārt šķindēja trauki, skanēja karotes un naži. Viesu bars naski ēda un čaloja. Spēcīga elektriska spuldze piešķieda ar asu gaismu visu lielo telpu, atspīdēdama daudzu viesu jau diezgan sasarkušās sejas un izpūrušās galvas.

Pāris nebija vairs gluži jaunais: vīram nāca jau labi pāri trīsdesmitiem. Darbā laiks aizskrien tik bezgala ātri. Ja pirmā rāvienā mīlestības lietās nepalaimējas, ja pirmie "trakošanas gadi" paskrej garām tukši, bieži vien vairs neatliek laika pacelt galvu un palūkoties apkārt vai pavērties pašam sevī. Laikam tāpat bija gājis arī jaunajai sievai, jo paši jaunlaulātie brīnījās, kā gan tas bija varējis notikt, ka doma apprecēties viņiem, labi pazīstamiem kaimiņu bērniem, ienākusi prātā tikai nesen — vismaz pēc desmit gluži veltīgi nokavētiem gadiem.

Tagad beidzot viss bija kārtībā. Nu viņiem bija nevis mājas, bet muiža, kurai tik centīgu un čaklu ļaužu rokās īsā laikā vajadzēja kļūt priekšzīmīgākam īpašumam visā apgabalā; dzīves ceļš plats un gluds plētās viņu priekšā. —

Bet — ja iznāca no rijas, pagājās līdz lielajam ozolam kalngalā, ap kuru plētās jaunā vīra labi iekoptie tūrumi, no-

laizdamies līdz pat platās ielejas dibenam, kur ločijās Kujupe, caur treknām pļavām un birzīm ar baltiem bērziem, tik baltiem kā nekur citur pasaulē, — tad pāri zilajiem mežgaliem Lubānas pusē varēja skaidri sadzirdēt lielgabalu dunoņu. Bija tūkstoš deviņi simti četrdesmit ceturtais gads. —

Pēc četriem mēnešiem man atkal gadījās iemaldīties lielā, plašā telpā, varbūt vēl lielākā nekā kāzu nama piedarbs, pilnā ļaužu un drūzmas dūkoņas. Skanēja trauki, šķindēja karotes. Spēcīga kaila spuldze meta skarbu gaismu, ļaudama saskatīt ļaužu izpūrušās galvas, novārtītos un saņurcītos apģērbus. Sasēdušies ap somu kaudzēm, pusizlaidušies salmos, kas klāja visu telpas grīdu, ļaudis ēda no bļodiņām, kareivju katliņiem un dažādiem grāpīšiem nule pasniegto viru.

Pie sienas rēgojās lielas Hitlera, Gēringa un Gebelsa ģimenes, tām priekšā, it kā jau sagatavoti karātavu valgi, nokarājās stiprās baltās virvēs iesieti vingrošanas rīki — riņķi un trapeces. Viena otra ģimene, jau paguvusi paēst, raudzīja noprobežot savas guļasvietas ar apdriskātām mantu somām un maisiem. Atvērās segu un palagu vīstokļi, to plandīšanās vēl pavairoja putekļus telpā, kas vairāk nekā jebkad sāka atgādināt piedarbu.

Es ievēroju kādu pāri, vīru un sievu pašos labākajos spēka gados, lauciniekus, kā to viegli varēja pazīt no pašautajām drānām, un saimniekus, ko norādīja vēl joprojām neizgaisušais gausais svarīgums viņu kustībās.

Garais ceļojums ar pajūgiem caur Vidzemi uz Kurzemi un Liepāju, no turienes kuģi uz Dancigu un tad pārpildītajos ešelonos šķērsām Vāczemei, bija beidzies mazā Sudetijas miestā. Hitlera vārdā nosauktās skolas vingrotavā bija ierīkota pagaidu nometne deviņdesmit latviešu bēgļiem, nākamajiem strādniekiem tuvējā metālfabrikā.

Atspieduši muguru pret apdauzītu, saskabargotu mantu lādi ar veclaicīgi izliektu, apkaltu muguru, saimnieks ar saimniecī turēja klēpī bļodiņas ar nometnes viru, ļaudami tai lēnām atdzist. Viņi sēdēja mēmi un nekustīgi, raudzīdamies pāri drūzmai izplatījumā. Saimnieka sejā es neredzēju

nekādas pārmaiņas, tikai ceļa putekļu pelēkumu, bet saimniece likās kļuvusi daudz kalsnāka un vecāka. Viņas acis bija apsarkušas, bet pavisam sausas. Bēgļi raud ļoti reti un arī tad tikai paslepen. Bet abu nopietnā, sastingusī izteiksme bija gluži tā pati, kas toreiz, kad viņi ilgiem brīžiem klusēja viesu bara vidū kāzās tālās Vidzemes piedarbā.

Un šorīt es viņus atkal redzēju — Eslingenes pagalmā pie vistu kūtim, sēžam piesaulē uz sola. Rokas klēpī salikuši, viņi skatījās izplatījumā nopietni, klusi un nekustīgi. Es zinu, par ko viņi domāja. Pareizāk — tie nedomāja nekā, viņos tikai tumši gruzdēja nedziedināma smeldze. Ne jau par pazaudētajām divām mājām un sešdesmit slaucamām govīm. Tādi ļaudis mantu viegli iegūst atkal no jauna, viņi bija pazaudējuši kaut ko daudz vairāk — dzīves jēgu, ticību augstākam saprātam, kas vada dzīves norises, ticību augšupejai, raženībai un visam, kas latviešu cilvēkam dzīvi dara dzīvot vērtu. Var jau būt, ka jūs atkal teksit “nē”, bet katru reizi, kad es šos ļaudis redzēju, man likās, ka visām lietām, visai pasaulei pārlīst kāda traģiska ēna, palsa, pelēka, necerīga kā nicības piēšļi.”

Kandavs aplkusa.

“Vai zināt?” sacīja Severīns Svins pēc brīža. “Šīs ainiņas nav zemē metamas. Vēl drusku vairāk jūtu, pilienu sentimenta, un būs pavisam aizgrābjoši. Novele vai novelete gan neiznāks, jo pietrūkst kā fabulas, tā darbības, bet, piegudrojot pāris asprātību un labu beigu puanti, var izstāstīt itin brangu pastāstu. Jūs esat diezgan vērīgs cilvēks... kā jūs sauca?”

Severīna Svina balss tagad skanēja īsti biedriski, un Kandavs brīnījās, kas tam varētu būt par iemeslu. Viņš nosauca savu vārdu.

“Kandavs...” atkārtoja Severīns Svins. “Nebūšu vis dzirdējis. Vai esat kaut ko jau iespiedis vai vismaz mēģinājis uzrakstīt?”

Kandavs purināja galvu.

“Tad dariet to! Kas nekaiš pelnīt kādu marku? Jums noteikti ir ķērieniņš. Ir cilvēki, kas piedzīvojuši visinteresantākās lietas, bet nevar pastāstīt nekā. Bieži viņi ir lieli

runātņioki un stāsta garu garo, bet tas viss nav nekur liekams. Nostāsti iznāk bāli, nepersonīgi kā šausmu stāsti un bur-lucību apraksti avīzēs, ar kuriem arī nekā nevar iesākt. Tur-protim dažs piedzīvojis pavisam niekus, bet izstāsta tā, ka atliek tikai likt uz papīra. Arī rakstniekiem, tāpat kā visiem arodniekiem, galvenā māka ir — likt citiem strādāt priekš sovis. No šā jūsu stāsta es tūlīt varu iztaisīt lietojamu gabalu. Pirmtiesības, saprotams, pieder jums — gadījumā, ja jūs vēlētos pats attēlot šo gadījumu.”

Tātad tepat vien ir laipnības iemesls, nodomāja Kan-davs. — Tomēr rakstnieka ziņkāre viņu iesildīja. Kaut gluži patīgi un profesionālu iemeslu mudināts, tas tomēr vēroja notikumus ar lielāku un plašāku ziņkāri nekā ļaudis, ko Kan-davs bija pēdējā laikā saticis. Bija uzkrājies daudz lietu, par kurām gribējās parunāt, bet kuras nevienu neinteresēja.

“Attēlošana mani nesaista,” vilcinādamies runāja Kan-davs, “man gribas saprast. Saprast lietu sakarību. Arī mani moca tas pats jautājums, kas saimnieku un saimnieci, — kāpēc visam vajadzēja notikt tā un ne citādi? Vai tur slēpjas kāda taisnība vai vismaz jēga, vai arī viss ir tikai stulba dzīves nejēdzība? Es nevaru apgalvot, ka man diez ko patik-tos lasīt stāstus un romānus. Tie tikai attēlo, atspoguļo dzīvi. Ja arī dažreiz greizi un ar zināmu nolūku, tad tam nav lielas nozīmes. Visi šie gabali sniedz kādu noskaņu, bet nenoskaidro nekā, pat nemēģina noskaidrot. Bieži vien tie pat tīši sarežģī pavisam vienkāršas lietas un stāvokļus, aizmiglo to jēgu un pamet lasītāju vēl lielākā neziņā un apjukumā nekā pirmāk. Man nevajaga sajūtu, mani neziņkāro noskaņas. Es vēlos saprast!”

“Mīļais cilvēk, kas tad ir saprašana?” smaidīja Severīns Svins. “Tikai sajūta, nekas vairāk, mājīga sajūta, ka jums kaut kas noskaidrojies it kā galīgi. Tas viss.”

Kandavs pasmīnēja.

“Nu, lūk, te jau ir tas, par ko es skumstu. Ne tikvien lasot rakstnieku darbus, bet pat sarunājoties ar tiem, lietas nevis noskaidrojas, bet sarežģās arvienu vairāk.”

Severīns Svins smagi atgāzās krēslā.

“Skaidra lieta! Pirmais rakstnieka uzdevums ir pierādīt, ka pasaule nebūt nav tik vienkāršs šķirstiņš kā izskatās. Ka ir vērts gar to pacīnīties un pagudrot. Un — kas gan vairs lasīs manu nākamo romānu, ja pirmajā es jau būšu visu izskaidrojis?”

“Sokrats arī esot lūkojis saviem klausītājiem vispirms sajaukt galvas,” runāja Kandavs, “bet pēc tam viņš mēģināja dot tiem kādas lietojamas atziņas. Turpretim mūsu dienās sarežģīt un sajaukt, pie tam jo trakāk, jo labāk, pieder pie rakstniecības labā toņa. Žonglēšana ar paradoksiem kļuvusi par vispārēju kaislību. Kas to neprot, nevar pieklājīgā sabiedrībā pastāvēt. Ņemsim Bernardu Šovu, kas esot tagadnes slavenākais, visvairāk lasītais, filmētais un izrādītais rakstnieks. Viņa jaunībā rakstītās lugās tā vien liekas, ka pārsteidzošās un indīgās asprātības tēmē uz kādu noteiktu mērķi, ko rakstnieks atklās, ja ne šinī, tad noteikti nākamajā lugā. Taču ar katru jaunu darbu viss kļūst tikai vairāk domīgāks un tumšāks. Var nojaust, ka rakstniekam sagādā milzīgu baudu uz katru visvienkāršāko jautājumu atbildēt tik ačgārnī un dīvainī, ka visiem paliek muts vaļā. Lieliski, asprātīgi, uzjautriņoši, bet tās ir tikai ačgārnības ačgārnību dēļ. Kas notika beigās? Uz vecumu, kad katrā cilvēkā, arī vislielākā smējējā mēdz iepulsēties kaut kur paslēptā pasaules lāpītāja dzīslīņa, Šovs sāka ticēt un piekrist komunistiem, boļševikiem. Nabaga Bernards bija tā apreibis savos kūleņos un tik tālu izmežģījis veselo saprātu, ka blēņas, ko tagad pazīst katrs bērns, cienīja un apbrīvoja no tiesas. Bēdīgs gals profesionālim, kas visu mūžu centies tikai pēc tā, lai neapniktu lasītājiem un netiktu noturēts par vientiesi.”

“Kungs pasaules lāpītāj,” smīnēja Severīns, “baidos, ka jūs novāksit lūžņos lielāko daļu no pasaules literatūras. Nav jau Bernards Šovs vien vainīgs. Arī daudzi slaveni franču rakstnieki pēc kara beigām sastājās komunistu partijā.”

“Lielie franči!” sirsnīgi nopūtās Kandavs. “Dižie, apgaismotie Eiropas kultūras vadoņi! Kā es savā laikā par tiem jūsmoju, kā tos cienīju un pētīju! Katru viņu vārdu, katru paradoksu grozīju un pārdomāju kā atklāsmi. Un šie pārsmal-

cinātie mākslas un prātniecības meistari no saviem pārkultūras, augstākās humanitātes un elegantās dziļdomības kalngaliem bariem vien ar baigu apetīti metās uz komunistu izlikto vientiešu ķeramā ēsmu, uz bērnišķīgi pretrunīgajām, neapmierīgajām mācībām un vienkārši dumjajiem meliem!”

Kandavs sarosījās savā sēdekli, kā saldams, un, aptvēris plaukstām elkoņus, turpināja, acis nodūris:

“No tā laika man nekārojas vairs atšķirt lielo franču sējumu. — Kāda gan vērtība augstajām domām, izsmalcinājumam, lielā “dziļuma” dēļ grezni aizmūšotajai izteiksmei, ja tie ģēniji nav spējuši atšifrēt pašu galveno un visvienkāršāko mūsu laikmeta uzdevumu? Kā lai ticu izdaudzīnātajiem integrāļu aplēsumiem, ja rēķinātāji kļūdās, saskaitot divi un divi? Tā ir bēdīga atziņa, ka nav vairs paraugu, nav skolotāju. Katrs ir pamests tikai paša vājajiem spēkiem un paša grūtajām pārdomām. Skola, skolotājs, kultūras attīstības pamats, tas nu ir pagalam.”

“Tik traki nav,” mīrināja Severīns Svins, “daudzi lieli franči ir attapušies, un dažiem pat pieticis drosmes atzīt savu aļošanu atklāti.”

“Tas ir tāisnība,” piekrita Kandavs, “bet katru, kas reiz bijis trakonamā, par īsti gudru vairs netur. Pārākās dziļdomības un atziņu asumu starojums ap lielajiem frančiem ir nozudis. Tie ir izrādījušies tādi paši ļaudis ar kļūdām un misēkļiem kā mēs visi, viens veiklāks savā amatā, otrs drusku neveiklāks, bet tikpat nezinoši un vientiesīgi kā visi. Vel vientiesīgāki par mums, saviem bijušajiem mācekļiem.”

“Baidos, ka jūs mērojat šķidrumu ar oļekti,” sacīja Severīns Svins, rādīdams visai garlaikotu seju, kā allaž, kad nezināja, kādu stāvokli īsteni ieņemt, “jūs tiesājat māksliniekus par politiskiem pārkāpumiem, kam ar mākslu nav nekāda sakara. Labi, pieņemsim, politikā viņi aļojušies, taču mākslas darba krāšņums, stila varenība, tas viss paliek.”

“Var jau būt, ka es maldos,” piekrita Kandavs, “bet man grūti iedomāties augstas mākslas vērtības kroplu ideju kalpībā. Paši franči saka — stils ir cilvēks. Kāds gan var būt stils, ja cilvēks ir ģekšis?”

“Stāv rakstīts, ka māksliniekam jābūt kā bērnam, naivam un uzticīgam,” izmeta Severīns Svins, īgns par nespeciālista izrunāšanos.

“Tas stāvoja rakstīts pagājušajā gadu simtenī!” iesaucās Kandavs skaļāk nekā pieklātos. “Neaizmirstiet, ka laiki mainās un, blakus citām atziņām, arī parunas zaudē jēgu!”

Kandavs apklusā, satrūcies no savas neiecietības. Jau labu laiku viņš šķiroja pasaules slavenos rakstniekus gluži mehāniski pēc tā, vai tie slavēja vai pēla boļševistisko Krieviju. Tomēr nekad viņš vēl nebija pārdomājis jautājumu, vai tēlojuma skaistumam bija kāds sakars ar patiesību vai ne. Vakardienas estētika mācīja, ka nav. Bet patiesi, pārāk daudzas vakardienas parunas šodien vairs nederēja. Nakts, kas tumsa austrumos, bija pārāk melna, tās ēnā izdzisa sīkie smalkumi un noskaņas. Tagad varēja lietot tikai skaidru “jā” vai skaidru “nē”. Senie grieķi, Rietumu kultūras pamatlicēji, reiz tāpat cinīdamies uz dzīvību un nāvi ar Āzijas barbaru, toreiz persiešu, uzmācību, pasludināja tagad aizmirsto atziņu, ka skaislais un patiesais ir viens. — Kandavs nepaguva sakārtot savas domas tik tālu, lai spētu tās izteikt, bet ar gandarījumu ievēroja, ka arī Severīns Svins klusēja. Ievilcis sejā izgudru smīnu — labāko līdzekli, kā paslēpt šaubas un nezināšanu, rakstnieks pasniedzās piepildīt glāzes. Viņi pacēla tās, saskandināja, bet nolika neizdzertas atkal uz galda, — durvis atvērās un parādījās Aurītēns.

8

“Ei!” iesaucās Severīns Svins. “Kas par nelaimi? Vai nokavējāt vilcienu?”

Aurītēns neatbildēja, ļodzīgiem soļiem piegāja pie galda, satvēra Kandava glāzi un izdzēra vienā paņēmiēnā.

“Norunājiet,” viņš izdvesa, “nerunājiet par vilcienu. Vilciens ir projām.”

"Un jūsu dāma arī?" vaicāja Severīns Svins ar indīgu vienotību, kas viņam draugus nekādā ziņā nevaļiroja. Taču Aurītēns bija pārāk satriekts, lai pamanītu izsmieklu vai satrautos īgnumā. Viņš tikai pavēra acis, gaišzilas, apaļas un blāvas kā diķus, kuros spoguļojās bezgalība, un sacīja gurdi:

"Mantiņa ir pazudusi. Nav nekur. Ne pie Neldes, ne Veronas, ne Konstantīnes. Neviens nezina, kur viņa palikusi. Ēmu apskrējis un apzvanījis malu malas. Te ir tāds puika šķīnītis, kas visu zina un uzož. Iedevu viņam paciņu cigarošu. Izpūlējās, bet — nekā. Ja tas nevarēja atrast, tad patiesi nezinu, ko lai iesāku."

"Šādos gadījumos prātīgākais ir palikt uz vietas un nogaidīt, kamēr meklētā persona atrodas pati," lietpratēja toni nizrādīja Severīns Svins. "Es vienmēr tā daru, ja man kādreiz steidzami jāsatiek sieva."

Tikai tagad Aurītēna acis iezagās pārmetums. Viņš brīdi klusēja, nepakustinādams ne locekļa. Tad pūkšņi pietrūkās kājās.

"Viņai ir kas noticis! Es iešu, piezvanīšu slimnīcām un ziņošu policijai!"

Severīns Svins raizija sēdot iestingušo muguru.

"Ja ziņojat, tad labāk tikai latviešu iestādēm. Būs mazāka ķeza."

"Juridiski ņemot, nekāda ķeza nevar iznākt. Savstarpēji informēties atļauts. Bet, ja noticis kas nopietns, tad katrā ziņā jāzvana arī vāciešiem."

"Eslingenē nekas nopietns nenotiek. It kā tā būtu pirmā reize," Severīns Svins, kaudamies ar žāvēām, vairāk vaidēja nekā runāja. Viņš šorīt bija agri cēlies.

Aurītēns bēdīgs skatījās savos draugos, no kuriem grūtajā brīdī nebija nekāda atbalsta.

"Tas ir nelaiemes gadījums!" viņš sacīja vairāk pats sev, piestājās logam un nervozi bungoja pa rūti. "Nelaiemes gadījums!" viņš atkārtoja skaļāk. "Vienreiz tas nāk. Vai nelasījāt vakardienas laikrakstā — smagais auto gandrīz sabrauc sievieti!? Šausmīgi! Cilvēks, kas divus mēnešus pavadījis uz kuģa, var bīstami atradināties no sauszemes apstākļiem."

Viņš vairākkārt pasnaicījās, it kā gribēdams ieskatīties kādā no pretējo bloku logiem, vairākkārt saslējās it kā uz iešanu, bet allaž aprāvās. Beidzot strauji apsviedās uz papēžiem un asiem, noteiktiem soļiem devās uz izeju.

Tikpat pēkšņi viņš apstājās, pasniedzās plauktā, parakņājās un izvilka kādu aploksni.

“Šajā vēstulē,” viņš sacīja, raudzīdamies draugos caur pieri, “ir drūmas vēstis. No dzimtenes. No māsas. Es to saņēmu šorīt agri, bet neuzplēsu, lai nemaitātu garstāvokli, dodoties kalnos. Tagad — sāpju mērs ir pilns. Es tukšošu rūgto biķeri, ko liktenis man piešķīris, līdz pašām mielēm!” Iekniebis garajos pirkstos aploksnes stūri, viņš atvēzējās, lai ar drošu, noteiktu rāvienu to atplēstu, bet — Severīna Svina padoms izrādījās pareizs — durvis bez pieklauvēšanas atvērās un parādījās pazudusi Mantiņa.

“Mantiņ! Tu vesela! Paldies Dievam! Vai tevi atlaida no slimnīcas? Nebija nekas sevišķs? Nekas nopietns? Vilciens ir projām. Es tevi meklēju kā neprātīgs! Pacīņu cigarešu atdevu! Viss ir gatavs. Kalnu būdiņa noirēta, viesnīca pasūtīnāta. Steigsimies! Mēs vēl varam notvert pēcpusdienas vilcienu. Cik jauki, ka viss kārtībā!. Es to nepārdzīvotu!...”

Ļaudama Aurītēna prieka saucieniem brāzmot ap sevi, Imanta ienāca dziļāk un apsēdās pie galda. Viņa žēlīgi pamāja Severīnam Svinam un, galvu atpakaļ celdama, ar vienu acs stūri aizķēra arī Kandavu, par zīmi, ka viņu pamanījusi un arī pareizi novērtējusi pēc svara un nozīmes.

“Ko tu teici?” viņa jautāja Aurītēnam pār plecu.

“Es teicu, ka biju līdz nāvei nobažījies. Nupat devos uz slimnīcu un policiju... pa tālruni nekā prātīga nevar izrunāt, nevar saprast švābu izlokšni. Biļetes man jau kabatā...”

“Īsi un skaidri, kas par lietu?” viņa noprasīja strupi.

“Vilciens projām,” atteica Aurītēns mazliet apvainoti.

“Kas par vilcienu?” pavirši brīnījās Imanta.

Aurītēns kādu brīdi bija bez valodas.

“Vilciens uz Garmišu,” viņš sacīja gluži klusu. “Es tevi meklēju visās malās. Biļetes nopirkta, vietu kartes arī. Es telegrafāju uz viesnīcu “Zum geschorenen Lamm”, lai sagatavo

mums istabu, lai aizrunā vietas Cūgšpices vilcienā, lai sazinās ar Alpu klubu, vai ir brīva nakšņošana būdiņā gločora...”

“Pirmā dzirdēšana,” raustīja plecus Imanta.

“Kā tā, pirmā dzirdēšana? Tas viss mums jau bija norunāts!” pagalam pārsteigts iesaucās Aurītēns.

“Es nekā neesmu norunājusi,” atcirta Imanta gandrīz igni.

“Nu kā tā ?!” izmisa Aurītēns. “Tas viss neskaitāmās vēstulēs jo siki iztirzāts. Es tev aizsūtīju uz kuģi pat kalnu būdiņas attēlu, kur mēs nakšņosim. Kad mēs vakarnakt šķīrāmies pie Neldes durvīm, es teicu: “Rīt, rīt, Imanta, rīt mēs īstenosim mūsu skaisto nodomu, ko lolojām jau tik sen.”

Es gribu atkal redzēt kalnu cōlu,
Kas slejas ledū stings un balts...

“Jā! Noteikti! Saprotams!” — tu sacīji. “Ar labu nakti, draugs!””

Imanta saviebās kā nogaršojusi ko skābu.

“Tev vajadzēja runāt skaidrāk. Man nāca miegs, un, kad tu sāki deklamēt dzejas, es sacīju “jā” un “saprotams”, lai tiktu no tevis vaļā un pie miera. Verēnai arī acis lipa cieti. Man nenāk ne prātā tagad braukt uz Garmišu. Man tik daudz ko darīt šepat.”

“Bet mūsu kalnu būdiņa? Franča Jozefa būdiņa, kas sakrauta no rupjām šķembām augstu klinšu nojumē, bez rūtīm, ar vaļēju akmens pavardu, uz pašas mūžīgo sniegu līnijas. Tur, līdz nāvei noguruši, mēs noliktu smagās mugursomas, izkausētu lielajā čuguna katlā sniegu un klusēdami dzertu tēju — kalnu varenības iztrūcināti... Un naktī, siltajā guļammaisā divi vien plašajā akmens un ledus tuksnesī mēs klausītos viens otra elpā un kalnu klusumā — kur tikai nejauši iespindzas kāds krītošs akmens vai ieplandās vējš gar šķautnēm... Vai tu esi aizmirsusi mūsu kalnu būdiņu?”

“Ej nu būdiņu! Ja es brauktu uz Garmišu, tad ne uz būdiņu bez rūtīm, bet gan labu viesnīcu ar bāru, kur pasniedz nevis tēju no sniegūdens, bet kokteiļus un haibolus.”

"Tikai vientulība var apjaust kalnu maģisko aicinājumu!" teica Aurītēns izjusti.

"Maģisko aicinājumu, Laimon, es vislabāk izjustru jautrā sabiedrībā pie labas deju mūzikas," runāja Imanta, uzsvērdama katru vārdu. "Pie tam tu teici — mēs noliksim smagās mugursomas! Tātad tu domā, ka arī man, kā dāmai, būtu jānos smagās mugursomas. Lieliska izprieca! Lielisks atpūtas ceļojums! Tu esi īsts džentlmenis, Laimon!" Sašutusi Imanta brīdi iespaidīgi klusēja un tad pievērsās Severīnam Svinam.

"Svīna kungs, reizē ar jums no Nirnbergas esot atbraucis doktors Dziesas."

"Atbrauca, bet mēs šķīrāmies jau stacijā," atbildēja Severīns Svins.

"Ko tev vajaga no Dziesas, Imanta?" bažīgi iejautājās Aurītēns.

"Vai tu nezini, ka viņš ir amerikāņu ārsts pie "komisijām"?" atvaicāja Imanta, neuzmezdamā jautātājam ne skata.

"Zinu."

"Ko tad jautā?"

"Ko darīsim ar Garmišu?" prasīja Aurītēns pēc brīža.

"Par to nevar būt ne runas. Pēdējais laiks izkārtot emigrāciju. Es nevēlos nevienu dienu ilgāk smakt šajā riebigajā nometnē!"

"Ko lai iesāku ar biļetēm?" ievaidējās Aurītēns.

Imanta paraustīja plecus.

"Atdod."

"Bet pieteiktā istaba viesnīcā "Zum geschorenen Lamm"?"

"Atsauc."

"Juridiski ņemot, lieta nemaz nav tik vienkārša..."

"Neņem juridiski, ņem komerciāli," atcirta Imanta.

Aurītēns klusi saguma sēdekli, bet tad viņa vaigs atkal ieblāzmojās, viņš runāja maigi un glāsaini:

"Atceries, tev kādreiz ļoti patika šīs viesnīcas nosaukums. Tu smējies... tu jokoji... Tu sauci mani par šo... jēru, ko apcirpšot. Atceries? Tas nebūt nenācās tik viegli saņemt is-

tabu tieši šini viesnīcā. Tā bija pārpildīta. Es nosūtīju divas tologrammas ar samaksātu atbildi..." Beidzot pārliecinājies, ka Imanta nemaz neklausās, Aurītēns apklusā, ātspiedis augsto, velvēto pieri rokās. Pirmo reizi Kandavs ievēroja, ka rūpīgi sasukātais matu vāciņš izjucis un sadalījies. Nelaimīgais Garmišas braucējs atkal pielēja glāzi un dzēra.

"Vai tu dāmai neko nedomā pasniegt?" dzestri jautāja Imanta.

Aurītēns sarāvās kā dzelts.

"Jā gan, Mantiņ, tūlīt!" Viņš pietrūkās kājās garš kā bulta, notvēra no sienmalas plaukta trešo glāzi, nolika Imantai priekšā un pielēja. "Piedod, Mantiņ, ka biju tik neuzmanīgs, bet tā Garmišas lieta..."

"Rimsties beidzot ar savu Garmišu! Pasniedz cigaretes un ej, sameklē dakteri Dziesu." Aurītēns steidzīgi, drusku drebošiem pirkstiem atlobīja "Camel" cigarešu celofāna iesaiņojumu.

"Tu teici, ka esot vienu paciņu kam tur iedevis?" Imanta noprasīja.

"Šķinītim, lai palīdz tevi sameklēt," paskaidroja Aurītēns, acis nolaidis.

"Kad saņemsi nākamo devu, tad tūliņ nodod man. Tu tikai izmētā visādiem puikām," viņa teica, aizsmēķēja un pievērsās Severīnam Svinam.

"Jums, rakstniekiem, pavisam sliktas izredzes."

"Kāpēc?" brīnījās Severīns Svins. "Es domāju, viss noritēs, kā nākas. Vismaz citās nometnēs mūsu vakariem bija teicami panākumi. Visi katru reizi doma, ka tāds vakars ir trimdā pēdējais, un tāpēc apmeklē."

"Es nerunāju par rakstnieku vakariem, tiem nav nekādas nozīmes, bet par jūsu izredzēm emigrācijā. Jums būs jāstrādā visprastākais darbs."

"Es rakstīšu," iebilda Severīns Svins. "Grāmatas iznāks Amerikā gluži tāpat kā Vācijā. Pa šiem juku laikiem latvieši pie grāmatām pārāk pieraduši, lai iztīktu pavisam bešā."

"Amerikā ir citas lietas, ar ko nodarboties, nevis grāmatu lasīšana," cieti sacīja Imanta. "Jūs vēl neesat tur bijis un nezi-

nāt. Es biju un zīnu. Amerikā labi dzīvos tikai divu profesiju ļaudis — ārsti un inženieri. Visi pārējie...” Imanta graciozi pameta gaisā tuklu rociņu un zīmīgi nošmukstināja pilnīgās lūpas.

Severīns Svins plati smaidīja.

“Arī šitai ziņā es ceru izturēt diezgan ilgu aplenkumu, jo, protiet, mana sieva ir zobārste.”

Ši izziņa lika Imantai pārdomāt. Klusuma mirkli izmantoja Aurītēns, lai vaicātu lietu, kas viņu jau sen tirdīja.

“Saki, Mantiņ, kur tu biji visu laiku?”

Imanta no jauna pierādīja, ka pārvalda stāvokli.

“Ko tu gaidi?” viņa uzbruka Aurītēnam. “Kāpēc nemeklē doktorī Dziesu?”

“Tūlīt, tūlīt!” sarosījās Aurītēns un pieliecās Kandavam. “Kodzi pats, draudziņ, kā iznāk. Tev jāpameklē guļasvieta citur.” Viņš piecēlās iet un Kandavs viņam līdzi.

“Jūsu nostāsts tātd nav kopīraitēts?” jautāja Severīns, sniedzams Kandavam roku.

“Nekādā ziņā!”

“Varbūt es to kaut kur izmantošu. Man patīk, ka šo cilvēku protests izpaužas nekustībā un nekādi citādi.”

“Kas tie par cilvēkiem?” iekrita starpā Imanta.

“Divi lauksaimnieki nometnē,” paskaidroja Severīns Svins.

“Tiem nav nekādu izredžu,” strupī aizrādīja Imanta.

“Jūs teicāt —man patīk,” atkātoja Kandavs ar uzsvaru. “Vai nebūtu pareizāk teikt — mani sāpināja?”

Severīns Svins plati pasmaidīja.

“Varbūt taisni tāpēc jūs pats neesat nekā uzrakstījis, ka gribat izteikties ar jūtām, sirsnīgi. Tad tūdaļ pazūd samēri.”

“Kādam velnam tādi samēri vispār vajadzīgi?” iesaucās Kandavs ar pēkšņu straujumu.

“Samēri?” Severīns Svins atlaidās sēdeklī. “Samēri un apdaro vajadzīga tāpēc, lai tas, ko gribat teikt, gūtu iespaidu. Jūsu sajūtu uzplūdi jāiespiež šaurā, samērīgā, aukstu prātu izroķinātā kanālā, tikai tad tie, pārvērsti lietojamā strāvā un ietīnīti pareizā virzienā, spēs iekustināt kādu mehānismu. Cilvēka jūtu smago, neveiklo, pretrunu pilno mehānismu.”

"Izejot cauri aukstā prāta strostei, viss kļūst auksts."

"Uzsildiet. Temperējiet pēc vajadzības. Paņēmienu, kā to dara, ir zināmi."

"Uzsildīts ir tikai uzsildīts un pliekans," tiepās Kandavs.

"Bet karsts nemaz nav strebjams," pamācīja Severīns Svins. "Man bija draugs, kam līgava neglābjami sirga ar diloni un lēnām izdzisa viņa rokās. Tas bija briesmīgi. Mans draugs cieta neizsakāmi. Viņš pats izdila kā ēna un caurām naktīm rakstīja dzejas. Ja kāds cilvēks visā pasaulē jebkad ir rakstījis ar sirds asinīm, tad tas bija viņš. Bet šīs dzejas nederēja itin nekam! Tās bija ievainota cilvēka nesakarīgas vaišanas, kas tikai nomāca un lika aizspiest ausis. Rakstniekam visas jūtas vispirms jāiesaldē, lai varētu tās uzlikt uz delnas, izgrozīt, aplūkot no visām pusēm un nolemt, kurā vietā kura iederas."

"Varbūt taisni šā aukstā darba dēļ mākslai tik maz pestoša spēka," neatlaidās Kandavs. "Veselos grāmatu kalnos apcerēti cildeni raksturi, miljoni eņģeļu izlaisti no spiestuvēm, bet zemes virsa joprojām pilna ļaundaru."

Severīns Svins sniedzās pēc glāzes.

"Tas par pestošo spēku diemžēl taisnība. Tas pieder pie mūsu pasaules nepilnībām. Nav māksla vien nevarīga; arī reliģijas nav spējušas padarīt cilvēkus labākus."

"Par ko jūs īsti runājat — par inženieriem vai mācītājiem?" jautāja Imanta. "Mācītājiem arī nebūs nekāda gaisa."

"Mēs runājam par mākslu. Par rakstīšanu," paskaidroja Severīns Svins.

Imanta skumji šūpoja galvu.

"Tiešām žēl, veselīgi cilvēki nopūlas gar tik beigtu lietu. Svina kungs, ja jūs gribat nākotnē kaut cik sisties uz priekšu, tad paklausiet labu padomu: raugiet samācīties zobu tehniku un ejiet savai sievai par palīgu. Pasteidzieties! Laika līdz emigrēšanai vairs nav daudz. Gluži veltīgi jūs to tērējat, braukādami apkārt pa rakstnieku vakariem un strīdēdamies par neko."

Iestājās klusums.

"Laimon, vai tu vēl nokur neesi aizgājis?" vaicāja Imanta. Aurītēns uzmetā kūkumu un, ne vārda neteicis, ienira durvis. Kandavs viņam sekoja.

"Galu galā Mantiņai taisnība," prātoja Aurītēns, iznācis pagalmā. "Tagad nav īstais laiks kavēties Garmišā. Emigrācija gāzus uz kakla kā maiss. Draugi jau vairākas reizes to nobronzojuši — palikdami manus papīrus kaudzei atkal apakšā. Tomēr ilgi šai krastā vairs ciesties nevarēs. Var gadīties, ka tad netiek pāri vairs nemaz. Nu, un ir jau arī nomotņu dzīve neciešama. Vienmuļa, bezmērķīga... Vai man jāstasta? Pats redzi. Jātaisās laukā no zaņķa... Kalni! Kalni jau ir jauka lieta.

Cik viegls tad, no visām saitēm raisīts,
Es staigātu, kur ledus kristāls kaisīts...

Bet ko tu padarīsi? — Raupjā, nekautrīgā dzīve uzspiež savu diktātu. Tu ilgojies atpūtas un miera, tu alksti meditēt lodus cepuroto Bavārijas milzeņu ēnā, pildities mūžības un cildenās mīlas jausmā, gūt gara veldzi pie dabas briestošās krūts, bet nē — skrej, rosies, meklē, nervozē, emigrē!" Aurītēns nopūtās gari un grūti. "Mūžīgā steiga, mūžīgais nemiers! Tagad pat — pus dienas noskrējos, meklēdams Mantiņu, nu jāskrien otra puse, meklējot Dziesu. Droši vien kaut kur spēlē bridžu, bet ej nu atrodi to caurumu. Būtu vēl cigaretes — iegrūstu Šķinītim, lai meklē. Par postu, cigaretes cauri un jaunā deva diezin kad būs. Kur vēl ķeza ar biļešu nodošanu un visu citu!" Aurītēns sērīgi paklakšķināja mēli un nobraucija vaigus ar gariem, mezglainiem pirkstiem. "Ar tām smagajām mugursomām es tomēr mazliet izgāzos. Saprotams, tās bija domātas tikai kā dzejisks izskaistinājums. Jānes, saprotams, viss būtu man pašam — ja arī es to kaut kā nolīgistu, Mantiņa tūlīt atgādinātu. Viņa ir īsta dāma. Pagaidām sveiks, draudzīgs. Es skriešu te augšā," teica Aurītēns, kad viņi apstājās pie kādām kāpnēm. "Mēs jau atkal tiksimos — ne vēlāk kā rītdien rakstnieku vakarā. Ja vien tev kas vajadzīgs, nāc pie manis. — Bet kur viņa visu laiku bijusi? Kū tu domā? Es tak izmeklēju malu maliņas. Vai

ļevēroji, ka viņa man nemaz neatbildēja, kad jautāju? Tāpēc, ka jūs bijāt klāt. Mantiņa ir smalkjūtīga.” Vēlreiz pamājis, Aurītēns nozuda ejā, bet Kandavs laiski atspiedās pret veļas stabu.

Pagalms bija tukšs. Tikai pie vecajām šūpolēm atkal vingrinājās pulciņš bērnu. Priekšā bija garš, tuksnešains vakars. Ko iesākt? Iet uz kino? Tad Kandavam iekrita prātā laba doma. — Cik teicami, ka nometnēs adrešu atrašana tik vienkārša: uz katrām durvīm sarakstīti visi, kas dzīvo iekšā. Viņš devās meklēt Arvīdu.

9

Durvis atvēra mazs vīrelis, gadus piecus sešus vecs.

“Mamma cigaretes jau pārdeva. Visu devu,” mazais paludzināja lēnā, bet skaidrā valodā.

“Man cigarešu nevajaga,” teica Kandavs.

“Vai tu atnesi sviestu? Mēs jau nopirkām.” Un puika vēra durvis cieti.

“Pagaidi, pagaidi!” sauca Kandavs.

“Neviena nav mājās,” zēns sacīja caur šķirbu.

“Vai tu neesi mājās?”

“Esmu, bet es tevi nepazīstu.”

“Tas nekas. Totiesu es pazīstu tevi.”

“Tu nemaz nezini, kā mani sauc,” atteica mazais neticīgi.

“Zinu. Tu esi Juris Aurītēns. Kur ir tavas māšas?”

“Laukā, spēlējas. Man sāp kakls un šodien jādzīvo mājās.”

“Vai tev nav garlaicīgi?”

“Ir gan, bet es paciešu,” atbildēja Juris pašapzinīgi. “Pie loga skatīties es neēju, jo var izkrist laukā. Ar šķērēm arī nespēlējos; var sagriezties.”

“Kur ir mamma?”

“Strādā IRO.”

“Viņai drīz jāpārnāk. Es pagaidīšu.”

“Man nav brīv laist iekšā neviena sveša cilvēka,” paskaidroja zēns.

“Es neesmu svešs,” sacīja Kandavs.

“Saki goda vārds, ka neesi svešs.”

“Goda vārds,” sacīja Kandavs nopietni, un zēns vilcinādams atvēra durvis.

Aurītēna kundzes dzīvoklis bija labākais bēgļu mitekļis, kādu Kandavs bija Vācijas nometnēs redzējis. Divas istabas, no tām viena it paliela. Tīri izbalsinātas, ar mīkstu, gaišpolēku segu paklāja vietā, spodriem aizkariem un gaišu drānu pārvilkām UNRRA dotām mēbelēm. Telpa nebija nedz piokrauta ceļasomām, nedz arī sienas nokarinātas drānām; grāmatas negulēja grēdās uz galdiem vai kaktos, bet uz vienkāršu, glīta plaukta. Istaba nemaz neatgādināja nometnes mitokļus, kaut gan plānvidu slimnieks bija piekaisījis papīriem un zīmēšanas piederumiem.

“Pie jums izskatās varen glīti,” teica Kandavs, “tik plašas telpas.”

“Tagad istabas tik traki neņem nost kā agrāk,” lietpratīgi paskaidroja Juris, “tagad katru dienu daudzi aizbrauc. Kamēr tētis aizgāja, mums ir daudz labāk.”

“Kā tā — labāk?” brīnījās Kandavs.

“Vairāk vietas,” teica Juris un danciski sviedās pāri istabai.

“Vai tev nemaz nav žēl, ka tēvs ir projām?” vaicāja Kandavs.

Puika raustīja plecus.

“Viņš jau nav nemaz projām. Viņš staigā tepat pa sētu.”

“Vai tev negribas, lai viņš dzīvotu pie jums?”

“Kas tur par labumu?” negribīgi atteica zēns. Šis temats viņam acīmredzot nepatika. “Uz dzimšanas dienu viņš man nokā neatnesa. Laikam aizmirsis. Nebija, kas pasaka.”

“Un ko mamma, vai bēdīga?”

“Par ko?”

“Par tēti.”

“Kas tad tur ko bēdāt? Mums iet labi. Mēs drīzi brauksim uz Ameriku. Tur mums būs vēl lielāks dzīvoklis par šito, un mamma dzīvos visu dienu mājās.”

Priekšnamā noskrapstēja atslōga un kāds ienāca. Juris izsteidzās pretim.

"Viņš teica, ka nav svešs," Kandavs dzirdēja zēnu taisnojamos. "Viņš zināja, kā mani sauc. Pie loga es visu dienu negāju, arī kaklu skaloju."

Laikam gan Aurītēna kundze par traucējumu nepriecājās, jo labu brīdi kavējās priekšnamā. Tad viņa ienāca — sļaida auguma tumšmate, tērpusies gaišpelēkā krāsā, kas izcēla viņas brūni nosauļoto seju. Viņa apstājās pie durvīm un, drusku acis piemiegusi, vēroja viesi. Juris ar bažu pilniem vaibstiem turējās cieši aiz mātes, kas izklaidīgi ar tumšiem, gariem pirkstiem pavilnīja puikas gandrīz balti izbalējušās sprogas.

"Man liekas," kundze iesāka vilcinādamās, "vai tikai nebūs notikusi pārskatīšanās..." Kandavs smilnēdam skatījās viņai tieši acīs. "Indriķi! Tiešām, tas esi tu!" viņa iesaucās, metās uz priekšu, satvēra viņu pie elkoņiem un nomutēja uz abiem vaigiem. "Es jau dzirdēju par tevi, bet tas likās gluži neticami. Vai tu tagad dzīvo esi Eslingenē?"

"Kādu laiciņu."

"Kāpēc ne pavisam?"

"Eslingenes nometne ir slēgta," smīnēja Kandavs, "tāpat kā visas citas."

"Nieki! Visu var izkārtot. Ja gribi, es tev palīdzēšu. Man labi paziņas dzīvokļu nodaļā."

"Paldies. Arī Nusplingenē nav slikti."

"Šeit būtu vairāk draugu."

"Draugi... Mūžīgā izprašāšana man ir līdz kaklam. Pie tam visi jautā kā automāti — jautāšanas dēļ. Patiesas ziņkāres par lietu nav nevienam."

"Nu labi, es tev nekā nejautāšu."

"Tas neattiecas uz tevi, Arvīda. Tu piederi pie nedaudzajiem ļaudīm, ar ko vēl var parunāt arī par nopietnām lietām."

"Par mani tu, bez šaubām, jau visu būsi dzirdējis, varēšu iztikt bez paskaidrojumiem," teica Aurītēna kundze steidzīgi, un Kandavs pamāja ar galvu.

"Vai esi ticies ar Laimonu?" viņa vaicāja negribīgi.

"Esmu. Ar viņiem abiem. Laimons man gādāja naktsmājas, un nejausi iznāca saskrieties. Es domāju, ka mans spriedums par..."

"Muni neziņkāro. Atstāsim šo tematu nometnes kaimiņiem."

"Tu teici, ka esot jau dzirdējusi par mani," piezīmēja Kandava, brīdi klusējis. "To varēja pastāstīt vienīgi Laimons. Vai tu satīcīsi ar viņu?"

"Ja tu sauc par satikšanos pļāpāšanu par jaunākiem notikumiem, tad nē. Bet, diendienā šķērsojot to pašu pagalmu, saprotams, satiekos."

Aurītēna kundzes balss, kā ieskriedamās, ieguva pēkšņu asumu. — Senāk tas nenotika, senāk viņa vienmēr bija laipna, vienmēr piemīlīga, nodomāja Kandavs.

"Ziņa par tavu atbraukšanu pienāca pavisam no citas puses," viņa piebilda.

"Mani šeit gandrīz neviens nepazīst. Neesmu nekāda populārā persona."

"Acīmredzot ir kāds, kas tomēr pazīst," salti pavīpsnāja Aurītēna kundze. "Nelde Gatarte."

"Taču avots var būt tikai viens: Laimons."

"To tu viņam vari šovakar pajautāt. Melot viņš vēl joprojām nav iemācījies. Un tā varbūt ir visbēdīgākā lieta." Pamanījusi Kandava jautājošo izbrīnu, viņa piemetināja, runādama ļoti ātri un ļoti strauji:

"Nekas nav pretīgāks par tā dēvēto vīrieša atklātību! Ir taču lietas, par kurām vajaga prast klusēt! Gan jau, pie Laimona apmeties, tu iepazīsies ar viņu arī no šīs puses."

"Šonakt tur vairs neiznāk palikšana. Viņam sabrauca citi viesi. Vēl neesmu jaunu mājvietu sameklējis."

"Vari pārņakšņot pie manis. Viena vieta mums ir brīva."

"Paldies. Bet — atceries, ko tu pati teici par nometnes kaimiņiem?"

Aurītēna kundze pasmējās. Skarbums viņas balsī bija izgaiss.

"Man nekas vairs nevar kaitēt. Nometnes mēles jau pagu-
māns, cīņoties ap mani. Ja nu tu varbūt rūpējies par savu labo
slavu?..."

"Kāda nozīme vairs slavai, ja visi emigrē?"

"Taisni tāpēc. Slava būs aizjūrā jau priekšā," sminēja
kundze.

"Juris teica, arī jūs došoties projām. Uz Savienotajām Val-
stīm, cik es sapratu."

Aurītēna kundze pamāja.

"Par mājkalpotāju."

"Tu būsi neparasti izglītota mājkalpotāja. Vai patiesi nav
iespējams sameklēt ko labāku?"

"Vispirms jāsaklaušina pajumte četriem cilvēkiem. Tad
varēs domāt par tālāko."

"Saprotams, Laimons tev palīdzēs un maksās savu tiesu."

Aurītēna kundze sāka smieties. Nevis ļauni vai nicīgi, bet,
kā Kandavs ievēroja, — tieši savu piemilīgāko un sirsnīgāko
smieklu.

"Iespējams ir, ka viņš taisīsies to darīt, bet, saprotams, tur
nekas neiznāks."

"Kāpēc neiznāks?"

"Tas taču nav atkarīgs no viņa!"

"Vai tiešām tā sievietē..." iesāka Kandavs sašutis, bet
Aurītēna kundze viņu pārtrauca:

"Ja, teikdams "tā sievietē", tu domāji mani, tad tev tais-
nība. Es nepieņemšu Laimona grašus, kurus tas piedāvās,
vaidēdams un pūzdams. Es nebūšu ne pirmā, ne pēdējā māte,
kas uztur ģimeni."

"Lepnums dara dzīvi grūtu, Arvīda," piebilda Kandavs.

"Tu maldies, lepnums dara dzīvi vieglu. Daudz ko var pa-
ciest, ja zini, kāpēc."

Saruna pārtrūka, kā tas dažkārt notiek, kad senāk labi pa-
ziņas sastopas pēc ilga laika un citādos apstākļos. Tad ne-
palīdz arī mākslotais nevērīgums un viltotā vieglprātība.
Kandavs klusēja un pārlaida acis Aurītēna kundzes tērпам.
Tas bija ļoti vienkāršs, bet pārdomāts un — elegants. Neviens
sākums nenorādīja uz ierobežotiem līdzekļiem. Viņa ne-

valkāja arī nekā no senajām Latvijas lietām. Tas Kandavam lika sirsniņi nobrīnīties. Taisnība, viņš pazina Aurītēna kundzi jau no laika gala kā skaistu drānu un koptas ārienes cienītāju, bet šobrīd, viņš noprata, gaumīgi izskatīties viņai bija tieši goda lieta.

Viņa bija ļoti pārvērtusies pa šiem sešiem gadiem. Nevarēja sacīt, ka pārmaiņa būtu ļauna, bet savā ziņā tik pamatīga un zīmīga, ka visu laiku, kopš viņa ienāca istabā, Kandavs īsteni nespēja attapties. Aurītēna kundze atgādināja patli savu ģimetni, ko būtu gleznojis kāds gražīgs sirreālists. Sonā kuplā, sulīgā, pat pasmagā sieviete bija kļuvusi it kā garāka, daudz slaidāka, šaurāka, lokanāka, spriegāka, arī kustības likās kļuvušas asākas, pēkšņākas. Uz sejas tumši iedogušā pamata vidēja gaišās lūpas, iekrāsotas ar violeti sārtu ziedi.

“Priecājos, ka, par spīti visam, tev tomēr klājas labi, ka esi tik pilna enerģijas, izskaties tik svaiga un skaista,” beidzot sacīja Kandavs.

Kundze pasmīnēja mazliet sērīgi.

“Ko gan lai tu citu saki? Vai domā, ka es nemanīju, kā tu sarāvieš, mani ieraudzījis?”

Kandavs paraustīja plecus.

“Tam varbūt bija pavisam citi iemesli. Tu esi kļuvusi vājāka, bet kalsnums nekaiš cilvēkiem ar samērīgu kaulu būvi. Man ļoti patīk tavi tagad it kā mazliet uz priekšu pavirzītie vaigu kauli un vieglās ieplakas zem tiem. Pēc tādas sejas būves ilgojas daudzas sievietes.”

“Mamma nav vāja. Tu pats esi vājš,” sacīja Juris, kas visu laiku bija rātni klusējis.

Aurītēna kundze iesmējās.

“Tā ir, arī tu vairs neizskaties pēc tā gludā, sārtā, piemīlīgā Indriķa, kādu es tevi arvienu atcerējos. Spried pats!” viņa iesaucās, parakņājās kādā šķirstiņā uz grāmatplaukta un izņēma fotogrāfiju.

“Majoru tenisa turnīrs!” iesaucās Kandavs. “Brīnumains gabals no pagātnes. No baltās pagātnes. Teniss! Es biju pavisam aizmirsis, ka arī tāda lieta vēl ir pasaulē — vai vismaz

bija. Tu izskaties lieliski. Tu izskaties tik labi... ka tūdaļ var sacīt, ka pirmo vietu nedabūji. Tu paliki otrā.”

“Trešā!”

“Tu to varēji atļauties. Izņemot brīžus, kamēr spēlēji, tu vienmēr biji pirmā. Vecie zēni! Vecā kompānija! Cik visi jauni un braši! Bet es!... Vai var būt vēl kas smieklīgāks: melanholiskais apaļvaidzis svaigi gludinātā tenisa tērpā! Glumi mati, branga pazodīte, nē, tāds es gān vairs negribētu izskatīties!”

“Nesaki vis,” iebilda Aurītēna kundze. “Tu biji glīts zēns.”

“Citi bija vēl glītāki,” piemeta Kandavs ne bez zīmīga uzsvara.

Aurītēna kundzei šis uzsvars, likās, nepatika, viņa gribēja fotogrāfiju nolikt, bet Kandavs to neatlaida.

“Pagaidi! Ir diezgan interesanti redzēt, kāds es izskatījos pirms desmit gadiem. Tu jau zini, ka man vairs nav nevienas atmiņas. Neviena attēla no vecajiem laikiem. Es vairs lāgā neatceros, kādi izskatījās tēvs un māte. Lai kā pūlos tos paturēt atmiņā, veidi izdziest un izbālē. Turnīra fināliste. Tiešām — tas bija fināls vārda visbēdīgākajā nozīmē, pirms pašas pirmās okupācijas. Vai nav dīvaini, Arvida, katru reizi, ja tagad nākas skatīties kādu seno dienu grupu uzņēmumu, jāskaita līdz: Vilis — aizvests, Jānis kritis, Kārlis Austrālijā.”

“Vitauts Zviedrijā, Renāte Venecuēlā,” papildināja Aurītēna kundze, “par Ilonu un Visvaldi nav nekādu ziņu, viņi palika dzimtenē. Mēs piemirsām Edvīnu,” atcerējās kundze. “Kas ar viņu notika? Krieviem ienākot, viņš pārcēlās uz Latgali, kādā pavisam klusā vietā, kaut gan mierīgi varēja palikt Rīgā, drošāk nekā mēs visi; politika viņam bija gluži sveša lieta, nekad un nekur viņš nemēģināja izcelties. Tikai tenisu spēlēja labi. Atceries, katru reizi, kad uzvarēja, viņš jutās it kā vainīgs, runāja kā taisnodamies?... Savādi, ka līdz šim pašam brīdim man nebija ienācis prātā padomāt, kur viņš beidzot palika. Vācu laikā par viņu nekā nedzirdēja. Arī trimdā viņa nav. Kas ar viņu noticis?”

"Es nezinu," teica Kandavs, noskatīdamies, kā Juris, nopietno sarunu garlaikots, laipodams pa parketa dēlišu rakstu, iziet otrā istabā.

"Tu zini, Indriķi, tu arī nekad neesi pratis melot, varbūt tikai klusēt un arī ne tik veikli, lai mani piemānītu. Vai tiešām Edvinam gadījies kas ļauns? Tas būtu netaisni. Viņš bija vislabsirdīgākais, laipnākais un klusākais cilvēks, kādu man jebkad nācies sastapt."

"Nav nozīmes pārcilāt šo lietu un maitāt tev omu."

"Es savu omu nevērtēju tik augstu, lai nedrīkstētu to maitāt."

"Kad vācieši padzina krievus," vilcinādamies iesāka Kandavs, "es iestājos tā dēvētajā palīgpolicijā. Kas cits man atlika? Mūsu iztukšotajās mājās es tikpat vairs nevarēju tvērties. — Manu nodaļu aizsūtīja uz Latgali — ķert sarkanos partizānus, kratīt aizbēgušo varasvīru mitekļus, pētīt viņu ziņu pienesējus un — kas varbūt vissvarīgākais — aizkavēt pārsteidzīgu un patvarīgu izrēķināšanos. Tā nebija nekāda patīkamā nodarbošanās. Nācās pieredzēt daudz riebīga." Kandavs runāja negribīgi, stiepdams ievadu garumā. "Sevišķi Rēzeknē, kur bija ālējies kāds diloņslims gleznotājs. Savā laikā apmeklējis Parīzi, viņš Rīgā diezgan sekmīgi tēloja pārsmalcinātu kultūras cilvēku, bet allaž turējās kopā ar sveštautiešiem, ļaudīm no krievu sūtniecības un slavenās nodevēju perinātavas, krievu-latviešu tuvināšanās biedrības. Pirmajā krievu gadā viņš dzimtajā Rēzeknē uzkulās par lielu vadoni vai, kā toreiz sacīja, — "aktivistu". Pārsmalcinājums pagaisa un zem tā atklājās pavisam aprobežots, godkāres tirdīts nelga. Viņš vadīja Rēzeknes daudzoņu pūli kā īsts sankilots, pēc teatrālām runām likdams tiem sagāzt Atbrīvošanas pieminekli un daudzīt "buržuju" mitekļus. Jauzdams savu galu ne visai tālu, viņš steidzās norēķināties ar daudziem un daudzām. Rekvizīcijas, izlikšanas no dzīvokļiem, norīkošanas netīros darbos, pratināšanas, — darba viņam netrūka..."

Aurītēna kundze pietrūkās un sāka staigāt pa istabu. Likās, viņa bija gaidījusi tikai īsu paskaidrojumu, nevis garu

stāstu par laikiem un lietām, kas riebās un par ko notikās no domāt, ne runāt. Bet Kandavs to uzreiz neievēroja un turpināja, arvienu vairāk iegremdēdamies savās atmiņās.

"Gleznotājs atvāca no Rīgas dažu senu paziņu, kam nebija vēl izdevies piesaistīties jaunajai varai, un izveidoja sev kaut ko līdzīgu padomei vai dzīru drāudzei. Tā lieliski sapratās ar krievu čekas nodaļu. Čekistu plašajai krievu dabai ne jau kazačoks vien tikams, tai prieks paostīt arī šo to no sapuvušo Rietumu mantām. Bet tās piemērotā mērcē neviens tā neprot pasniegt kā mūsu mazās skatuves ļaudis, no tā dēvētajām mazākuma tautībām. Tu jau zini, ka šos ļaudis, pat vecos Krievijas emigrantus, sevišķi otro paaudzi, "asinsbalss" bieži vien aicināja kalpot krievu varai, un viņi to darīja jo čaklāk, jo vairāk labumu bija baudījuši no Latvijas valsts. Čigānu romances un tango piedziedājumi bija bērnu dziesmas daudziem rēzekniešiem, sevišķi pēdējās dienās pirms vācu karaspēka ienākšanas." Kandavs vilka, kuplināja un gausināja savus teikumus, bet lietas kodols neatvairāmi nāca arvienu tuvāk, un Aurītēna kundze to gaidīja ar augošu nepatiku. Viņa iedarbināja radioaparātu. Klusa, sīcoša orķestra sijāšana piepildīja telpu, bet Kandavs joprojām vēl nemanīja doto mājienu.

"Rēzeknes čeka atradās blakus teātrim," viņš runāja, mazliet apraudams vārdus. "Tur mēs iegājām tikai otrās dienas vakarā. Pagrabā bija veļas mazgātava. Kakti pilni sadauzītām pudelēm un ēdiena atliekām. Ienākot mūs apņēma savāds, šķebinoši pliekans tvans. Es atceros, mēs visi klusēdami saskatījāmies. Mūsu seržants nemaldīgi devās kaktā pie lielā katla un nocēla vāku..." Aurītēna kundze aizspieda ausis. "Katlā sasiets sēdēja kails mironis, vārot atlupušu ādu."

Kandavs apklusā, beidzot pamantījis kundzes nepatiku. Savilkusi pieri un piemiegusi acis, it kā spodrā vakara saule darītu acīm gauži, Arvīda brīdi īgni klusēja. Dzirdēja tikai Jura kluso dudzināšanu blakusistabā.

"Cik briesmīgs liktenis!" viņa nočukstēja, lai būtu ko teikt.

"Liktenis," atkārtoja Kandavs ar rūgtumu. "Cik viegli mēs ar šo vārdu atvairāmies no visa! Nokauj cilvēku — liktenis!

Izkauj veselu tautu — liktenis! Iet bojā visa Eiropa — liktenis! Mēs kļūstam īsti rietumnieki.”

“Bet... kāpēc taisni Edvīnu?! Tas ir akls gadījums!”

“Nolētība nekad nav akla. Akla ir tikai taisnība,” pasmīnēja Kandavs.

“Edvīnam nebija neviena ienaidnieka...” neatlaidās Aurītēna kundze. “Cilvēks bez godkāres, bez ziņkāres, bez taislības.”

“Ienaidniekus iegūst pat svētie un vientuļi. Par Edvīnu ziņkāroja citi. Viņš patika daudziem vai, pareizāk, — daudzām. Toreiz runāja, ka viņš taisoties precēt kādu Rēzeknes aktrisi.”

“Vai tu zini visu? Zini vainīgo?” vaicāja kundze gandrīz dusmīgi.

Kandavs aprāvās un paraustīja plecus.

“Man nebija laika pētīt. Mūs aizsūtīja tālāk. Galu galā tā nebija mana darīšana. Mēs atsaucām Edvīna tuviniekus... Saprotams, daudz ko varēja noskaidrot, ja vien mēs visi nebūtu tik vienaldzīgi un laiski. Mēs apmierināties, teikdami — liktenis!”

Aurītēna kundze devās pie plaukta un aizcirta šķirstiņu ar uzņēmumiem, pārāk skaidri parādīdama vēlēšanos aizcirst arī šo sarunu.

Kandavs samulsa, gribēja taisnoties, tad viņu pārņēma kaut kas līdzīgs īgnumam vai asai vilšanās sajūtai, un viņš spītīgi klusēja. Par laimi, nepatīkamo stāvokli pārtrauca kaimiņiene, atvezdama pieskatīšanā nodotās Arvīdas jaunākās atvases. Kā glābiņu meklēdama, viņa steidzās tām pretim, un istabā ieplūda priecīgas čalas un smiekli.

Kandavs izmantoja šo mirkli, lai izietu pagalmā noremdināt prātus.

10

Iznācis pagalmā, Kandavs pēkšņi sajūtās tik vientuļš un atstāts, kā reti kad, un ilgi stāvēja neziņā. Tas bija atkal brīdis, kad viss ap viņu likās dīvaini neīsts. Sevi viņš vēroja kā ērnotu rēgu, kas nesakarīgi kustējās, iesviests spokainu veidu jucekļi. Bloki draudīgi sastājās ap viņu rietošās saules zibšņu pilniem logiem, viņa dārzi pamalē šķita kā izskaistināti mānekļi, kā plānas dekorācijas, kas katru mirkli varēja sairt un pavērt kaut ko neizsakāmi riebīgu un šausmīgu.

Viņš aizsmēķēja, atspiedās pret stenderi un raudzījās, kā krēsla lēnām izkāpa no pagrabu logiem, no šaurām, tumšām sienu starpām un sāka piepildīt augsto bloku iežogoto pagalmu kā dziļu tvertni.

Braukdams uz Eslingeni, Kandavs ļoti baidījās no paviršo paziņu iztaujāšanas un uzbāzības, tajā pašā laikā juzdams neapslāpējamu vajadzību izteikt kādam visu, kas bija sakrājies, kas pārdzīvots un ciests pa šiem gadiem. Viņš bija daudz cerējis no satikšanās ar Arvīdu, seno, labo laiku draudzeni. Patiesībā Arvīda bija vienīgā, kurai varēja uzticēties, un Kandavs vēl nekad nebija viņā pievilies. Bet tagad viņa instinkti viirījās no visa drūmā un skumjā. Vai tik daudz par seklo izdaudzīnātajā trimdas dzīvē arī Arvīda bija kļuvusi sekla? Tā nelikās. Ziņkāre par senajiem biedriem un notikumiem ap viņu bija dzīva, tikai no riebīgā un drausmā viņa, kā aizsargādamās, tūdaļ novērsās. Vai to varēja pārnest? Tas bija jautājums, kas mocīja Kandavu pašu. Gandrīz katrā bēgļu ģimenē bija aizvestie, kritušie, nomocītie. Kā tas izskaidrojams, ka mēs šajos gados esam spējuši domāt arī par ko citu, ne tikai žēlabām un atriebību? Tomēr to varēja un pat ļoti labi. Tik labi, ka ilgiem lomiem tādas lietas nemaz neienāca prātā. Ja kādreiz sirdsapziņas nomierināšanai likās pieklājīgi padomāt arī smagas domas, tad pie tām nācās spiesties ar varu. Nerunāt — to varēja attaisnot, varēja sacīt, ka ir neaizskara-

mas un svētas lietas, kas ieslēgtas dziļi sirdī. Parasti izrādījās, ka tās ieslēgtas necilāšanai. Arī domās. — Bet — kas galu galā bija pareizāk: aizmirst un dzīvot vai domāt un nikt? Katrā ziņā dažiem cilvēkiem drūme, bēdas, bažas, kavēšanās sāpīgās atmiņas kaut kā nemaz nepiestāvēja. Visa viņu būte likās iestādīta citā virzienā — iet tikai uz priekšu, arvienu uz ko gaišu un cerīgu. Laikam arī Arvīda piederēja šai savā ziņā ļoti laimīgnajai sugai, bet šī atziņa Kandava smeldzīgo vientulības sajūtu tikai pavairoja.

Jau labu laiku ar ļoti nevaļīgu sejas izteiksmi šurpu turpu pa pagalmu staigāja slaida jaunava, gērbusies zaļrūtainā skotu auduma tērpā. Ļoti augstās korķa zoles darīja viņas gaitu mazliet nedrošu. Viņa skatījās gan augšup, gan lejup, it kā ko pētīdama un cieši pārdomādama. Pēkšņi viņa strauji apsviedās un taisnā ceļā nāca pie Kandava.

“Te es esmu!” viņa teica īsi.

Kandavs samulsa. Arī gribēdama jaunava nebūtu varējusi izvēlēties aplamāku brīdi viņam tuvoties. Kandavs izpūta dūmus, nobirdināja cigaretei pelnus un — velti meklējās pēc vārdiem.

“Jūs laikam esat no tiem, kam ilgi jāiešvunkojas?” turpināja jaunava. “Stāsta ka tie nemaz neesot sliktākie cilvēki, tikai man nepatīk gaidīt. Es labāk apjautājos pati.”

Kandavs savilka lūpas pavārgā smaidā, bet tas arī bija viss. Jaunava trieca tālāk:

“Laimons sacīja, ka jūs vēloties mani sastapt. Jauki! Mēs esam sastapušies! Kā jums klājas? Man iet labi. — Es redzu, jūs esat klusētājs. No pļāpāšanas nekāda liela prāta nav, tomēr gluži mēmi ļaudis arī neder. — Varbūt jūs gribat, lai sākumā es runāju jūsu vietā? — “Vai mēs neesam kaut kur jau sastapušies?” — To, saprotams, jautājat jūs, jo esat ļoti asprātīgs. — “Varbūt!” — To atbildu es, vientiesīga meitene. — “Toreiz jūs bijāt tāds skuķis ar bizītēm.” — “Ak tā?” — “Tāds piemīlīgs lauku bērns.” — “Hi, hi!” — “No tā laika būs pagājuši jau gadi seši. — “Ai, jā!” — “Tagad jūs esat jau liela, smuka jaunkundze.” — “Jūs domājat?”” Jaunavas balss, nerodot nekādu atbalsi, kļuva skarbāka. “Kas dzer degvīnu un

bučojas ar puikām gaitojos, fui!” — “Es daru, kas man patīk! Jūs varat iet pie velna! Sveiki!”” Viņa apsviedās, lai aizskriotu, un Kandavam tikko izdevās viņu notvert pie rokas.

“Tas nebija slikti, Gatartes jaunkundz,” viņš sacīja, sapēmis visus spēkus, lai pārvarētu savu sastingumu. “Katra glīta meitene grib spēlēt teātri. Tikai, kā vienmēr, primadonnu ir vairāk nekā lomu, neraugoties uz emigrāciju. Es nezīnu, kādas aplamības Laimons jums par mani sastāstījis.”

“Pārāk nopietni es tās neņemu. To, cerams, būsit jau sapratis. Jūs mani spiegošot kādas dienas no tālienes un tad uzrunāšot. Es ieteiktu spiegošanas laiku saīsināt. Pašu galveno jūs taču izspiegojāt jau vakarvakarā. Vai ne?”

“Ko nu kurais tur par svarīgu,” Kandavs pūlējās uzņemt vieglprātīgu toni, bet viņa balss noskanēja diezgan drūmi.

“Ko tādi prātotāji un klusētāji kā jūs tur par svarīgu, tas jau sen ir zināms. Iepiepējuši, iekraupējuši aizkrāsni sēdētāji! Pat nosirmojis esat no lielas gudrošanas. Nepatīkams tips. Nemaz neizspiediet tik sērīgas acis. Riebīgs tips jūs esat,” viņa atkārtoja ar uzsvaru un nobeidza diezgan negaidīti: “Aiziesim uz “Lido”.”

Bet Kandavs skatījās viņai pār kamiesi. Kāds tumšs stāvs tuvojās nosvērtā, nesteidzīgā gaitā. Šoreiz bija par vēlu atkāpties vai izvairīties. Kandavs ciešāk piespiedās stenderei un nenovērsa acu no nācēja. Ievērojusi Kandava stīvo skatienu, arī Gatarte pavērās atpakaļ.

“Boris!” viņa iesmējās, kā Kandavam likās, ne bez aplēpta ļaunuma. “Kurp jūs tik svarīgā gaitā?”

Boriss pavilka muti platāku, izgaismodams dziļās, it kā apvainotās ēnas lūpu kaktiņos, lēnām piesoļoja un svarīgi sniedza Gatartei roku.

“Iepazīstieties!” viņa sacīja, “Boriss Ziedonis un Indriķis Kandavs.”

Kandavs pamāja ar galvu. Boriss Ziedonis iebāza pastiepto roku kabatā un nopētīja Kandavu no galvas līdz kājām. Īsu mirkli viņu acis sastapās. Borisa Ziedoņa skatiens bija tukšs. Tas Kandavu gandrīz apvainoja. Daudz labāk viņš būtu saskatījis mazajās tumšbrūnajās acīs bīstama ienaidnieka draudus,

vismaz kādu zīmi, ka ir pazīts. Bet acis bija tukšas un mēmas kā apaļi caurumiņi divu stobru galos.

“Ko jūs te dēdat, Nelde?” jautāja Boriss Ziedonis. “Mēs gaidījām un nevarējām saprast, kur jūs esat palikusi, aizgājusi viena pati uz “Lido” vai “Paradīzi”.

Vai arī Sanfrancisko krogos

Mēļš nēģers pasniedz jums manto?...”

Viņš piedziedāja Vertinska romances vārdus, kas divainā kārtā bija saglabājušies daudzu atmiņā no pirmā pasaules kara laikiem.

Gatarte jautājoši pavērās Kandavā, bet, kad tas nekā ne-
toica, pamāja viņam ar galvu un aizgāja līdz svarīgajam Bori-
sam Ziedonim, mazdrusiņ gāzelēdamās uz augstajām korķa
zolēm.

Kandavs saberza pirkstos izdzisušo cigareti. Galu galā vi-
sam bija savs mērs. — Tā ir slimīga kautrība vai aplami
sašķiebta smalkjūtība, kas mani ieēdusies kā paralizējoša
kaite, domāja Kandavs, sapīcis līdz sirds dziļumiem. Jau kā
zēnam man reizēm piemētās muļķīgas iedomas izspraukties
caur rudzu lauku, nenolaužot neviena salma, nokrāsot sētu,
nenošlakstinot zāli, apgērbties un iziet no guļamistabas, ne-
pamodinot brāļus. Kam tāda vingrināšanās bija vajadzīga?
Šoreiz viņš rīkosies ar troksni. Galu galā zaudēt nekā ne-
varēja. Tālāk novērot šo cienījamo Borisu Ziedoni tiešām
vairs nebija pa spēkam. Vai tiešām viņš, Kandavs, piederētu
tai nožēlojamai ļaužu slakai, kas savus ienaidniekus iznīcina
tikai pa sapņiem? Viņš devās uz Eslingenes laikraksta redak-
ciju.

Kandavs mazliet aizsās, uzkāpis pēdējā stāvā. Pirmā re-
dakcijas istaba atvērās gluži tukša. Tas Kandavu drusku at-
skurbināja. Patlaban viņš bija vēlējies pūli — redaktorus,
reportierus, fotogrāfus, kantoristes, visus saskrējušus apkārt,
pārsteiguma un izbrīna saucienu jūkli.

Otrā istabā pie rakstāmmašīnas sēdēja pakalsena, pajauna,
paglīta sieviete un smēķēja. Papīrs bija ievilks mašīnā, pār-
rakstāmās lapas atšķirtas, bet rakstītāja labāk ļāva smalkai

dūmu strūkļiņai pacelties no cigaretes un zīmēt gaisā zilganas aļģes. Kandavs ar savu satraukto, steidzīgo garu juta šīs telpas vajīgo, laisko gaisotni sev gluži svešu, gandrīz naidīgu.

“Kur redaktori?” viņš jautāja bez ievada.

Mašīnrakstītāja pavēla augšup bālus acuābolus, lēnām un ar baudu izpūta no pašām plaušu dzelmēm milzīgu pelēku dūmu mutuli.

“Aizgāja vakariņās,” viņa teica ar gurdeni un iecietīgu smaidu. “Vajadzēja jau būt atpakaļ, vai jums kas steidzams?” viņa taujāja, acīmredzami noskaņota ērti patērzēt, bet Kandavs pamāja tikai ar galvu un smagi atzvēlās krēslā.

Viņš gaidīja labu brīdi. Telpas klusums nomierināja. Kandavam patika redakciju gaiss. Tas oda pēc limes, veciem, putekļu pilniem papīriem, iespiedkrāsas, parasti bija biezi piesmēķēts, bet tajā vienmēr virmoja cerība. Pat briesmu brīžos, valstīm bojā ejot, likās, ka redakcijās vēl iespējams cerēt uz glābiņu. Katra redakcija taču bija varenās septītās lielvalsts maza pārstāvība, ko aizsargāja pāri tautām un zemēm ejoša ietekme, nerakstīti nolīgumi. Un kas par varenu ieroci bija brīvā prese cīņā pret nelietību. Īsts buldozers šķaidītājs, kas samala visu, — ja vien prata nospīest jūtīgās mašīnas pareizos kloķus. Un, kā jau dažkārt, laiciņu pasēdējis, Kandavs it kā atkopās un pacilājās garā. Vārdi raupji un smagi kā tēstas šķembas viņam jau rindojās sitošos teikumos, kuriem šo redakcijas gurdeno mieru bija pārvērst satrauktā haosā.

Ienākušais redaktors kuplo garu mazliet noplacināja, jo aplaida asu skatu visapkārt, nepamezdams novārtā neviena stūra, bet Kandavu nepamanīja. Kandavs nezināja, ka redaktori ir visai acīgi uz ielas, sarīkojumos, nezaudē vērību pat briesmās, bet savās redakcijās redz pavisam vāji un drusku salīkušu, pazemīgu ienācēju nepamana nemaz. Arī tad, ja pazemīgais nostājas tieši ceļā. Redaktors, gan izvairīdamies, paspēra lielu soli sānis, bet, nekā neievērojis, pazuda trešajā istabā — redakcijas vissvētākajā vietā.

Kandavs brīdi pārdomāja, ko iesākt, bet, pamanijis mašīnrakstītājas vaigā tādu kā smīniņu, sirdīgi piedauzīja

pie redaktora durvīm un, nemaz nenogaidīdams atbildi, iegāja.

Redaktors ļoti aizņemta cilvēka vaibstiem sēdēja pie pilnīgi tukša rakstāmgalda.

"Man jūns kas svarīgs sakāms," iesāka Kandavs.

"Lūdzu," laipni, bet pavisai atbildēja redaktors, nemaz neiotokmots no Kandava svinīgās balss. Viņš bija apaļsejains, vēl jauns cilvēks, ar laipnu, mazliet smējīgu seju, it kā nupat noklausījies brangu joku vai arī taisās tādu pastāstīt.

"Esmu bijis aiz dzelzs aizkara," teica Kandavs.

"Kad?" tūlīt iejautājās redaktors.

"Pirms kādiem trim mēnešiem."

"Tik sen? Tad jūsu ziņas vairs nebūs nekādas svaigās. Kāpēc nepienācāt tūlīt pēc ierašanās?"

Kandavs noplātīja rokas, nezinādams, ko teikt.

"Nu jā, es saprotu, ir dažādi iemesli," laipni piepalīdzēja redaktors, "bet laikraksts, kā zināsiet, ar novecojušiem notikumiem nekā daudz nevar iesākt."

"Ir notikumi, kas nenoveco!" uzsvēra Kandavs.

"Saprotams, bet tie mūsu laikrakstā jau daudzkārt aplūkoti. Rakstu par apstākļiem aiz dzelzs aizkara mums bijis tik daudz, ka lasītāji sāk atēsties. Ja jūs būtu pienācis agrāk... kaut šodien no paša rīta, varbūt mēs varētu kaut ko no jums izmantot, bet mūsu kārtējais līdzstrādnieks nupat piegādāja plašus, gluži svaigus materiālus. Viņam ir teicami sakari ar vairākām uztverošām nometnēm pie robežas. Mūsu rīcībā vienmēr ir visjaunākās ziņas. Neņemiet ļaunā," pasmaidīja redaktors, "es zinu, kā tas ir — katram savi piedzīvojumi liekas ļoti svarīgi. Ne tā lasītājiem. Slikti jau ir, ka visi ziņojumi no aizkara ir tik vienādi un vienmuļi. Vai esat jau ieskaitīts kādā nometnē?" vaicāja redaktors, mainījis toni. "Vai nevēlaties kādu izziņu, adreses, cigareti...?" Viņš pasniedza "Camel" kārbu.

Kandavs juta, ka pamati zem viņa kājām izirst kā smiltis. Viņš cirta galdā savu galveno trumpi:

"Man ir svarīgi fakti par neliešiem, kas uzturas mūsu vidū. Tapat Eslingenes nometnē!"

To dzirdot, redaktora vaigs apmācās.

“Ja mēs iespiestu visu, ko mums pienes par neliešiem mūsu starpā, tad laikraksts iznāktu grāmatas biezumā, bet, saprotams, tūdaļ tiktu apturēts. Izziņa par neliešiem mums nepavisam neder, sevišķi par neliešiem mūsu nometnē. Par angļu vai franču zonas neliešiem vēl varētu runāt, bet par Eslingenes — nekādā ziņā! Ja jums ir kaut kas pavisam sevišķi svarīgs, piemēram — kaut kas nozagts, tad ziņojiet policijai, un lai Dievs jums palīdz dabūt savu mantību atkal rokā.”

Šādu iznākumu savai redakcijas gaitai Kandavs patiesi nebija cerējis. Viņš pagriezās, lai ietu, bet tad viņam iekrita prātā pavisam traka doma.

“Kas ir jūsu ziņu piegādātājs no pierobežas nometnēm?” viņš jautāja.

“Senāk to sauktu par redakcijas noslēpumu,” smaidīja redaktors, “bet tagad, trimdā, mēs pašu ļaudis vien esam kopā. — Tas ir Boriss Ziedonis, varbūt pazīstat?”

11

Kandavs ilgi staigāja pa Eslingenes “Pārdaugavas” gatvēm. Boriss Ziedonis tūka arvienu lielāks. Tas likās jau visuresošs. Kā plata ēna tas nogulās katrā ielā, aizšķērsodams ceļu. Arī laikrakstā viņš bija ieviesies, — vienīgajā ierocī, ar ko vēl varēja cerēt kaut cik cinīties pret tumsu.

Kandavam bija licies, ka, sastopoties ar Borisu Ziedoni aci pret aci, neatvairāmi vajadzētu notikt kam baisam, vardarbīgam, bet izrādījās, jau divas dienas viņi abi mierīgi pastāigājās pa tām pašām ielām, kāpelēja pa vienām kāpnēm, pārgulēja zem viena jumta. Viņus pat iepazīstināja! Cik tur trūka, ka Kandavs būtu paspiedis Borisa Ziedoņa pavirši pastiepto roku! Vai tā nebija mūsu laikmeta raksturīgākā iezīme — sadzīvot ar neliešiem, it kā nekas nebūtu noticis? Vai humānie Rietumu valdnieki visas pasaules priekšā sirsnīgi

nekratīja plaši daudzīnāto un visiem labi zināmo Austrumu slepkavu rokas? — Slavenu filozofu grāmatās Kandavs bija lasījis, ka mūsu gadsimta simbols esot tirgonis. Pārāk glaimojoši! Labākā gadījumā tas bija zagtu lietu uzpircējs.

Bija gluži tumšs, kad Kandavs atgriezās blokos. Vēl lai-ciņu viņš pakavējās pie ieejas, kur bija stāvējis, sarunādamies ar Noldi tajā brīdī, kad tik pēkšņi un rēgaini uzpeldēja Boriss Ziodonis. — Murgains, riebigš brīdis. — Nelde. Saprotams, gur šo meiteni Kandavam nebija nekādas daļas. Viņš pat nebija to pamatīgāk aplūkojis, nemaz nezināja, vai viņa ir glīta vai tikai slaida un gara. Bet kāpēc taisni šai Neldei vajadzēja kļūt par starpnieci starp viņu un riebigāko cilvēku pasaulē? Kaut kur no augšas nolidoja sauciens — Arvīda aicināja vakariņās. Kandavs bija pavisam piemirsis, ka solījies nākt laikus mājās.

Maltīte pagāja pavisam klusu. Gan Kandavs dzīrās uzsākt sarunu, bet valoda nojuka jau pēc dažiem vārdiem. Domas klīda kaut kur citur. Kandavs jutās nospiests, samocīts, pilns īdzes, mēmi lūkojās savā tējas tasē un ēda. Garastāvoklis viņa ēstgribu nemaitāja. Ar laiku var iemācīties šīs divas lietas ne-sajaukt: citādi aiz dzelzs aizkara nebūtu tikpat kā neviena dzīva cilvēka.

— Jā, Arvīda prata dzīvot. No dzimtenes viņa nebija atve-dusi līdzī gandrīz nekā, arī vīrs bija aizgājis, un tomēr viss ap viņu bija sveigs un mājīgs. Vakariņu galds, pārklāts ar spodru baltu galdautu, neko pārāk neatšķīrās no viesmīlīgā Auritēnu galda Rīgā.

Vērodama Kandava ilgo klusēšanu, Arvīda pavīpsnāja asu, lokanu, nevērīgu smīniņu, ar ko vajadzības reizēs prata sāpīgi ievainot cilvēkus jau toreiz, kad bija vēl jauna meitene.

“Tu laikam domā, ka es esmu pilnīgi nejūtīga kļuvusi, domāju tikai par sevi un savu dzīvi?”

Kandavs paraustīja plecus.

“Vai tādi mēs neesam šeit visi? Var jau būt, ka tā ir mūsu, latviešu, daba. Stāsta, ka mēs protot piemēroties apstākļiem. Mēs kļūstam rietumnieciskāki par pašiem rietumniekiem. Mēs atvairāmies no visa netīkamā un dzīvojam kā zem mīksti

izpopõta zvana. Ierīkojam patfkainus mājokļus, šudinām uz-
vulkus, novis kaut kādus, bet pēc smalki pārbaudītiem
jaunākās modes likumiem, no rūpīgi izmeklētām dārgām drā-
nām. Mēs pārkam pulksteņus, nevis kaut kādus, bet zelta un
Šveices, kas paši uzvelkas un apgādāti ar visādām mākslīgām
ierīcēm. Mēs gādājam fotoaparātus, leikas un kelleifleksus ar
brīnumainiem gaismas mērītājiem un teleobjektīviem. Vajaga
bezgala pūļu un laika, lai iedziļinātos un izpētītu visu šo
mantu smalkumus. Ja kāds mūs iztraucē no šīm svarīgajām
nodarbībām, iedrošinādamies pieminēt pagātņi un aizmir-
stos — dzimtenē palikušos, tad nikni uzbrēcam: “Klusu!”
Mēs negribam dzirdēt šos nodeldētos vecenīšu raudināšanas
vārdus no sen nolietotiem sprediķiem! Un, kad pienāk kāda
vēstule no tumšā aizkara puses, tad mēs, it kā nobijušies, kā
vainīgi juzdamies, gudrojam, — atplēst vai neatplēst, jo
zinām, ka nekas cits tur nebūs rakstīts kā vien nāve un
posts.”

“Ko tad tu gribi, Indriķi?” jautāja Arvīda. “Ko tu gribi, lai
mēs darām? Kāpjam uz sārta un sadedzināties, kā to reiz
prasīja kāds dzejnieks? Mēs taču esam kā skudras, kas sabi-
rušas ezerā. Mūsu spārdīšanās nevar saviļņot jūdzēm plašo
līmeni. Ja to kas sakustinās, tad tie būs nezināmi vēji no nezi-
nāmām pusēm.”

“Viss atkarīgs tikai no tā, cik liels ir šis dīķis, cik daudz
skudru un cik nikni tās spārdās. Bet — par spārdīšanos ne-
viens nedomā, tikai par ērtu peldēšanu. Pat pašā sākumā, kad
bēgļu atmiņā visas bailes un šausmas vēl bija svaigas, neviens
nav teicis, ka atbēdzis šurp labprātīgi, bet gan, ka atvests ar
varu, lai tikai iekļūtu noietnēs. Arī tu, Arvīda, darīji tāpat
kā visi.”

“Es citādi nevarēju. Man bija mazi bērni.”

“Mazi bērni! Vācu bēgļiem, kas netika noietnēs, arī bija
mazi bērni. Tu esi vesela un spēcīga sieviete, arī Laimons
nav nekāds vārgulis; varējāt iet darbā. Cik daudz leģionāru
un invalīdu, kas savus locekļus zaudējuši, cīnoties ar krie-
viem, netika noietnēs un kūlās tāpat kaut kā uz priekšu. Ja
toreiz visi būtu droši runājuši patiesību, ezers jau sen būtu

ievirmojies un iošļācis sejā dažu atvēsinošu strūklu kūtrajiem Rietumiem, kas pēc lioliskās uzvaras nav vairs darījuši nekā cita kā vien rostijušies uz dusu.”

“Tu nozini, kā toreiz bija. Sabiedrotie brāļojās ar krieviem pārak cieši — Uzstāties par bēgli no krievu “atbrīvotās” zemes nozīmoja nosaukt sevi par fašistu, kam draudēja pat sūlīšana atpakaļ. Mēs gluži veltīgi būtu vārguši visus šos gadus mubudzībā un postā. Kas ar to būtu panākts?”

“Vismaz tagad nebūtu kauns pašiem no sevis!”

“Noosam mēs vienīgi vainīgi. Vai poļi, ungāri, čehi ir ko iekustinājuši vai panākuši? Ko panāca vecie krievu emigranti? Visa vecā krievu muižniecība ar saviem bezgalīgajiem sakariem? Veiklākie un dižciltīgākie nozvejoja miljonāres, bet pasaule gāja savu gaitu. Mūsu dienās kaut ko ievīrot ir daudz grūtāk.”

“Saprotams,” tūlīt pievienojās Kandavs, “tāpēc, ka māj nometņu siltums un brīvā pārtika. Bet — dažu labu reizi tie paši cilvēki ir spītīgi diezgan. Ja tagad tev un taviem bērniem Laimons piedāvātu pajumti un brīvu maizi — tu nepieņemtu. Bet toreiz...”

“Es redzu, Indriķi, ka tu gribi tikai ķīdoties,” sacīja Arvīda. “Tu esi šeit, kā saki, jau trīs mēnešus, ko tad tu esi paveicis. Kāpēc tu nestaigā apkārt pa ielām, izkliegdam patiesību, kāpēc nelauzies amerikāņu štābos tos modināt? Nupat nesen bēgļus aicināja rakstīt Rietumu valstsvīriem taisnību. Vai tu aizrakstīji?” Kandavs klusēja. “Tu nupat runāji par dzejnieku, kas aicinājis kāpt uz sārta,” turpināja Arvīda. “Vai viņš pats ir sadedzinājies? Tāpat — gluži tāpat kā mēs visi, viņš meklē vieglāku darbu, labāku, ērtāku mitkli. Mēs esam tikai cilvēki.”

Kandavs nopūtās.

“Vismaz viņš ir brēcis pret debesi. Ja ne vairāk, mēs tagad varam teikt — tomēr kāds no mūsu vidus ir kliezjis un protestojis, kaut arī bez panākumiem. Bet tas, ko tu teici par mani, ir taisnība. Tikko nokļuvu drošībā — šai pusē robežai, es nolikos saulītē un — gulēju, bez gala izbaudīdams brīnumaino miera un drošības sajūtu. Tik patīkami bija vērot

nekaltīgu uniformētos ļaudis. Ja pienāca policists aizraut, tā nodrīkst gulēt apstādījumos uz soliem, gribējās tikai skaji smeltos. Visjaunākais, kas varēja notikt — bija ietupināšana uz pāris nodēļām par klaidonību labā maizē un siltā vietā. Es gulēju saulē un nedomāju itin nekā. Es biju izglābies. Kas nolluk ar citiem — lai Dieva ziņā! Nē, ar sevi es nelepojos,” Kandavs runāja ar augošu rūgtumu. “Es esmu no tā paša kaula un miesas kā mēs visi citi. Arī es protu piemēroties. Ja es atklāšu mūsu vidū vislielāko nelieti, es necelšu trauksmi. Es neteikšu nevienam nekā. Es piemērošos un sadzīvošu ar viņu kā brālis!”

“Indriķi,” teica Arvīda, uzlikusi viņam roku uz pleca, “dodies pie miera. Tu velti mocies atrisināt neatrisināmus jautājumus.”

Kandavs būtu saslējies itin nikns, bet Arvīdas pieskāriens viņu nomierināja. Viņš sastinga pavisam mierīgs, kā baidīdamies iztraucēt viņas roku kā putnu, kas neviļus nolaidies uz kamieša. Viņš tikai norūca:

“Es neesmu ķīnietis, induss vai stulbs krievs, kas saliek rokas un ļauj, lai priekšniecība dara. Es risināšu arī tad, ja nekas nav atrisināms. Es ķepurošos arī tad, ja tam nav nozīmes. Es esmu eiropietis, es citādi nevaru!”

12

Otrā rītā, kā pie svētdienas, Arvīda ar bērniem jau agri aizbrauca zaļumos, un Kandavs palika dzīvoklī viens pats. Viņš jutās mierīgāks un labprāt būtu atsaucis savas vakarvakara asās un uztrauktās valodas. Nevis vajāt Arvīdu, bet iznīdēt Borisu Ziedoni bija viņa uzdevums. Jo vairāk viņš par to domāja, jo sarežģītāks un grūtāks tas likās. Vai viņš vispār bija īstais vīrs šādai lietai?

Bet cita neviens nebija. — Vai gaidīt atkal labvēlīgu gadījumu? Tie nāca reti un vēl retāk izdevās tos izmantot. Nekas cits neatlika kā veidot gadījumus pašam.

Ap pusdienas laiku Kandavs novēroja Borisu Ziedoni aizejam uz pilsētas pusi un nokāpa lejā arī pats. Ko darīt?

Pāri kurstajam un puteklainajam pagalmam skrēja bloka vecākais Laimons Aurītēns.

"Steldzot palīgā Šķinējiem!" viņš sauca jau pa gabalu. "Tio cilvēki ir smagās sprukās! Emigrācijas būšana. Arī Uzgaļi esot tuvu izmisumam. Nāc līdz! Lieka galva tādās reizēs labi noder."

Šķinēji un Uzgaļi? — domāja Kandavs. No dzīvokļa, kurā nakatoja Boriss Ziedonis? Vai tas nebija ilgotais gadījums? Izdevība aplūkot visu bandu, kamēr paša vadoņa nav mājās?

"Kāpēc ne? Iesim!" viņš sacīja Aurītēnam, bet spējš riebums pret šādu ložņāšanas darbu, pret visu pasauli un pašam pret sevi pēkšņi sagrāba Kandavu ar tik spēju uzvilnījumu, ka, jau iesācis soļot blakus Aurītēnam, viņš apstājās.

"Ei, kas tad tev, tu jau izskaties pavisam zaļš! Vai vakar sameties? Nevar tevi atstāt nevienu mirkli bez uzraudzības! Neblenz tūlīt tik naidīgi, es jau jokoju!" Aurītēns piebilda, ievērojis Kandava drūmo skatienu.

Aiz Šķinēju dzīvokļa durvīm bija dzirdama skaļa, satraukta runāšana. Istabā izskatījās pēc ģenerālštāba. Galdu klāja vairākas lielas kartes, vēstuļu žūkšņi un dažādas piezīmju lapas. Aurītēns iepazīstināja abas ģimenes ar Kandavu, kas paspieda roku divām tuklām, zilacainām gaišmatēm un diviem sausiem, drusku iesirmiemiem vīriešiem. Uzgaļa un Šķinēja sievas bija dvīnes un katrā ziņā vēlējās izceļot kopā.

"Vai Ziedoņa kungs jums nenāk ar padomu palīgā?" vaicāja Aurītēns.

Dvīnes pavēla viena pret otru gaišas, apaļas acis un samīnējās.

"Viņš jau te vairāk tikai pa nakti," atteica Uzgaļa kundze valšķīgi un devās aizvērt durvis kā daždien, pošoties apspriest slepenas lietas. "Vairāk neviena nebūs, Konstantīnes nav mājās," viņa piebilda.

Uzgaļis bija ļoti gauss kā kustībās, tā valodā, un, tā kā gaušumu uzlūko par pamatīguma pazīmi, tad paplašinātajā ģi-

monā viņa darbojās kā galvenais runātājs. Augumā sīkais Vīlss Šķinājs turpretim bija visai kustīgs un nemierīgs. Balsstostība, kā rādījās, viņam nekāda lielā netika piešķirta un tāpēc, neizteikto vārdu žņaugts un mocīts, viņš pa Uzgaļa lēnīgo runu laiku visādi dīdījās, brīžam riņķodams ap savu garo svaini kā elektrons ap kodolu.

Kandavs atspiedās ar muguru pret durvīm uz Konstantīna Jakušonoka istabu un, piesardzīgi sataustījis rokturi, pavēra šauru šķirbu. — Parastā trimdas istaba. Ceļasomas, dēļu kaste, neglītais, šaurais UNRRA skapis. Uz naktsгалdiņa liels, jauns portfelis. Vīrieša manta, droši vien piederēja Borisam Ziedonim. Atkal pievērdamas durvis, Kandavs pataustīja kabatā Eslingenes plānu. — Ja zinātu, ka portfelis tiešām pieder Ziedonim, derētu ielikt šo plānu tur atpakaļ. Nebūtu slikti viņu mazliet patramdīt, lai svarīgā gaita un cienīgās kustības kļūst drusku nervozākas.

Konstantīni Jakušonoku Kandavs nebija redzējis, bet Uzgaļi un Šķinēji neizskatījās pēc Borisa Ziedoņa palīgiem — vai arī šie ļaudis bija pavisam slīpēti. Uzgalis runāja, uzsvērdams nevis teikumus, bet gandrīz katru atsevišķu vārdu, tāpēc, lai saprastu, vajadzēja sekot ļoti uzmanīgi.

“Līdz pēcpusdienai mums jāizšķiras, vai doties uz Ameriku vai kādu citu zemi. Iebraucis mūsu Latvijas Kasperānu draudzes mācītājs ar gataviem papīriem uz Čikāgu. Ja galvojumu noraidīšot, viņš teica, tad mūs nosvītrošot, un esot tikpat kā droši, ka uz Savienotajām Valstīm vairs nelaidīšot. Bet kā var dažās stundās izšķirt tik svarīgu lietu? Tur tak jāpēti mēnešiem ilgi!”

“Ja būtu Egils mājās, tas gan zinātu, kas jādara,” sūrojās kundze. “Viņš ieceļošanas lietās aplam iedziļinājies un kā Ameriku, tā Austrāliju un citas zemes pazīst labāk par Latviju.”

“Ko nu par Egīlu, tas ir vērīgs zēns,” piebilda arī Uzgaļa kundze, “par nelaimi nav mājās. Viņš jau mums nesaka, kurp aiziet.”

“Ja būtu cita pilsēta, ne gangsteru Čikāga,” runāja Uzgalis, “tad vēl varētu padomāt. Bet tur pa ielām brauc bruņotas po-

licijas mašīnas un šaujas ar laupītājiem trakāk nekā Berlīnē. Ko jūs domājat, Auritēna kungs?”

“Es pats tūnoju uz Savienotajām Valstīm, uz Ņujorku,” slaidi runāja bijušais advokāts, “bet, ja jūs sakāt, ka Čikāgā šauj, tad nogribētu uzņemties atbildību, dodams noteiktu padomu. Ja jums trāpīs, tad vainosit mani. — Ievāciet papildu ziņas. — Uz Čikāgu aizbraukuši jau vairāki eslingenieši... Vai nopazināt kādu no tiem?”

Uzgalis grūti nopūtās.

“Puziņu netrūkst. Vēstuļu arī. Bet — vai jūs savus latviešus nopazīstat? Latvietis neatzīsies ne traks, ka iet slikti vai ka aplami izdarījis. Katrs slavē savu vietu atspēries, kaut ņūdons tieši mutē smeltos. Raug, ko raksta viens tāds draugs.”

Uzgalis izmeklēja kādu no vēstulēm un lasīja:

“Es tev saku, met visu pie malas un brauc šurp! Neņem līdzi itin nekā. Te visa diezgan un viss pagalam lēts. Ja tu rodzētu šejienes veikalu skatlogus, tu no brīnumiem pamirtu.” — Viņš aizbrauca vecās naudas laikā, kad Vācijā vēl nekā nebija,” paskaidroja Uzgalis. “Bet paklausieties, ko viņš raksta pēc piecām lappusēm, kad aprakstījis visas kuģa likstas un jūras slimību un vēstules sākums aizmirsies: “Vai tu braukdams nevari paņemt līdzi un atvest man tos stipros UNRRA dotos zābakus, kurus es atstāju pie Teda? Tie man labi noderētu rūpnīcā. Zābaku te ir pilnam, tikai par visu jāmaksā.””

“Par visu jāmaksā,” skumīgi atbalsoja Šķinējs.

“Ko viņš raksta par šaušanos?” vaicāja Auritēns.

“Par šaušanos nekā, bet esot jāstrādā,” atteica Uzgalis.

“Jāstrādā,” nopūtās arī Šķinējs.

“Svainis norūpējies par tirdzniecību,” turpināja Uzgalis. “Par to draugs raksta: “Pasaki Vilim, lai uz tirgošanos daudz necer. Te visu pārvalda lieli trestī, kas dod lētāk un labāk. Mājās pienest arī nevienam nekā nevajaga... Mēs strādājam naktismaiņā... Ar daudz mīlām labdienām tantei un...” — nuja... Redzat, Auritēna kungs,” sacīja Uzgalis, nolaidis vēstuli klāpī, “vajaga prast lasīt starp rindām. Un tur es lasu to, ko pavisam bailes izteikt, ka šepat, nometnē, dzīve ir vieglāka.”

Aurītēns, to dzirdēdams, salēcās vien.

"Nekādā ziņā! Tam nu gan es nepiekritu! Nometnēs dzīvo ir šausmīga! Tā ir posts un nelaime!"

"Pareizi, Aurītēna kungs, pareizi," piekrita Uzgalis, balsi it žēlabaini locīdams, "liels posts un smaga nelaime, to mēs visi labi zinām."

"Pie tam nometnes tik un tā drīzi likvidēs," asi noteica Aurītēns.

"Tur jau ir tā lieta," novilka Uzgalis skumji. "Pēdējais laiks domāt, ko darīt tālāk. Es stāvu par Angliju. Esmu savācis plašu izziņu. Tā ir veca kultūras zeme, lordi visi jau sen bagāti, trūcīgākie atkal citādi iekārtojušies, visi pie miera un kārtības, bez raušanas un steigas. Bagātie vislabāk zina, ka raizes un uztraukumi tikai sāisina dzīvi, tāpēc turas rāmi. Mērbekas nometnē man dzīvoja draugs no seniem laikiem, vīrs manos gados, bijis ierēdnis, neprata ne amata, ne kā cita, arī pārskoloties nemaz nemēģināja. Viņš mēdza sacīt — amats vai profesija ir slazds, kurā tu pats sevi noķer, atņemdam laimei iespēju par tevi rūpēties. Viņš aizbrauca uz Angliju un raksta, ka esot pielikts vienam vācam, nezinu, vai tieši lordam vai tikai bagātam kungam, par tādu kā draugu, kā sulaini, kas visur iet līdzī un padod, ko vajaga. Ja iet medībās, tad jānes kunga šautene. Līdzko vācais izšauj, tūlīt atkal jāpielādē. Bet vecais šaujot reti, tikai tad, kad medījums pavisam drošs, un arī tad nekad netrāpot. Tā darba nekāda, tikai pastaigāšanās. Citreiz vecais ejot zvejojot. Tad jānes makšķerkāti. Upmalā jāuzmaucot tārps uz āķa un jākabīnot zivis nost. Ja piekožas. Bet tas vēl no reizes neesot noticis. Iedomājieties, tu sēdi upmalā, atlaidies zālē un skaties debesīs... Niedres šalc apkārt, spāri zuz, ūdens skalojas gar kailajām kājām un kaut kur turpat tuvumā niekojas tavš kungs. Brīžam kungs aizsnaužas pie sava makšķerkāta, un tu vari noraut pavisam kārtīgu diendusu. Tā ir dzīve, ko es saprotu. Tā es vislabāk pavadītu savas dienas, līdz pienāktu laiks braukt mājās."

Vilis Šķinējs jau labu laiku purināja galvu un beidzot vairs nespēja valdīties.

“Kas tā nu par dzīvi, Baltazar. Tā ir nīkšana bez cerībām izsisties uz augšu!”

“Kur tev vēl jāsitās?” brīnījās Uzgalis. “Tu pavadi savas dienas, atpūzdamies kā lords. Cilvēki skrien, plēšas un krāj visu mūžu, lai sasniegtu tādu dzīvi. Tālāk tak vairs nav, kurp tikt. Tev dod laimi rokās, bet tu neņem pretim!”

Šķinājs tomēr nemitējās purināt galvu.

“Es gribu būt pats savs kungs,” viņš runāja, strauji strōbdams. “Es stāvu par Austrāliju. Tā ir neizkopta zeme, kura varēs tirgoties. Jāsadzen tikai pirmais kapitāls. Vajaga uzīot īsto darbu, kas citiem riebjas, ko neatļauj ticība vai kam kāda cita vaina. Tos samaksā vislabāk. Māsasdēls raksta no Kvīnslēndas, ka vislētāk tiekot pie naudas ar čūskām. Viņš nevarot, viņam tārpū riebjeties pat uzskatīt, kur nu vēl ķert vai sist. Man atkal viena maksa — es varu čūsku kaut vai norīt, ja tikai tas ko īenes. Darīšana esot pavisam vienkārša — ar džīpū iebraucot tuksnesī un apstājoties pa gabaliņu no klintīm vai krāšmatām. Tad apvelkot kārtīgus šektepus ar skārda stulmiem, azbesta virsvalku, nosienot piedurknes, lai tārpū neiesprūk nevietā, uzmaucot biezus ādas cimdrus rokā un ejot uz klintīm. Viss esot kluss un tukšs, ne zirneklīša, ne vismazākā skorpioniņa redzēt. Bet vajagot tikai piedauzīt pie akmeņiem, viss mūris iešņācoties un sākot nākt laukā — simtiem un tūkstošiem, lielas un mazas, raibas un strīpainas. Tad tikai — sist. Esot tāda lāpstiņa ar atsperi, ar to — knaukt! — pa galvām. Zaļās esot visvērtīgākās, bet arī vismanīgākās un nīknākās. Reizēm sviežoties ap kājām līdz pat viduklim kā pinekļi, tā ka teju, teju nogāžot apkārt un vajagot kārtīgi atsperties uz izplēstām kājām. Padarīt tārpū gan nekā nevarot. Azbestam zobi cauri nelīen, kaut gan īnde šķīstin šķīstot gar gurniem. Kad pāris simtu apsistas, jāsakot vākt kopā un vilkt uz džīpū. Tā esot visgrūtākā padarīšana, ne jau čūsku, bet karstuma dēļ. Pie klintīm, pievējā esot tāda spēlte, ka plīkam būtu ko turēt, kur nu vēl azbesta jubķī. Jāsmok nost. Nu, un tad tā dīrāšana. Knīfelīgs darbs, Pavēderi nedrīkstot griezt pušu, tā esot pati vērtīgākā. Vajagot atdurt tā, gar rīkli un tad ar spēku sviest aiz astes, lai izmūk kā no

zutņa. Tur vajagot stipru roku." Šķinējs pabraucīja savu dilbus, lai klausītāji nedomātu, ka viņam nepietiktu spēka.

"Nē, Vili," domīgi teica Uzgalis, "uz čūskām mēs savu nākotni neuzcelsim. Varbūt es, gara auguma cilvēks, kaut kā ar tām tiktu galā, bet tev, draugs, viņas nevis ap lieliem, bet gar ausīm sitīsies un kāps mutē."

"Apliks bitenieku sietus vai citu ko. Tas tas mazākais," dūšojās Šķinējs, kas, kā visi mazie, nemilēja runāt par augumiem.

"To nu gan es negribu piedzīvot," iebilda arī Šķinēja kundze. "Tev čūskas vien visur rādīsies, nevarēsi ne gulēt, ne ēst. Es jau zinu, kā tev pa nakti iet, ja kādreiz esi stingrāk sarāvēies ar švābu bauriem olu vai sviesta pēc. Kur nu vēl ar čūskām!"

"Kaut būtu Egīls mājās," skuma Uzgaļa kundze. "Viņš tūlīt pateiktu, kas jādara."

"Par citām zemēm nav nemaz ko runāt," zūdījās Šķinējs, atspiedis pieri rokās. "Kā mūsējiem Brazīlijā izgājis, tā zināma lieta. Vispār Dienvidamerikā pārāk karsts un vienmēr revolūcijas. Āfrikā melnie pa naktīm tā bļausoties, ka neviens baltais nevarot gulēt. Jaunzēlandē cilvēkēdāji un putni bez spārniem. Par Ķīnu nav ko domāt, tā nevienu neuzņem. Dienvidu salās plosās spitālība. Indijā var ienākt krievi, tāpat kā Eiropas zemēs. Nav kur palikt. Pasaulē ir piedraņķēta."

"Laiks iet, izšķiršanās stunda tuvojas, un mēs netiekam nekur uz priekšu," uztraucās Uzgaļa kundze.

"Es saku — Anglija, un miers!" sludināja Uzgalis. "Tā ir Eiropā un tomēr sala, kas nozīmē, ka Angliju neviens neieņems, jo krievs uz ūdens ir nabags. Ar vācu "fau" krievs, saprotams, salu krietni papostīs, bet vairāk Londonu un ostas. Mēs dzīvosim uz laukiem, pie lordiem."

"Kā būtu ar Norvēģiju, tā ir pussala?" iebildās Šķinēja kundze. "Norvēģi nogaidīšot, lai citas valstis izvadā savus dīpīšus, paņemšot visus palikušos un — lai parādītu pasaulei, cik Norvēģija krietna un cilvēcīga zeme, — laidīšot dzīvot viesnīcās pie visa gatava. Vai nav labāk nogaidīt? Man fjordi patīk jau no seniem laikiem."

Aurītens grozīja galvu un šaubījās, vai tikai patīkamā ziņa esot droša. Uzgaļa kundze tā kā mazliet apvainojās un atteica pavisam sausi:

"To man laba draudzene no Lībekas rakstīja — kāda viņai vajadzība melot?"

"Apskatīsimies gan vēl," ieteica arī Šķinēja kundze.

"Un ja tomēr krievi?" pasmīnēja Kandavs. "Tas var notikt kuru katru brīdi. Karaspēka, kas viņus atvairītu, nav." Šis arguments vienmēr nemaldīgi atstāja iespaidu. Spriedēji drūmi apklusā. Baidzot Uzgalis teica:

"Būlos un steigā daudzi ieskrējuši nelaimē. Vai mums tāpēc jāloc Čikāgā kā circeņiem speltē? Ievadīsim tūlīt Anglijas lietu, pāris mēnešos būsīm prom. Drusku riskēt iznāk tā kā tā. Nekur jau netiek uz reizes."

"Tātad Anglija," noteica Uzgaļa kundze.

"Lai jau notiek, Anglija," piekrita arī Šķinējs.

"Egils teiks tāpat. Viņš ir gaišs puika," piemetināja Šķinēja kundze. "Vili, Baltazar, ejiet nu pie mācītāja un atsakiet Ameriku. Paldies Dievam, beidzot skaidrībā! Cik tur trūka, ka būtu ieskrējuši gatavā ellē."

Abi vīrieši piecēlās uz iešanu.

"Ja kādu satiekat vai kāds ko jautā, tad sakiet, ka mēs gan vēl nekur netaisāties," piekodināja sievietes. "Sakiet, ka nav ne galvojumu, ne it nekā." Tā tas bija iegājies, ka eslingenieši labprāt slēpa savas izceļošanas lietas, liegdamies pat labākajiem draugiem līdz pēdējam mirklim..

Šinī brīdī, veikli ar kāju atsperdamas durvis, ienāca gadus trīspadsmit vai četrpadsmit vecs izstīdzējis zēns tik lielās saules acenēs, kādas Kandavs vēl nekad nebija redzējis. Tās pacēlās virspus uzacīm līdz pus pieri kā divas bļodiņas un aizsedza vaigus gandrīz līdz mutei. Aceņu stikli bija tik tumši, ka istabas gaismā caur tiem maz ko varēja saredzēt, un, lai drošāk šķērsotu plānvidu, zēns milzīgo rīku noāķēja, atklādams strupu, nosvīdušu degunu, tikpat izbalējušas uzacis un tikpat zilas un apaļas acis kā mātei un mātesmāsai. Arī mati viņam bija pavisam gaiši, gandrīz balti. Aceņu nokabināšanu viņš izdarīja ar zināmu slaidumu, ko varēja

pieņem arī par apsveicināšanos. Citādi, neizrādīdams no mazākās intereses ne par sanāksmi, ne viesiem, puika soļoja uz dibenistabu.

"Egīl, Egīliņ, kurp tu steigies, pagaidi mazliet," laipni un steidzīgi viņu uzrunāja māte.

Zēns atdūrās ar vienu plecu stenderē un palika stāvam ar muguru pret sanākušajiem.

"Viņš jau mums tāds amerikānis," pačukstēja Uzgaļa kundze viesiem, "ne vairs roku kādam dod, nedz vārdus lieki tērē. Tas esot vecmodīgi."

"Egīliņ, tu taču gribēsi zināt, uz kurieni mēs brauksim," runāja māte. "Mēs spriedām ilgu laiku un pēdīgi nolēmām doties uz Angliju, veco kultūras zemi..."

Egīls izgrūda nicīgu kunkstu.

"Egīliņ, vai tu tā nedomā?" jautāja māte.

Egīla pleci sakratījās neskanīgos smieklos.

"Egīliņ, vai Anglija tev nepatīk?" vaicāja arī mātesmāsa.

Egīls atgrūdās ar visu ķermeni no stenderes, lēni gori-damies apgriezās, pienāca pie galda, nobrauca ar plaukstu no Amerikas kartes citas lapas un vēstules un iedūra rādītājpirkstu tieši Čikāgā. Turēdams pirkstu uz kartes, viņš pārlaida zilu, vienaldzīgu skatienu visiem klātesošajiem un, ne vārda nepiebildis, izgāja dibenistabā.

Emigrācijas spriedēji labu brīdi nosapratnē skatījās cits citā.

"Ko tas nozīmē, Egīliņ?" beidzot māte iedrošinājās pārtraukt saspīlēto klusumu. "Tu domā uz Čikāgu? Pie gangsteriem? Mēs brauksim uz Angliju, pie lordiem. Tā nupat nolēmām. Papus ar onkuli Baltazaru ies pie mācītāja atteikt Amerikas galvojumu."

No dibenistabas atskanēja garlaikots ņurdziens.

"Ko tu teici, Egīliņ? Vai tu domā, ka Anglija nav laba? Mēs visi nospriedām, ka Anglija ir laba. Arī Auritēna kungs tāpat domā. Runā taču, Egīliņ!"

Šķinēja kundze un visi citi klausījās, galvas pieliekuši. Dibenistabā čaukstēja papīri, izplatījās piparmētru košļājāmās gumijas smarža.

"Ir jau darīts," boldzot atskanēja it kā pareģa balss no doba ozola.

"Kas ir darīts, Egīliņ? Kur ir darīts? Saki, Egīliņ," labinājās māto.

"Ko viņš tur murkšķ?" paklusām bažījās onkulis Baltazars.

"Runā, runā, Egil!" lūdzās tēvs.

Viņš gaidīja tik saspringti un klusi, ka varēja it skaidri sadzirdēt, kā Egils otrā istabā gremo gumiju. No gremošanas akupūm izveidojās kaut kas līdzīgs saprotamiem vārdiem:

"Biju pie mācītāja un visu nokārtoju."

Abas māsas un abi svaiņi tā kā ielika plecos un ierāva galvas.

"Būz mūsu parakstiem nekas nav nokārtojams," aizrādīja tēvocis Baltazars.

"Viss ir parakstīts," nūrdēja Egils dibenistabā.

"Es nekā neesmu parakstījis!" apliecināja Šķinējs, gluži uztraukts.

"Egil, Egiliņ!" iesaucās abas sievietes.

"Mācītājs iedeva papīrus. Lai nesot vecākiem parakstīt. Ko es par velti skraidīšu? Izgāju aiz durvīm un parakstīju."

"Tas puika mūs iegrūdīs nelaimē!" šņāca krusttēvs Baltazars.

"Nu vai zini, tas tikai ir viens gabals!" klusām pukojās Šķinējs.

"Egils ir vērīgs zēns..." tante Lilija noteica it kā pie sevis.

"Kas tad būs ar Angliju, ar lordiem?" apjucis vaidēja onkulis Baltazars.

"Neviens nav tik traks, ka brauks kaut kur citur, ja var braukt uz ūes," noteica Egils, un, kājas paspertas, dibenistabas durvis aizcirtās par zīmi, ka debates izbeigtas.

"Tā, nu mēs būtu cauri," sacīja Šķinēja kundze Kandavam un Aurītēnam. "Emigrācijas lieta izlemta. Gan jau Dievs palīdzēs."

Aurītēns paspieda visiem rokas, bet vēl brīdi kavējās. Boldzot, redzēdams, ka nākamie čikāgieši joprojām sēž klusi un galvas nodūruši, piegrūda elkoni Kandavam un gāja.

“Siksti ļaudis,” ģīga Aurītēns, kad viņi nokāpa pa Šķinēju kāpnēm. “Katrs pieklājīgs cilvēks, kas aicina padomniekus, sevišķi vēl amatpersonu, kā bloka vecāko, pēc izspriestas emigrācijas lietas sadzer uz savu jauno mājvietu. Sīka dvēsele šis Šķinējs, kā jau sīktirgonis. Tur feniņu kā knaiblēs. Vai man viņa šnabja vajadzīgs, bet pieklājība paliek pieklājība. Principa lieta. Es skatos, ka viņi vareni iēplētušies — pieci cilvēki divās istabās!”

“Nav tik traki, katrai ģimenei pienākas sava istaba,” domāja Kandavs.

“Jā, bet ne tik lielas!” sauca Aurītēns. “Ja man gadīsies kāds vieninieks, nudien pielikšu viņiem klāt.”

“Būs jāliek Uzgaļiem. Tiem nav bērnu.”

“Tā ir tā nelaime, ka jāliek Uzgaļiem. Par Baltazaru es daudz neko nesaku — neizveicīgs cilvēks, kam nekā nav. Arī tas puika sagrauž viņa mūžu. Abi sievieši aiz Šķiniša pilnīgi traki, puikam piekrīt visa noteikšana. Tu redzi, kā viņš strādā. Juridiski ņemot, tāds Šķinītis ir pilnīgs absurds...”

Šinī mirklī Aurītēnam uz pleca nokrita cigarešu kārba.

“Jūsu cigaretes sapelējušas! Nevienam neņem pretim!” skatījās no augšas. Pie trešā stāva loga stāvēja Šķinītis.

“Jūs arī man nekā nesamēklājāt!” suniknots sauca Aurītēns.

“Es nostrādāju turpat trīs stundas. Jums vajadzēja zināt, ka viņa izbraukusi. Katrs kārtīgs cilvēks zina, ko viņa brūte dara.”

“Šķinīti, nekļūsti rupjš!”

“Es neesmu nekāds Šķinītis, bet misters Egīls T. Šķinējs,” atcirta puika.

“Es tevi nodošu policijai par parakstu viltošanu!” sauca Aurītēns, iekaisdams arvienu vairāk. Bet Šķinītis tikai pasmējās.

“Pirms izceļošanas senči šoheri netaisis, drīzāk ieliks ķirķi jums pašam.”

Aurītēns vēl dzīrās saukt kaut ko pretim, bet Kandavs satvēra viņu pie elkoņa un aizvilka aiz stūra.

“Mērķiņš no puikas,” dusmojās Aurītēns. “Un es ar viņu vienmēr pa labam! Skaties — cigaretes sapelējušas. Vai es tās taisīju vaļā! Kādas izsniedz, tādas ir. Kur lai es tagad atplēstu ķirķu līķu? Pintiķis zina, ka viņam nav ko baidīties. Vecie atzīs parakstus par saviem un brauks. Pie tam uz pareizāko vietu, pateicoties tam... balamutem! Lai viņš, nekauna, piesargās! Kāds nebūs: katrs kārtīgs cilvēks zinot, ko dara viņa brūte...” Aurītēns drusku sadurstījās un norūca: “Audzināšanas tam puikam nav nemaz. Kas no tāda iznāks? Ai, nometņu dzīve! Jātaisās, jātaisās drīzāk projām. Mantiņa jau strādā ar pilnu tvaiku. Pašā pirmajā dienā aiztraucās uz Freidenveileri nospieš pogas. Arī šodien viņa skrej apkārt. Te nav svarīgi paziņot, kur atrodies, svarīgi ir — nodarīt lietu!”

“Vai dakteri Dziesu atradi?” jautāja Kandavs.

“Nē. Velns zina, kur bija ielīdis. Nekas. Sastapsim sarīkojumā. Tas ir derīgs cilvēks. Iepazīsies. Tev gan, taisnību sakot, nav nozīmes... Jā, kas īsti ar tevi būs? Ko domā iesākt? Uz emigrāciju tev pagaidām nav ne mazāko izredžu.”

“Esmu jau uzaicināts uz komisijām. Otrdien došos uz Freidenveileri.”

Aurītēns bija tik pārsteigts, ka pat apstājās.

“Tu? Uz Freidenveileri?! Nerunā muļķības! Tu esi “dīpītis” tikai trīs mēnešus, pie tam pavisam šaubīgs “dīpītis”. Es vispār nesaprotu, kas tā par nometni, kas tevi uzņēmusi? Kā tad tu vari tā uz vietas izraut galvojumu, kad es, kas te sēžu kārtīgi no paša sākuma un skreju katru dienu pie pašiem avotiem, bezmaz paliku bešā? Pie tam man draugu un sūkaru nekad nav trūcis. Katrā vietā, kur kaut kas notiek, katrā kancelejā man ir paziņas. Un tagad — tu esi uzaicināts un es vēl ne! Nudien, kārtības tajā IRO nav! Kā tu vispār izrāvi galvojumu? Vai kaut kur iemaksāji? Runā, ka varot, bet, kad prasa, kur — neviens nezina.”

“Galvojumu man iedeva nometnes mācītājs, līdzko dabūju DP papīrus. Viņam bija daži blanko galvojumi, bez noteiktas darbavietas.”

“Kaut kas traks! Tādā kaktu nometnē galvojumus met vai zemē, bet te, centrā, cilvēki sitas nost un nedabū! Kurp tad dosies, uz Argentīnu vai Brazīliju? Uz Austrāliju tak netiksi.”

“Uz Savienotajām Valstīm.”

“Dieva darbi, Dieva darbi!” raustīja plecus Aurītēns. “Galvojums uz steitiem! Pie tam bez noteiktas darbavietas. Tas tak ir labākais, kas vieniniekam var gadīties. Meklē pats, kādu darbu gribi. Tikai — netiksi. Tevi izskrinēs. Kā dabūs zināt, kas tu esi, — beigts!”

“Esmu diezgan skrīnēts. Neko daudz neteica.”

“Tu taču arī neko daudz neteici,” smējās Aurītēns. “Šeit, centrā, viņiem ir visi papīri no Berlīnes. Ja tu būtu uzdevies citā vārdā, varbūt tad izietu cauri. Iespēja bija. Nogulēji.”

“Es teicu tik, cik jautāja,” atbildēja Kandavs. “Vārdu, sa-protams, es paturēju to pašu veco.”

“Es gan nesaprotu,” nevarēja rimties Aurītēns, “kā to visu var dabūt gatavu. Tev tak nebija dokumentu.”

“Man ir ārzemju pase. No Šveices.”

“Arī to esi pratis izraut!”

“Kāpēc tu saki — izraut? Vai tad es neesmu latvietis, Rīgā dzimis un audzis, kur mani daudzi pazīst? Kāpēc man nevar būt ārzemju pase kā kuram katram citam?”

“Teorētiski var būt. Bet praktiski un juridiski viss ir daudz sarežģītāks nekā tu domā,” ņurdēja Aurītēns.

“Ko tev raksta māsa?” jautāja Kandavs, lai pārmainītu sarunu.

“Neko sevišķu... Taisnību sakot, es neesmu paguvjis atplēst vēstuli. Nav iznācis laika. To vajaga tā — rāmā prātā darīt. Pasēdēt, padomāt. Tagad nevar. Pats saproti — rakstnieku diena, pēc tam mielasts, jāpavada pie galda Mantiņa, jābūt priecīgam un jautram. Mantiņa necieš rūgumpodus. Slikts garastāvoklis, viņa saka, ir dāmas privilēģija. Vīrietim turpretim, džentlmenim, vienmēr jābūt nosvērtam, laipnam, jautram. Pieliec, pieliec soli. Mēs jau tā esam par daudz

nopindzelējušies ar Šķinējiem. Parasti rakstnieku sarīkojumi sākas stundu vēlāk nekā sludināts, bet reizēm izgadās kāda pamašu, un tie ņem un iesāk tikai pusstundu vēlāk.”

No kādas šķērsielas iznira Severīns Svins, kāpdams gariem, ānpojošiem soļiem.

“Hol, ko tad tas nozīmē?! Jums jau sen vajadzēja būt draudzos namā!” uzsauca viņam Aurītēns.

“Gan paspēsim. Sieva atgāja un pateiks, ka drusku kavātos. Nupat beidzu rakstīt savu lasāmo gabalu. Būs kaut kas pavisam jauns. Iegāju noskalot dūšu.”

Draudzes namu viņi sasniedza drīzi, bet iela tā priekšā plātās gluži tukša un visas durvis bija noslēgtas. Velti Aurītēns ap tām izlauzījās.

“Nu tu brīnums, vai tad vēl nebūtu neviens atnācis?” viņš brīnījās. “Kad tad viņi domā iesākt?”

Apjukuši visi trīs atnācēji brīdi klusēja, un, raugi, — skaidri varēja sadzirdēt, ka iekšā skaudra sievietes balss kaut ko deklamē. Aurītēns un Severīns Svins salīdzināja pulksteņus.

“Neticami!” brīnījās Aurītēns. “Iesākuši taisni laikā!” Viņš pieklaudzina vienreiz, otrreiz un beidzot iekrāva pa durvīm jau īsti spēcīgi.

Durvis pavērās, spraugā pabāzās kāda ļoti jauna cilvēka, gandrīz zēna, seja.

“Jau sen sācies! Jānāk laikā,” čukstēja durvju sargs un gribēja durvis atkal aizcirst, bet Severīns Svins paguva iešaut starpā kāju.

“Paga, paga, puisī, ne tik strauji, es esmu Severīns Svins.”

“Es esmu brālis Kaudzīte,” atteica durvju sargs, acīs skatīdamies.

To dzirdēdams, Aurītēns tumši piesarka.

“Es esmu Laimons Aurītēns, bloka vecākais!” Durvju sargs pavēra šķirbu platāku un norādīja uz kādu zēnu, kas sēdēja dziļāk.

“Redziet, tur sēž emigrācijas priekšnieka biedrs,” viņš teica un ar veiklu kustību gandrīz izspēra Severīna Svina kāju no durvju starpas.

rindā un Severīnam Svīnam jākāpj uz skatuves, bet, galvas plecos ierāvuši un sāpīgi saviebdamies pie katra grīdas vai solu iocīkstojuma, nolīda turpat pēdējā galā, kur vēl šur tur redzēja pa brīvam sodeklīm.

Noguldīdama, lai traucētāji apsēstas un visi trokšņi un čabīnāšanās pilnīgi norimst, deklamētāja bija uzkrājusi daudz elpas un tagad ar jo lielāku iespaidību — balsij dramatiski nīzlūstot un virmojot — beidza savu lasāmo gabalu ar pulcību jūtu kvēli un varenu, iedvesmotu sparū:

"Eiņot liktenīgā mantojuma liecinieki! Sekojiet gaismas sūtību blāzmainajam aicinājumam cīņā par sauli! Nesiet kvēlos ziedokļus savās sirdīs! Lieciet tām liesmot svētās sūtības ugunīs! Uzupurējieties visaugstākā cilvēces mīlestībā, atslōgdamies cildenai nesavtībai! Atdodiet sevi pašu, un jūs lōgūsit cilvēci! Savienojieties dievīgā svētīlaimē ar Visumu! Norimtīgi tiecieties sauļup un pret zvaigznēm!"

Aizgrābtības aplausu vētra piedārdēja plašo zāli. Deklamētāja paklanījās un ilgi palika stāvam saliekusies, it kā, atdevusi no sevis vislabāko, būtu pagalam pagurusi un tikai ar mokām spētu atliekties atkal taisna.

Aplausi skanēja un skanēja, tā ka Severīns Svīns sāka it bažīgi lūkoties apkārt un beidzot paskaļi ieļautājās ar profesionāļa neaizkustināmo lietišķumu:

"Kāpēc vienmēr saka tikai — pret sauli un pret zvaigznēm, bet nekad pret mēnesi, kas taču arī nemaz nav zemē metams spēdeklis?"

Kādas mazliet iesirmas kundzes galva pieliecās viņam no mugurpuses, no pēdējā sola un iešņāca tieši ausī:

"Kaunieties vienmēr nosmīet visu cēlo! Samaitātā jaunatne!"

"Kas es vairs par jaunatni, raug, jau sirmi mati," atteica Severīns Svīns.

"Tad jums jākaunas vēl vairāk," šņāca kundze.

"Sakiet man, kā lai šo tiekšanos uz zvaigznēm īsteno?" tiopās Severīns Svīns, kas milēja ķīvēties un jau mazliet loknaisa.

"Jūs — burtu kalps un materiālists! Vai jūsu rupjais prāts tiešām nenojauš, ka tvert sauli vai zvaigznes nozīmē consties pēc labiem darbiem?"

"Lai tad mani aicina vienkārši uz labiem darbiem, kāpēc liok trenkāt spīdekļus?" nerimās Severīns Svins.

"Juridiski ņemot, tas ir pilnīgs absurds," atbalstīja draugu arī Aurītēns.

"Tādu aicināšanu ņemt zvaigznes var attaisnot vienīgi no tīri materiālistiskā viedokļa — debess spīdekļu pieminēšana no laika gala ir ātrākais ceļš, kā iegūt publikas simpātijas," noskaldīja Severīns Svins tik nikni, ka nabaga dūšīgajai kundzei neatlikās nekas cits kā vienīgi šņākt:

"Cik neglīti! Cik nemorāli!"

Strīdnieki izšķīrās, jo sēdētāji pa kroisi un labi sāka snai-cīt kaklus un klusināt.

Valīgā, veiklā pantalones solī uz skatuves uznāca pieteicējs. Viņa paplatā, valšķīgi smīnošā seja, it kā steigas un uztraukuma dēļ neveiklie, bet patiesībā labi aplēstie paskaidrojumi publikai lieliski patika un katru reizi izpelnījās aplausus. Šinī jau vecīgajā, daudzus jo daudzus sarīkojumus vadījušajā literātā iemita kaut kas no delartisko komediantu pārgalvīgās, ņirdzīgās, fantastiskās un tomēr sirsnīgās improvizatoru nekaunības. Ne tas, ko viņš teica, bet pati spēlīte ar publiku bija viņam svarīga. Viņš pasviēda tai kā kaķenam bumbu un atkal aiz paslēpta diega to parāva atpakaļ. Viņš zināja, ka publika ir kā kaprīza dāma, kurai iespējams patikt tikai tad, ja, runājot par visaugstākajām lietām, ne mirkli neaizmirst, ka tā ir viņa — skaista, uzposta un labināma, kas atrodas jūsu priekšā. Tiesa, daudzi klausītāji nemīlēja šo veidu. Daži autori pat sašuta par pārspīlētajām piezīmēm un ievadiem, ar kādiem viņš pieteica uzstāšanos, dusmodamies, ka tas piešķirot visam sarīkojumam vieglprātīgu noskaņu. Bet, ja kādreiz vakaru vadīja cits, lēnprātīgāks vīrs, visi atzina, ka trūcis īstas dzīvības, sprieguma, neapbrīnināmības un nervozitātes piedevu, kas vienmēr nepieciešamas svinīgās reizēs. Šoreiz viņš pieteica:

“Ausoklis Polvišķis, kas padzinis no saviem darbiem visnociģāko neskaudrību, atklās lietu būtību nesamāksloti patiosīgā attolojumā. Kā lietišķuma pravietis viņš ir cilvēks fotokamera, rakstnieks vēsturnieks, sacerētājs protokolists, askotisks pūrists, pūristisks askēts...”

Pietolcōjs būtu runājis vēl, ja to neaizkavētu izmanīgais autors, steldzīgi uznākdams un nepārprotami rosīdamies tūdaļ lasīt. Pieteicējs mazliet nodurstījās un ne bez nožēlas pamota skatuvi, jo neizteikti vārdi palaikam svilina mēli.

Polvišķis bija glīti noaudzis jauneklis, kura koptajā ārienē un tūrgājās angļu ūsās neredzēja nekā no tā dēvētās mākslinociskās nevižības. Ar cieši savilkto kaklasaites mezglu, rūpīgi nosukātajiem un sapogātajiem svārkiem viņš drīzāk atgūdināja apzinīgu ierēdni, departamenta direktora sekretāru vai kancelejas vadītāju. Viņš lasīja tīkamā, dzidrā, muzikālā balsī, ļoti mierīgi un nesteigdamies, ar mīlestību izvērpdams katru teikumu kā mazu atklāsmi, kā nelielu, bet izmeklētu brīnumu.

“Kautrās sirdis. Fragments no romāna “Neremdētās kaislības” pirmās daļas “Spēkotie dzimumi”,” viņš sacīja ar tikko jaušamu pieklājības smaidu un turpināja:

“Strauji nospiezdams rokturi, jaunais ķīmijas inženieris Telesfors Kamparkrasts atdarīja durvis un ievirzīja savu spēcīgo ķermeni istabā, kurā dzīvoja. Durvis atkal blīvi aizvēris, viņš paspēra četrus noteiktus soļus uz priekšu, dodamies pa spodri vaskoto grīdu uz galda pusi, kas, balstīdamies uz skaisti virpotas koka kājas, atradās istabā. Sasniedzis galdu, Telesfors Kamparkrasts izbrīnā pacēla uzacis, sabīdīdams to iekšgalus gandrīz kopā: galda vidū nolikta laistījās dzidri balta stikla glāze, pielietā ar tīru ūdeni. Ar noteiktu kustību izstiepis roku, Telesfors Kamparkrasts satvēra trauku ar rādītāju un ikšķi, pacēla to augšup un, saliekdamis roku elkonī, tuvināja savai viegli pavērtajai mutei. Iztvikušās lūpas pašas tiecās pretim vēsajam stiklam un ar baudu tam pieskārās. Viegli pasliedams elkoni, Telesfors Kamparkrasts piogāza glāzi un ļāva kristāla velgai ietecēt mutē. Drīz vien siltais mutes dobums piepildījās ar dzestro šķidrumu tik tālu,

ka priekšzobi izjuta stipru saltumu. Uz dzerokļiem Telesfors Kamparkrasts tāpēc ūdeni nemaz nelaida, pastoigdamies kuplo guldzienu ar garšu norit. Knaši malkodams, Telesfors Kamparkrasts tai pašā laikā asi domāja: kam gan varēja piederēt mīļi aplaimot gribētāja roka, kas tik gādīgi bija novietojusi šo pilno glāzi vēsā atspirdzinājuma uz viņa klusās istabas vienkāršā galda? Vai tā būtu bijusi daiļi gleznā gaišmatainā medicīnas studente Cezarete Vīteņziēde, vai arī kairi melnacainā konservatoriste Karmelita Silavilka? Nespēdams atrisināt šo mocītāju jautājumu, Telesfors Kamparkrasts ne bez nožēlas atdalīja tukši izdzerto ūdens tvertni no lūpām un, pirkstos vārīgi turēdams, nolaida atpakaļ uz galda, saudzīgi pieskarinādams trauka dibena aplīti baltajam kā sniegs pašauštajam linu galdautam.”

Gabals bija krietni pagarš un, izņemot glāzes iztukšošanu un pārdomīgu pastaigāšanos pa istabu, tur pagaidām nekas vairāk nenotika. Bet liela romāna sākumu jau nepiedien pieblīvēt notikumiem. Katrā ziņā kļuva redzams, ka Telesforam Kamparkrastam ir varens ķēriens uz sievietiem, un, kur vien viņš ies, tur sievietes viņu gauži kāros un gūstis. Ja romāna varonim ir tāds nags, tad cita nekā tam vairāk nav vajadzīgs. Vajadzēja domāt, ka turpmāk arī visas pārējās, sevišķi mīlestības izdarības tiks aprakstītas ar tikpat sīku lietpratību kā glāzes izdzeršana, un romānam varēja paredzēt tiešām lieliskas sekmes. Tāpēc fragmentam aplausu netrūka.

Auseklim Pelvišķim sekoja Biruta Skurvīda, melni tērpta un traģiski bāla dāma, kuras stāsta notikumi joņoja tikpat strauji, cik Auseklim gausi, un bija tikpat romantiski, cik viņam lietišķi. Diemžēl stāsta sākumu Skurvīda nolasīja tik iejūtīgi klusu, ka līdz priekšpēdējai rindai atlidoja tikai maiga, tikko sadzirdama zumēšana, bet pamazām, tuvojoties stāsta traģiskajiem lūzumiem, lasītājas balss pacēlās un ieguva metālu.

“Aivars pamostas. Viņu pārņem baiga nojauta. Viņš smok nost. Atrauj grezno pidžamu. Paspīd mēness, laizdamies pāri Rīgas smailajiem torņgaliem. Aivars izskrej naktī. Meklē satiksmes līdzekli. Tā nav. Aizelsies sasniedz līgavas Sināras

lepno savrupnamu. Par vēlu! Sināras cildeno dvēseli jau aptumšojis ārprāts. Aivars neizsakāmi cieš. Sabrūk. Dodas uz laukiem pie mātes atspirgt pie dabas krūts. Māte aizbraukusi uz Parizi. Viņš uzmeklē brāli. Tas apprecējis armēņu kņazi, bauda medusmēnesi. Aivaru stindzina vientulības moka. Izmisums. Piopeši kāda roka viņu glauž. Sieviete. Asja! Tā ir labā Asja, kas viņu atcerējusies. Aivars skūpst gleznos pirkstus. Apskauj stāvu, cēlās krūtis, savienojas kaislā skūpstā.

“Es tevi vienmēr mīlēju,” čukst Asja. “No mazām dienām. Man nekā nevajaga. Tikai neatstum mani.” — “Ak, Asja! Es nezinu, kas ar mani notiek. Vai es tevi mīlu? Kas zina? Varbūt. Liekas gan. Jā, es mīlu! Es mīlu tevi, Asja! Vairāk par visu pasaulē! Kā es to senāk nemanīju?!” — Ledus ir lūzis. Brūces dzist. Aivars ir laimīgs. Dzīvo tikai Asjai. Ziedojas. Uzlec saule. Abi aiziet. Dzīvot nākotnei un tēvijai!”

Vēl kādi astoņi vai deviņi autori parādījās katedrā, un Kandavam jau sāka sajukt viņu vārdi un sejas. Vairākas kautras gaišmates un nopietnus, jau padzīvojušus vīrus viņš redzēja un dzirdēja pirmo roizi; tie bija trimdā iesākušie. Daudz skaistu vārdu tika veltīts visādām labām lietām, bet ļaunums pamatīgi nostrotēts. Bija dzejas par dzimteni, par trimdu, par mīlestību, daļa laba Kandavam patika no visas tiesas, kaut gan tikai rotajā viņš sadzirdēja visas rindas un visus vārdus. Taču patikšana nenāk no saprašanas, bet no noskaņas, ko reizēm var radīt viens vienīgs vārds, — to Kandavs zināja jau sen.

Kā beidzamais rindā uz skatuves iznāca cienījams iesirms kungs zelta acenēs. Kandavu pārņēma saldsērība. Kad viņš vēl gāja Rīgā ģimnāzijā, Aleksandrs Mainavs bija plaši pazīstams rakstnieks. Bieži uzstājās dažādos vakaros, laikraksti iespieda viņa stāstus, teātri rādīja viņa lugas. Bet gadu gaitā viņš pameta rakstniecību, sākams nodarboties ar citiem, ienesīgākiem un drošākiem amatiem. Tagad — trimdā un noietnē, kad nebija nekā cita, ko darīt, — Mainavs atkal atgriezās pie sen pamestās rakstniecības. Mainava vārds nebūt nebija aizmirsts un to atkal uzspodrināt nenācās pārāk grūti.

Kā vingrinātam lasttājām, viņa priekšnesums bija teicams, viņā plūdināja vārdus skaidri, glaudīgi un raiti. Kandavu pārņēma savāda sajūta. Stāsts nepārprotami risinājās tiešajā tagadnē, taču visam klājās pāri svešāda, nepiederīga aizlaicība, kaut gan tā savukārt likās pazīstama, pat tuva. Kandavs sasprindzināti klausījās.

““Tu esi mana mūza, mans vamps, mani neinteresē vieglais flirts, es neuzlūkoju dzīvi par farsu, mani nesaista bārdāmas ar izēstām sejām un asiņaini krāsotām lūpām,” gurdī sakārtodams elegantās frakas balto vesti, rezignēti rezonēja pianists Freds. Aktrise Laila pavadinoši pašūpoja koķeto kājiņu, tērtu caurspīdīgā ažūra zeķītē. Viņas sudraba lamē tērpā dekoltē bija tik dziļš, ka atklāja melnā zīda kombinē pi-kantās mežģīnes.

“Šonakt es gribu aizmirsties, Laila,” viņš dvesa, pilns liktenīgu jausmu, uzmeta Lailas alabastra pleciem baltu sermulīņa apmetni un atrāva tumši melnā limuzīna lakotās durvis. Viņi devās uz greznāko nakts kabarē. Ugunīgs džezbends tos aizrāva neprātīgajās tango taktīs. Plūda šampanietis, un zeltainā pokālā tvanēja melnas rozēs. Mīla, šampanietis un rozēs! Kaislīgā kustībā Freds atrāva separē brokāta aizkarus. Viņa acis nedabīgi laistījās. Pretēji solījumam viņš atkal bija šņaucis kokaīnu...”

Aiz muguras Severīns Svins sirsnīgi un paskaļi nopūtās un pateica tieši to, kam Kandavs visu laiku nespēja atrast vārdu:

“Tā taču ir mana jaunība! Ai, jaukie, mīlie vārdiņi—separē, dekoltē, kombinē... taisni asaras spīežas acīs. Vai nav briesmīgi, ka rakstos tie vairs neder? Lāga Mainavs nogulējis divdesmit gadus.” Pēc brītiņa, sekodams stāsta tālākajai gaitai, viņš vaidēja: “Vai dzirdējāt? Viņš teica — “zīda krūšturi”! Vai tad kāds valkā arī pakulu?”

Pienāca starpbrīdis. Aurītēns aizsteidzās uz savu bloka vecākā vietu pirmajā rindā, bet Severīns Svins uz ģērbtuvi aiz skatuves, kur pulcējās autori.

Raiņa klausītāju drūzma izplūda pa plaši atvērtajām trijdurvīm draudzes nama lievenī un kaltiem akmeņiem bruģotajā, par nelielu laukumu paplašinātajā ielā. Apkārt slēdās sauks vācu mazpilsētas šaurie, augstgēveļainie nami, pavisam divainā pretstatā birztalainajām ainavām, maurainajiem pagalmiem un telpīgajiem piedarbiem, kurus dzirdētās dzijas un stāsti bija pamodinājuši atmiņās. Tāds pats pretstats gadsimtos nokūpējušajai vecpilsētai bija arī svētdienīgi krāsaini, pat izmeklēti gērbtais klausītāju bars. Neviens nezinātājs neteiktu, ka tie ir bēgļi. Ne par velti Eslingenē dzīvoja vairākas labākās Rīgas šuvējas. Eslingene bija un palika trimdas "galvaspilsēta".

Nusplingenes maznometnē ļaudis labprāt valkāja UNRRA dotos zaļos mežsargu vamžus vai melnos vēja uzsvārcus, bet šeit nevienam pat prātā neienāca ierasties sarīkojumos šādā tērpā. Draudzes namā sapulcētos eslingeniešus mierīgi varēja pārcelt Rīgas Jūrmalas simfonisko koncertu zālē vai pat kādā pavasara pirmizrādē Nacionālajā operā vai teātrī. Kandavs ievēroja vairākus pazīstamus seno laiku politiķus, vairākus daudzīnātus māksliniekus, dziedātājus, tā ka brīžam nācās pavisam grūti iedomāties, ka atrodies tik tālu svešumā, mazā, aizmirstā Vāczemes pilsētiņā.

Barā Kandavs pamanīja arī Imantu, kas pastaigājās ar kādu ļoti slaidu gaišmatainu jaunu cilvēku, tērtu glītā gaišā uzvalkā, rūpīgi pieskaņotu virskreklu un kaklasaiti. Viņi sarunājās visai dzīvi, un Kandavs nodomāja, ka Mantiņa neizskatījās nemaz tik slikti sēradzeltenajā tērpā ar tik milzīgām sarkanzilām puķēm, ka tūlīt varēja redzēt, ka drāna nav Vācijas, bet aizjūras ražojums. Vienīgi matus Imanta bija izlaidusi pārāk meitenīgos nāras vilņos pāri pleciem, kas ne vienai saderējās ar viņas gadiem un arī kundzes stāvokli. Tiesa, mati bija biezi un kupli un, rūpīgi kopti, skaisti cirtojās un laistījās. Kandavs bija dzirdējis, ka Savienotajās Valstīs

sievietes, jo vecākas gados, jo gērbjoties meitenīgāk, un Imanta, gluži tāpat kā visas citas kuģu pavadoneš, ar skubu steidzās iedzīvināt Jaunās pasaules tikumus un paražas arī Eslingenē.

Piēpoši Imanta pameta savu pavadoni un devās uz Kandava pusi. Viņš steidzīgi mēģināja novākties sāpus, bet atdūrās drūzmā. Ievilciet atpakaļ solos, Kandavs ar izbrīnu redzēja, ka Imanta stalti soļo ne tikai uz viņa pusi, bet taisnā ceļā pie viņa.

“Vienu acumirkli,” sacīja Imanta, iecirzdamā viņam seją īsu, lietišķu skatienu. “Panāciet pie malas. Man jums kas jāsaka.” Viņas lūpas nemaz nepakustējās — gluži kā vēderunātājai, tā ka pa gabaliņu nemaz nevarēja pamanīt, ka viņa ko saka. Cēli nopeldējusi garām un laukā no zāles, viņa nostājās aiz visattālākā lieveņa pilāra. Kandavs brīnīdamies sekoja.

Imanta aplūkoja viņu kā guvernante sodīšanai atsauktu puiku.

“Iegaumējiet — kā cilvēks jūs man esat gluži vienaldzīgs,” viņa sacīja ar uzsvāru, “bet kā vīrietis — pilnīgi tukšs gaiss. Tāpēc, ja es jūs tagad brīdinu, tad tas notiek vienīgi aiz tīras cilvēcības. Es apmeklēju draugus. Mēs pašķirstījām uz komisijām uzaicināto tautiešu papīrus. Es redzēju arī jūsējos.” Viņa aplūsa, lai novērotu, kādu iespaidu šī vēsts atstāj.

“Ļoti pateicos par laipno izziņu, cienītā Mouģeļa kundze, kaut gan — uzaicinājumu esmu jau saņēmis pa pastu.”

Imanta smīnēja.

“Nemaz netaisiet tik gudru ģīmi. Es pazīstu daudzus, kam šī izteiksme ātri vien pazuda. Jūs man teicāt, ka nekā labāka par sētnieka amatu Amerikā necerot dabūt. Vai tas taisnība?”

“Taisnība,” atteica Kandavs.

“Bet jūs esat uzdevies par inženieri! Saprotams, es tūdaļ brīdināju kancelejas pārzini, ka jūs nekāds inženieris neesat. Vai zināt, kas notiks, ja jūs pieķers nepareizu ziņu uzdošanā?”

“Zinu,” teica Kandavs.

“Tad jūs esat beigts cilvēks. Jūs netiksīt vairs pat uz Austrāliju. Jūs ieskaitīs vācu saimniecībā. Vai zināt, ko tas nozīmē?”

“Zinu.”

“Kā cilvēks var būt tāds vientiesis? No jums taču prasis pierādījumus! Patiesībā man vajadzēja ļaut visam iet savu gaitu, jo vientiesība ir nosodāma un iznīdējama lieta, bet,” — viņa paraustīja plecus, — “es jūs izglābu. Kancelejas vadītājs ir mans draugs. Pirms kuģiem es biju viņa vietniece. Viņš ir ar mieru šo “inženieri” nosvītrot kā pārpratumu, ja jūs rītdien ieradīsities pie viņa Freidenveileres pārvaldē, 174. istabā. Rīt, pirms deviņiem.” Reizē ar nicīgo galvas mājienu Imantas pabiezajās lūpās pavidēja nievātājs smīns, kas nepārprotami sacīja — jūs esat tik niecīgs, ka jūsu pateicība mani apvainotu. Mirkli pavilcinājusies un šo pateicību arī nesa-gaidījusi, viņa apgriezās uz amerikāniski augstajiem papēžiem un ligani iešūpojās atpakaļ zāles drūzmā.

Kandavs noraudzījās viņai pakaļ diezgan samulsis. Svešu ļaužu iejaukšanos viņa darišanās viņš nevarēja ciest. Tā tikai vēl trūka, ka arī Auritēns sāktu viņu pratināt. Gudri ļaudis bieži apgalvoja, ka pazīšanās bieži sagādā tikai nepatīkšanas.

Ilgi Kandavs nedabūja īgt, jo kāds no mugurpuses pie-skārās viņa elkonim. Tas bija Šķinītis.

“Pasakiet savam draugam, lai viņš uzmanās,” runāja Šķinītis, tāpat kā Imanta, caur zobiem, lūpas nepakustinādams. Tikai Mantiņa to darija, lai neviens nepamanītu, ka viņa runā ar niecību, bet Šķinītis šo runasveidu bija iemācījies no Čikāgas pazemes vadoņiem — kriminālfilmās. “Ja viņš mani saukās par Šķinīti, tad es viņu par divu sievu Auri.”

“Vai draugi jūs tā nesauc?” Kandavs brīnījās.

“Draugi ir cita lieta. Auris man nav draugs. Es viņam vairs nepalīdzēšu. Lai trenkā pats savas brūtes.”

“Būt par jūsu draugu, liekas, nemaz nav tik viegli,” Kandavs pasmaidīja.

“Jātur vārds un līgumi godīgi.”

“Liekas, jūs protat aizstāvēt savas tiesības un piespiest vi-sus turēt solījumus. Sevišķi vecākus, tēvocī, tanti, vai ne?”

Šķinītis drusku aizdomīgi pašķielēja Kandavā.

"Skaidrs. Te taču nav nekāda Krievija, kur var mānīties."

"Un Boriss Ziedonis, vai tas arī pilda, ko sola?" jautāja Kandavs, sekodams pēkšņai iedomai.

"Tas? Ar to es nemaz neielaižos. Man viņš nepatīk," atteica Šķinītis.

"Kāpēc?"

"Glūņa."

"Arī trenkā brūtes?"

"Viņš nemaz nav tik traks uz brūtēm, kā izrunāts. Ar Jakuci viņš tikai sēž un raksta."

"Jūs esat pirmais cilvēks, Egīl, kam šeit, Eslingenē, nepatīk Boriss Ziedonis," pabrīnījās Kandavs.

Šķinītis it palepni izrieza krūtis.

"Tā nebūs pēdējā lieta, kur es esmu Eslingenē pirmais."

Kandavs izņēma savu plānu.

"Ielieciet šito viņa portfeli."

Šķinītis pašķielēja uz plānu un saviebās.

"Šis plāns iespiests vēl vecās naudas laikā un nekam neder. Jaunie labāki."

"Arī šis labs diezgan. Nemiet. Tas pieder viņam."

"Kāpēc jūs negribat atdot pats?"

"Nebūs humora," paskaidroja Kandavs, mēģinādamas runāt nometņu zēnu garā.

"Vai gribat viņam iezāgēt?" vaicāja Šķinītis.

"Pa daļai."

"Kāda man vajadzība taisīt jums humoru?" raustīja plecus puika.

"It nekādas," atzinās Kandavs.

"Ko tad uzplijaties?"

"Jūs uzplijāties man pirmais. Pakalpojums pret pakalpojumu."

Šķinītis mirkli padomāja, tad paņēma Kandava plānu un pārvietoja savā kabatā.

"Lai notiek," viņš sacīja īsi. Tad pameta ar galvu: "Jūsu brūte nāk!" — un pazuda drūzmā.

Satrūcis Kandavs pagriezās norādītajā virzienā un ieraudzīja Noldi Catarti veikli lokāties cauri burzmai uz viņa pusi. Paklunām nosēcies, arī Kandavs sāka naski spiesties cauri ļaužu pulcējiem projām. Tūdaļ arī atskanēja zvans, ļaudis strauji ioplūda zālē, un viņus izšķīra.

Kandavs uznieklēja savu veco vietu priekšpēdējā rindā.

15

Vakara otro daļu ievadīja Severīns Svins. Kā piedzīvojis ļaudis viņš runāja diezgan ātri, bet ar prasmi, iztaupīdams un izceldams visas svarīgākās vietas, domu gaudiņus un iepatītās asprātības.

““Sebā laime”. Novele,” viņš sacīja, īpaši uzsvērdams vārdu “novele”. Un, izteiksmīgi klusēdams, ļāva klausītājiem laiku to labi iegaumēt.

Novele iesākās ar varenu Vidzemes latviešu kāzu aprakstu. Pārsteigts Kandavs tūlīt pazina savu vakardienas nostāstu. Daudzus viņa izteicienus Severīns Svins bija atcerējies un atkārtojis gandrīz burtiski, tikai šur tur papildinādams un izskaistinādams. Viss bija kāpināts: mīlnieki iesākuši ar niknu naidu, neapzinādami, ka tā patiesībā ir mīlestība, un tā nokavējuši vairākus gadus. Jaunlaulātie tomēr bija padarīti stipri jaunāki, jo publika neciena vecāku ļaužu dēkas, mīla bija karstāka, pārvarētie šķēršļi grūtāki, lielgabalu dunoņa tuvāka, pašas kāzas daudz dramatiskākas. Tūlīt no kāzu gultas jaunlaulātajiem nācās mesties bēgļu rātos, un tikai ar lielām mokām un pārgalvīgu aulekšošanu tie izvaiījās no ielencošajiem krievu tankiem. Pieredzējis daudz buisa, jaunais pāris nonāca Rīgā tieši tās krišanas priekšvakarā. Pēc tam, cīnīdamies ar daudz kļūmēm, cauri visai Kurzemei nokļuva Liepājā, ieskriedams tieši bumbu lietū. Sekoja jūras gaitas, gan kuģa vēderā, gan uz pārpildīta klāja, ko apšaudīja krievu lidmašīnas. Arī zemūdenes torpedēja nelai-

mes kuģi. Tomēr, kad grimstot visi dziedāja korāļus, piesteidzās ātrlaivas un slīcējus izglāba. Tālāk bija aprakstītas gaitas krustām šķērsām visai Vāczemei, pastāvīgos bumbu uzbrukumos un trauksmēs.

“Kas to būtu domājis, ka tāds būs mūsu kāzu ceļojums,” kādā vietā jaunā sieva šņukstēdama sacīja vīram. “Tas izmaksājis divas pagasta bagātākās un iekoptākās mājas!” Kandavam likās, ka tieši šī vieta tragiskajā kāzu ceļojumā visvairāk saviļņoja klausītājus. Beigas tomēr izskanēja cerīgi: Eslingenes nometnē jaunajam pārim pavērās ceļš uz Ameriku, un bez tam likās, ka arī karš un pasaules atbrīvošana no sarkanā sloga vairs nav aiz kalniem.

Piekrišana bija skaļa, pat vētraina, daudz ilgāka nekā visiem iepriekšējiem lasītājiem, un Severīns Svins varēja būt drošs, ka uz labu laiku atspēkojis kritikas pārmetumu, ka “attālinājies no tautas”.

Divainā kārtā Kandavs nejutās īsti apmierināts. Viss Severīna Svina novelē bija spilgts un pastiprināts: viņš — spēcīgs, pārdrošs gaišmatls, lomlūļļos līdz neprātam; viņa — trausla, daiļa un nevarīga savā maigajā siovišķībā. Notikumus izcēla glīts ievads, spraigs kāpinājums un jaukas beigas, stāstījums sprēgāja, piebārstīts saistošiom, gan baisiem, gan romantiskiem sīkumiem, tomēr kaut kas likās pagaisis. Tieši tas, kāpēc Kandavs vispār šo lietu un šo jaužu likteņus bija cilājis. Kas tas bija, to Kandavs pats īsti neizprata. Ne bez pabrīnīšanās viņš atskārta, ka rakstītāja amats ir diezgan vilīga būšana. Visbrīnīšākie notikumi un sarežģījumi dažbrīd gluži pēkšņi kļuva pavisam ikdienišķi, garlaicīgi un lieki. Lai dejotu uz virves virs garlaicības mūklāja, vajadzēja diezgan lielas izmaiņas, bet taisni šī iedīdītā veiklība bija tā, kas visu samaitāja un darīja parastu. Bet — varbūt arī Kandava nepatīkas pamatā bija vienkārši neapzinātais pirm autora lepnums un nenovīdība, kas vienmēr spieda sacīt: “Tik lielisks temats, tur varētu iztaisīt brīnumus, bet ko viņš?...”

Ar krāšņu uzslavu un divkosīgu piezīmju virpuli veiklais konferansjē uzvadīja uz skatuves nākamo priekšlasītāju — Mirjāmu Kodeļu. Mirjāma nesteidzās līdzīgi mazāk piedzīvo-

jušajam Polvišķim pārtraukt ievadu, bet, ievilkusi lūpās pārāku sapratējus smilniņu, ļāva pieteicējam izdarīties pēc patikas un izrunāt visu līdz galam. Spēcīgai aplausu šalkoņai paklanījās viņi abi, kā mutīgais pieteicējs, tā arī rakstniece.

Mirjāma prata parādīties publikai vai, kā pieteicējs allaž vizīgi uzsvēra, — "tautai". Viņa rādījās reti, bet allaž iespaidīgi. Viņa prata tīties teiksmainībā un legendās. Par viņas paražām mājās, par paņēmieniem, ar kādiem tā novedot sevi transa stāvoklī, lai radītu savus darbus, runāja brīnumainas lietas. Mirjāma Kodeļa bija viņas dzejnieces vārds, to nezināja neviens. To nenāktos viegli atrakt, jo vajadzētu pērt cauri vairāku laulību drupām. Viņas vīri nāca no Rīgas labākās sabiedrības, un neviens nezināja, kāpēc šīs laulības bija izjukušas. Neviens nevarēja Mirjāmai pārvest milas dākas vai citādas vieglprātības, pēc kurām dzejnieču un rakstnieču cienītāji tik labprāt vēro un taujā.

Mirjāma piederēja pie nedaudzajiem bēgļiem, kam līdzekļi, senie sakari un personīgā izmaņa ļāva apmeklēt kaimiņvalstis — Šveici, Itāliju, Franciju. Tas, saprotams, atspoguļojās viņas tērpā un izskatā.

Mirjāmas ļoti balto seju apēnoja milzīga gaišsarkanu matu kodeļa, kas varēja rasties vienīgi kāda slavena Parīzes matu meistara aizgādā. Apelsīnu krāsas tērpa zīds ar augšupkāpjošu liesmu zīmēm droši vien bija izrakstīts no aizjūras. Sārtais, caurspīdīgais kājavs nāca no Itālijas izdaudzīnātajiem sandaļu taisītājiem, un neviens neprastu noteikt vielu, no kā tas izgatavots, — celuloīda, plastiskā stikla, mākslīgās ādas, kazeīna vai cita kāda ķīmiska produkta. Uz Mirjāmas kailo roku dilbiem veseliem ķekariem greznojās afrikāniski smagas un krāšņas sprādzes, to starpā dažas arī latviska veida un raksta, tikai zelta vai vismaz zeltītas, nevis nomelnota sudraba, kā Eslingenes dāmas mēdza valkāt.

Līdz ar Mirjāmas uznākšanu biezs reibīgu smaržu vilnis leplūda zālē. Ne par velti pieteicējs bija apgalvojis, ka viņš, salalstījies ar tik stiprām zālēm, būtu noreibis kā muša un novēlies turpat pie katedras. Taču Mirjāmai smaržas nekaitēja nenieka, viņa mierīgi nostājās pie pulsts, aplaida

dzidru, gaišzilu skatienu zālei un pasniedzas pēc ūdens glāzes.

Kad gredzenotie pirksti ar gariem gaišvioletiem nagiem pieskārs pie vienkāršās ūdens glāzes, tā likās pārvēršamios dārgā Venēcijas kristālā, bet skaidrais ūdens — dārgā dzērienā ar brīnišķīgu vārdu *vin blanche de Cloître de St. Epeyron*, vai — *beverage de Chateaux des Belles Oreillieres*. Viņa atvēra manuskriptu, rakstītu ar gaišzilu uz tādas pašas krāsas papīra kā viņas tērps. Slaidie pirksti daiļi sakārtojās un mēļie nagi skaisti izcēlās uz dzeltenās loksnes, tāpat kā opāla gredzens, kādus savā laikā visai cienīja Rīgas dāmas. Viņa mirkli kavējās, it kā izbrīnījusies vai ko jauku un jocīgu atcerējusies, un lēni nolaida acis, likdama garām jo garām ogļmelnām skropstām noēnot bālos vaigus. Tad gandrīz nesaredzamā važiņā piekārtā sārtā arābu emaljas rota uz viņas krūtīm strauji sašūpojās, gaišsārti iekrāsotas lūpas pavērās un, viegli ietrīcoties rožainajiem koraļļu auskariem, viņa iesāka lasīt.

Daudzi, kas Mirjāmu redzēja pirmo reizi, domājās izdzirdēt balsi tumšu, svilinošu un rēgainu kā siroko šalkas cipresēs naktī pie Romas katakombām vai nodroņīgi aicinošu kā tālu miglas tauri Lamanša jūras šaurumā — pasaules krustcelēs —, pilnu aizliegtām ilgām un sadogušām, noslēpumainām kaislibām. Tā vietā atskanēja jauki laipna, meitenīga balstiņa, kas ar baudu veidoja vārdus, it kā rātns bērns lasītu vecmāmiņai priekšā pazīstamu un iemīļotu pasaku par krietno runci, dūšīgo zaķi un labo pelēnu.

“Bija mēra laiks. Kriteņi, neapremta sprāgoņa un dažāda miroņa aplam smirdēja visās pašakarēs. Retā pieslietenī modrējās kāds ļaužs, vēkša pādis vai kūvēja kustoņi. Tikai sulu un gremzdu mēnesī, ap mēslu talcēšanas motu, ziedu smārdi pārmāca puvepus, un jaunā dzīve smaļi trebavoja savu.

Un, raugi, kad pieurdzas pierūga kurkuļiem un sviestapureņu kumšķenīcām, no Lielpuišķariem uz Ērgemes pusi, savīkšusies madarotā spendzelē, dengti un svabadi žākstīdamās, agni vien meimuroja dabra un it pasprauna dukte. Pārmūdājusies pār Augšpulsu alūksno dūkstīenu un atsa-

pērusies jau prot Uipurtōvīnes giedro elksnenīcu, viņa ačķeniskis ieblonza savā pusķocī, kur starp časkām un pamistri dirbolējas stubuzas un ieckas.

“Kad tevī stobore!” spelģi aizakārcās sarķinā paauguļa. “Kā os montģōpu pakacēt līdzī puskunci spelts cepņas vai pļotīņu krojalka? Būtu ko ievilnīt, kurmet aizklimstu da sābrīon Satankšķētus urcuļus vai batkas arī gāmurs vis atsprāklī nesprūdītu.”

Tak aupēties un urģināties rādijās sebu, atšūben šauties urtdzau, un briknā šmaugaļa izrieza popo krūtežu un, ģgri uzurksuijusi vadmalīni teju teju līdz pašai gurnīcai, bez liekas dairīšanās svempās tikai audeniskis augaļas purvīnē tokšā un loba projām gar Čūkurķeipāna sabļūģušo klēviņpakaļu, gar Jaunvirculāju pusprodiņu un Mazdraņķēnu zedonīcām, striktā iestiepienā uz pašām atsīteno Vecvanckaru palaužņām, kur ukrais Vērpelītes Prics gumbādāmieš vāvuļoja un it āmiski zveņģelēja ķeiri.”

Kad aplausī pagura, Kandavam pieliecās kāds svešs blakussēdētājs un jautāja:

“Vai jūs ko sapratāt?”

“Pamaz,” atteica Kandavs. Bet viņš bija aizmirsis, ka aiz muguras sēž tā pati paveģīgā kundze, dūšģīgā rakstumākslas aizstāve, kas jau bija sabārusī Severīnu Svinu.

“Kas tur ko saprast?” viņa šņāca it spīvi. “Katrs stulbenis dzird, cik nepazīstāmie vārdi skan latviski. Katrs jūt, ka viņu apņēm latviskas sencības burvģīgā gaisotne. Kāda tam nozģime, ja zināsim, vai časkas ir cūku pakaiši vai garšģigs gaļas ēdiens? Sencības gars ir tas, kas šeit jāuztver!”

Ne Kandavam, ne viņa blakussēdētājam nebija Severīna Svina strīdnīeka dūšas un zināšanu, tāpēc šoreiz nekāda ķilda neizcēlās un abi šaubītāģies tikai piekrīzdāmi palocģija galvas.

Nākamā priekšģālasģtāja, Maiga Lācere, bija pilnģigs pretstats krāšņajai un eksotiskajai Mirģāmai. Tērpusies pavģsam vienkāršos melnos svārkos un žģlbinoši baltā blūzē, caur kuru tikai pavģsam kautģīgi, bet tomēr nepārprotāmi vģdēja veselģģģ ķermeņa tvirtie apveidģ, viņa nostāģjās rātņa un pazemģģa un,

brīdi koncentrēdamas klusēja. Gludi atpakaļ atglauzīto muti atklāja ļoti glītu, samērīgu, nepūderētu un nekrāsotu vai arī tiešām velnišķi veikli un viltīgi sakoptu seju. Labu brīdi viņa tā stāvēja jaunavīgi vēsa un piemīlīga kā ābeļzieds, pavisam vienkārša, bez kādām rotām, jauki nokaunējusies, bet pilna dūšīgas apņemšanās kā pēdējās klases skolniece eksāmenā.

“Sonets ar kodu,” viņa sacīja kautri un pazemīgi, gandrīz čukstēdama. Bet tad, gluži negaidot, viņas maigās acis draudīgi iezibējās, kautrīgās lūpas savilkās it kā zaimojošā, it kā sasāpinātā vaibstā, galva valdonīgi atmetās, un zema, bet metāliski skaudra un labi skolota balss ar kaislu versmi un kāpjošu spīvumu svieda gaisā vārdus kā saindētas šautras, vēzēja tos kā svaigi uztrītu, zibšņojošu āvu, tā ka pagalam pārsteigtais klausītāju bars nodrebēja vien. Tie bija vārdi par skaudru naidu, dziļu riebumu un nāvīgu nicināšanu, kas patiesībā nav nekas cits kā neprātīga mīla, vārdi par noziegumiem un nekrietniem grēkiem, kas izrādās šķīstākā pašaižļēģšanās, bezgodīgu nodevību, kas ir cēlākā uzupurēšanās, par moku svētlaimi un par svētlaimes mokām. Konferansjē, nākamo autoru pieteikdams, apgalvoja, ka visu šīs ugunīgās deklamācijas laiku pavadījis kaktā, sabrucis un sastindzis svētās šausmās.

Tā lasītājs sekoja lasītājam. Daži runāja pravietīgā pērkona balsī vai paķerkstošā sibillu tonī, citi čukstēja tik dvēseloti klusu, ka tikai pirmajā rindā sēdētāji — nometņos priekšnieki un devu izsniedzēji —, rokas ausīm pielikuši, varēja saviest kādu vārdu. Ilgi Kandavam priekš acīm stāvēja kāda deklamētāja, kas smagā piepūlē lēni izžņaudza vārdus it kā iz pašām savas būtnes dzelmēm. Viņas iztrūcinātās, mokpilnās acis klejoja visapkārt, it kā tikai nule ievērotu apdzejojāmās lietas kaut kur izplatījumā un panti veidotos turpat uz vietas, publikas priekšā.

No dziļās Vācijas provinces, Pfiferlingenes, bija ieradies kāds uzkucies un izkāmējis rakstnieks garos ūdenszābakos. Viņš košajā un kustīgajā Eslingenes pūlī jutās pagalam neveikls un sabijies. Bažīdamies, vai pagrūtās valodas dēļ viņam izdosies ko saprotamu priekšā celt, tas lūdza kādu

ievērojamu Eslingones toātra aktieri nolasīt viņa gabalu. Katrs vārds un toņkums lika lieliski izcelts, visos tālākos kaktos labi sadzirdams un saprotams. Rakstnieks, savā vietā sēdēdams, klausījās. Ik mirkli slaucīdams sviedrus tumšā mutautā un nekādi nospēdams noslēpt gandarītu smīnu, ja nāca kāda, pēc viņa domām, jocīgāka vieta, par kuru gan publikā neviens nospēdās. Kad priekšnesums beidzās, zāle devīgi apsveica aktori aplausiem. Tos dzirdēdams, arī rakstnieks trūkās kājās un, paklanīdamies ne visai izdevīgi, knāba pret plašo zāli, uz ko aplausi tūlīt aprimās, jo ļaudīm palaikam patik novērot, kā katodrā vingrinās pats autors, nevis ievāc citu pūliņu augļus.

Kāds cienījams un daudz lasīts romānists, kas bija pazīstams kā gādīgs ģimenes tēvs, lasīja aizgrābjošu gabalu, kā bagāts un lepns kungs, turīgas skaistules atraidīts, dusmās apprec slimu nabaga bārenīti. Bet, izrādās, viņš atradis īstu dārgakmeni, briesmīgi čaklu un uztīcamu, kurai pie tam vēl slepena nauda bankā! Jau daža nodevīga asara bija noskrējusi pār rakstnieka vaigu, bet pie beidzamajiem vārdiem: "Un kādu sievu viņš bija ieguvis!" — viņa balss salūza un aizrijās elsās. Arī publikā atskanēja skaļa iešņukstēšanās: skaista tumšmate spieda mežģiņu autiņu pie acīm, un zāli aplidoja čuksts, ka tā ir rakstnieka laulātā draudzene.

Raibajā rindā varēja atrast visu, ko sirds vēlējās, sirsnību un izgudru efektu aplēsi, dziļi drūmus gabalus un brangus jokus, kas drebināja visu zāli smieklu trīsās. Kandavs no tiesas brīnījās par neizprotamo dažādību, kas bija izaugusi no tik vienveidīgās bēgļu nometņu dzīves.

Rakstnieku parāde, kaut visai saistīga, tomēr izrādījās par garu un klausītāji pamazām sāka pagurt. Zāle pēcpusdienas un novakara tveicē bija sakarsusi. Visi sēdēja lakatiņiem rokās, vēdinādami un slaucīdamies. Pieteicējs darija visu, ko spēja, lai atmodinātu ziņkāri un pasteidzinātu tempu. Viņš pat ķecerīgi ieteica pēdējiem lasītājiem saīsināt manuskriptus, par ko iemantota nicināšanu un sašutumu.

Rietošās saules dzeltenie staru kūļi ar sparū sitās lielajos logos, kad beidzamais rakstnieks, varena auguma vīrs, pie-

teicēja steidzināšanas satraukts, gandrīz skriešus uzskrēja uz skatuves un ar brīkšķi atsitās katedrā. Par izbailēm klausītājiem, viņš lielajās rokās žņaudzīja biezu, sīki aprakstītu lokšņu žūksni, ko bez mazākās kavēšanās pacēla cieši klāt saules staros zibšņojošām acenēm un sāka lasīt, tik strauji un steidzīgi sagraudzams vārdus, ka sekot varēja tikai ar lielu piepūlēšanos. Tur nu nekā nevarēja darīt, manuskripts bija biezs, un, ja gribēja pirms nakts tam izēsties cauri, tad lēni penterēties nevarēja.

Pēc desmit minūtēm pieteicējs kā jautādams pabāza galvu no kulisēm. Tas uzšāva lasītājam kā ar pātāgu. Vārdu strāva pieauga ar lēcieni, raiti šķīrās lapa pēc lapas. Pēc otrām desmit minūtēm pieteicējs jau iznāca uz skatuves pavisam. Rakstnieks, neatraudams acis no savām lapām, nemitīgi maldams spēcīgos stūrainos žokļus un lielās, izteiksmīgās lūpas, māja ar roku atpakaļ savādu kā grābienu, kā ķērienu. Pieteicējs nodomāja, ka tas mājiens viņam, lai pazūd. Pēc trešajām desmit minūtēm, kad pieteicējs atkal pabāzās uz skatuves, rakstnieks atkātoja savu vaiksti ātrāk un nepacietīgāk. Beidzot pieteicējs saprata: tas bija lūgums pēc ūdens, jo noliktā karafe sen bija izdzerta un lasītājs patiesi pavisam aizsmacis.

Vienā mirklī ūdens bija klāt. Tāpat neatskatīdamies un satrauktā steigā lasīdams tālāk, rakstnieks izķēra glāzi no pieteicēja rokām un, izšķiedzams labu šalti gaisā, piesvieda sejai. Tikai nedaudzi vārdi pazuda strēbienā, ūdens burbulēšanā un, zobiem skanīgi atsitoties pret glāzes malu, tikai dažas lāses pašķīda gar lasītāja ausīm un aprasināja lapas. Tad tukšā glāze pašāvās atpakaļ, un balss, skaidrāka, skaļāka un straujāka nekā jelkad, virmodama traucās atkal uz priekšu.

Saule nodzisa logos, uz skatuves iedegās spuldzes, dažs pagurušais klausītājs saguma kā nemaņā, tak projām neviens negāja, visus fascinēja pārcilvēcīgā vārdu cīņa ar laiku. Pat pieteicējs beidzot apīmās un, iznācis no kulisēm, rokas saņēmis, bijīgi noskatījās varonīgajā lasītājā, kas, nemiera un bažu urdīts, kāpināja valodošanu līdz izmisīgam, neie-

domājamam ātrumam, rūkdams kā motors, šņākdams kā ugunsdzēsēju strūklu, sviedriem pārplūdušo vaibstu spēle kļuva ziboniņa kā ventilatora spārnu ņirboņa, aceņu stikli zibēja kā gaismas telegrāfs. Lapas šķirot, viena otra nokrita zemē un aizlidoja: neviens nezināja, vai tās jau aizšķirtās vai vēl nolastās. Neviens vairs nespēja sekot, vai teikumi saistās kārtīgi vai pārtrūkst nevietā. Stāsta pavedienu visi jau sen bija puzaudējuši. Kad klausītāji bailēs ievēroja, ka lapu žukāņu apmēri nemazinās, daudzi nodomāja, vai tikai steigā un apjukumā rakstnieks nav sācis lasīt atkal no gala. Tak viņu bažas izrādījās veltas. Pilnīgi negaidot, liekas, kā pārstoigums arī pašam lasītājam, straujais runas brāziens apstāvēs kā nocirsts. Garais stāsts bija galā. Vārgi, paguruši aplausi sveica sviedros izmirkušo autoru, kas, abām rokām pret katedru atbalstījies, tālu pārsvērās tās malai un atvadu sveicienā jo zemu noplandīja izpūrušos un slapjos matus. Nedroši nokāpis atpakaļ uz skatuves, viņš pavisam ļenganā solī iestreibuļoja gērbtuvē.

16

Klausītāji lēnām izplūda no zāles siltajā naktī. Beidzot, kad priekšnesums bija galā, arī visnepacietīgākajiem izrādījās laika diezgan. Neviens nekur nesteidzās. Varbūt iedabātā doma, ka šis ir pēdīgais lielais sarikojums, lika visiem gausināt soļus, pakavēties barā un sērīgās atmiņās par garo rindu spožo izrāžu un svinību, kas pēdējos četros gados bija priecinājušas Eslingenes bēgļus.

Vakara dalībniekus un amatpersonas latviešu kafejnīcā "Lido" gaidīja mielasts. Kandavs redzēja pāri drūzmai, ka arī Aurītēna pakailais pakausis aizlīgoja uz skatuves gērbtuves pusi.

Iznācis no zāles, Kandavs mirkli apstājās ievilkot spirdziņošanu āra gaisu. Viņa elkonī iegūlās kāda roka. Kandavs

vairs nebrinījās, atskārtis, ka dzīve lielajās nometnēs pamatīgi atšķiras no nīkšanas mazajās. Viņš nesacīja nekā, pat nepaskatījās uz pienācēja pusi, pie sevis minstinādāmieš, kas gan tas šoreiz būs. Tik daudz viņš, acis nolaidis, redzēja, ka tā bija sievietes roka ar rūpīgi nolakotiem nagiem.

Piepeši šī roka atkal ar sparū izrāvās.

"Ja esat tik pārliecināts, ka es tā esmu, kas jūs tvarsta, tad nevēlos ar jums iet!" — viņš izdzirda Neldes sarūgtināto balsi. "Jūs pat nepaskatāties uz manu pusi! Ja cilvēks tā piepūšas, tad tas nav nekā vērts!"

Kandavs paraustīja plecus. "Kas saka, ka esmu ko vērts?"

"Žņaugās kā puika! Kaunēties vajadzētu! Riebīgi būt tik iedomīgam. Kāpēc jūs vakar man ļāvāt aiziet ar Borisu Ziedoni?" viņa vaicāja pēc brīža. "Jūs samaitājāt man visu vakaru."

Kandavs neatbildēja. Ienīstā Borisa Ziedoņa pieminēšana noslāpēja sarunu. Dīvaini, ka šis cilvēks vai viņa vārds vienmēr uzpeldēja visnegaidītākajos un nepiemērotākajos brīžos.

"Vai jums nebija naudas?" taujāja Nelde. "Tas nav nekas sevišķs. Es būtu izlikusi. Kādreiz var. Tikai nedomājiet, ka vienmēr. Katram pašam jāturas uz savām kājām." Viņa atkal saņēma Kandava roku un teica: "Nestrīdēsīmos! Iesim šovakar uz "Lido". Jums nav nekā cita padomā. To es redzu no jūsu gausuma."

Viņi nogriezās tumšā šķērsielā, tad atkal kādā spraugā un likumainā aizā gar šauru namu ugunsdzēsības, tā ka Kandavs nemaz vairs nesaprata, kur atrodas. Ka virziens nebija aplams, varēja nojaust no latviešu valodas, kas tumšā skanēja gan priekšā, gan aiz muguras. Kāds pulciņš naski soļoja, pilns smieklu un joku, iznāca plašumā, pašķīrās, apņēmdams Kandavu ar Neldi no abām pusēm.

"Te viņš ir!" Kandavs izdzirda Severina Svina tumīgo balsi. "Jūs nāksiet mums līdzi." Un viņš uzlika roku Kandavam uz kamieša.

"Mielasts paredzēts tikai dalībniekiem un amatpersonām," Kandavs otrā pusē izdzirda Aurītēna bažīgo ātrrunu.

"Viens cilvēks vairāk vai mazāk!" smējās Severīns Svins.

"Vions varbūt, bet divi," novilka Aurītēns.

"Es noskaitos," staidzīgi atsaucās Nelde. "Jūs man atspējāties," viņa ločņukstāja Kandavam, "diez cik glīti tas nav, bet jūs laikam citādi nevarat."

Kandavs pirmo reizi palūkojās uz viņas pusi, bet redzēja tikai pakalno profilu un lokano augumu nozūdām tumsā. Laikam viņš bija izdarījis nevilšu kustību Neldei sekot, jo Severīns Svina roka uzgūlās kamiesim smagāk un tumīgā bultās toļca:

"Uz priekšu! Neskatieties atpakaļ! Tas skuķis necik tālu noutzskrios."

To teicis, Severīns Svins iekārās ar otru roku kāda cita apbalodra plecā un soļoja izlaidīgi kā satraps, atbalstījies uz vengiom, nemitīgi runādams pār plecu. Likās asprātīgi, jo tumsā nepārtraukti skanēja sieviešu smieklī un vīriešu grūģināšana.

Cieši pie Kandava otra sāna soļoja Aurītēns, Igns un ko-dīgs, laikam tāpēc, ka šodien visu laiku nebija varējis sastapt Imantu, kas acīmredzot no sarikojuma bija aizgājusi ar kādu citu pavadoni.

"Tā tava vienaldzības metode, ko tu lieto pret Neldi, ir pagalām vecmodīga," viņš paklusām pamācīja Kandavu. "Varbūt senāk ar to kaut ko varēja panākt. Tagad sievieti ātri novēršas, ja redz, ka tu netaisies ieguldīt lietā ne pūliņus, ne līdzekļus. Diez cik smalki tas nav — pamest brūti uz ielas. Ja es ar Mantiņu būtu tā apgājies — punkts, un cauri!"

"Kas tev teicis, ka Nelde man brūte?" vaicāja Kandavs igni.

"Kā tā, kas teicis? Tu pats teici. Pirmajā vakarā!"

"Es neko neesmu teicis."

"Par tādām lietām taču nerunā tiešiem vārdiem. Tas jāsaprot."

"Ja tu visu saproti aplam, tad vismaz nerunā aplam," norūca Kandavs, "pat Šķinītim tu esi to pastāstījis."

"Indriķi, tam tu vari teikt un neteikt, tikpat visu izodīs."

"Arī to, kā nav un nebūs?" iesmējās Kandavs.

"Arī to," ar pārliecību nopūtās Aurītēns.

"Viņš man lika tev ko pateikt," atsāka Kandavs pēc brīža.

"Šķinītis? Kas tad nu atkal?" sabijās Aurītēns.

"Ja tu viņu vēl saukāsi par Šķinīti, tad viņš tevi tikai par..."

"Saki vien, saki vien, es jau zinu!" spīvi čukstēja Aurītēns. "Par divu sievu Auri. Šitam cirmenim es vienreiz noraušu galvu! Viņš vienkārši mani piespiedīs to darīt. Tādas palamas ir nekrietni lipīgas." Aurītēns uztraucās arvienu vairāk. "Tās skars arī Mantiņu, bet viņa tādas lietas nepavisam necieš."

Labu brīdi Aurītēns soļoja, dusmīgi šņākdams.

"Taisni sērga ar to spradzi," viņš beidzot nopūtās. "Būs vēl kas jāiemaksā. Juridiski ņemot, tas nav pareizi, bet citādi viņš iebrūvēs man nopietnas nepatiksmes. Tas kvaņķis ir spējīgs uz visu. Kas no tāda var iznākt? Ak nometnes! Nometņu lāsts!"

Viesnīca bija sasniegta. Ap ieeju pulcējās prāvs bariņš no dažām ne pārāk tālām nometnēm, rakstnieki un arī klausītāji bija atbraukuši smagajās mašīnās. Patlaban pieripoja Engstlatētes mašīna. Izkāpējus it bargi rikoja šoferis, kas, kā zināms, ceļojuma laikā ir vismaz tikpat svarīga persona kā nometnes priekšnieks. Liels bija engstlatiešu un jo vairāk viņu šofera sašutums, kad gērbtuvē paziņoja, ka lielajā zālē tiek ielaisti vienīgi vakara dalībnieki un amatpersonas. Pārējie drikstēja kavēties tikai bufetes telpās un mazajās sēnistabīņās. Severīna Svina viesim neviens tomēr klāt neķērās, un Kandavs šoreiz iegāja bez klizmas.

"Lido" galvenā telpa atvērās negaidīti augsta un plaša, tumši paneļotām sienām, kā parasti vācu alus viesnīcās. Bet virs paneļiem, gandrīz līdz pat augstajiem griestiem visu telpu apjoza sienu gleznojumi. Viegli, gaiši tie it kā iekusa sienā. Kandavs nobrīnījās, kas tas par meistarū, tik nevāciski vijīgs, mazliet nenoteikts, vietām laistījās un vizēja tik gaisīgā dzidrumā. Tad kāda liela zaļganpelēka figūra izlikās viņam savādi pazīstama — kaila sieviete ar gliemežvāka bļodu virs galvas. Un viņš nokaunējās, ka nebija tūdaļ pazinis bronzas tēlu Nacionālās operas priekšā, nebija pazinis Rīgu — Pētera un Doma torņus. Daugavu ar kuģiem un resntorņaino pili

krastā. Viss gulstošs, kā vieglās dūmakās ietīts, kā aizmiglotu skatienu vārots, un varbūt tieši tāpēc tik pievilcīgs. "Tur burvīgā gaismā viss zaigo un laistās..." murmināja Kandavs. Viņu iztraucēja Auritēna tvēriens pie elkoņa.

"Raugies, kā dabūt vietu!"

Tikai tagad Kandava skatiens nolaidās atpakaļ zālē. — Gar abām sienām stiepās galdi, ap kuriem, cieši saspiedušies, sēdēja ap pusotra simta cilvēku. Brīvu vietu nenācās viegli sameklēt, bet, kā jau tādās reizēs notiek, kaut kur un kaut kā vēl arvien varēja iespraukties. Saprotams, tikai pa vienam, un Kandavam vajadzēja atšķirties no Severīna Svina un Auritēna un iesēsties starp gluži svešiem ļaudīm.

Labu laiku viņš joprojām vēroja Augusta Annusa freskas. Molestars bija strādājis vienīgi paša darba dēļ. Nedomādams par samaksu, nebēdādams par to, ka materiāls tik neizturīgs, — plāna papīra slejas, tas bija pūlējies ilgas dienas, lai istenotu savas Rīgas vīzijas. Kandavam nāca prātā Gogēns, kam Somersets Moems savā slavenajā romānā liek gleznot mūža labākos darbus uz Taiti mežoņu būdas sienām. "Lido" freskas bija darinātas ar tik lielu rūpību un iedziļināšanos, ka derētu par rotu jebkurai Rīgas celtnei. — Kur paliks šīs loksnes, kad "Lido" tiks atdota atkal Eslingenes vācu pilsoņiem vai atbrīvota amerikāņu karavīru vajadzībām? Kas pievāks šo sapni par Rīgu, varbūt pašu ievērojamāko no latviešu sienu gleznojumiem? Vai tas iznīks bez miņas, tāpat kā nodega Gogēna sapņu būda? — Kā padomu meklēdams, Kandavs pievērsās saviem kaimiņiem pa labi un pa kreisi, bet tie sirsnīgi ēda un likās neuzrunājami. Galds bija bagātīgi klāts, un arī Kandavs gluži piepeši manīja, ka ir izsalcis.

Viņš pameta vēlreiz skatienu uz sapņu ainām pie sienas un tad uz ilgāku laiku nogremdējās spēka pīrādziņu, desu, kumpja, siera, tomātu un biezpiena maiziņu šķīvjos un, līdzīgi saviem kaimiņiem, labu brīdi tikai šņāca un strādāja ar žokļiem.

Ieturējies Kandavs pašķielēja uz savu blakāmsēdētāju pa kroisi, slaidu, glīti tērpušos jaunekli, kas likās tā kā jau kaut kur redzēts. Izklaidīgi skatīdamies pāri burzmai izplatījumā,

it kā pētīdams tikai viņam vien saredzamas dižciltīgas ainas, viņš visādi atgādināja lirisku dzejnieku, kaut gan Kandavs nespēja droši atcerēties, ka būtu viņu novērojis uz skatuves. Arī sapņainais jaunais cilvēks, apmierinājis ēstgribu un acīmredzami juzdams miesīgā izsalkuma vietā garīgu, pagrieza pret Kandavu vēlīgu, kaut arī diezgan pavisu skatienu — apmēram kā profesors, uzlūkodams kādu no saviem centīgākajiem un pieklājīgākajiem studentiem.

“Piedodiet, kāds bija jūsu vārds?” viņš jautāja ar tēvišķu, uzmudinošu smaidu. “Neņemiet ļaunā, man tāda pacaura atmiņa.”

Kandavs, kas vērtēja sevi kādus sešus vai pat visus astoņus gadus vecāku par galdabiedru, pabrīnījās par žēlīgās labsirdības izteiksmi viņa smalkajā, bālajā sejā, bet atbildēja pazemīgi:

“Mans vārds ir Kandavs.”

“Pareizi! Jūs lasījāt glītu gabaliņu.”

“Es gan nekā netiku lasījis,” kautrīgi iebilda Kandavs.

“Pilnīgi pareizi! Jūsu gabalu nolasīja aktieris Silgalis. Lielisks priekšnesums. Rutinēts. Visas asprātības un nianse izcēlās perfekti. Glīti, glīti. Ja būsit neatlaidīgs, jūs iesit tālu.”

Vēlīgais galdabiedrs nemaz necentās nosaukt savu vārdu. Laikam jau to visiem vajadzēja zināt. Žēlīga nevēriba Kandavu tomēr aizskāra, un viņš izgrūda it pastrupi:

“Aktieris lasīja lieliski, tikai ne manu gabalu. Es nemaz nerakstu.”

Jaunā cilvēka augstajā, bālajā pierē ievilkās neapmierināta grumba. Arī Kandavs tūdaļ noskuma par savu pārsteidzību. Kāda jēga pasvītrot sarunbiedra kļūdu? Varēja pieņemt uzslavu un — miers. Gribēdams lietu kaut cik labot, viņš laipni sacīja:

“Jūsu raksti man iet ļoti pie sirds.”

Jaunā cilvēka pierē ieviesās dažas liekas krokas.

“Man žēl izpostīt jūsu ilūzijas, bet arī es nepiederu rakstnieku amatam,” viņš sacīja šoreiz it dzestri.

Tā tad kaimiņš bija tā dēvētā amatpersona, un Kandavs steigšus runāja:

"Ir ļoti jauki ziedot spēkus sabiedriskajam darbam, veidot lielisko Eslingenes paraugkoloniju, piedalīties kultūras darbā, sarīkojumu īstenošanā..."

"Es neesmu neko rīkojis un neesmu nekur piedalījies!" salti un strupl nokapāja jaunais cilvēks. Tagad mazliet iekaisa arī Kandavs un jautāja itin nekaunīgi:

"Atvainojot, kāds bija jūsu godāts vārds?"

Jaunokļa ūnainās acis iegailējās kā divas oglītes. Nevis pārsteiguma, ka uzdūries cilvēkam, kas viņu nepazīna, — tā acīmredzami bija pavisam neiespējama lieta, bet dusmās, ka pagudrījos nekauna, kas viņu tīši un nekrietni ķircina. Tomēr viņš savaldījās un nosauca savu slaveno vārdu sausi un cieti:

"Dakteris Raimonds Dziesa." To teicis, viņš aizgriezās nost tik tālu, cik vien, sēdot pie viena galda, to iespējams izdarīt.

Nu gan Kandavs atcerējās, kur redzējis dakteri Dziesu, — sarīkojuma starpbrīdī pastaigājami ar Imantu. Brīdi Kandavs sēdēja kā sasalis. —

Liktenis bija viņu nosēdinājis blakām visvarenajam dakterim, daudzīnātajam laimes luteklim, kas, tikko kā beidzis augstskolu, bija kļuvis par tā dēvēto amerikāņu ārstu Freidenveileres emigrācijas komisijā un spēja tikpat kā noteikt cilvēku dzīvību un nāvi — novērtējot, vai viņu veselība der imigrācijai vai ne. "Tas ir vērtīgs cilvēks, iepazīsties!" — bija teicis Auritēns. Diemžēl Kandavs nevienu vien reizi bija novērojis un piedzīvojis, ka paziņšanās nāk arī par ļaunu. No-pratis, ka glābjams vairs nav nekas, un redzēdams no sava slavenā galda kaimiņa vairs tikai smaili popēto kamiesi, Kandavs sērīgi blenza telpā, apcerēdams, kāda gan būs viņu nākamā satikšanās — pie emigrācijas komisijas veselības pārbaudes galda..

Kandavs sēdēja labā vietā, stūrī, ar seju pret zāli, tā ka varēja visu labi pārredzēt. Imanta sīta augstu vilni; viņa sēdēja galda goda galā kopā ar kolonijas vadību. Kāds viņai bija sakars ar rakstniecību, ko vēl vakar tik nīgri apnicināja, to Kandavs velti pūlējās atminēt. Jādomā, ka viņa piederēja pie dāmu komitejas vai kāda cita svarīga iestādījuma, jo

sēdēja ļoti cienījamā vietā, cienījamākā nekā bloka vecākais Aurītēns, kas jo bieži trūkājās no sava sēdekļa, lai viņai ko ločukstētu vai pasniegtu. Pēc kāda laika arī Imanta piecēlās un, smaidus kaisīdama, pastaigājās gar galdu. Pienākusi pie Kandava, viņa apstājās un iesaucās, sirsnīgi pārsteigta:

“Kā tad jūs esat šeit iekļuvis?”

“Tāpat kā jūs, cienītā Meņģeļa kundze, mīlēdams mākslu,” nostomījās Kandavs, nezinādams, ko lai atbild.

Ievērojusi blakām dakteri Dziesu, viņa satvēra Kandavu aiz pleciem un mazliet it kā pacēla uz augšu.

“Vai jūs nepalaidīsīt mani kā dāmu savā vietā?”

Kandavs dzīrās paklausīt, bet notika pavisam savāda lieta: dakteris Dziesu bija iekabinājis kāju viņa krēslā tā, ka to nevarēja atbīdīt un līdz ar to piecelties. Pāris reižu Kandavs atvainojās un lūdza dakteri pakustēties, bet tas nelikās ne zinis. Jocīga doma izšāvās Kandavam caur galvu: viņš varbūt nebija nekāds pagodinošs kaimiņš, bet sēdēt blakām runīgajai Imantai lielais dakteris vēlējās vēl mazāk. —

“Indriķi, un tu nelaid dāmu savā vietā!” viņš dzirdēja aiz muguras iešņācamies Aurītēnu, kas bija piesteidzies savai sirdsdāmai palīgā. “Tu esi gan īsts džentlmenis!”

Bet Imanta pa to laiku bija izcēlusi daktera otru kaimiņu, un emigrantu likteņu noteicējs jau atradās viņas varā.

Galvu apvainoti šūpodams, Aurītēns soļoja atpakaļ uz savu vietu, bet Kandavs atkal nogrima sapulces vērošanā.

Stingrā mielasta kārtība rādījās pajukusi. Ļaudis sāka staigāt no viena stūra uz otru, sasēdās puduros un vietām pārbīdīja pat galdus. Blakām pa labi sēdēja divas kundzes, kas, neraugoties uz silto vasaras nakti, bija piesardzīgi apmetušas ap kaklu šalles, jau diezgan palietotas caunādiņas. Viņas sēdēja taisni un cienīgi, kā Malvīne Vignere-Grinberga Jaņa Rozentāla ģimētnēs, un klusēja, noraudzīdamās kādā ap sevi ar īpaši iecietīgu nicinājumu, reizē it kā atvainodamās, ka tomēr kavējas šeit — jo kur gan lai cilvēks paliek šajos kroplajos un rēgainajos laikos? Viņas bija dzīva atmiņa no senās, labās Rīgas vecpilsonības, kuras vairs pasaulē nebija, tikai dažas drumstalas atskalotas šeit — tālajā Eslingenē.

Viegls galvas pagrieziens pavēra Kandavam pavisam citu pasauli — bijušās Arļotu ministrijas ļaudis, mūsu varbūt lielākos dzīvus māksliniekus. Allaž mierīgus, cienīgi mazrunīgus, allaž puļa bijīgo skatienu pavadītus, rūpīgi tērptus pasaulos ļaudis. Triundā viņi allaž bija tautiešu priekšgalā, un viņu gludi skūtajos vaigos nekad nepazibēja bēglu sejās tik parastā mulsā, jautātāja neziņa.

— Kāds kluss sevī smīnošs rakstnieks, kam garie pilsētā un starp grāmatām pavadītie gadi nebija paņēmuši nenieka no viņa zemnieka plecīgā gausuma, iesēdies starp divām jaunām dzejniecēm, turēja tās mīļi apskautas ap vidučiem. Likās, tas viņām neko nepatika, tak aiz cienības pret glāstīt mīļotāja slaveno vārdu meitenes pacieta visu pazemībā, cerodamas, ka tas nāks viņu karjerām par labu. Galda galā prozidēja Severīns Svins un Mirjāma Kodeļa, cik varēja noprast, it sīvi sacenzdamies par vadītāja stāvokli. Severīns Svins raudzīja to iekarot ar pēkšņiem un ņirdzīgiem uzbrukumiem te vienam, te otram, bet Mirjāma Kodeļa ar dīvainu izturēšanos. Viņa skatījās ļaudīm cauri ar stīvu, aizpasaulīgu mēnessērdzīga cilvēka skatienu, pēkšņi bez iemesla skaļi iesmējās vai sacīja kaut ko pavisam nesakarīgu un dīvainu. Sieviešu vidū Mirjāmai tomēr bija bīstama sāncense — Maiga Lācere. Grūti sacīt, kas vilināja vairāk, vai viņas piemīlīgais vaigs un maigi glāsainās acis, vai vīrietīgi drošā, skarbā valoda, kas dažu labu jaunekli sabelza tā, ka tas visu laiku sēdēja rāms, klusēja un apbrīvoja.

Pēkšņi strīdus uzķūsāja galda vidū, kur sēdēja gados vecākie vīri un kolonijas vadoņi. Abi strīdnieki, pāri pusmūžam, drukni un spēcīgi, citādi bija pilnīgi pretstati. Lode, kupliem, gluži baltiem matiem, bet gludu, veselīgi iedegušu seju, virda straujš kā mutulis, itin nemaz neatgādinādamis prātnieku vai zinātnieku. Viņa valodā nebija slāpēto "istabas" skaņu — vai nu viņš klusēja pavisam, vai komandēja kā eskadronu zobenu triecienā, eksplodēdamis, it kā gribēdamis ar kaislīgu un neapturamu vārdu grūdieniem sarunbiedru uz vietas apgāzt, satriekt un aizpūst. Aloizs Praznicāns, tumšos, biezos vadmalas svārkos tērpies, sēdēja mācīta un dziļ-

domīga cilvēka nekustīgajā, cienības pilnajā pozā. Ja vien atz viņa muguras bufetes un tukšu alus pudeļu grēdas vietā paceltos grāmatskapis, viņš pilnīgi atgādinātu vācu profesoru attēlus, ar kādiem ap gadsimta miju tika pušķoti biezie sējumi ar ievadiem ontoloģijā, gnozeoloģijā un metafizikā. Kandavs nobrīnījās, kāpēc Latgales rakstnieki allaž izskatījās tik mācīti un kāpēc biežāk nekā citu novadu literāti pieķērās prātniecībai un apcerei.

Viņi strīdējās Latgales rakstu lietā. Praznicāns pārmeta neieciētību un negribu, ar kādu Latgales rakstnieki tikuši uzņemti pārējā Latvijā. Uz to jauneklīgais sirmgalvis svieda pretim smieklu un iebildumu viesuli, saukdams, ka nekad neviens vidzemnieks vai zemgalietis nav baudījis tādu vispārēju pretimnācību kā Trešās zvaigznes rakstnieki, vienalga, vai Latvijā vai tagad trimdā. Profesors izstiepa rokas, lai gleznaini rādītu, cik vārigi un saudzīgi tie uztverti. — Tas bija sens strīdiņš, sen izspriests un izstrīdēts, bet allaž atjau-nots, kad nenoslāpējamais latviešu novadniecības gars pēc dažām tukšotām glāzēm sāka atkal slieties pakalķājās. Profesora Lodes vārdu spars norādīja, ka viņš nav paradis zaudēt strīdiņus un, lai lūst vai plīst, mēdz izcīnīt sev pēdējo vārdu. Bet šoreiz viņš strīdu zaudēja. Varbūt pirmo reizi mūžā. Kad viņš lieliskā iztēles spēkā aprakstīja latviešu preses rūpes un ilgas pēc Māras zemes rakstniekiem, Aloizs Praznicāns, pavīpsnājis tikko redzamu, greizu vīpsnu, norādīja, ka viņam līdz šim pašam brīdim esot palikušas manuskriptā desmit lugas un seši lieli romāni.

Profesors Lode sacirtās pusvārdā un izplēta rokas. Viņa platajā, sasarkušajā sejā ieplaiksnījās dīvaina izteiksme, kā smīns, kā sēru vaibsts, un viņš sabruka atpakaļ sēdeklī, nesacīdams vairs ne vārda. Arī Aloizs Praznicāns ievilkās atpakaļ savā dzestras apvainotības čaulā un klusēja visu vakaru.

Tika teiktas runas, cildināta rakstu māksla un tās bruņinieki, pie kam runātāji, ja tie bija sabiedriski darbinieki, zinātnieki, garīdznieki vai kādas citas, ne rakstu mākslas pārstāvji, allaž pieminēja, ka arī viņi nevienu reizi vien un ne

gluži bez sekimom mēģinājušies sacerēšanā un dzejošanā, sevišķi jaunībā. Daudz slavinājumu izpelnījās arī pati dūšīgā un darbīgā Eslingenes kolonija, daudzo un derīgo sarīkojumu vieta un kolonis. Apsveicēju pulkā bija seno laiku augstu amatu īpašnieki, teicami runātāji, kuri prata radīt noskaņu un kuru balsis nīzlūza, pieminot labo laiku krāšņumus. Sapulcējušies tika apsveikti gan no bijušo ministriju departamentiem, gan no bijušajām pilsētas valdēm un pat pēdējās Snelmas.

Lai pārāk neiesligtu saldšībā, ņēma vārdu Severīns Svīns. Uzskaitījis ļoti daudzus skanīgus un svarīgus amatus, viņš ar dziļu nožēlas nopūtu atzinās, ka neviena no tiem viņam nav bijis, un beidzot apsveica sanākušos tikai kā vienkāršs bijušais Latvijas iedzīvotājs.

Tāds izlēciens daudziem ķērās pie sirds, zālē šalca protesti, kurus gan ātri vien aprija smiekli. Tas viss jauki sildīja Kandavu, kas zināja — kamēr skan joki, kaut kodīgi, pat apvainojoši, tikmēr latviešu ļaudīm dūša vēl istajā vietā.

Viņš atgāzās sēdeklī un klausījās balsu čaloņā. Tai piemita spēja apreibināt. Kandavs atcerējās Rīgu, lielās balles, karnevālus. Reizēm pietika tikai ieiet, ienirt kņadā un drūzmā, un viss jau likās grīļīgs, vizulīgs, pacilāts; arī paša gaita kļuva citāda, peldoša, šūpojoša, kaut gan vēl nebija pielikta pie lūpām ne lāsīte. Bija jau dzīvots savā laikā... pieredzētas dažādas dzīres, dažādi mielasti. Ja labi ieklausījās, domāja Kandavs, — tad ikvienas tautas mielastam piemita citāds tonis. Krievu sanāksmes grīļojās it kā grūdieniem, bļautīgi uzķūsājot un noplokot. Vācu sapulces skanēja vienmuļīgi kā motors, angļi it kā turējās straumei pretim, bremzēja, itāļi trakoja, sākumā no spējas sajūsmas, vēlāk — aiz pienākuma un bailēm, ka liksmība nepagurst; bet tikai latviešu un varbūt arī igauņu viesībās Kandavs saklausīja istu omulību, apaļu, dūcošu, apmierinātu, vienmērīgu. Latvieši milēja ilgi kavēties pie pilniem galdiem, kaut arī ēst nevienam vairs negribējās. Kandavs klausījās: cik šī sapulce rūca gandarīta, priecīga, laimīga, droša apziņā, ka nekas ļauns tai nevar notikt, ka nekas nevar pārtraukt omulības straumi! Cik pasaulē

vēl bija latviešu, kas drikstēja tā sapulcēties un justies labi? Dzimtonē tagad sanāca tikai vagaru vārdībā vai — mežā, bet tur ļaudis uzvedās klusu un turēja ieročus pa tvērienam. Kandavs sarosījās sēdeklī un, it saldsērīgs kļuvis, nopūtās:

“Laimīgie Eslingenes latvieši!”

Izrādījās, ka pateiciens bija noskanējis skaļāk nekā domāts. Veco dāmu vietā tagad sēdēja kupla, pajauna sieviete, no kuras staltās iznešanās tūdaļ varēja noprast, ka tā nav niecīga vīra kundze. Apaļām, spožām acīm viņa pavērās Kandavā kā dīvainā un diezgan bīstamā izaugumā un rūgti vaicāja:

“Laimīgie? Mēs? Šausmīgajos trimdas apstākļos?”

“Tā ir, kundze,” liecināja Kandavs. “Mēs dzīvojam tikai sev. Mums nav jāstrādā. Mums nav raižu par rītdienu. Mēs esam laimīgāki arī par vāciešiem, frančiem, itāļiem, laimīgāki par visiem eiropiešiem. Pār Eiropu biezē ļaunas nojautas, bet mūs tās neskar. Mēs varam aizbraukt. Mēs varam emigrēt! Groziet kā gribat, mēs esam un paliekam — laimīgie!”

“Traks cilvēks,” paraustīja plecus kaimiņiene un apvainota novērsās. Bet Kandava labo omu tas nemaitāja. Viņš sēdēja, viegli smaidīdams, un ļāva jauktajam balsu un smieklu korim skaloties sev pāri.

Tieši šīni brīdī, kad Kandavs jutās tik labi, kā nebija juties jau daudzus gadus, it kā atraisījies no visām važām, it kā peldēdams dzīvīgu spēku pilnā straumē, savu tautiešu darboties un cīnīties priecīgajā plūsmā, viņš ieraudzīja viņpus galdam sēžot Borisu Ziedoni.

Kandavs aizvēra acis, kā gribēdams padzīt netīkamo atmiņu rēgu, bet, paskatījies otru reizi, redzēja viņu platu, smagu, nekustīgu joprojām turpat pie galda, starp kādu smaidīgu dzejnieci un Engstlates šoferi, kam galva jau it ļengani nokarājās lejup. Kandavam elpa kļuva grūta. Viņš sažņaudza galda malu rokās, nolaida acis un redzēja vairs tikai Borisa Ziedoņa rokas uz galda abpus kafijas tasei, tuklas, biezas rokas, sīki krokotu ādu delnas virspusē un resniem, kantainiem pirkstiem, kas piegulēja cits citam kā ādas cimdiem, bez spraugām un starpām.

Zāle Kandava acu priekšā it kā viegli salīgojās. Bronzas sievietē Nacionālās operas priekšā savvēra savu gliemežvāka bļodu pret zāles vīdu un atkal atslējās taisni. Kandavs sajuta sevi tik skaudru un spēju niknuma uzvilnījumu, ka pats nobijās. Nopaguvūs apdomāties, viņš juta, ka ir pietrūcies kājās, un, durdams ar pirkstu pret Borisu Ziedoni, nelāgi, nedabīgi ieklodzās:

“Laukā šo pretīgo purnu!”

Novārēja sacīt, ka sauciens saceltu sevišķu ievēribu. Čala vīrmoja spēcīga, un, jokus dzīdams, diez ko kurais nesakliedza. Daudzi iesmējās, domādami, ka dzird pārgalvīgas runas rakuma asprātību, bet tuvāksēdētāji tomēr noprata, ka notiek kas nopietns, un, kad Kandavs turpināja kliegt histēriski un nesakarīgi:

“Nošaut šo suni, šo slepkavu!” — daudzi pietrūkās kājās un drukns kungs satvēra Kandavu pie rokas, kā baidīdamies, ka viņš patiesi neizrauj ieroci.

Kandava balss pēkšņi aizkrita. Borisa Ziedoņa plecīgais augums ērti zvilnēja sēdeklī. Mazliet piemiedzis plakstus, viņš vērās Kandavam tieši acīs. Ne mazāko baiļu, mulsuma vai pat izbrīna neredzēja viņa mielastā iesārtušajā ģīmī, tikai vieglu, zobgalīgu ziņkāri. Platie vaigi spīdēja sārti un gludeni. Pie apakšlūpas karājās baltmaizes druska. Kandavs samulsis raudzījās šinī pilnīga miera un ērtības atveidā.

“Kas te notiek? Ko viņš grib no Borisa?” skanēja balsis. “Tā ir cūcība! Ko tas piedzērušais uzmācas?”

Labs bariņš sastājās ap Borisu Ziedoni. Draugu un labu paziņu viņam Eslingenē netrūka.

“Ko jūs trokšņojat? Ko gribat no šā kunga?” Kandavam jautāja latviešu kārtībnieks, ko pakalpīgi ļaudis jau bija paguvuši sameklēt.

Kandavs pavērās gurdām, nesapratīgām acīm un klusēja.

“Vai jūs pazīstat Borisu Ziedoņa kungu?” taujāja kārtībnieks.

Kandavs neatbildēja. Viņa piere gan savilkās krokās, gan atlaidās, kā cīnoties ap grūtu galvasrēķinu.

“Nē,” viņš beidzot ar mokām izspieda.

Skatītāji sakustējās un pievērsās Kandavam ar acīmrodzami lielāku ziņkāri.

“Kāpēc ceļat traci? Piedzēries? Kas jūs esat!” uzplijās kārtībnieks.

“Krievu aģents!” plati smaidīdams skaļi un skaidri sacīja Boriss Ziedonis.

Vienu mirkli bars stāvēja gluži klusu. Skatieni naidīgi sadzēlās Kandavā.

“Es jūs nepazīstu,” turpināja kārtībnieks cietākā balsī. “No kurienes jūs nākat?”

“Viņš pats apgalvoja, ka no krievu zonas,” soli uz priekšu paspēris, paskaidroja redaktors, ar ko Kandavs vakar bija runājis. “Viņš piedāvāja man ziņas — par neliešiem mūsu kolonijā.”

Sašutums pārbrāzmoja baram.

“Kāda nekaunība! Ko viņš iedrošinās! Aģents! Jaucējs! Uz-sūtīts spiegs!” dzirdēja saucam.

“Kungi, kas pazīst šo cilvēku?” skaļi vaicāja kārtībnieks. “Kas ir viņu agrāk redzējis?”

Aurītēns apņēmīgi izspraucās priekšā.

“Es!”

“Cik ilgi jūs viņu pazīstat?”

“Ir tāds laiciņš.”

“Ko nozīmē — laiciņš? Vai iepazīnāties Eslingenē?”

“Rīgā. Pavisam vēl bērnu gados.”

“Vai varat apgalvot, ka viņš nav krievu aģents?”

“Jā! Noteikti!” iesaucās Aurītēns, bet tad sadurstījās. “Tas ir, es tā domāju. Es ticu. Bet, juridiski ņemot, tā ir tikai personīga atziņa, personīgas domas...”

“Tātad jūs nekā nevarat galvot?” noteica kārtībnieks, manāmi satraucies. Bet, strupā uzsauciena sakaitināts, iecirtās arī Aurītēns.

“Ko tas nozīmē — galvot? Ja jūs tā runājat, tad, juridiski ņemot, neviens nevar nekā galvot! Jūs pats nevarat par sevi galvot, jo varbūt jau rīt tiesu medicīniskā pārbaude atzīst jūs par nepieskaitāmu! Tas ir smieklīgi — runāt par Kandavu kā

agentu. Bijis loģlonārs, ļoti cietis, piedzīvojis šausmīgas lietas. Viņš ir drusku..."

"Trakst!" noboldza asa sievietes balss. Tā bija pajaunā, kuplā kundze, kas jau reiz nodēvēja Kandavu par traku. "Nupat pūlējās man tostāstīt, ka mēs esot laimīgākie ļaudis visā Eiropā. Mēs, nolaimīgie bēgļi, visu zaudējušie nometņu nicēji! Viņš ir pagalam sajucis, nabaga cilvēks!"

"Kerts Invalīds. Kontuzēts," Kandavs dzirdēja balsis visapkārt ļaudis pēkšņi zaudēja ziņkāri un sāka izklist. Tagadējos laikos ķerto un nervu slimu bija pilnas malas. Kartībnieks, pats bijis karavīrs, kaunīgi braucīja zodu.

"Sēdiet mierīgi," viņš runāja, "neviens jums nekā negrib darīt. Visi pašu ļaudis vien esam. Sēdiet mierīgi, tikai — nodzeriet gan vairāk."

Kandavs ievēroja, ka britiņu stāv gluži viens. Telpas viņā galā, kur sēdēja Severīns Svins, atskanēja braši vilkta dziesma: turienieši, aizņemti paši ar sevi, traci laikam nemaz nebija ievērojuši. Nožēlojamais, miegainais bars! — domāja Kandavs, sakodis zobus.

"Ar trakiem tikai ar labu!" dzirdēja kādu nočukstam, un piepeši Kandavu sagrāba tik tikko valdāma vēlēšanās iebļauties pavisam zvēriski, apgāzt galdu, sākt trakot no tiesas. Kāda roka uzgūlās viņam uz kamieša, Aurītēns sacīja pie auss:

"Iesim labāk mājās!"

Kandavs atskatījās uz mielasta zāli. Starpgadījums likās pilnīgi aizmirsts. Omulīgā, apmierinātā dūkoņa atjaunojusies. Sejas pie galdiem, pār traukiem zibēja smaidīgas, tīksmi ietvīkušas jaunavas šur tur paskaļi, bet līksmi iespiedzās. Augstu pāri galdiem blāvoja Rīgas ainavas, un zaļā strūklakas daiļava miermīlīgi cēla pāri dzirotājiem savu burbuļojošo gliemežvāku. Sūra smeldze sagrāba Kandavu. Piepeši viņš jutās tik svešs un nepiederīgs šai patīkamajai vietai, ka gribējās gandrīz vai raudāt.

"Izgāzos, smagi izgāzos, Laimon! Šeit nebija istā vieta..." viņš čukstēja. "Cik es maz pazīstu latviešus!"

“Viņus jau neviens nepazīst, šos latviešus,” mierināja Aurītēns. “Nekavējies, iesim. Vai tev nav neērti pēc tāda ļembasta?”

Viņi iznāca priekštelpā ar bufeti. Arī tur viss murdēja pilns ļaužu. Gar sienām blīvējās galdiņš pie galdiņa, kurus bija apsēduši dienišķie “Lido” apmeklētāji, kas šoreiz netika galvenajā — mielasta — zālē. Likās, šeit gāja vēl jautrāk.

“Ā, Nelde, arvienu, kur biezāks!” iesaucās Aurītēns, spiezdamiem gar sēdētāju mugurām. Nelde skaļi atsmēja:

“Vai jūs jau mājās ar savu goda viesi?”

“Kādu goda viesi?” nesaprata Aurītēns.

“To, kas jums pie rokas.”

“Jā, mēs uz māju pusi. Mantiņa gan vēl palika iekšā...” Piepēši viņš atdzīvojās. “Nelde, vai tu viņu negribi?” viņš jautāja, pamezdam galvu uz Kandava pusi. Nelde smiedamās purināja galvu. “Ej, ko niekus! Vai nu visas blēņas jāņem ļaunā?”

Nelde iesmējās vēl skaļāk, bet piecēlās un izbīdīja Kandavu šaurajā laukumiņā starp galdiem..

“Dejosim! Pelnījis gan neesat, ka es ar jums vēl krāmējos.”

Radio pastiprinātājā spēji iedārdējās un iekaucās sevišķi nešpetna ķercēja mūzika. Kandavs saviobās un satvēra Neldes elkoņus.

“Lūdzu, nē! Es novaru paciest šo valdītānu, šo gārgšanu, šo šaušanu un graušanu! Laidiet mani!” Viņš izrāvās un gandrīz skriešus izskrēja ārā.

“Nu tas ir gan viens čabats!” sirdījās Aurītēns, steigdamies pakāļ.

Nelde palika stāvam plānvidū.

17

“Saki tu man, viens cilvēk,” jautāja Aurītēns Kandavam, kad viņi soļoja uz “Pārdaugavas” pusi, “vai tu no tiesas esi

traks vai tikai izliecies?" — un, kad Kandavs paraustīja plecus, tiepās: "Man kā draugam tu varētu atzīties. Tad es zinātu, kā kuro roizi ar tevi uzvesties. Tev pašam tas nāktu tikai par labu. Es nevienam neteikšu." Kandavs neatbildēja. Kādu laiciņu viņi soļoja klusēdami. Aurītēns sāniski vēroja draugu. Tad pēkšņi iejautājās:

"Cik pulkstenis?"

Kandavs izsvieda roku ar pulksteni uz priekšu.

"Pusviens."

"Kā sauc šo vietu, kur mēs atrodamies?"

"Tas tev labāk jāzina. Liekas, ka Stacijas iela."

"Hm," norūca Aurītēns, "Es domāju — kādā pilsētā mēs esam."

Kandavs pavērās viņā ar smīnu un teica:

"Simferopolē."

Aurītēns sarāvās.

"Vai tu zini, kas es esmu?"

"Roplainu Krustiņš."

"Un kas tu esi?"

"Indriķis Ceturtais."

Aurītēns neviļus atkāpās soli sāpus.

"Vai tu dzirdi arī balsis?" viņš vaicāja drusku aizžņaugtu kaklu.

"Šad tad dzirdu," nožāvājās Kandavs. "Patlaban kāds man saka, ka tu esi nelga."

Kādu laiciņu Aurītēns samulsis klusēja, tad sirsnīgi uzlika Kandavam roku uz kamieša.

"Kāpēc tu ālējies? Dzert neko nedzēri, bet uzvedies kā puika." Nesagaidījis atbildes, viņš turpināja: "Vai redzēji, kā es tevi aizstāvēju? Kā zvērs! Kā lauva! Tā ir īsta draudzība! Būtu nodevuši policijai, ja es neizgalvotu. Tā jau, brālīt, nevar, neesi vairs krievu zonā. Ko tev Boriss Ziedonis izēdis? Nieku! Vienreiz nocēlis Neldi, kad pats nepraties. Viņa man stāstīja. Es neieteiktu ķerties Borisam bārdā. Tas cilvēks prot sevi aizstāvēt. — Redzēji, ko dabūji — nosauca tevi par krievu aģentu."

"To viņš aizmaksās ar savu kaklu," noņurdēja Kandavs.

"Uja, uja, tik traki jau atkal nav! Krievu aģents tagad vairs nokaltās nekāds stiprais lamu vārds. Katrā sapulcē, tikal mazliet sakīvējoties, ļaudis saukā cits citu par sarkanajiem un aģentiem. Palasies laikrakstos. Tur iet vēl trakāk. — Mūsējie lamā zviedrus par sarkanajiem, zviedri atkal mūsējos. Katrs, ko vien ievēl kādā amatā, uz vietas tiek no pretējās puses nodēvēts par spiegu. Tā ir tāda emigrantu padarīšana no veciem laikiem. Juridiski ņemot, komunistu aģents būtu briesmīgs, nežēlīgs apvainojums, pats nekrietnākais, ko var vērst pret Rietumu cilvēku. Tas taču nozīmē — visas kulturālās pasaules nodevējs! Tur vajadzētu zemes spert gaisā, rīkot pamatīgas izmeklēšanas, vākt pierādījumus, iesūdzēt vainīgos par smagu goda laupīšanu. Bet, bieži lietots, šis vārds zaudējis savu spēku. Neviens vairs neceļ ne ausu. Izlasa lapu, pasūkstās un nomet. Gluži tāpat Boriss Ziedonis. Tu nolamā viņu, viņš tevi — ar pirmo vārdu, kas liekas treknāks. Un tas, saprotams, ir krievu aģents. Ja tu par tādiem niekiem gribēsi ļaudīm kaklus griezt, tad tev, draudzīp, sanāks milzums darba."

"Vai zini, Laimon, es sāku pamazām ticēt tam, ko tu saki par nometnēm," Kandavs runāja caur zobiem.

"Ko tad?"

"Ļaudis tur apdauzās un apdullst, kļūst nojūtīgi un vienaldzīgi pret visu. Arī pret noziegumiem!" viņš gandrīz iekliedzās.

"Neuztraucies. Netrako. Mierīgi," klusināja Aurītēns. "Neņem tūlīt visu pie sirds. Ja nebūsi vienaldzīgs pret apvainojumiem, tad sabiedriskā darbā un vispār sabiedrībā nerādies. Kā es neesmu lamāts! Par sabiedrisko darbu un par privāto dzīvi! Dieva darbi! Bet — tas viss ir blāņas. Pieradīsi arī tu pie krievu aģenta. Es tikai gudroju, vai tu no tiesas neesi mazliet traks. Vismaz histērisks. Varbūt tu to pats nemaz neapzinies. Tā, kad tu šitā pastaigādamies runā, viss liekas kārtībā. Bet tad uz reizes — iebļaujies! Pilnīgi par neko. Un kā tu apejies ar Neldi? Vienkārši bezdievīgi. Saprotams, satiksmē ar savu sievieti ir spēkā citi likumi nekā ar svešu. Var iekost, var iezāgēt, var pie reizes izlamāt. Bet visam ir savas

robežas! Un tad — tu it kā bēdz no sabiedrības, bet paskaties vien, kur biozāks, tur arī tu kaut kur tupi un skaties tādām blāvām acīm. Un beidzot, ne tev, ne man — tu trako un lamājies. Nervi, brālīt, tev tomēr ir sabeigti, saki, ko gribi. Tas tev pašam jāņem vērā. Ja nelabosies, tevi no tiesas izsludinās par traku, un tad — tu jau zini, kā tas mūsu sabiedrībā ir, saprātīga cilvēka slavu tu vairs nekad neatgūsi. Kas kaut reizi pabijis trakomājā vai kārtīgi izālējies, ar to ir beigas — neslava iet līdzī līdz kapa malai. Meitas atkritīs, draugi rausies...”

“Klau, Laimon,” Kandavs pārtrauca draugu, “vai tev nav jāiet atpakaļ uz “Lido”? Tur taču palika Imanta. Vai gribi viņu pamest tāpat kā es Neldi?”

Aurītēns dziļi nopūtās un brīdi klusēja, it kā cinīdamies ar sevi.

“Mantiņa mani mīl,” viņš beidzot sacīja, “tas ir skaidrs, tas ir apliecināts un uz to var pajauties kā uz romiešu likumu. Bet viņa ir sieviete.”

“Tu teici, ka viņa ir dāma,” izklaidīgi izmeta Kandavs.

“Dāma un tomēr arī sieviete. Viņa soko savām iegribām. Un tas diemžēl ne katru reizi pilnīgi sakrīt ar manējām.”

“Vai viņa nav drusku pārvērtusies, kopš atgriezās no kuģiem?” vaicāja Kandavs.

“Kā tu to zini?” iesaucās Aurītēns, pagalam pārsteigts. “Tu viņu pirms aizbraukšanas nemaz neesi redzējis!”

“Es nojaušu.”

“Tu esi brīnumains cilvēks, Indriķi! Nudien, gēnijs un ārpriests stāv tikai soli viens no otra. Pārvērtusies viņa ir. Varbūt pat vairāk nekā mazliet.” Aurītēns atkal nopūtās. “Kaut kas ir it kā atgājis vaļā. Kaut kas, ko vajadzētu atkal pieskrūvēt ciešāk. Tikai — kā to izdarīt?” Tad viņš pēkšņi atdzīvojās. “Vai zini ko? Ar visu tavu nelaipnību Nelde no tevis neatkrīt. Taisni otrādi. Turas klāt vēl ciešāk. Savā dullumā tu būsi izgudrojies derīgu paņēmieni. Tagad Mantiņa snāj ar Dziesu. Saprotams, tas nāk par labu emigrācijai. Labas attiecības ar komisijas ārstu ir derīgas. Bet, no otras puses, Mantiņa ir tik vesela, ka ar veselību viņai nekas nevar ķerties.” Aurītēns domāja labu brīdi. “Vai viņa grib padarīt mani greizsirdīgu?”

Āt es taču tāds jau esmu! To viņa zina jau sen. Man liekas, viņai tomēr vajaga mazliet mācības. Lai viņa ir diža sieviete un liels gars, lai arī es viņu tik ļoti cienu un mīlu. Mīlestības vārdā viņa ir jāpārmāca! Indriķi, es darišu kā tu! Es būšu lepns un noraidīgs. Diezgan esmu skrējies pēc viņas. Es eju mājās un neliekos zinis! Tas nenāksies viegli, bet es apcietināšos. Uz neilgu laiku, saprotams. Ir zināms, ka stipra rakstura un strauju kaislību sievietes spēj valdzināt tikai spēcīgas personības. Labi! Es viņai parādīšu spēcīgu personību!”

“Laimon, es tagad iešu šeit,” sacīja Kandavs atvadīdamies.

“Nekas. Es paiešos tev līdzī. Es negribu tevi atstāt uz ielas. Tu esi tāds satraucies. Kurp tu īstēni ej? Kurp lai tevi pavadu?”

“Pie Arvīdas.”

Aurītēns pārsteigts apstājās.

“Pie Arvīdas? Tagad? Nakts vidū? Tu tak muldi. Nudien, tu tomēr esi traks. Es tev prasīju, kur tev naksmājas? Es tevi aizvedīšu. Saprati? Kur tu guli?”

“Pie Arvīdas. Viņa bija tik laipna un mani pieņēma. Varot nākt un iet katrā laikā. Iedeva atslēgu.”

Ilgu laiku Aurītēns bija bez valodas. Beidzot viņš pacēla rokas un ļāva tām kā aizcirstām atkal nokrist gar sāniem.

“Tas ir kaut kas neticams! Neiedomājama vieglprātība! Dumjība! Akla dumjība! Kā no Arvīdas, tā tevis. Tu ej gulēt pie precētas sievietes! Ko, tu domā, par to teiks kaimiņi un visa noņemne?”

“Kas tur kaimiņiem par daļu?”

“Kas par daļu? Daļa ir tāda, ka no plāpām vairs ne atkauties nevarēs.”

“Arvīda teica, ka viņai plāpas vienaldzīgas.”

“Un man?!”

“Tev?” brīnījās Kandavs. “Kas tad tev tur vairs par darīšanu. *Finita la commedia*. Pats teici.”

“Nē, šito es no tevis negaidīju,” izdvesa Aurītēns pavisam bez elpas. “Vai tas ir vienalga, no kurām mājām tu nāc? Vai tas ir vienalga, ar ko tu esi bijis laulāts? Tava pagātne taču

tevi raksturo! Pio tam, juridiski ņemot, Arvīda vēl joprojām ir mana sieva. Neosam vēl likumīgi šķirti! Tas ir briesmīgs skandāls! Tas ir pilnīgi izslēgts, ka tu ietu pie viņas. Es to aizliedzu!”

“Nudlon, es tevi nesaprotu,” brīnījās Kandavs. “Ko tu domā ar Arvīdu iesākt, ja precēsi Imantu? Pie tam neticu, vai Arvīda vairs tevi ņemtu atpakaļ. Viņa ir lepnas dabas.”

Aurītēns rūgti iesmējās.

“Vai ņemtu atpakaļ? Triju bērnu māte un neņems vīru atpakaļ? Ķoķis tu esi, vairāk nekas! Bet tur tu vairs neiesi. To es tev saku. Ej viesnīcā! Es tev iedošu naudu. Atdosi, kad varēsi.”

“Paldies, Laimon. Es labāk iztikšu bez aizdevuma un par savām naktsmājām gādāšu pats.”

“Kā gribi. Es tevi aizvedīšu uz labu, lētu viesnīcu.”

“Tas būtu jocīgi, Laimon. Arvīda patiesi nodomātu diez ko.”

“Tu neiesi pie Arvīdas!” kļiedza Aurītēns.

“Tagad jau tu pats trako,” piebilda Kandavs. “Kurā pilsētā mēs atrodamies?”

“Es tevi nositīšu, ja tu Arvīdai piedursi kaut pirkstu!”

“Juridiski ņemot, tas būtu pavisam aplam.”

“Tu neiesi!” kļiedza Aurītēns. “Tu neiesi! Tu neiesi!”

Piepeši strīdus Kandavam izlikās pavisam neldzīgs. Viņš iesmējās.

“Tu esi jocīgs, Laimon, kā suns uz siena kaudzes...”

Aurītēns rāva dvašu ar troksni uz iekšu un noraustījās kā aizrijies.

“Ak tad tādas tās lietiņas! Ak tad jau tik tālu esi nonācis! Paskaties tikai, kāds nav — trakais! Tu jau rēķini labāk par visiem gudrajiem! Pareizi, es biju tikai piemirsis. Tu jau no laika gala luncinājies Arvīdai apkārt. Pa tenisa turnīriem, pa konventu ballēm. Domā, es neredzēju? Domā, es nezināju, kas viņai sūtīja puķes, kuras pienāca bez vēstulēm un parakstiem? Vēl pēc mūsu laulībām! Es biju iecietīgs un cēls. — Lai, es domāju, lai jau zēns pablēņojas, gan pāries. — Bet kas notika? Tu savu duncīti esi glabājis azotī veselus astoņus

apgalvoja, darbības cilvēks. Nepatikšanas ar Mantiņu darboties dziļi tikai pavairoja. Bet viņš, Kandavs, bija sapņotājs. Sapņotājs un pagalam nepiemērots noteiktai, izšķirīgai darbībai.

Viņa norvi bija sabeigti. Arī tur Aurītēns nemaldījās. Kapoc šovakar sāka kliegt un lamāt Borisu Ziedoni, to Kandavs pats vairs neizprata. Tā bija riebīga sajūta, skaidri zināt, ka nepavisam neesi piemērots uzdevumam, ko uzņēmies veikt. Un vēl riebīgāk bija zināt, ka nav neviena cita, kas to varētu paveikt tavā vietā.

Pratodams Kandavs gluži nevilšus bija aizgājis atpakaļ uz dzīvu vietu. Ar tumšiem, aizklātiem logiem lielais nams likās tikpat nizmiedzis kā visa pārējā pilsēta. Bet, vērīgāk lūkojoties, varēja pamanīt ļaudis, kas, atsvaidzinādamies un pusbalsī sarunādamies, pastaigājās pa tumšo ielu nama priekšā, stūra durvis šad tad pavērās, izsviezdamas dzeltenas gaismas kūļus un dažas saraustītas mūzikas taktis. Kandavs stāvēja un domāja. — Gaidīt? Bet — uz ko īsti? Saprotams, agrāk vai vēlāk Boriss Ziedonis dosies mājās. Kādā vientuļā stūrī viņi sastaptos. Bet Kandavam nebija ieroča un tā sastapties nebija nekādas jēgas. Taču arī aiziet viņš nespēja. Turējās, cik mācēdams, ēnā, ar raizēm juzdams, cik neizveicīgs un nožēlojams viņš ir šādās izsekotāja gaitās. Vienīgais viņš prata paciesties, jo šīni mākslā pēdējos sešos gados bija bagātīgi vingrinājies.

Arvienu biežāk pa pāritim, pa pulciņam dzīrotāji sāka doties mājās. Kandavs ievēroja Neldi ejam jautru smējēju barā. Viņš atvilkās aiz koka, un Nelde viņu nepamanīja. — Diez ko viņa nodomātu, ievērojusi Kandavu joprojām slaistāties? Ko gan citu kā — traks cilvēks! —

Tad ar rāvienu izbira krietni liels bariņš un sapulcējās ap smago mašīnu, kas stāvēja šķērsielā, Kandavam pavisam tuvu. — Engstlatieši. Viņi nemitīgi snāja uz kafejnīcas durvīm un atpakaļ, it kā ko nepacietīgi gaidīdami. Tikai pēc laba laiciņa durvis parādījās šoferis, bet, nejudzdamies visai droši uz kājām, nekādi netika lejā pa kāpnēm. Divi gaidītāji, palīdzot gribēdami, satvēra viņu pie elkoņiem, bet, dusmīgi tos

nopurinājis, šoferis apsēdās zemē un nolaidās no pakāpienu uz pakāpienu sēdus, un, sasniedzis ietvi, uzvaroši piecēlās un aizpeldēja uz mašīnas pusi. Engstlatieši priecīgi salipa ap viņu kā bites ap māti, bet, ar bažām vērojot, ka brašais auto vadītājs nekādi nespēj ierausties savā augstajā sēdeklī pie stūres, sāka atskanēt balsis, ka tādā stāvoklī viņam nedrīkst ļaut braukt un ka labāk jāapskatās pēc naktsmājām šepat. To dzirdēdams, šoferis rūgti apvainojās, skaļi zūdījās, draudēja un bārās. Kņada un sajukums cēlās arvienu lielāks, kad barā iegrozījās plecīgs, stūrainis augums.

“Celiet viņu sēdeklī!” Kandavs izdzirdēja Borisa Ziedoņa balsi. “Tā viņam nav pirmā reize. Vecam braucējam pāris glāzītes nekaiš. Aizvizinās jūs droši kā uz baznīcu.”

Kāds skaidroja, ka šoferim esot īndovs — reibumā nomīt gāzes pedāli līdz grīdai, salikt rokas aiz pakauša un dziedāt.

“Nu tad šito virsū, lai noskaidrojas!” sauca Boriss Ziedonis. Kabatas spuldziņu zibēšanā varēja redzēt, ka šoferis satvēra plakanu pudeli un, raugi, ieņēmis labu malku, viņš iekērās rokturos, strauji rāvās un, tikai mazliet līdzbraucēju atbalstīts un stumts, iesviedās augstajā sēdeklī. Tūdaļ mašīna ierūcās, salēcās un sāka līgoties tumsā projām. Labs bariņš nemaz nepatapa iekšā un bārdamies skroja mašīnai pakaj, līdz pa vienam tika aiz rokām un stērbelēm uzrauti uz vaļējās platformas. Uz ielas palika stāvam seši vai septiņi cilvēki un smējās.

“Diez vai labāk nevajadzēja šoferi aizturēt,” kāds no viņiem sacīja. “Laba gala viņš neņems. Vismaz dzert vairāk nevajadzēja dot.” Uz to Borisa Ziedoņa balss atbildēja, ka dzērājam dzērāja laime, un pulciņš devās pāri ielai tik strauji, ka Kandavs nepaguva atkāpties sāņus. Severīns Svins uzgrūdās viņam gandrīz virsū.

“Ā, tas esat jūs? Laiks mājās, laiks gultā. Mēs arī visi ejam mājās. Rīt agri jāceļas. Ar labu nakti!”

Kandavs pamanīja vēl noplīvojam profesora Lodes baltās cirtas, pazībam pāris tumšus, it kā pazīstamus profilus — aktieri, kas šodien bija lasījis, redaktoru, kam Kandavs vakar piedāvāja ziņas par Borisu Ziedoni.

"Klausīties, vai novajadzētu pasaukt viņu līdzī?" Kandavs dzirdēja lovalcājamies kādu balsi. "Nav labi saieties ar traku," čukatoja otra, bet pietiekami skaļi, lai Kandavs sadzirdētu, "Bāka atkal kliegt un ālēties. Kādam velnam mums veselības daļa? Lai parūpējas par invalidu."

Redaktora, garām iedams, pieskārās Kandava elkonim.

"Ziniet, mē pionāciet ambulancē, sakiēt, ka redaktors Rītnieks mētiņa, nobūs nekas jāmaksā. Šeit jums mazliēt..." Viņš losplodu Kandavam sauajā naudaszīmi. "Tas no redakcijas līdzokļom, no atbalstīšanas fonda..."

"Ar labu nakti! Ejiēt un izgulieties labi pamatīgi. Gan jau bus labi," noteica vienīgā sievietē barā, aizšalkdama viņam garām. Iela nu bija atkal tukša. Kandavs pacēla galvu: kāds plats stāvs nostājās viņam priekšā.

Tumšajā sejā pazibēja zobi, balti un zelta — Boriss Ziedonis ņirdza!

"Kad pirmo reizi tevi ieraudzīju, nodomāju — nudien spoks! Bet, skaties, otrā dienā tu atkal man priekšā, un šodien sarīkojumā atkal! Tik bieži spoki neparādās. Biju pārlicināts, ka tu jau sen staigā baltās biksēs paradīzes dārziņā. Kā tas var būt, ka tu neesi vis aiz zvaigznēm, bet mētājiēs apkārt? Es taču tevi skaidri un nepārprotami redzēju beigtu! Nudien, tu tomēr būsi tikai spoks," runāja Boriss Ziedonis, lēnām paceldams roku.

Dusmas un riebums bija Kandavu sastindzinājis, viņš atjēdzās tikai tad, kad sajuta Borisa roku smagi nogulstamies uz sava kamieša. Sarāvies viņš atlēca soli atpakaļ.

"Bet kā tas notika?... Kā tas vispār varēja notikt?" vaicāja Boriss Ziedonis.

Atbildes nesagaidījis, viņš noteica vairāk it kā pie sevis: "Nolaidība. Visur nolaidība! Bet nekas, ja vienreiz kļūdās, tad otru reizi droši vairs ne!"

"Boris!" sauca redaktors Rītnieks no ielas stūra. "Kur tu paliec? Mēs gaidām!"

Borisa Ziedoņa soli steidzīgi aizklaudzēja pa ielu. Bet Kandavs ilgi stāvēja nepakustēdamies.

Pulciņš naigi soļoja tukšajām ielām tieši pa vidu. Viskustīgākais un skaļākais bija Severīns Svins, kas nemitīgi runāja un vairākkārt dzīrās pat uzvilkt dziesmu. Viņš bija liels nerimējs un nekur nejutās tik jauki kā jautrā dzirnieku pulkā — jau labi pēc pusnakts, kad visas lietas un notikumi iegūst zināmu spocīgu, vilinošu rēgainību.

“Kur tas posta dzeguze Kandavs palika?” viņš jautāja.

“Atstājām turpat uz ielas,” atteica redaktors Rītnieks. “Gan jau mājas atradīs. Tik briesmīgi traks viņš nemaz nav.”

“Labāk gan vajadzēja paņemt līdzī,” prātoja profesors Lode. “Dzirdēju, esot legionārs.”

“Patiesībā tā nav nekāda nelaime, ja cilvēks ir drusku ķerts,” runāja Severīns Svins. “Katrs, kas spēj kaut ko vairāk nekā citi, ir mazliet ķerts. Kurš prātīgs cilvēks savu reizi netrako? Es dažkārt ņemos tā, ka pašam bailes tiek. Katrai dzīvai dvašai laiku pa laikam jāizlādējas, tikai to gan es ievēroju — netrakot ļaudīs. Tas jādara mājās. Tā sakot, aiz slēgtām durvīm. Visā ērtībā. Visur vajaga savas tehnikas un pie trakošanas it sevišķi. Traukus tikai tad drikst sviest pret sienu, kad tie no skārda! Kandavs vēl ir tikai iesācējs un diletants. Ka viņš tā ieēdies uz Borisu Ziedoni, tas jau nu labi nav. Bet katram naidam ir savs zemapziņīgs iemesls. Varbūt viņam nepatīk, ka Ziedonis runā bez garumzīmēm? Man arī tas nepatīk. Vēl nemaz nav izloms, kas man patīk mazāk, — ķerts cilvēks vai tāds, kas runā bez garumzīmēm. Katrā ziņā rakstnieks no ķerta iemantos daudz vairāk nekā no normāla. Normāls nozīmē tikpat daudz kā — garlaicīgs.

Žēl gan, ka mēs Kandavu pametām. Ar trakajiem vienmēr tā — tu sākumā vienmēr tā kā notrūksties, kā norausties. Patiesībā viņi ir tie vislādzigākie zēni. Saprotams, ir arī bīstami trakie, kas smagi apdraud sabiedrību. Piemēram, tie ārpūtīgie, kas nolēmuši, ka “Lido” jāslēdz jau divos. Kur lai ļaudis pēc tam paliek? Tā ir tieši Dieva laime, ka mums pa-

gadījies tāds "bunkurs", kur noliest. Visnožēlojamākā lieta pasaulē ir — dziru boigas. Bet iedomājieties tagad — tās jaukā, burvīgās stundas, kas mums vēl stāv priekšā! Skaistā nīkšana kopā ar ļaudīm, kurus varbūt nekad vairs nesastapsim! Luk, profesors Lode, visas iespējamās un neiespējamās izgudribas avots, dodas emigrācijā jau pēc pāris dienām, kā pirmais no mums. Ko mēs, bāriņi, iesāksim bez viņa? Kas mums izskaidros pasaules būtību? Profesor," sauca Severīns Svins pār plecu, "dariat to šonakt vēl reizi! Zināt, nav jaukākas lietas kā noklausīties profesoru izskaidrojam pasaulē būtību. Tanī brīdī, kad viņš to dara, es varu zvērēt, ka man viss kļūst skaidrs līdz pašiem bezdibeņu bezdibeņiem. Viņš prot stāstīt tā, it kā izskaidrotu smieklīgi vienkāršu, pašu par sevi saprotamu lietu. Tā ir nesamaksājama, svētlaimīga sajūta — apzināties, ka esi izpratis pasauli un viņas nodomus. Tas ilgs tikai vienu īsu mirkli, jo kas gan ies ilgāk kavēties pie tik vienkāršas lietas kā pasaule? Mēs labāk saucam "sveiks" un uzdzeram uz to joku! Saprotams, otrā dienā, kad es mēģinu atcerēties profesora izskaidrojumu, es nesaprotu atkal nenieka un man šķiet, viņš pats arī vairs ne. Bet tā ir parasta lieta — ko vienreiz esi sapratis, to otru reizi vairs nedomā aptvert. Citādi pasaule patiesi būtu pārāk vienkārša un pārāk garlaicīga. Vai jums tas tā neliekas? Vai jūs vienmēr varat saprast reiz saprasto?" Severīns Svins griezās pie tuvākā līdzgājēja, kas izrādījās aktieris Silgalis. Tas iesmējās un sāka stāstīt:

"Sešpadsmit vai septiņpadsmit gadu vecumā es biju liels grāmatnieks un aizgūtnēm lasīju visgrūtākās filozofiskās grāmatas, kādām es tagad eju ar lielu likumu apkārt. Pie tam es ne vien lasīju, bet arī sapratu! Goda vārds! Es sapratu ne vien atsevišķus sacerējumus un atsevišķu filozofu sistēmas, bet man likās, ka es sāku, tāpat kā jūs, izprast visu pasaules uzbūvi. Tiesa, pilnīga skaidra tā man nebija, bet es noteikti jutu, ka, mazliet vien vēl papētot un piepūloties, es to viegli izpratišu līdz galam. Es nojautu, ka pasaules iekārta ir brīnišķīgi harmoniska, skaidra un daiļa, un priecājos, kas tas būs par lielisku gandarijumu, kas par baudu to izprast! Īsti

vairs noatceros, kāpēc es nepaveicu šo pēdējo, niecīgo piopūli, — vai gadījās kāda meitene, kas aizņēma visu manu laiku, vai arī es sāku strādāt maizes darbu, kas, kā zināms, ir viskaitīgākā lieta prāta attīstībai, bet es nokavēju šo zelta mirkli — izprast pasauli. Kad vēlāk, pēc gadiem, es taisni ar izmisuma spēkiem pūlējos atjaunot savas atziņas, nekas vairs neizdevās. Jo vairāk es pētīju sējumus, jo mīklaināki un pat vienkārši aplami tie man šķita, jo ilgāk es dzīvoju un vairāk pieredzēju, jo dīvaināks, bezjēdzīgāks un neglītāks viss man izlikās. Un tagad man pasaule rādās kā milzīga sajaukta lūžņu kaudze, kurā nav vairs nevienas veselas, saprātīgi lietojamas lietas. Viss ir čupā — ieskaitot visas diženās idejas par morāli, taisnību, brīvību, sirdsapziņu, par dabiskām un nedabiskām tiesībām un visu pārējo. Es jutos kā berlīnietis pēc uzlidojuma savas sabumbotās un sabrukušās mājas priekšā. Viss, uz ko viņš vēl cerē, ir atrakt pelnos un gruvekļos kādu pa daļai lietojamu mantu — varbūt kādu gluži nesadegušu skrandu, ar ko apsegties, kādu vēl saslienamu krēslu, uz kā apsēsties, kādas grāmatas apsvilinātās lapas, ko palasīties un uzjautrināties, cik dīvaini un ģeķīgi pārtrūkst teikumi un vārdi.”

“Jūs esat visai cildens gars, ja jūtaties tikai kā lūžņu kaudzes priekšā,” piebilda profesors Lode, kas bija dzirdējis pēdējos teikumus. “Es jutos kā nogāzies ar visu namu no sestā stāva un šajos lūžņos pilnīgi apracies. Es spirinos tur jau veselus piecus gadus un netieku laukā.”

Viņi jau bija sasnieguši blokus un tagad kāpa augšā pa kādām kāpnēm.

“Dievs vien zina, vai būs kāds labums izspirināties laukā no mūsu lūžņu kaudzes?” prātoja Severīns Svins. “Lai lūžņi, bet tomēr pajumte. Pie tam lūžņos nav jāievēro ne tuvu tā kārtība, kā mītot veselā namā. Ja nu vēl izrādās, ka viņa pagrabs nav pilnīgi sašķīdis, tad var ierīkoties pavisam patikami. Kas attiecas uz mani, tad katru dienu, ko pavadu Vācijā, es iegrāmatoju sev par labu un nemaz nesteidzos kaut kur uz nezināmu vietu projām. Es neticu, ka mēs citur kur vairs tā dzīvosim savai patikai un patapai kā šeit — lūžņu aizvējā.”

"Jūs mani mazlīt pārpratāt," iebilda Silgalis, "es tik daudz nedomāju materiālās mantības lūžņus, bet vairāk garīgās lietās, principus, normas un likumus."

"Kāda tur starpība?" smējās Severīns Svins. "Arī idejiskos lūžņos dzīvot ir ērtāk un vieglāk. Jūs ļaujaties savām sajūtām un plotlek. Iedomājieties, ja jums mūžīgi vajadzētu analizēt un prāt, kas labs, kas ļauns, ko drīkst, ko ne, un saskaņot savu dzīvi ar visādām normām un likumiem. Lūžņu pasaulē viss ir labs, ja vien cilvēks paliek dzīvs. — Eksistenciālisms!"

Pa šauru gaiteni tā bars sasprūda mazā istabiņā ar slīpu jumtu. Daudzinātais "bunkurs" nebija nekas cits kā Auritēna mazā augšstāva paspārne.

"Kur tad pats Auritēns?" kāds ievaicājās, bet viņam neviens neatbildēja. Atnācēji likās paraduši iztikt arī bez saimnieka. Visi cieši cits pie cita sasēdās uz gultas, uz svaigi darinātās ceļojumu lādes ar briesmīgi lieliem atslēgu dzelžiem un šādiem tādiem pussalauztiem ķebļiem. Parādījās pudele laba franču konjaka.

"Saša, padod man cigaretes," sacīja Boriss Ziedonis aktierim.

Profesors Lode salēcās kā dzelts.

"Eksistenciālisms lūžņu kaudzē!" viņš sauca, "Saša! Kā jūs varat dabūt šos krievu vārdus pār lūpām? Saša! Koļa! Fedja! Tie pielipa vienam otram no mums pirmā pasaules kara un Krievijas bēgļu laikā, bet es neizprotu, kā šī dīvainā krievmīlība izdzīvojusi cauri divām pašu valsts paudzēm līdz pat mūsu dienām?!"

"Nepiktojieties, profesors," smaidīja Boriss Ziedonis, meklēdams, kur novietot savu dārgo, gaiši brūno platmali, "tas ir tikai tāds paradums bez dziļākas nozīmes. Bez tam aplami vienādot krievus ar viņu valdniekiem, krievu tauta ir krietna, sirsnīga un apdāvināta. Nevienam nevar nekas būt pret krievu tautu."

"Man ir!" teica profesors. "Esmu redzējis krievu tautu, esmu to labi apskatījis, sevišķi, kad tā soļoja pa Rīgas ielām. Man liekas, viens otrs no jums būs to redzējis, viens otrs no

jums atcerēsies šo iezīmīgo dienu un reizi, kad krievu tautu parādījās mūsu ielās vispilnīgāk. Tas bija dienu pēc lielajām jūnija deportācijām četrdesmitajā gadā. Kā zināt, daži virsnieki pretojās un nošāva vairākus čekistus, to starpā kādu lielāku varasvīru. Par godu šim nelietim, kas bija saņēmis savu nelieša algu, krievi sarīkoja pretīgas un apkaunojošas bēres. Kas tās redzējis, nemūžam neaizmirsīs. — Bija karsta, sutīga diena, gaiss vēl iepriekšējo nakšu šausmu pilns, ielās tikai rets, steidzīgs, apjucis gājējs. Atceros, es devos pa Valdemāra ielu uz pilsētas pusi. Piepeši dzirdu, tālumā gurdy urkšķ orķestris, lēni tuvojas kāds gājiens, ritmā grīļodamies pa sakarsēto ielas aizu kā tumšs, sarkanspurains tārps. Pašā priekšā divi nosvīduši vīri zilajos čekas tērpos nesa milzīgu tukla, bābai līdzīga krievu ģimja foto palielinājumu. Soli pa solim viņi grīļojās man garām, smagais zeltītais rāmis, siksniņas iekārts, šūpojās pie katra soļa, plandīdams sarkanās papīra rozes, ar kurām bija apvīts. Aiz logāta gāja kāds ducis vīru, nesdami sarkanus samta spilvenus un uz tiem — nezinu, vai apzināti kariķēdami “kapitālistu” bēres vai no tiesas ākstīdamies pakaļ — nesa dažādas skārda nozīmes vai, kā tauta mēdz sacīt, — “bļendakus” — politisko sporta organizāciju — “mopra”, “ossoaviahima” un citu līdzīgu iestādījumu, kuros nošautais bija bijis biedrs vai vadītājs. Tad sekoja astoņu melntiklotu bērū zirgu vilkts katafalks ar spilgti sarkanu zārku uz tā. Abās pusēs soļoja goda sardze, pa astoņi čekisti. Vēl tagad redzu viņu platkaulainos, biezlūpainos, trulos viepļus. Zārkam sekoja vainagu nesēji. Laikam krievi bija rekvizējuši visas puķes, cik vien to Rīgā bija vairs atlicis. Svelmē apvītušie vainagi izplatīja pliekānu kapsētas dvingu. Tad sekoja duči un duči sarkano karogu nesēji un tālāk, pa astoņi rindā — čekisti. Milzīga parāde, sapulcināta no tālās Iekšējās, lai nodrošinātu Rīgas deportācijas. Tas bija rets gadījums — redzēt kopā šos krievu oficiāli dēvētos “labākos ļaudis” un “pirmrindniekus”, šo izlasīto profesionālo valsts atalgoto slepkavu armiju, jūsu sirsnīgos, krietnos krievus. Viņu bija vairāki pulki, varbūt pat vesela divīzija. Baiga nesamērīgu, greizu, sašķobītu, pārvērstu seju, kroplu augumu

parāde. Neviens kriminālabums nespētu sniegt bagātāku cilvēciskās deģenerācijas skati. Tur soļoja neglābjami ūdensgalvas, trulām, duļķainām zivs acīm, nenosakāma vecuma sačervelējušies kretīni, kraupaini smailpurni, atšauti, kā nozāgēti smakri, izbīdītas, zilas, atkārušās apakšlūpas. Tur bija mongoļi apaļām, plācenīgām sejām, pavisam neizveidotiem, it kā tikko iespaidītiem vaibstiem, bakurētām sacaurumoti kā siera rituļi. Tur bija melnīgsnēji, uz kūkušies vīri, viscaur noauguši biezām, melnām spalvām, divi pirksti plātām, ieliektām pierēm, milzīgiem šķautņainiem gāmuriem. Tur soļoja viepli ar dzelteniem zirga zobiem, pār kuriem lūpas nemaz nevarēja savilkt cieti. Asinis sastinga, redzot šo izkēmoto cilvēces padibeņu gājienu nebeidzami soļojam rindu pēc rindas, nodaļu pēc nodaļas, citu par citu baigāku. Māte Krievija bija atvērusi savu klēpi, savas kloākas, visus Gomeļas, Mogiļovas un Serpuhovas piepelējušos pasekšņus un mēslienes, ietērpusi uniformās savus tagad jau pieaugušo bērnu klaidoņu leģionus. Ne gluži par velti, saskardamies ar krieviem, vāci izgudroja "zemcilvēka" vārdu. Šim baram tas piederējās! Briesmīgi bija redzēt šos smūdzus soļojam pa mūsu Rīgas ielām, atsūtītus kaut, mocīt un aizvest neaizsargātus mierīgus ļaudis. Es stāvēju ielas malā kā zemē iegrimis un nevarēju palpot. Gaiss likās smirdošs, biezs un saindēts. Tās nebija tikai iedomas. Mācīto benžu bars svīda savās līdz kaklam aizpogātajās tužurkās, un mazgāšanās nekad nav bijusi aziātu tīkums.

Un tad plūda nabaga sadzītie un apsargātie ļaudis — sērot par savu radu un draugu slepkavām. Rūpnīca pēc rūpnīcas aiz sarkaniem karogiem. Neviens nebija sēru vai svētdienas drānās. Rēgaini raibs bars. Visiem sejas drūmas kā nakts. Lūpas sakniebtas, acis nodurtas. Bezgalīgas rindas, bez drūzmai parastās čalas. Līdzko pārstāja dārdēt orķestris, nāves klusumā dzirdēja tikai ritmisku lēnu, smagu soļu rakstu pret kaltajiem akmeņiem. Esmu piedzīvojis daudz lielāku un tiešu briesmu brīžus, bet nekad es neesmu izjutis tik stindziņoņas šausmas, tik nospiedoši neizciešamu drūmi kā toreiz, redzot šīs cilvēces saslaukas, šos Koļas, Sašas, Mitjas, Borjas

apsmejam visu, kas cilvēcis un cildens. Un tāpēc — ne-
plominiet man krievus.”

Kaut gan profesors Lode runāja pavisam klusām, viņa vārdi šāvās ar nešpetnu sparū kā nokaitēti un pietveicēja mazū telpū ar baigu apokaliptisku jutoņu, tā ka elpot likās smagi un sāpīgi. Kā vienmēr, kad bēgli savā tragiskajā nevarībā pieminēja dzimteni.

Boriss Ziedonis iebāza starp izblūtajām lūpām cigareti, kas, it kā pielipusi, nokarājās gaudrīz svērtēniski, sagāzās sānis, izstiepa kāju gaudrīz līdz istabas vidū, lai izmakšķerētu no bikšu kabatas šķiltavas, un losmēķēja.

“Profesor, jūs minējāt, ka tie bija izlasīti neliēši. Tātad ne tas, ko saucam par “tautu”. No katras nācijas var nofiltrēt atkritumus.”

“Vai jums neliēkas, ka no krieviem var nofiltrēt vairāk duļķes? Padomājiet vien, šī tauta dod miljoniem paklausīgu, līdz zvēriskumam nejūtīgu vergu nomētū sargu, miljoniem vagaru okupētajās un satelītu zemēs, miljonus čekistu pašū krievu savaldīšanai un nepārskatāmus loģionus sīko nodevēju un ziņotāju. Kura cita valsts spētu vēl bez tam savākt tik slavenus laupītāju un izvarotāju korpusus kā tie, kas kara beigās gāzās pār Austrumeiropu?”

“Bet atcerieties okupācijas sākumā gludi apcīrpto, kautrīgo krievu karavīru barus, kas tekāja apkārt, raudzīdamies iztrūcinātām acīm, rāvās un vairījās no katra, kas gribēja tiem tuvoties vai parunāt?” iebilda Boriss Ziedonis. “Vai domājat, ka arī tie bija laupītāji?”

“Saprotams,” bez jautrības iesmējās kāds neliēls, bet ļoti biezs vīrs. Ar spēcīgo kaklu, kas pārgāja gludā olveida pakausī, un sānis izslietajiem elkoņiem viņš tik ļoti atgādināja cikstoni, ka bez pūlēm bija sazīmējams par vecās, stiprās paaudzes igauni. Igaņu lielā Geslingēnos nomētnē jau nebija tālu. Zīmīgi, ka vairāk biedrojās vecās paaudzes baltieši, kas pazina cits citu no senajiem, labajiem Tērbatas laikiem, kamēr brīvvalstīs augušos ļaudis tikai rets gadījums saveda kopā. Dakteris Meikups runāja lēni, reizēm piešķiebdams muti sāpīgā, nirdzīgā grimasē, kas it kā sacīja — gribat, ti-

ciet, negribat, neticiet, bet man šīs lietas ir jau sen pārāk skaidras.

“Tā ir tā dēvētā plašā krievu dvēsele. Jūs taču būsit dzirdējis to pieminam un cildinām? Sevišķi Dostojevskis to pareizi izskaidro un apraksta. Dvēseles ir kā maisi, plati un šauri. Krieva maiss ir ļoti plats, varbūt visplatākais, tur saiet iekšā visnesaderīgākās lietas. Ja krievs jūs apkampj un skūpstā, nedomājiet, ka viņa maisā vieta vairs tikai mīlestībai. Tur ērti novietojas arī nazis, ar ko jums pārgriezt rikli. Ja krieviņš ir apjucis un sirsnīgi nokaunējies, tad jau nākamajā brīdī viņš izvilks no savas plašās dvēseles drosmi jūs aplaupīt. Viņa maisā vēl nav nekādu nodalījumu, viss tur sasviests juku jukām. Šādas dvēseles reizēm dēvē arī par primitīvām...”

Boriss Ziedonis tomēr nebija tik lēti pārliecināms.

“Vai tautai ar primitīvu dvēseli būtu tik ievērojama vēsture, tik slaveni valdnieki kā, teiksim, Pēteris Lielais, kas izcirta logu uz Eiropu?”

“Pēteris Lielais?!” smējās profesors Lode. “Patiesi, kādam no mūsu doktorantiem derētu veltīt savu disertācijas darbu izpētišanai, pa kādiem noslēpumainiem kanāliem līdz pat mūsu brīvvalsts paaudzēm uzsūkušās senās krievu skolu leģendas par diženajiem cāriem un spožo vēsturi. Tomēr, tomēr mēs visu laiku esam dzīvojuši Austrumeiropā! Rietumnieku acīs šie Pēteri Lielie vienmēr izskatījušies daudz mazāki, vismaz no kultūras viedokļa. Bumbotajā Berlīnē es mitinājos pie kāda vācu kolēģa, vēsturnieka. Runājot par krieviem, viņš allaž citēja Baireitas markgrāfienes Vilhelmines memuārus. Par Pētera Lielā viesošanas Berlīnē tur bija teikts: “Beidzot pēc divām dienām šis barbariskais galms aizceļoja. Ķēniņiene tūdaļ steidzās uz Monbižū pili, kur izskatījās kā pēc Jeruzālemes izpostīšanas. Nekad es neesmu redzējusi nekā tamlīdzīga. Viss bija tādā veidā samaitāts, ka ķēniņienei nācās pili uzcelt tikpat kā no jauna.” — Es ticu, ka Pēteris bija kaislīgu dziņu un darboties kāres pielādēts, bet — pavisam primitīva dvēsele!”

“Paskrāpē krievu, atradīsi mongoli,” piebilda Meikups.

“Par soniom laikiem grūti strīdēties,” tiepās Boriss Zio-
donis, “arī Vakareiropas galmi, ar ziepju un kanalizācijas
trūkumu, šodien mums liktos diezgan barbariski. Ņemsim
neseno pagātņi, ko vēl viens otrs no vecākās paaudzes pie-
redzējis paša acīm. Cara Nikolaja II franciski iekrāsotā aris-
tokrātija un galms izskatījās jau pavisam savādāk.”

“Es neesmu bijis cara galmā, nepazīstu arī slavenāko
galminieku — daudzapdziedāto Rasputinu,” sacīja Meikups,
“bet savā laikā man bija izdevība bieži novērot kādu liel-
kņazu. — Pirmā pasaules kara laikā kā jaunkareivis pūtu ragu
kara orķestrī Pēterpili. Mēs izvadījām ešelonus uz fronti, sa-
gaidījām ievainoto un rekrūšu vilcienus. Mēs spēlējām tikai
“Bože, carja hraņi” — himnu. Visi, saprotams, tad nocēla ce-
pures, ieņēma pamatstāju un salutēja. Nereti, it īpaši sagaidot
ievainotos, staciju apmeklēja arī lielkņazs. Stalts, ļoti kopts
kungs, iesirmām ūsām un izslavētu ērgļa skatienu. Reiz, kad,
izvadīdami apārstētus invalīdus atpūtā uz Krimu, mēs atkal
cītīgi pūtām, stacijā iebrauca jauniesaukto vilciens ar Karēli-
jas un Lapzemes jaunekļiem. Vēl šodien skaidri atceros šos
lēnprātīgos dabas bērņus, kas savās augstajās, smailajās
briežādas cepurēs stāvēja pie vagonu logiem un platām,
acīm, pamuļķīgi smaidīdami, skatījās viņiem tik svešajā un
dīvainajā pasaulē. Viņi vēl nekad nebija dzirdējuši “Ma-
tuškas” himnu un, saprotams, nezināja, ka, to klausoties,
jāņoņem cepures.

Lielkņazs stāvēja uz perona, mirdzošu adjutantu ielenkts,
atspiedies uz smaga melnkoka spieķa, kura galā mirdzēja asa
metāla smaile. Man tas nezin kāpēc tūlīt atgādināja Jāņa
Bargā zizli, ar ko viņš mēdzis durt kājās saviem galminie-
kiem. Gluži jaunā, skaisti pieguļošā uniformā ar iežņaugtu
vidukli lielkņazs tiešām izskatījās ļoti smalks, īsts augst-
dzimis Lielbritānijas lords pulkvedis vai aristokrātisks franču
mon général, kādus redzam salona lugās. Arī dažas galma
dāmas bija klāt, daiļos, gaisīgos tērpos. Rožu lapas no
pasniegtajiem pušķiem vīta, nobirušas pie augstdzimušajām
kājām. Tā bija skaista, dzejiska grupa, šie dižciltīgie pava-
dītāji, kaut kas no Ļermontova vai Puškina spožās Pēterbur-

gas romantikas. Mēs pulam no sirds. Himna ligojās caur staciju. Svinga, aizgrābjošs brīdis. Daudzi invalīdi nekau-
nēdamies raudāja, dāmas spieda baltmežģiņu mutautiņus pie
acīm. Ar atturīgu, ologanti strupu kustību lielkņazs māja ar-
dievas. Noslaukot liolu, dzidru asaru, viņa skatiens nevilšus
paslidoja sāpus. Viņš ieraudzīja lapus.

Acumirkli smalkā, kulturālā angļu pulkveža maska no-
zuda no lielkņaza sejas. Galva ierāvās plecos, apakšlūpa pa-
sitās uz priekšu.

"Kas tie tādi par suņa bērniem?" viņš jautāja adjutantiem,
plomotinādams parasto krievu trīsstāvu lāstu.

"Tie ir lapi, jūsu augstdzimtība!" atbildēja adjutanti.

"Kāpēc viņiem cepures galvā, kad spēlē himnu?"

Adjutanti neziņā noplātīja rokas.

Vilciens ar lapiem bija lēnām pieslīdējis pie perona.
Lielkņazs pēkšņi atvēzējās un cirta ar savu dzelzsgalaino
spieķi logā iesprūdušajiem jaunekļiem pa sejām. Pašķīda asi-
nis, atskanēja kliegzieni. Lielkņazs cirta vēl un vēl, pie otrā,
trešā, ceturta loga, no kuriem cits pie cita iesprūdušie jau-
nekļi nespēja tik ātri atrauties. Varbūt ducim viņš sakropļoja
sejas un izsita acis. Tas bija labākais no krievu aristokrātijas.
Cara brālēns. Audzis pieminētajā franču ietekmē un franciski
runāja labāk nekā krieviski."

Brīdi visi klusēja. Boriss Ziedonis nobirdināja cigaretei
pelnus un sacīja:

"Pēteris Lielais un visa krievu aristokrātija likvidēta.
Gribu zināt, kā jūs tiksit galā ar tādu vīru kā Aleksandrs Ser-
gejevičs Puškins. Vai arī viņam jūs atradīsiet ko pārnest?"

"Puškins, labākais no labākajiem," nopūtās Severīns
Svins, "kādā daudz pieminētā dzejā apgalvo, ka, slavinādams
brīvību, uzcēlis sev nezūdamu pieminekli un viņu godam
pieminēšot pat somi un citas mazās tautas. Veltīga pašcildi-
nāšanās! Puškins nezināja, kas ir brīvība. Pāri katram mēram
viņš slavināja rupjo despotu Pēteri Lielo, vergu nometņu
pirmo šefu, sava dēla slepkavu. Puškins saprata tikai krievu
brīvību. Kaukāza tautu iekarošana un iznīcināšana viņam
likās gluži dabiska, bet Ukrainas brīvības cīnītāju Mazepu

vinā attēlo kā ļaundari. Gluži tāpat vecā, emigrējusi krievu aristokrātija, runādama par atjaunoto Krieviju, domā tikai "avoto, nedalāmo matušku".

Boriss Ziedonis domīgi braucija smakru.

"Es nezināju, ka mēs esam tik lieli šovīnisti."

"Jūs gribat būt taisnīgāks par taisnu un diplomātiskāks par diplomātu," runāja profesors Lode. "Bet tikpat aplami ir apriodelēt par tautu vienvērtību kā par cilvēku vienlīdzību. — Ir labsirdīgi ļaudis un ir dauzoņas. Ir lēnprātīgas un tautas un ir brutālas. Saprotams, katrā cilvēka un katrā tautā ir labi dīgļi, bet tos vajaga saudzēt, kopt un audzināt. Cilvēks ļaundzina desmitiem gadu, tautas — simtiem, pat tūkstošiem. Krieviem nekad nav laimējies ar audzinātājiem. Viņu valdnieki allaž bijuši aziātiska despotisma pilni. Tā ir krievu tautas traģēdija. Man dažkārt jautājuši, kas īsti esot — aziātisms? Varas pielūgšana un varas īstenošana varas dēļ. Greizsirdīgā kaislība sagraut, iznīcināt, pazemot, likt papēdi uz kakla tam, kas labāks par tevi. Tā mūžīgi dedzinājusi stepju klaidoņus, reizēm uzliesmodama milzīgajos ordu uzpaisījumos kulturālajai pasaulei. Boļševismam ar marksismu ir tikpat daudz sakaru kā slepkavam ar sētas mietu. Ja viņam nepagadītos pie rokas šis marksisma satrunējušais sitamais, tas lietotu cirvi, nazi vai vienkārši paceltu akmeni no ceļa. Jebkuras Eiropas valsts komunisti, lai cik stulbi un aprobežoti savā "ideālismā", tiecas uz sava voida saprašanos, dzīves uzlabošanu, ļaužu saudzēšanu, kamēr krievi prot tikai sagraut un nokaut. Pusmongolisko lielkrievu masa guļ kā uz asmens starp Āziju un Eiropu. Kamēr Krieviju kaut cik pārvaldīja Eiropas ietekme, tā pārvilkās ar plānu, bet spodru kultūras plēvi, kas tiecās kļūt arvienu biezāka. Bet, kad no Baškīrijas un Tifliskas pasekšņiem iznira Krievzemes tagadējie, aziātiskie valdnieki, plānā inteliģences un izglītotās aristokrātijas miziņa tika žigli nolobīta. Tagad plikais krievu putrasābols, hermētiski noslēgtās valsts katlā trīsdesmit gadus vārīts un sautēts viskodīgāko un absurdāko melu mērcē, beidzot iemarinēts tik dziļā nezināšanas tumsā, kādu mūsu gadsimtā pavisam grūti iedomāties. Trīsdesmit gadus krievi

ir rīdīti, kūdīti, demoralizēti un izrupjināti visiem iespējamām un neiespējamām masu propagandas līdzekļiem; trulā jaunā paaudzē plodzīta uzpūtības, varaskāres, naida pret visu pasauli, gluži tāpat kā dienās viņu brālēni Čingishana kāvēju ordās. Krievu tauta ir samaitāta dziļāk un smagāk nekā jebkad, tā ir tālāka Eiropai nekā Ivana Bargā laikos. Kas ir poļitruka, mitlprunātājs, kas histēriski izbrēc bezjēdzīgās staļinisma tēzes un partijas lozungus, absurdos un melīgos ulovājumus "vecajai pasaulei"? Tas ir stepju šamanis, kas, ķorkdamis aklos burvju saukļus, griežas kā vilciņš riņķī, līdz putas sāk šķīst pa muti. Šim satumsušajām dvēselēm jūs vairs nevarat piekļūt ar vārdiem, pārliecināšanu, pierādījumiem. — Saprotams, es domāju, ticu, ka pienāks arī krieviem labāki laiki, kad humāni un apgaismoti valdnieki sāks attīrīšanas un audzināšanas darbu no pašiem pamatiem. Pēc tūkstoš gadiem mēs krievus varbūt nemaz nepazīsim. Krievzemē nebūs vairs ne vergu, ne čekas, ne Sibīrijas, pār zemi nekārsies vairs biezais nekātro vārdu mākonis, tur nebūs neviena dauzoņas un huligāna, krievi tuvosies ārzemniekiem bez aizdomām, nezags vairs pulksteņus un varbūt atzīs pat to, ka atombumbas izgudrotājs krievs Svinkins vai Karapuzovs tomēr izmantojis arī dažus mazāk svarīgus Rietumu padomus."

"Jūs nīrgājaties, profesors," sacīja Boriss Ziedonis. "Viens tomēr ir skaidrs, krievu tauta ir bezgala cietusi."

"Vēl vairāk tā ir likusi ciest saviem mazajiem kaimiņiem," atcirta profesors.

"No šīs ciešanu elles," turpināja Ziedonis, izlikdamies nedzirdam profesora piezīmi, "kā to liecina tik daudzi pravieši, tomēr var piedzimt jauna pasaule, jaunas, pestītājas atziņas."

"Mūsu laikmetu," smaidīja profesors, "kas jau nodēvēts gan par dinamītu, gan atomu, gan papīru laikmetu, var teicami saukt arī par praviešu laikmetu. Kas gan viss tagad nav saprāvietots un saparegots! Katrs, kas nav bijis slinks, ir praviojis to, ko slepenībā vēlējies. Ko lai citu vēlētos krievu rakstnieki un pravieši, ja ne savējo panākumus? Ziņkārīgajai

Vakareiropai allaž piemītusi jocīga indevo meklēt "patiosību" ārpus sovīs pašas. Angļi labprāt noņemās ap Indijas burvjiem, vāci jūsmoja par dzeltenajām briesmām, franči par krievu mužiku. — Sava veida noreagēšanās uz leju. Lielākā daļa no daudzu gudru eiropiešu sajūsmas par krievu "eksperimentu" sakņojas šinī īpatajā mīlestībā uz visu eksotisko. Cilvēka sirds alkst brīnumu. Diemžēl cerēt, ka no nenomazgātu, izbadējušos skrandaiņu un analfabētu bara piedzims pasauli pestoša ideja, ir tas pats, kas, meklējot, sacīsim, sintētiskās gumijas formulu, sasviest podā savu pusdienu atliekas un saskalot ar kādu skābi cerībā, ka nāks palīgā gadījums un radīsies gumija."

"Reizēm rodas!" pasmīnēja Boriss Ziedonis.

"Nerodas! Vairs nerodas, mans dārgais praviešu laikmeta cilvēk! Mūka Bertolda laiki, kad biszāles darināja tikai no salpetra, sēra un ogles, ir garām. Mūsu dienu brīnumi vairs neīstenojas paši no sevis. Tie ir jāatrisina, kā arvienu grūtākas un sarežģītākas augstākās matemātikas problēmas. Tāpēc atrisinājums nevar nākt no tumšajiem, neizglītotajiem Austrumiem. Daudzus gadsimtus par to šaubījāties, beidzot tomēr kļuvis skaidrs: *Ex Oriente tenebra!* No Austrumiem nāk tikai tumsa!"

"Var nākt arī atrisinājums," negaidīti skaļi iesaucās Boriss Ziedonis, pietrūcies kājās. "Sintētisko gumiju no samazgām var ražot pavisam vienkārši. Noliek samazgas jums priekšā un pieliek pistoli pie pakauša. Un jūs, profesors, teiksiet, apliecināsiet un, ar gavilējošu prieku pie krūtīm sīzdams, apzvērēsiet, ka samazgas ir vislabākās kvalitātes sintētiskā gumija."

"Var būt, ka es to apzvērētu, bet samazgas būs tomēr tikai samazgas."

Boriss Ziedonis smaidīdams purināja galvu.

"Pasaule ir tāda, kā mēs to uztveram. Lietas ir tādas, kā mēs tās nosaucam."

"Vai domājat, ka šī ir tā jaunā atziņa, kas dzimusi Austrumu dūņās?"

"Ļoti iespējams."

“Un jūs domājat, ka ar to varēs glābt pasauli?”

“Pasaule nekad nav bijusi jāglābj, profesor, tikai jāpārvalda.”

20

Iestājās klusums. Profesora Lodes kustīgās lūpas sašķiebās nīgrā vaibstā, izveidodamas caurulīti, stobru, pa kuru iešaut Borisam Ziedonim sejā nicīgu un spīvu atbildi, kad dziļi apakšā, kāpņu telpā nakts klusumā atskanēja aši, švikstoši soļi. Kāds steidzīgi skrēja augšup vingrinātā, ieradušu soļu ritmā. Profesora skarba vaibsts atslāba. Varbūt, pazīdams pats savu nesavaldīgo, aizrautīgo dabu, viņš nopriecājās par iespēju pārtraukt strīdu, pirms tas izvērtās ķildā.

“Nez vai nenāk pats saimnieks,” viņš sacīja. “Cik pulksteņi?”

“Vēl pavisam agrs. Nupat taču atnācām! Ielejiet! Iedzer-sim!” iesaucās Severīns Svins lielās bažās, ka tikai nīcēji nesāk raudzīties pulksteņos un savā neprātā domāt par šķiršanos. Ašie soļi noskaldījās caur gaiteni, durvis atsprāga un tumšajā atvarā parādījās Aurītēns, aizelsies un izspūris. Viesi saspiedās ciešāk, un viņš smagi iezvēlās gultiņā, kas novaidējās, saļodzījās, bē, par laimi, šoreiz vēl nesabruka.

“Riebīga diena, murgaina diena,” viņš murmināja, saglauzdams matus, “vai, pareizāk sakot, — nakts. Tas ir labi, draugi, ka jūs esat šeit. Tas ir jauki — atrasties cilvēkos šādā smagā brīdī.”

“Vai ne, saimniek?” liksmi atsaucās Severīns Svins, kas allaž priecājās, ja dzirotāju bars pieauga. “Kas ir cilvēks bez sabiedrības? Meža zvērs, kustonis!” Viņš steidzīgi ielēja konjaku un pasniedza Aurītēnam, kas izmeta glāzi uz vietas tukšu.

“Tas derēja — noskalot nelabumu.”

"Kas par nelaimi? Tik ražena diena un tik skaista nakts!" tebildā Severīns Svins.

"Tikai ne man!" nopūtās Aurītēns un apraka seju rokās. Ilgāku laiku uz visiem jautājumiem viņš atbildēja tikai ar galvis purināšanu un strupiem: "Jel nevaicā! Lai nu paliek!" — un tikai, kad taujātāji jau sāka pagurt un runāt par citu, viņš pucēla rokas.

"Trakums ar to trako! Es nesaprotu, ko lai iesāku."

"Vai viņš atkal ālējās, nabaga puika?" vaicāja profesors Lode.

"Trakoja? Tas nebūtu nekas, ja viņš tikai trakotu. Tad katrs zinātu, ar ko darišana, un prastu sargāties. Viņš ir klusais, bīstamais."

Severīns Svins nogrozīja galvu.

"Mazliet nervozs, nekas vairāk. Es ar viņu izrunājos ilgi un pamatīgi. — Pavisam mierīgs, saprātīgs cilvēks. Likās daudz lasījis, izglītots. Stāstīja tīri interesantas lietas."

"Nu, lūk, tur jau ir tā nelaime!" Aurītēns sparīgi valodoja. "Kurš trakais nestāsta tīri interesantas lietas? Kurš trakais nav daudz lasījis un nav izglītots? Tas, ka viņš reizēm mierīgs, nenozīmē itin neko. Medicīna pazīst tukstošiem gadījumu, kad bīstami psihopāti dzīvo pavisam klusi un mierīgi. Gadiem ilgi. Dažs nodzīvo mierīgi visu mūžu. Paša sieva nekā nemana. Bet kas izrādās? — Bijis ārprātīgs! Sakiet, profesor, jūs esat mūsu vidū vecākais, cienījamākais, gudrākais. Ja jūsu draugs, piemēra dēļ, jūsu labākais bērnības draugs pēkšņi kļūtu traks un apdraudētu sabiedrību? Ko jūs iesāktu? Slēptu šo lietu no visiem vai brīdinātu sabiedrību un mēģinātu šo cilvēku izolēt? Jūs neatbildat. Jūs tikai noplātāt rokas. Jūs noveļat visu atbildību uz maniem pleciem. Labi. Es to uzņemos. Es esmu pienākuma cilvēks. Es esmu bez aizspriedumiem. Es pats pieņemu Kandavu savās mājās. Jāsaka, kā brāli, kā jaunāko brāli. Ievedu viņu sabiedrībā, visiem ieteicu. Bet divās dienās viņš pastrādājis tādas lietas, ka — dariet ko gribat, nosodiet mani, bet es atsakos no katras atbildības par viņu! Man taču nebija ne jausmas, ka viņš ir ārprātīgs. Ar šo es atsaucu visu, ko esmu teicis viņam par labu.

Jūs esat mani liecinieki. Ja vajadzēs, es to izdarišu arī rakstiski un izņemšu apliecību no nometnes komandanta, lai, arī juridiski ņemot, viss būtu kārtībā.” Brīdi Auritēns smagi elpoja. “Man sirds kāpj pa muti laukā, es ciešu neizsakāmi, bet es citādi nevaru. Sabiedrības labā man jānes šis upuris. Es jums atzišos, ka savādnieks Kandavs bijis no pat bērna kājas. Iedzimtība! Viņam bija trīs gadi, kad mēs pirmo reizi satikāmies. Man — septiņi. Tēvs pavēlēja, lai es spēlējos ar viņu. Un kas notika? — Es viņam saku: “Padod šurp spainīti, es parādīšu, kur tu vari dzīvoties.” — Bet viņš uz reizes — gāž! Man pilnas acis ar smiltīm, bezmaz redzi izmaitāja, tikko ārstu nenācās izsaukt. Maziņš kā varde, bet kur nešpetns! Visa viņa ģimene bija jocīga. Tēvs pazīstams cilvēks, skolu inspektors, briesmīgi apkaroja dzeršanu, un tas jau vienmēr ir aizdomīgi. Pārspīlēta atturība un ķertība turpat vien blakām stāv. Kārtīgs cilvēks ir elastīgs. Brīvs, Nepiespiests. Nevajaga jau tūlīt pļēgurot. Bet sava glāzīte savā reizē ir jāieņem.”

Glāze savā riņķa ceļojumā bija atnākusi atkal līdz Auritēnam, un viņš, vārīgi saņēmis, pacēla to pret gaismu un dziļdomīgi aplūkoja.

“Kādreiz jau nogribas,” viņš sacīja, aplaizīja bālās lūpas un norīja siekalas, tā ka ādamābols slaidi nokustējās. “Taisni riebjas. Bet vai tāpēc jāatsakās? Jāapvaino sirsniņa un jājauc omulība? Cik reizes negadās tāds draņķis, ka taisni smird. Bet — vai no vienas glāzītes kāds nomiris? Ļaunākais, kas var notikt — jāizvemj. Vai tā liela nelaime? Draudzības, pieklājības labā jāpacieš. Vai tie citi, kas dzer ir cūkas? Vai tu gribi būt labāks, pārāks?” Auritēns brīdi drūmi klusēja, tad pēkšņi aplaida saulainu skatienu visapkārt un izdzēra trauciņu sausu. Pavaikstījās un turpināja:

“Šinī ziņā Kandavs, gods kam gods, tēvā nav atsities: savu malciņu ieņem. Tas vienīgi viņš ir no normāla cilvēka. Bet citādi — jau kā puika bija brutāls un nesaudzīgs. Reiz, atceros, pārnākam pavēlāk mājās. Vecais Kandavs tūlīt pratināt — ko un kā? Es jau zinu, kas viņam aiz ādas: Indriķim stingri aizliegts iet uz kino. Es kā pieklājīgs jauneklis runāju

tā, kā vecim pa prātam: pastaigājāmieš, es saku, Bastejkalnā. Gulbjus novērojām. — Vecais smaida vien. Bet ko Indriķis? — Rupji un prasti gāž vociņus tieši ģimī: “Mēs bijām ķini!” Vecais uz reizes saviebās kā vārmole ierāvis. — Vai tā var apieties ar vecākiem? Vecākus vajaga saudzēt. Iepriecināt. Teikt tikai to, kas patīkams. Vecais bija pavisam modīgs cilvēks, nekad nesabļāva un nolzlamājās, tikai saviebās un nolīda pie malas. Paturēja visu nolabumu iekšā. Tā ir tāda pampēju suga. Drūmie.

Arī skolā no Indriķa nebija nekāda prāta. Urbējs, tupētājs. Fiksu ideju apsēsts jau pašā sākumā. Katrs normāls, attīstīts zēns, ģimnāziju beidzis, nezina, ko līsti darīt tālāk. Nu tikai tā lielā gudrošana — vai studēt, ko studēt? Ja man viens jau skolā pateiktu, ka es būšu jurists, es to cilvēku izsmietu un varbūt pat piekautu. Derdzās man tā lieta. Likumu važas, kas saka cilvēka brīvību! Toreiz domāju par teoloģiju vai medicīnu. Bet jurisprudence!” Aurītēns niecīgi pamaustīja plecus. “Ieskrēju fakultātē, tikai nezinādams, kur palikt. Un, raugiet, iznācu advokāts. Nemaz ne no beidzamajiem, kā jūs visi zināt. Tā ir apdāvināta cilvēka dabīgā gaita. Brīva, elastīga, vispusīga. Spējīgs cilvēks var visu, pie kā kuras. No manis iznāktu velnišķīgs sprediķotājs un tāds ķirurgs, ka aci izņemtu un piešūtu jums deguna galā kā poģu. No tā kā Kandavs, kas jau pamatskolā ieņēma galvā ķimīju un plo tās arī palika. Tāpat ar sportu. Katrs kārtīgs puika pamatmācīja vienu, otru, trešu spēli, atlētiku, slidošanu, burāšanu, pvingrinās, papriecājas un pamet. Bet Kandavs — iekožas vienā — tenisā. Un tikai to. Spēlēja nekas, bet pirmajās vietās netika. Nebija dāvanu. Un tā visur. Ko ietiepjas, no tā notiek vairs nost. Fiksas idejas. Tipiski. Un augstskolā? Nevienam nezināja, ar ko viņš un kā. Es nesaku, ka cilvēkam vajaga būt plāpam. Ir lietas, ko katrs glabā svētas. Sirds dziļumos, kā mēdz teikt. Bet draugu vidū, pie labas glāzes, drusku vaļsirdībai jābūt. Tas parāda, ka tu esi vesels un godīgs cilvēks. Bet no Kandava tu neizspiedīsi ne pušplēsta vārda. Pampst un klusē. Skaidrs, ka vienreiz tam visam jānāk vaļā. Karā viņam laimējās. Izgāja sveikā cauri visus garos gadus. Bija gan tikai sanitārs, bez

dzelzs krustiem, bez kā. Beidzot palika Kurzemē. Kā viņam tur klājies, to tikai Dievs zina. Tikdaudz var domāt, ka tur tas prātiņš palicis. Žēl cilvēka, bet ko lai dara, ja apdraud drošību.”

“Ko tad viņš ir ievārijis?” brīnījās Severīns Svins.

Aurītēns piemiedza acis un ilgi klusēja.

“Ar sievietēm,” viņš beidzot izspieda caur zobiem. “Un kā vēl! Tā ir, kad jaunību nokavējis. Trako vīra gados. Un trakie...” Aurītēns paliecās uz priekšu un čukstēja: “... tie ir seksuāli pārkairināti! Neviena sieviete nav droša! Šītiem velniem ir divains, neizprotams ķēriens, dēmoniska, morbida pievilcība!”

“Tik traki jau nu nebūs!” iesmējās Boriss Ziedonis, kas visu laiku bija klausījies omulīgā labpatikā. Aurītēns gandrīz saskaitās.

“Kā nebūs! Es zinu! Man ir fakti! Tas paliek, saprotams, starp mums. Es pazīstu dāmu ar trim bērniem, ievērojiet — ar trim maziem bērniem, kurai viņš nekaunīgi uzmācies. Neticami, bet tā tas ir. Divās dienās samulsinājis un iespaidojis. Un tajā pašā laikā sācis draudzību ar kādu meiteni, gandrīz vēl mazgadīgu. Tā ir tā apstrādāta, ka pilnīgi raud un saka, ka tas esot necilvēks. Bozsirdīgs varmāka. Un nezina cik vēl nav tādu, par kurām nekas nav zināms. Kungi mīļie, te ir kaut kas jādara. Mums ir tik daudz ārstu, lai ņem savā aizgādībā. Galu galā arī policijai savs vārds sakāms. Mūsu noņemnes sieviešu gods ir uz spēles. Katrā ziņā es nekavējoties iesniegšu ziņojumu noņemnes priekšniekam. Ja viņš neko nedarīs, tad — paldies Dievam — ir vēl vācu iestādes un amerikāņu militārā policija.”

“Ar to uzmanīgi!” piezīmēja profesors Lode. “Tā var Kandasam izmaiņāt emigrāciju. Amerikāņi noraida katru, ko tur aizdomās par nervu slimībām.”

“Pilnīgi pareizi! Lai noraida. Iedomājieties, ja trakais atbrauc mums līdzī uz Ameriku un neliek mieru sievietēm arī tur.”

Profesors Lode nožāvājās.

“Pulkstenis pusceetri. Vai nesāksim iet?”

"Iot?! Tagad! Tagad mēs tikai sāksim!" salēcās Severīns Svins. "Šis vakars pagājis sasodīti drūmi. Strīdos un bēdīgās pārrunās. Tagad pie omulības! Mums ir vēl otra pudele! Dziesmu!" viņš uzsauca, bet neviens neuzsāka. Omulība nav radāma ar varu, un šovakar, lai cik ilgota, tā dzirēs nebija ieradusies. Ļaudis piecēlās un sāka atvadīties.

"Klausieties! Kur jums jāsteidzas!? Omulību! Omulību! Lai dzīvo prieks!"

Velti, izmisušie saucieni nerada atbalsi. Visi jau bija apvilkuši nomestos svārkus, sameklējuši uzkabinātās cepures un sāka atvadīties. Vienīgi Severīns Svins nekustējās.

"Kas ir, Severīn, iesim," vedināja profesors Lode. "Laidīsim namatēvu pie miera."

Severīns Svins neatbildēja. Iecirta kaklu un naidīgi blenza runātājā. Viņš nesaprata šos dīvainos, nojēdzīgu un pret dabīgu iedomu raustītos cilvēkus. Tikko aizdzertā konjaka pudele stāvēja galdā. Blondā, dzintaracainā Šarentas princese "Hennessy". Šķirties pieklājās un drīkstēja tikai tad, kad viss bija tukšs un sauss. Nicināšana vīdēja viņa manāmi aiztūkušajās acīs. — Visi bēg. Glēvi pamet kaujas lauku. Lai! Viņš paliks. Viens, visu atstāts, kā kapteinis, kas labāk nogrimst dzelmē, nekā pamet savu kuģi.

Profesors un aktieris Silgalis satvēra viņu pie rokām un pusē pa jokam, pusē nopietni mēģināja pacelt kājās, bet Severīns Svins tik nikni ieķērās galdā un atspērās gultiņā, ka būtu izdabūjams no istabas tikai kopā ar šīm mēbelēm. Vilcēji atmeta ar roku un aizgāja, pamezdami Aurītēnu un beidzamo dzīrot mīļotāju viņu liktenim.

21

Kandavs kļuva atslēdza Arvīdas dzīvokli. Durvis uz otru istabu bija cieti; viņš iededza gaismu un ieraudzīja uz zvilņa uzklātu gultu un uz galda uzliktas vakariņas. Tēja vēl gluži

silta. Acimrodzot Arvīdu tikai nupat bija aizgājusi gulēt. Vai patlosi viņa būtu gaidījusi tik ilgi pāri pusnaktij? Tas bija Kandavam gluži svešāds pārdzīvojums. — Ļoti sen, daudzus gadus viņš nebija sagaidīts ar uzklātu galdu. Tikai tālajos, senajos laikos, kad dzīvi vēl bija tēvs, māte un māsas.

Kandavs atzvelās uzklātajā guļavietā. Patikams gurdums izplūda pa visu ķermeni, pa visiem locekļiem, negribējās pakustināt no pirksta. Bija slinkums pat pasniegt roku un pagriezt spuldzes ēnotāju tā, lai gaisma nespīdētu sejā. Tikai mazliet paveldams acis, viņš aplūkoja galdu. Svaiga maize tikami smaržoja. Tasīte bija skaista, caurspīdīga porcelāna, sīkām zelta stripiņām, kādas darbīgie vācieši pamazām sāka atkal ražot. Arvīda mīlēja glītas lietas un no savas trūcības bija atlicinājusi pat traukiem, kamēr citi, kam naudas patiesi netrūka, dzēra no konservu skārdiem un lādēja nometnes pelēko dzīvi. Kandavs labprāt būtu drusku ēdis, bet negribējās kustēties, negribējās arī aiztikt galda glīto sakārtojumu. Pēc maltītes galds vienmēr zaudē savu pievilcību.

Labāk bija tāpat patiksmīnāties, papriecāties.

Kandavs jutās kā pirms daudziem gadiem pie Arvīdas Rīgā, kad viņa vēl nebija Auritēna sieva un kad daudzas iespējamības vēl vīdēja gaisā. Iespējamības — tās gan bija lietas, ko viņš laikam nekad neprātis laikā saredzēt un izmantot. Varbūt tieši tāpēc izdevības viņu apciemoja tik bieži. — Pašapzinīgais Laimons toreiz nemaz nenojauta, cik viegli viņu triju likteņi varēja iegriezties citās sliedēs. Tiesa — Laimonam bija aizmugure, laba vieta, turīgi vecāki, Arvīdas ģimenes labvēlība. Bet tas viss neko daudz nenozīmēja, vismaz Arvīdai ne. Izšķīra viņa paša vilcināšanās, bailes uzņemties atbildību, jo nedz mantas, nedz kādu sevišķu izredžu viņam nebija. Kas zina, varbūt svārstība sakņojās viņa dabā un Laimonam bija taisnība, sakot, ka viņš nevis īsteno, bet tikai izdomā savus pasākumus. — Cik grūti dažreiz ir pašam novērtēt savas sajūtas un rīcību.

Kad Arvīda apprecējās, viņš to nesajuta kā spēju likteņa belzienu vai nelaimi. Viņš ieradās Arvīdas un Laimona kāzās kā abu laulājamo tuvs draugs. Arī vēlāk viņi sastapās diezgan

bloži. Novarōja sacīt, ka ārēji Arvīdas un Kandava attiecības būtu pārāk daudz grozījušās. Tiesa, kaut kas viņu kromta. — Ļoti iespējams, ka tā bija vienkārši ieskrāmbāta patnīlība. Katrā ziņā domas kādreiz atkal lauzties Arvīdas dzīvē viņš bija sen izmetis no galvas. Nekas tamlīdzīgs viņam neienāca prātā, arī satiekoties ar Arvīdu Eslingenē. Tikai tagad Aurītēna nesaprātīgā uztraukšanās un rāšanās uzvedināja viņu uz šīm domām. Taisnība, Arvīda bija cieši saaudusies ar Kandava pagātni. Līdzko viņš iedomājās senās dienas, iedomājās dzimteni, viņš redzēja arī Arvīdu, tādu, kāda viņa staigāja jūras piešalkto, palmām līdzīgo priežu pavēnī vai Dzintaru un Majoru saulainajās liepu alejās, — vienmēr smejoša, kustīga, meitenīga, iedegusi, pietvīkusi, mazliet dzēlīga, mazliet noslēpumaina un skaista. Acis pievēris, Kandavs domāja par Arvīdas tagadējo, it kā izbalējušo, šaurāko, kalsnāko, bet daudz smalkāko, jūtīgāko, kultivētāko seju.

Viegli nošvīkstēja durvis uz blakusistabu un iznāca Arvīda. Kandavs sarāvās. Arvīda bija tērpusies kā dienā, rūpīgi sakārtotiem matiem, viegli krāsotām lūpām.

Kandavs bija juties tik labi savās atmiņās un pārdomās, ka Arvīdas ierašanās iztraucēja un — likās nevajadzīga. Bet viņš tūdaļ saņēmās un izrausās no zvilņa.

“Tu satrūcies?” pasmaidīja Arvīda. “Man liokas, tu vienmēr esi drusku no manis baidījies.”

“Varbūt tās ir bijušas bailes vairāk no sevis pašā. Ka ne-spēšu būt tāds un rīkoties tā, kā no manis sagaida. Bet... tu taču nebūsi mani gaidījusi mājās! Tu nodrīkstī manīs dēļ tā pūlēties, sevišķi, ja tev rīt agri jāceļas un jāiet darbā.”

“Es domāju viesim darīt mazliet patīkšamu, bet izrādās, esmu sagādājusi vienīgi bažas,” viņa sacīja, piesēzdamās blakām. Pamanījusi apjukumu Kandava sejā, viņa steidzīgi piebilda:

“Smieklīgi runāt par kādu stundu miega vairāk vai mazāk, ja es iedomājos, kā visu laiku klājies tev.”

“Man?” pabrīnījās Kandavs. “Man ir klājies labi. Man ir ārkārtīgi laimējies. Bieži esmu domājis, ka visa laimēšanās, kas piešķirta mūsu dzimtai, netaisnā kārtā darbojusies vie-

nīgi par labu man. Visi manējie sen gājuši bojā kaut kur kādā aizmirstā Sibīrijas stūrī, bet man — laimējies uz katra soļa. Pēdējie gadi ir viena vienīga laimīgu gadījumu virkne.”

“Ko nu kuru reizi sauc par laimi.”

“To, ka cilvēks iziet sveiks un vesels cauri karam un arī — mieram, kas bija vēl daudz ļaunāks. Esmu tikai reizi bijis ievainots.”

“Kad? Kad mēs aizbraucām no Rīgas, tev nekas nekaitēja.”

“Mani ievainoja dienu pirms Rīgas krišanas un tūdaļ aizveda uz Vāciju. Labu laiku dziedinājos Dancigā un vēlāk protektorātā — Čehoslovākijā.”

“Tu man par to nekā neesi stāstījis.”

“Es nevienam neesmu stāstījis. Kam gan patik klausīties par slimnīcām, rētām un aizmirstajiem kara murgiem?”

Arvīda pārmezdama pagrozīja galvu, un Kandavs vainīgi pasmīnēja.

“Čehijā man klājās labi. Rēta sadzija ātri, un es pavadīju labu laiku kalnos, atpūtas namā, kur gandrīz visi kalpotāji un ārsti bija čehi. Kā nevācu karavīru mani visādi lutināja. Man bija daudz izdevību dezertēt. Slēpēju netrūka. Es ilgi svārstījos, ko darīt. Beidzot ap Ziemsvētkiem tomēr atgriezos Kurzēnē pie savas daļas. Bija arī beidzamais laiks, jo drīzi satiksme pavisam pārtrūka.”

Arvīda, galvu dolnā atbalstījusi, raudzījās Kandavā mierīgu, pētīgu skatienu. Tas Kandavu satrauca. It kā baidīdamies sākt runāt par ko citu, viņš pieķērās savam stāstījumam un turpināja to arvien straujāk, arvien nervozāk. Viņš juta, ka runā par sevi tikai runāšanas dēļ, tikai baidīdamies no neērtā klusuma.

“Tā bija murgaina ziema, bet pavasaris atkal sāka likties kaut kā cerīgāks. Aiz muguras bija grūtas ciņas, bet visi krievu pārspēka uzbrukumi bija sakauti lupatās, un nevienam no mums nenāca ne prātā, ka Kurzemi varētu ieņemt. Maija sākumā mēs stāvējām Jaunpilī. Ienāca ziņas, ka krievi atkal kopo spēkus jaunam triecienam. Kā parasti tādās reizēs, mēs atgājām kādus trīsdesmit kilometrus, lai trieciens ieskrietu tukšā telpā, kur izklīdušos un sajukušos barus varētu

vioglāk sakaut. Viss likās labākajā kārtībā. Soļodami mēs mundri parrunājām trakās baumas, kādas toreiz baroja Kurzoni, par angļu, amerikāņu, zviedru, dāņu desantiem, par fantastiskajiem, tas ir, nevis fantastiskajiem, bet — saprātīgajiem padošanās noteikumiem, kas ierobežotu krievus un ļautu uzelpot Eiropai. Līdz šim viss bija ritējis tikai pa dziļākās nelaiemes sliedi. Līdz šim bija laimējies vienīgi Austrumiem — mums bija pilnīgas tiesības beidzot cerēt uz labvēlīgu pagrieziena un kādu mazu brīnumu — mazu veselā saprāta uzdzirkstījumu sabiedroto vadoņu uzvaras apstulbotajās smadzenēs.

Astotajā maijā mēs apstājāmies mazā muižas centrā netālu no Kuldīgas. Mūs svinīgi sagaidīja kāds latviešu kapteinis, nostādīja ierindā un paziņoja, ka Vācija padevusies bez noteikumiem un karš beidzies. Viņš pateicās mums par dieņestu un sacīja, lai tagad katrs rikojas pēc saviem ieskatiem.

Tas nāca kā rungas zvēliens pa pīori. Mēs bijām paraduši dzirdēt ļaunas ziņas, bet šo pilnīgo katastrofu nemaz nespējām aptvert. Visa pasaule likās kā pelniem piebirusi. Saules gaisma salta, asa un skabargaina. Pat košais debesu zilums šķita zilgs tērauds, plats asmenis vēzējamies pār mūsu galvām. Tikai pēc labas pusstundas puiši atjēdzas, sāka sašķirties grupās un pulciņos. Dalīja ieročus un municiju. Daudzi saiņoja somās patronas un granātas, ar nodomu doties mežā, citi dedzināja dokumentus, ārdīja no mundieriem nozīmes un gudroja, kā tikt pie privātām drānām. Es sēdēju pilnīgā sastingumā un stulbumā, varbūt stundu, varbūt vairāk, un atmodos tikai tad, kad kāda roka mani spēcīgi sapurināja aiz kamieša. Tas bija rotas virsseržants Ābers. Parunājis šo to nenozīmīgu, viņš deva man slopenu zīmi sekot. Atceros, mani pārsteidza viņa mierīgā, smīnīgā sejas izteiksme. Viņš nebija nekā zaudējis arī no savas parastās iznesīgās vai, kā mēdz sacīt, — mazliet izgāzīgās stājas.

Aiz muižas šķūņiem stāvēja mašīna — lielam toverim līdzīgā amfibija un pie tās vēl seši smagi bruņoti vīri, rotas lielākie pārgalvji. Tikai vēlāk aptvēru, kāpēc Ābers bija izvēlējies biedros tieši mani, — pirmkārt, es biju sanitārs un

pie reizes varēju būt uoderīgs, pārsienot kādu ievainojumu, otrkārt — es pratu valodas, vācu, krievu, angļu, zviedru, mazliet poļu un franču.

Nokavodamies sēdāmiēs mašīnā un braucām uz jūras pusi. Pa meža ceļiem, jo lielceļus, neraugoties uz miera pasludināšanu, krievi vēl vairākas dienas bumboja un apšaudīja. Pilni nīgruma par atsistajiem uzbrukumiem, viņi atspēlējās tagad, šķaidīdami sen ieročus nolikušā karaspēka sablīvējumus. Mums vajadzēja degvielas, tāpēc šad tad griezāmies arī uz lielceļiem. Vācieši visur uzvilka lielus, baltus karogus, krāva ieročus grēdās, bet dokumentus un citus papirus izklāja uz galdiem vai dēļiem un gaidīja krievu "pārņemējus". Kārtība visur bija priekšzīmīga. Redzēdami mūs joprojām apbruņotus, izgreznotus ar visām nozīmēm, vācieši lūkojās apbrīnodami un allaž sveicināja. Mēs bijām tērpušies spožos gumijas mēteļos, Ābers jau no laika gala mācēja izskatīties pēc virsnieka un tagad jutās vismaz kā pulkvedis. Ļoti bieži vācu virsnieki griezās pie viņa ar jautājumiem. Mēs dzirdējām atkal visneticamākās baumas. Tās dzima, auga un brieda mūsu acu priekšā. Runāja, ka gūstā ņemšot tikai vāciešus, latviešiem turpretim ļaušot iet mājās. Šī ziņa mūs satrauca, jo zinājām, ka krieviem padomā var būt vienīgi blēdības. Runāja arī, ka 19. divīzijai atvēlēšot transportu līdz vāciešiem uz Pomerāniju, kur to nodošot sabiedrotajiem.

Devītā maija pēcpusdienā izbraucām jūrmalā pie Labraga. Ābera nodoms bija celties amfībijā pāri uz Gotlandi. Divas mucas benzīna viņš gribēja vilkt tauvā līdzī. Bet jūrā plīsa spēcīgi viļņi. Jau dažus metrus no krasta mūsu amfībiju pielēja līdz malām un apdzēsa motoru. Pāris reizes mums izdevās to iedarbināt no jauna, bet tikai lai pārliecinātos, ka šādā laikā jūru pārpeldēt nav ko domāt. Mēs braukājām vēl pāris stundas gar krastmalu, meklēdami laivas, bet viss bija kā izmiris un no laivām ne vēsts. Beidzot mūs pamānīja krievu patruļlidmašīna, sāka streijāt lodes, tā ka ar skubu vien bija jānūk mežā, bet mūsu lepnā amfībija izdega. Toreiz tā likās šausmīga neveiksme, bet tagad zinu, ka

nozaudējām neko, — glēvie zviedri mūs tā kā tā būtu izde-
vuši krieviem.

Otrā rītā mēs iegājām kādās majās, kas bija pārpildītas ar
vācu karavīriem. Pēc visām nolaimēm Ābers nebija zaudējis
no dūšu, ne iznesību. Ar pašautoni kaklā, pistoli un granātām
pie jostas viņš grozījās pagalmā ka vācs kaujinieks un mēs
septiņi viņam līdzī. Mums piestoidzas kāds vācu leitnants.

“Kamerādi, vai jūs esat traki!? Ņemiet taču nost savas
nāves galvas un vairodziņus! Krievu tanki ir šeit, krievu
rakstveži laukumā aiz rijas uzņem mūsu rotas inventāru un
ieročus!”

Mēs metāmies caur ābeļdārzu atpakaļ mežā.

Mūsu biedri likās stipri sašļukuši, bet Ābers nenolaidās.
Viņš bija nesatricināmi pārliecināts, ka būs un vairākums
vienmēr rīkojas aplam. Izeju un glābiņu vajadzēja atrast katrā
stāvoklī, ja vien nepietrūka asprātības un izmaņas. Viņš tūdaļ
izklāstīja jaunu glābšanās plānu: izsisties kājām cauri Kurze-
mei, Lietuvai, Prūsijai uz Rietumvāciju un padoties sabiedro-
tajiem. Pārējie biedri nogrozīja galvas un domāja, ka tas ir
pilnīgi neiespējami. Trīs no viņiem nolēma doties uz Dunda-
gas mežiem un raudzīt pievienoties partizāniem, divi gribēja
padoties gūstā, bet kāds izbījis Liepājas fotogrāfs Jānis Piļķis
un es nospriedām, ka krievu rokās nonākt arvienu vēl pa-
gūsīm, un bijām ar mieru sekot Āberam. Mēs noārdījām visas
nozīmes, ietinām eļļainās lupatās un rūpīgi lozmētās vietās
aprakām savas pašautenes, mašīnpistoles, municiju un gra-
nātas, paturēdami tikai pistoles, atvadījāmies no biedriem un
devāmies ceļā.

Jau drīz vien redzējām, ka mūsu nodomu nonāksies viegli
īstenot. Visi ceļi murdēja pilni krievu un gūstokņu. Mēs
varējām iet tikai pa mežu. Sākumā gājām, uzmanīgi slap-
stīdamies. Bet — nebija jau vairs karš, možos posteņiem ne-
vajadzēja būt, un mēs sākām soļot pavisam braši. Pēkšņi es
redzēju, kā Ābers pie maniem sāniem noplok zemē. Acumir-
klī gulējām arī mēs ar liepājnieku. — Cauri briķšņiem lēnā
riksī jāja krievu patruļa, trīs vīri garos, pelēkbrūnas vadmalas
mēteļos. Viņi apstājās, sarunājās, plātījās rokām. Mēs skaidri

redzējam viņu gaišās, gandrīz baltās acis, brūnās, vēja aprautās sojas. Mūs aizsodza tikai sīki krūmiņi, caurspīdīgi kā močģitnos. Jātuloki pagriezās tieši uz mums. Mēs pieplakām zemei kā lapas. Divi pajāja cieši garām, bet trešais nezina kāpēc bez mazākā iemesla atskatījās. Redzēju, ka viņa zirgs spēji pietupās. Krievs nogrāba no pleca mašīnpistoli, bet tajā pašā mirkli cloši pie manas auss atskanēja sprādziens: Ābers, plocoloties ceļos, turēja pistoli abās rokās. Ierocis izkrita krievam no rokām, viņš noslidēja zirgam gar sāniem zemē. Tūdaļ āivam arī mēs ar liepājnieku. Nokrita vēl otrs krievs, iekērās ar kāju kāpslī, un auļojošais zirgs aizrāva to caur krūmiem. Trešais saskvērās zemu pāri zirga kaklam un pazuda kokos, nozinu, vai trāpīts vai sveikā.

Mēs cēlāmies un skrējām. Nokritām atelsties tikai pēc tam, kad bijām šķērsojuši vairākas gravas un daudzus paugurus. Gājām Liepājas virzienā, kamēr vien varējām kaut cik saredzēt. Nakti pārgulējām pakrūmē. Par nelaimi, mums vairs nebija nedz ēdamā, nedz dzeramā, jo sadursmē ar jātņiekēm bijām pametuši savas somas. Pusdienas gājumā mežs bija pavisam sauss, un slāpes mūs mocīja pārlieku. Pievakarē uzgājām izcirtumā kādas mājas, laikam mežsarga. Patiesi, es nevaru izskaidrot vieglprātību, ar kādu tām tuvojāmies. Mēs taču bijām rūdīti karavīri, sevišķi Āberam bija neskaitāmi izlūku gājieni aiz muguras. Veselais saprāts liek šādas nezināmas mājas novērot ilgāku laiku, apiet tām no visām pusēm, lai pārliecinātos, kas par ļaudīm un cik tur uzturas. Drusku pasnaicījušies aiz krūmiem un ieraudzījuši kādu sievu baltā lakatiņā grozāmiem pagalmā, mēs devāmies tieši pie viņas.

Jau pie pirmās kartupeļu bedres atskanēja "stoj!" — Izlēca krievs ar mašīnpistoli. Izskriedams uz ceļa, viņš paklupa, un ieroča stobrs labu sekundi nosvērās pavisam pret zemi. Es redzēju, ka Āberam acis iezibējās, krieviņa dienas būtu skaitītas, ja tajā pašā laikā neparādītos divi citi krievi mājas durvis. Arī trīs vēl nebūtu nekas, bet kas varēja zināt, cik viņu vēl iekšā? Es dzirdēju, ka nātres ceļa malā nočab; liepājnieks iemeta tur savu pistoli. Mēs pacēlām rokas un

logājām pagalmā. Gar stūri redzējām, ka dārzā piesieti tikai trīs zirgi — tā bija tāda patā patruļa kā vakardien sastaptā. Āberam lūpas nīgri sakniobās.

Pienāca mongolis, apakšleitnants, un uzbļāva, kas esam un lai atdodam ieročus.

Ābers lika man krieviski pateikt, ka ieroču mums nav, ka mēs meklējam kādu krievu komandantūru, lai padotos gūstā, un ka esam dzirdējuši, ka tuvākā tāda vieta esot Cīravā. Tas krieviem likās saprātīgs un pašreizējam stāvoklim piemērots nodoms. Viņi nikni uzbļāva, lai atdodam pulksteņus.

To atdeva tikai Piļķis, un krievi ķērās mūs pārmeklēt. Viņi sāka no apakšas, aptaustot zābaku stulmus, bikses, vidukli. Drīz vien arī Ābera pulkstenis bija rokā. Viņam nomaucā vēl gredzenu, izvilka no kabatas sidraba otviņu, tīltavas, kabatas nazi un sidrabā ietvertu skāti. Pistoli acmrodzot viņš bija nometis, jo to neatrada.

Nemāku pateikt, kāpēc es nenometu savu ieroci vai neatdevu laikus. Muļķīgā kārtā man likās, ka spošu krievus piemānīt. Man mugurā bija raibais, vājūkam līdzīgais pārvalks. Pistole atradās tam iekšējā kabatā, diezgan zemu. Es pacēlu pārvalku aiz stūriem, lai atklātu svārku kabatas, un krievi, krāmēdamies ap tām un sarunādamies ar mani, aizmirsa iztaustīt virsvalka paceltās stērbelos. Viņi neatrada arī manu pulksteni mazajā kabatiņā blakus pistolai.

Aptīrijis mūs, mongoļu apakšleitnants izrakstīja pavadozīmi uz Cīravas komandantūru un atlaida tos.

Māju saimnieki stāvēja durvīs un skatījās. Mēs palūdzām dzert. Saimniece tūdaļ iesteidzās kambarī un mūs atspiedāmies pret sienu pagaidīt. Krievi dalīja mums atņemtās mantas un sāka brīnīties, kā tas varot būt, ka man neesot bijis pulksteņa. Apakšleitnants piecēlās mani pārmeklēt vēlreiz un tagad ar pirmo grābienu satvēra pistoli.

Nu viņa ģimīs uz vietas pārvērtās. Viņš ievilka stobrā patronu, bet abi krievi noņēma no pleciem mašinpistoles. Mēs visi trīs kā saliecāmies, kā sarāvāmies, acis mums paplētās un paspiedās uz āru. Viensniecīgs mirklītis mūs šķīra no nāves. Saimniece, atnesusi dzeramo, parādījās durvīs un

klusu iekliodzās. Iespējams, ka tas mūs izglāba. Mongolim laikam netikās nošaut cilvēkus tieši pagalmā. Viņš pamāja vienam no patruļniekiem un lika mums iet uz tuvējo mežmalu.

Bija pārāk skaidrs, ko tas nozīmēja. Es tikko varēju pavilkt kājas. Visas pasaules krāsas nodzisa, taisni tāpat kā toreiz, kad pasludināja karu par izbeigtu. Ceļmalas smilgas, virši, sīkie bērziņi vizēja asi, kā no pelēka skārda izgriezti. — Tad tāds ir mans gals, — man izšāvās caur galvu kā miglā, bet pārdomas par visu dzīvi, kas it kā kinolente noskrojot gar nāvinieka acīm, man nenāca prātā.

Mežmalā Ābers kā vilcinādamies lēni novirzījās no ceļa, pārkāpa grāvim un pagriezās ar seju pret mums. Krievi apstājās. Ābers atsprādzēja vidusjostu un taisījās nolaist bikses. Piepeši viņa rokās pazibēja pistole, noklaudzēja divi ātri šāvieni, abi krievi novēlās zemē, un es atceros tikai, ka mēs ar liepājnieku plecu pie pleca drāzāmies caur krūmiem kā ārpātīgi, bet Ābers pa gabaliņu aiz mums, jo bija pakavējies savākt savas sudrablietas.

Šoreiz mēs skrējām un steidzāmies līdz pat dziļai tumsai.

“Kur tu izrāvi pistoli?” liepājnieks beidzot vaicāja Āberam, kad atlaidāmies guļus smalkās eglītēs.

“Man tā visu laiku bija klāt,” atteica Ābers, “pie miesas. Kad krievi bija iztaustījuši kājas un ķērās pie viduča, es ierāvu vēderu, un pistole iekrita biksēs.”

Otrā rītā izrādījās, ka esam nakšņojuši pavisam tuvu kādam lielum ceļam. Pa to nepārtraukti nāca un gāja. Ābers nolēma, ka nav nozīmes mocieties bez ceļa pa mežu, jo mums taču bija patruļas izrakstītā caurlaide uz Cīravu. Mēs naigi noslojām visu dienu, un, lai gan Cīrava bija pavisam pretējā pusē, apliecība apmierināja visus krievu posteņus un kontroles. Arī krievu armijā novērojām to pašu, ko visās armijās. Ar īstiem krievu kaujiniekiem, kā, piemēra pēc, kādu tankistu grupu, varēja aprunāties tīri cilvēcīgi, un viņi ticēja, ka esam jau aplaupīti, bet, līdzko nāca kāda daļa ar aizmugures smaku, vezumnieki vai dažādi politiskie vadoņi, ap mums ņēmās vai stundām, pamatīgi pārmeklēja katru vīlīti, lai gan

mēs vienmēr paskaidrojām, ka mūsu pulksteņi ir pie mūsu caurlaides izrakstītāja. Šoreiz Ābers savu pistoli jau laikus bija noglabājis kādā patiltē.

Beidzot sastapām kādu vācu rotu, kas soļoja visai labā garstāvoklī. Viņi bija saņēmuši no kāda augstāka krievu virsnieka noteiktu solījumu, ka tos tūdaļ nosūtīs uz Vāciju. Viņi gāja dziedādami un smiedamies. Rotu komandēja jauns virsleitnants, reinzemies, kas draudzīgi ar mums aprunājās un, atzīdams latviešu karavīru sevišķo un daudz bīstamāko stāvokli, ne tikvien atzina mūsu nodomu doties uz Vāciju par pareizu, bet pat piedāvājās ieskaitīt mūs savā daļā kā vecus kareivjus, jo visi papīri vēl atradās viņu rokās. Vācu karavīru precīgā pārlicība iespaidoja pat neticīgo Āberu. Viņš atzina, ka izslapstīties līdz pat Vācijai pa karaspēka pieblīvēto zemi ir gaužām sarežģīta un tikpat kā neiespējama lieta, un tā piecās minūtēs mēs kļuvām par vācu vārmahla sakaru rotas kareivjiem *Erich Aber*, *Johannes Pilc* un *Heinrich Kandau*.

Bet mūsu brašais gājiens un vācu dziesmas par Reinu, vīnu un Loreleju nobeidzās Vaiņodes trīskārtīgiem dzeloņdrāšu žoģiem apjoztajā aerodromā — milzīgajā gūstekņu nometnē.”

Kandavs runāja ar sparū un izteiksmi, nu jau kā ievīgrinājies stāstītājs, ar uzsvāriem, pacēlumiem un kritieniem balsī. Viņam likās, ka pēdējo epizodi bija nobeidzis itin veikli, ar mazu “pārsteiguma” āķīti galā, un viņš, kā atzinības meklēdams, pavērās Arvidā.

Mazliet ieslīdējusi zvilnī dziļāk, bet vēl arvien tāpat atbalstījusi galvu delnā, Arvida gulēja. Kandavs pasmaidīja pie sevis bez sevišķa rūgtuma. — Interesanti, viņš nodomāja, kurā vietā, pie kuras asinsizliešanas viņa atzīmīgusi?

Ļoti uzmanīgi, lai netraucētu savu klausītāju, Kandavs nodzēsa spuldzi, vieglitiņām atlaidās viņa otrā galā un aizvēra acis.

Astoņos rītā Severīns Svīns beidzot atstāja Aurītēna bunkuru. Reizēm atgadās tādas dzīru nakts, kad nekas neveicas kā vajaga. Ļaudis strīdās vai sausi spriedelē, sirsnība neatplaukst. Visdārgākie dzērieni negaršo, un, ja iedzer ar varu, tad noreibst. Smieklī nenāk pat par visvecākiem un pārbaudītākiem jokiem. Uzmācas miegs un apnikums, bet atkal ne tik ļoti, lai piespiestu doties mājās. Šādā necilā veidā, šad tad pa pusstundiņai nosnauzdamies un tad atkal saslēdamies un saskandinādami neizdzertās glāzes, abi pēdējie dzīrnieki bija nonikuši neizdevušos nakti līdz pat brīdim, kad Severīnam Svīnam vajadzēja steigties uz vilcienu.

Palicis viens, Aurītēns neizšķirīgi stāvēja istabas vidū. — Vai pieņemt, ka ir jau diena, un iesākt dienas gaitas, vai paturēt dzīrnieka tiesības pārvērst dienu par nakti un uz sāpošās galvas un miegainā prāta rēķina doties pie miera?

Dienas gaitas. Ja labi pārdomāja, tad nekas pārvarīgs nebija paredzams. Svarīgākais — sastapties ar Imantu, bet, tā kā Aurītēns bija nolēmis izturēties pēc Kandava parauga noraidīgi un lepni, tad ar satikšanos nebija ko steigties. Un kas varēja būt jaukāks par apziņu — kamēr viņš saldi dusēs, Imanta mocīsies neziņā un greizsirdībā? — Tā izlēmis dienas kārtību, Aurītēns nometās uz gultas gala, satvēra abām rokām vienu no savām IRO piešķirtajām lietotajām amerikāņu korpēm un ar vieglu piespiedienu to nomauca.

Tanī pašā mirklī pie durvīm kāds piedauzīja, reizē ar klauvējieni tās atvērās un iestiepuļoja Imanta.

Aurītēns sastinga ar kurpi rokā. Imantas parādīšanās bunkurā tik agrā rīta stundā jau pati par sevi bija tikpat kā neieedomājama lieta, taču tas nebija nekas, salīdzinot ar pārsteigumu, kādu sagādāja viņas izskats. Nekad Aurītēns nebija Imantu redzējis šādā stāvoklī. Imanta allaž staigāja kā uz atsperēm, uzposta, rūpīgi krāsojusies, cēla un valdonīga, bet tagad smagiem soļiem iestampāja izspūrusi, saburzīta,

nogurusi sieviete. Izdvesusi vionu vienīgu vārdu: "Kafiju!" viņa sabruka sēdeklī, atmeta galvu atpakaļ un, nokārusi rokas, viegli kratīja vaļīgās plaukstas, kā atbrivodama muskuļus.

Aurītēns pietrūkās kājas un brīdi skatījās viņā kā parādībā. Kaut gan cieši nolēmis izturēties nepielaidīgi līdz pat nežēlibai, tagad, redzot mīļoto sievieti tik sabrukušu, viņš uz vietas atmeta necilvēcīgo domu.

"Mantiņ," viņš ievaidējās aizlauzta balsī, "kas noticis? Kas tev kaiš?"

Kādu laiciņu Imantas lūpas gan kustojas, bet skaņas neradās. Tikai pēc laba laiciņa Aurītēns saklausīja vārgu čukstu.

"Visu nakti es neesmu aizdarijusī no acu. Tas bija šausmīgi." Viņa ar nevarīgu roku mēģināja izgludināt savas saburzītās un vietumis notraipītās žaketos stērboli. Šī vārgā kustība aizkustināja Aurītēnu līdz sirds dziļumiem. Ar šausmām viņš ievēroja traipus arī uz dārgajiem Amerikas neiloniem. Ne mirkli nenovērsdams acu no Imantas, Aurītēns badīja sienu ar elektriskā kafijas vārtāja vadu, līdz beidzot laimējās ietēmēt kontaktā.

"Kas noticis? Vai tevi mēģināja nolaupīt krievi? Kur tu esi bijusi?" viņš jautāja drudžainās bažās.

"Pie daktera Dziesas," izdvesa Imanta.

Aurītēns jūta, ka lēnām, bet neatvairāmi slīgst atmuģuriski izplatījumā. Labi, ka aiz viņa atradās gulta, iekritis tajā un atsities ar galvu pret cieto sienu, viņš blonza platām acīm Imantā. Bija noticis kas šausmīgs. Imantas balā seja uzmilza Aurītēna priekšā palielināta kā uz ekrāna. Tā bija izvārgusi, nomocīta seja. Dziļi iekritušas acis un mati, Imantas tik rūpīgi koptie un saudzētie, krāšņie mati pirmo reizi nokarājās nekārtīgās pinkās. Vai tās patiesi bija nesavaldīgos priekos pavadītās nakts nodevīgās zīmes? — Jā, tādas viņas bija, šis dižā rakstura un lielo personību sievietes, bīstamas, neaprēķināmas, patvaļīgas. Tās nesaudzēja ne sevi, ne citus. — Aurītēns jūta, ka smags ledains klucis lēni un bezgala sāpīgi iebīdās viņa krūškurvī, to piepildīdams un smacē-

dams. Nu bija laiks parādīt, ka arī viņš ir liela personība. Aurītēns saņņaudza rokas tā, ka tās nokrakšķēja.

Ari Imanta spaidīja un staidpīja pirkstus, tad nopūtās.

“Taisni sāj rokas.”

Sīki, stindzinoši drebuliši sakratīja Aurītēnu.

“Ko tu esi darijusi?” viņš čukstēja, nepazīdams savu balsi.

“Es tev lūdzu tasi karstas kafijas,” novaidējās Imanta, “bet tu nemaz netaisies man to pasniegt.”

“Ko tas viss nozīmē?!” iekliedzās Aurītēns, nespēdams vairs savaldīties.

Imanta pavēla gaišās acis augšup un teica ar neviltotu rūgtumu:

“Dziesā mani apvainoja.”

Kādu brīdi Aurītēns nesaprata vairs nekā. Tad viņš kā pa tumsu noģida, ka ar viņu notiek tas, ko ārsti un dzejnieki jau daudzkārt aprakstījuši: sarkana migla aizklāja visu pasauli. Pielēcis kājās, viņš brēca:

“Ko viņš ar tevi izdarīja, Mantiņ?! Saki, ko tas negēlis tev nodarīja?!”

“Es Dziesam atspēlēšos,” teica Imanta gurdi. “Viņš ir nekauņa.”

“Es pieprasīšu no viņa gandarījumu!” sauca Aurītēns, bezgala sašutis. “Pilnīgu gandarījumu! Tas ir kas nedzirdēts! Tā ir necilvēcība! Apvainot neaizsargātu sievieti! Apvainot dāmu! Es viņu izaicināšu! Es viņu nogalināšu! Nodošu noņemnes goda tiesai! Stāsti, Mantiņ, stāsti, kā tas notika!”

Imantas paplatio, mazliet kantainie vaigi noraustījās dusmās, kad viņa teica:

“Iedomājies, es vesolu nakti uzpurējos viņa labā. Bet ko viņš? — Šorīt, kad darbs ir padarīts, viņš ņem un pasaka man pilnīgi atklāti, tieši sejā, ka viņam esot pastāvīga līgava, ko briesmīgi mīlot un precēšot, cik ātri vien iespējams. Kā viņam nav kauna! Papriekšu izmanto mani un tad grūž tādas lietas ģimī. It kā man ziņkārotu viņa tumšā, pretīgā privātā dzīvē!”

Aurītēns satvēra galvu. Nežēlīgi skaidri viņš redzēja, kā sabrūk pasaule ap viņu, kā saļogās visdrošākie, visklinšai-

unkio pamati. Vēl vienu soli tālāk un — viņš sajuks! Pielēks kājas un, mežonīgi bļaudams tāpat kā Kandavs, sāks izkliegt visnejēdzīgākās lietas. Viņš izstiepa rokas pret Imantu un tikai ar mokām spēja izspiest saraustītas skaņas:

“Kur tas notika!?”

“Ambulancē,” sausi atteica Imanta un pēc laiciņa gausi piemetināja: “Mēs bijām tur četras. Ambulances māsas no kugiem, visi ambulances dakteri.”

Aurītēns sajūtās pavisam vājš. Bet tas bija svētīgs vājums. Tas bija slimnieka vājums pēc pārciesta karsoņa krīzes, tas bija slīcēja vārgums, kad tā sastingušās un pārgurušās rokas piepeši un neviļus iemaucās glābšanas riņķī. Ja tik daudz cilvēku kopā, tad tur nevarēja notikt nekas pārāk baismīgs. Saprotams, Imantas vieglprātība prasīja nosodišanu, bet, izglābies no tik lielām briesmām, Aurītēns nespēja vairs būt cietsirdīgs un iejautājās pavisam gaiši un piedodoši:

“Kas tur jums bija? Ballīte? Iedzeršana?”

“Ballīte! Ko tu murgo! Engstlates autobuss iogāzies grāvī. Seši smagi ievainoti, divpadsmit vieglāk. Šoferis pazudis. Visu nakti norāvos melnās miesās.”

“Nu tas tikai ir numurs!” iesaucās Aurītēns nesavaldīgā liksmībā un tikai pēc laba laiciņa spēja turpināt: “Ko tad šoferis dzer tik daudz, ja nevar turēt?”

“Jūs paši esot piedzirdījuši.”

“Kā tā, mēs paši?” uztraucās Aurītēns.

“Dakteris Dziesas teica, ka šoferis sēdējis taisni viņam pretim, pāri galdam. Viņam liets vienā liešanā, ta ka tas tikko jaudājis tukšot.”

“Es neesmu lējis neviena vienīga piliena. Viņš sēdēja ar Borisu Ziedoni.”

“Vienalga. Pilnā bijis. Bet to tu man apsoli — Dziesam jāatspēlējas.”

“Par ko tad?”

“Par rupjībām! Vai pieklājīgs cilvēks, būdams kopā ar patikamu dāmu, drīkst stāstīt viņai par savu līgavu?”

“Par līgavu?” domīgi pārjautāja Aurītēns. “Juridiski ņemot, Dziesas rīcībā būs grūti saskatīt ko nosodāmu. Viņš ir

normāls un vosels cilvēks. Lai precas, Mantiņ. Es tur neredzu nekāda labuma, ja tādi vieninieki daudzās apkārtnē kā Dieva nepieņemti."

"Tu nekā nesaproti!" iesaucās Imanta pikti. "Tas ir smieklīgi, ka tik zaļi puikas precas. Pie tam ar vēl zaļākām pusaudzēm. Kas tur var iznākt? Tikai kauns visai nometnei!"

"Nedusmojies, Mantiņ, dzer, kamēr kafija vēl karsta. Dziesā nav domājis neko ļaunu, uzticēdams tev savus noslēpumus. Kad sirds pilna, gribas kādam atklāties. Vai tad tev nav tāpat?..."

Imanta saviebās.

"Kas man daļas gar viņa tumšo dziņu dzīvi? Kāpēc man tas viss jāuzklausā? Kāpēc viņš taisni mani izvēlēties par savu biksmāti? Tas mani apvaino!"

Līkums, ka viss tik jauki nokārtojies, un redzēdams, ka Imanta tikai gražojas, Aurītēns mīlīgi apņēma viņu ap pleciem. Viņš lepojās ar savu māku apieties ar sievišķīgiem radījumiem, izprast un nomierināt viņu draiskās kaprīzes ar piemīlīgiem vārdiem, laipnību un labi ietēmētiem glaimiem.

"Tu izskaties šorīt apburīgi! Mazs nogurumiņš un šķietams vājums tevi dara romantiski pievilcīgu. Tavas acis ir tik dziļas un tumšas! Tava mute tik vāriģi bāla! Tavi mati iziruši daiļā, mākslinieciskā nekārtībā!"

Ar diezgan asu kustību Imanta atbrīvojās no Laimona apkampiena. Atvēra rokassomu, pārļaida ar pūderslotiņu vaiģiem, izvilka skati cauri matiem, nostūma krāsli gar lūpām, atplēta muti un ar kabatas lakatiņu noberza priekšzobus, lai tie vizētu spodri un nepieņemtu lūpu krāsu. Aurītēns brīnīdamies nolūkojās, cik ļoti sievietes spēj pārvērsties. Cēlā, valdonīgā Imanta atkal sēdēja viņa priekšā. Tagad Aurītēns apkampa savu līgavu patiesā sajūsmā.

"Mantiņ, šodien vairāk nekā jebkad tu man atgādini krāšņo, daiļo karalieni Mariju Terēzi, Napoleona otro sievu..."

Imanta atkal atraisījās no viņa rokām un piecēlās.

"Es neesmu atnākusi blēpoties, bet parunāt nopietni. Laimon, sēsties šeit. Neturies man klāt. Tā. Es beidzot vēlos skaidrību!"

"Bet Mantiņ!" iesaucās Aurītēns, pagalam pārsteigts. "Kādu skaidrību tu vēl gribi?! Es esmu izšķīries! Savā pārliecībā es esmu kā klints!"

"Jurisprudences klints," bez sajūsmas piebilda Imanta.

"Kā tu to domā?" apjuka Aurītēns. "Es neesmu kavējis nevienu lieku brīdi. Viss ir darīts, viss ievadīts, visas pogas nospiešanas. Juridisko gaitu nav iespējams forsēt. Lidzko papīri būs gatavi, mēs nekavējoties salaulāsimies."

Imanta sašķieba lūpas greizā smīnā

"No laulāšanās vēl neviens nav paēdis. Es runāju par to, kā tu domā tikt uz priekšu?"

"Rokrokā ar tevi, Mantiņ, pretim baltai un nobaltai dienai! Mana apņemšanās ir par tevi stāvēt un krist!"

"Ar stāvēšanu un krišanu vien nebūs daudz līdzēts. Vajaga arī kaut ko darīt."

"Esmu gatavs uz visu!"

"Kā tu domā otrā krastā tikt pie naudas?"

"Tāpat kā visi."

"Strādāt rūpnīcā?"

"Ja vajadzēs, strādāšu arī rūpnīcā," apliecina Aurītēns varonīgi.

"Tikai bez manis!" piebilda Imanta sausi. "Es nevēlos sākt atkal no pašas apakšas."

Aurītēns izplēta rokas kā neziņā un jau atvērta muti, lai taisnotos, bet Imanta nokapāja asi un cloti.

"Kļūsti par inženieri vai dakteri!"

"Tu joko, Mantiņ. Kāda nozīme amatam? Sirds un mīla..."

"Sirds, mīla un nometne ir cauri! Mēs braucam uz Ameriku!"

"Jā, ko tad lai es iesāku?" zūdījās Aurītēns, sapīcis un apvainojies. "Mēneša laikā taču nevar pārskoloties. Bez tam tieši par ārstiem vai inženieriem nekur nepārskolo. Vismaz nekas nav dzirdēts. Saprotams, ja es pašā sākumā būtu zinājis, ka dakteri nāks tādā cenā, es Latvijā ne traks nebūtu studējis jurisprudenci. Latvijā jau bija citādi. Juristam pavērās daudz plašākas izredzes politikā. Mani jau no laika gala vilka ne tik daudz tīrās tieslietas kā vispārējā likumdošana un

starptautiskās tiesības. Ja Saomas lieta nebūtu izputējusi, es noteikti būtu deputāts un vadītu kādu partiju. Sākumā varbūt mazāku. Pēc savas Istās iedabas, Mantiņ, es esmu politiķis. Vienmēr esmu pareizi novērtējis politisko stāvokli un tāpēc arī es atrodos sveiks un vesels šeit, nevis Sibīrijā. Saprotams, ja es pašā sākumā būtu zinājis, ka mēs Vācijā nodzīvosim tik ilgi, es noteikti izstudētu medicīnu. Kaut vai tepat Heidelbergā, lai arī vecā, greznā studentu dzīve tagad pagalam izputējusi. Bet — tādā gadījumā mēs nebūtu sastapušies, Mantiņ. Un, ja būtu sastapušies, tad nebūtu tuvāk iepazīnušies. Un, ja arī iepazītos, tad nekas nesanāktu. Atceries vien, cik daudz laika paņēma mūsu satikšanās. Mēs ziedojam viens otram katru brīvo domu un mazāko brītiņu. Līdztekus studēt nebūtu iespējams. Ar mokām es vēl jaudāju pildīt savu bloka vecākā pienākumus. Jau tā mani mūžīgi lamāja. Bet es neko nenožēloju! Kas ir visas pasaules augstskolas pret pavadītajiem mirkļiem? Labi, man būtu ārsta diploms, bet tagad man ir — atmiņas! Tas ir neatņemams, neiznīcināms kapitāls, tā ir burvīga spēka dziras mucīņa, pie kuras es vienmēr varu atveldzēties un stiprināties kā teiksmainais Kurbads, ķēves dēls.”

Kā likās, Imanta nepiešķīra atmiņām gluži tik lielu vērību un tikai drūmi pašūpoja galvu.

“Augstskola ir nokavēta, tur nav vairs ko gausties. Bet ir citi ceļi, kā kļūt par inženieri vai dakteri. Vajaga tikai mazliet naudas un apķērības. Jau pirms aizbraukšanas uz kuģiem es tev liku pie sirds padomāt par šo lietu. Viens kārtīgs vīrietis sen būtu izrīkojies, bet tu esi stumjams un ceļams kā zīdains.”

“Ko tad es varēju darīt?!” uztraucās Aurītēns, vārīgi aizskarts. Viņš pietrūkās kājās un svaidījās pa istabu tā, ka garā kaklasaite plandījās kā linga. “Mācīties no grāmatām? Zināšanām taču nav nekādas nozīmes, tikai diplomam! Bet diplomu var iegūt vienīgi augstskolā. Es varu būt geniālāks par Edisonu, gudrāks par Markoni, es varu pārspēt ķirurgijā Zauerbruhu, bakterioloģijā Kohu, rentgenoloģijā pašu Rentgenu, bet, ja man nav diploma, man jāiet slaucīt ielas! Un pie

tam arī no grāmatām es nekā nepagūtu iemācīties, jo man visu laiku vajadzēja rakstīt tev vēstules.”

Imantas acis dusinās uzliedzmoja, bet viņa savaldījās. Ar noteiktu grābienu satvērusi Auritēna plandošo kaklasaiti, viņa pielieca bijušo advokātu cieši sev klāt un runāja, lēni uzsvērdama vārdu pa vārdam:

“Hannoveres stacijā, galvenajā tūmolt, pie uzejas uz septiņpadsmito peronu, katru piektdienu no deviņiem līdz desmitiem vakarā stāv kāds vīrs un lasu *“Die Hessische Nachrichten”*. Šim vīram jājautā, cikos nīziot vilciens uz Bēdenbosteli. Kad vīrs atjautā: “Kādu vilcienu jūs vēlaties, ātro vai lēno?” — tad jāatbild: “Visatīkols!” Tad šis vīrs tevi aizvedīs uz vietu, kur tu varēsi saņemt diplomus un apliecības, inženiera, ārsta, tehniķa, kādas vien tu gribi. Tie ir īsti papīri ar īstiem zīmogiem. Tie maksā diezgan dārgi, bet varot kaulēties, un katrā ziņā šeit taupība ir novietā.”

Auritēns purināja galvu.

“Tā taču ir blēdība, Mantiņ.”

“Blēdība?” iekaisa Imanta. “Vai tu esi studējis vai ne?”

“Esmu. Bet juris...”

“Klusu! Es negribu nekā dzirdēt par šo muļķīgo bada zinību, ar kuru itin nekā nevar iesākt! Ja tu esi gadiom ilgi gājis augstskolā, tad tā nav nekāda blēdība saņemt diplomu.”

“Jurista, nevis...”

“Kāda tur starpība? Augstskola paliok augstskola, vai tu ieej pa vienām durvīm vai otrām. Tu visu laiku plāties — es esmu gatavs uz visu! Es par tevi stāvu un kritu! Bet, kad jāizdara tāds nieks kā jāpaņem diploms, tu tikai sakļauj ausis un nolaid asti. Mutes bajārs!”

“Bet, Mantiņ, iedomājies milzīgo atbildību! Ja nu man kā diplomētam inženierim liek uzcelt tiltu! Man tak nav ne mazākās jēgas, kā to dara. Tilts sabruks jau pirmajā dienā.”

“Katram inženierim ir visādi palīgi un tehnīķi. Tie iztaisīs.”

“Vismaz kāds plāns man būs jāuzvelk. Tehnisko zīmēšanu es neesmu mācījies. Iedos man rokā logaritmu lineālu, es nezināšu, no kura gala tam ķerties klāt! Tur nelīdzēs

nekādi palīgi un tehniķi. Es nonākšu tiesas priekšā, mani noeksaminēs un — pagalam! Un kas tad notiks ar tevi, Mantiņ?”

“Nu labi,” atbilda Imanta mazliet pielaidīgāk, “par inženieri tu varbūt noderi, bet kas tev liedz kļūt par ārstu?”

“Par ārstu!” iesaucās Aurītēns šausmās. “Un ja mani pieved pie kāda slimnieka un pasaka: “Kungs, lūdzu, izgrieziet viņam to nieku — aklo zarnu. Tikai mazo aklo zarniņu, izdarniet to visvieglāko operāciju.” Vai tu, Mantiņ, tiešām gribēsi, lai es griežu tam cilvēkam vēderu pušu, iekams neesmu drošs, ka pratišu to atkal aizšūt? Pie tam es nepanesu asinis. Man tūlīt uzņāk ģibiens, līdzko es ieraugu tekam kaut ko sarkanu.”

“Man tas nav nekas,” atsaucās Imanta. “Dziesas vakar mani aicināja pie visiem grūtāk ievainotajiem. “Jums gan ir dūša, cienītā Meņģeļa kundze,” viņš brīnījās. “Jūs jau strādājat kā kara feldšeris!” — Būtu tu bijis kā Dziesas, kas tad mums nekaitētu. Es turētu, tu grieztu.”

Dziesas iejaukšana pārrunās Aurītēnam nepatika, un viņš klusēja.

“Nu labi,” turpināja Imanta. “Lai grieztu, vajaga sava ķēriena un, galvenais, dūšas, bet nav jau jāliien taisni ķirurgos. Ņem iekšķīgās slimības. Plaušas, piemēram, kas ir pavisam vienkārša un droša lieta. Plaušu papīri tāpēc esot visdārgākie.”

“Mīļā Mantiņ, ir visādas plaušu operācijas, gāzēšanas, lai Dievs mani no tā pasargā!”

“Ārstē tikai dabīgiem līdzekļiem. Izliec attiecīgu izkārtņi. Tādas lietas velk vislabāk. Piemēram: “Šeit ārstē tikai bez operācijām!” — Cilvēki no sāpēm baidās un papriekšu vienmēr ieskries pie tevis..”

Bet Aurītēns joprojām nelaimīgs purināja galvu.

“Tādam kā tev neviens nepaliks kājas apakšā!” bārās Imanta. “Drusku riska ir katrā darbā. Vienmēr jāuzņemas vairāk nekā vari vai proti. Es savu mūžu nebiju strādājusī kantorī, bet teicu tikai, ka māku un zinu, un tiku tūlīt par kancelejas pārziņa vietnieci. Sākumā gāja kā pa elli, bet pēc

diviem mēnešiem man varēja dot rokās vai visu IRO statistiku! Kārtīgs cilvēks iemanās pats no sevis tekošā darbā. Cik nav dzirdēts par nestudētiem dakteriem, kas, kaut kā tikuši pie papīriem, ārstē labāk par visiem studētiem un no pacientiem nevar ne atkauties? Pieņem sākumā mācītu māsu. Pasauc viņu sānis, savelc nīcīgu smiltu kā eksaminēdams un pavaicā: "Nu, māsiņ, ko jūs būtu šim gadījumā darījusi?" — Viņa līdīs no ādas laukā, lai tikai pierādītu savu gudrību un nepazaudētu vietu. Var arī nopirkt kādu gramatu. Tās gan ir nelietīgi dārgas. Ja gadās kas grūtāks, izej otrā istabā, palasies. Svarīgāko samācies pa ceļam uz kuģa. Es arī mācīšos angļiski. Tu redzēsi, ka pa desmit dienām runāšu tā, ka visi amerikāņi brīnīsies. Ja kurpe spiež, cilvēks spēj visu." Redzēdama, ka Aurītēns, neraugoties uz pārliecinātību, sēd sagumis un kluss, Imanta svieda galdā pēdējo trumpi. "Ja visi striķi trūkst, tad vēl vienmēr paliek psihlatrija. Tā nu vienreiz ir simtprocentīgi droša lieta kā slimnīkam, tā ārstam. Ja kāds ir traks, tad prātu viņam neviens noutdos. Tas ir skaidrs, vai ne? Samaitāt tur arī nekā nevar. Liec tikai trakonamā, un miers. Lai dzīvo laimīgs līdz mūža galam!"

"Bet ja pagadās tikai tāds pustraks, ko tad?"

Imanta īgni nopūtās kā pagurusi.

"Pustrakais lai iet mājās, atpūšas svaigā gaisā un neuztraucas."

"Bet kā es to pustrako atšķiršu no pavisam traka?"

"Cik kurais traks, to taču tev pateiks piederīgie!" iesaucās Imanta, zaudēdama pacietību.

"Man no trakiem bailes, Mantiņ," nodroši atzinās Aurītēns.

To dzirdēdama, Imanta aplusa. Atspiedusi smakru uz dūres, viņa skatījās cauri Aurītēnam izplatījumā un domāja. Pagāja labs britiņš pilnīgā klusumā.

"Ko tu domā?" bažīgi iejautājās Aurītēns.

"Neko," viņa atteica kā atmozdāmās un piecēlās.

"Mēs tiksīm uz priekšu arī bez daktera un inženiera diplomiem!" Aurītēns runāja strauji un pārliecināti. "Pamēģināsim tirgoties. Ar latviskām piemiņas lietām, koka šķīvjiem,

kalumiem Atvērtnu grāmatu galdu. Saprotams, patapas laikā Galvona nodarbošanās būs cita. Es tomēr domāju, ka nekas nav labāks par superintendentu. Brīvs dzīvoklis, apkurināšana, darba ne pārāk daudz. Iznes mēslus, nomazgā kāpņus, tas viss Amerikā visur esot tikai eļļas krāsnis, pagroz kloķi, un silts. Ne ogles jārok, ne malka jāskalda kā Rīgas sātulokļiem... Tu jau nemaz neklausies, Imanta. Un tas būtu tikai pašā sākumā. Gan jau tur, uz vietas, labāk redzēsim, kas ir un kas nav. Sievietēm jau esot pavisam viegli dabūt darbu..."

Imanta lēnām pavēla gaišās acis uz Aurītēna pusi, un viņa valodošana apsīka.

"Varbūt tu domā ielikt mani par istabeni un pats sēdēt uzkrāsnē pie eļļas kloķa un sildīties?"

"Mantiņ," sauca Aurītēns. "Kā tu vari tā runāt!? Es esmu visu ziedojis tev. Savu ģimeni, savu dzīvi, savu laiku, savas domas. Tevis dēļ es nebaidīšos no nekā!"

"Manis dēļ tu baidies pat no pustrakiem."

"Imanta, vai tu man vairs netici?" jautāja Aurītēns traģiski.

Imanta paraustīja plecus.

"Kas tur ko ticēt, ko neticēt."

"Tu zini, cik ļoti es tevi mīlu!"

"Man jāiet," teica Imanta izklaidīgi.

"Pakavējies," lūdzās Aurītēns, "man tik daudz, ko tev stāstīt. Kopš tu atgriezies no kuģiem, mēs neesam vēl ne kārtīgi parunājušies." Bet, kad Imanta likās to nedzirdam, sauca: "Pagaidi, es tūlīt saposīšos. Aiziesim uz "Paradīzi" iekost. Vakar runāja, ka pienākuši svaigi nēģi."

"Tu gribi nākt man līdzī?" vaicāja Imanta kā atmozdamās. "Nē. Man ir nopietnas darīšanas."

"Nopietna ir tikai viena lieta pasaulē!" liksmi sauca Aurītēns un atkal apskāva Imantu. Viņa nokratīja Aurītēnu, nemaz nesakustinādama rokas, tikai ar asu plecu kustību.

"Citreiz," viņa sacīja un atsvieda durvis tik sparīgi, ka Aurītēns gandrīz uzskrēja tām virsū ar krūtīm.

Palicis viens, viņš kadu brīdi stāvēja istabas vidū, ar plaukstu iztaustīdams asos, neskātos vaigus, tad apsēdās uz gultas. Pēc brītiņa atlaidās tajā un vēl pēc laiciņa žigli izmaucās no apģērba un pazuda zem segas.

23

Iznācis no Aurītēna "bunkura", Severīns Svins pa galvu pa kaklu drāzās pa kāpnēm lejup un staidzās uz staciju. Pusskriešus sasniedzis Nekaras tiltu, viņš pamota acis pulkstenī un ievēroja, ka līdz vilciena atīošanai vēl veselas divpadsmīt minūtes. Viņš sāka iet lēnāk. Atslabstot muskuļu darbībai, rodas vairāk enerģijas prātu vingrināšanai, un Severīns Svins apsvēra acumirkļa stāvokli un pēdējo dienu panākumus. Rakstnieku vakaru varēja uzlūkot par visādi izdevušos, nelaieme tikai tā, ka tas bija noturēts, noslēgts un nobeigts. Un beigām bija pietrūcis punktu, kroņa un starojuma. Ar skumjām un krentēju sāpi, ka tomēr kaut kas svarīgs pamests pusdarīts, Severīns Svins strauji un šķietami neatvairāmi tuvojās stacijai, kur, saskaņā ar cieļu norunu un svētu solījumu, vajadzēja sastapties ar laulāto draudzeni mājās braukšanai. Vilciens bija ērts — uz Štutgarti un bez pārsēšanās tālāk uz Nirnbergu.

Pilns sava krietnuma apziņas, Severīns Svins redzēja, ka solījumu jau tikpat kā izpildījis, tilts bija pārsoļots pāri pusē un stacija labi redzama. Arvienu lēnāk un vaļīgāk ejot, viņam ienāca prātā pavisam jocīga doma — kas notiktu, ja atlikušajā gluži šajā ceļa gabalā kaut kas kļūmētos un viņam neizdotos laikā sasniegt staciju? — Nekas sevišķs! Laulene noteikti aizbrauktu viena pati, jo viņai bija bijēto ar samaksātu atceļu un šis bija pēdējais vilciens, kam tā vēl derēja. Sievas saprātīgo taupību viņš pazina un cienīja. — Severīns Svins gausināja soļus vēl mazliet un iztirzāja stāvokli tālāk. Kas Nirnbergā viņu gaidīja? Patiesībā itin nekas. Varētu, sapro-

tams, sacīt, ka gaida iesāktais romāns, par ko no izdevēja jau bija saņemts brangs avanss. Bet — vai mākslinieks ir mašīna? Tikai amatnieks spēja ik dienas kārtīgi rakstīt pelēkas rindas. Mākslinieks sacereja alpiem. Kad izdomas, asprātības un humora akumulators izlādējās, vajadzēja gaidīt, kamēr tas atkal pielādējas. Un patlaban, to Severīns Svins sajuta ar katru soli skaidrāk, viņa akumulators nebija vēl ne tuvu pielādēts. Tādā gadījumā ar pārsteidzīgu atgriešanos mājās nevienam nebūtu pakalpotis un vismazāk mākslai. Tieši otrādi, viņš nodotu un apkaunotu mākslu, strādādams kā algādzis, bez iedvesmas vai, kā kritika mēdza skaisti izteikties, — bez iekšējās vajadzības. Arī pienācīgi neīstenotais svētku noslēgums kremta Severīna Svina allaž pēc pilnības alkstošo dvēseli. Neizdevusies vakardiena, neizdevušās dzīres, tāpat kā Pēra Ginta dzīves pogas bija metamas atpakaļ kausējamā katlā un pārlejamas par jaunu! Un, saprotams, nevienā citā vietā visā Vācijā, pat visā pasaulē nebija labāku izredžu atjaunot vakardienas noslēgumu tik cerīgi kā šeit — Eslingenē. Šodien vēl daudzi no sabraukušajiem ciemosies pie paziņām, katrs solis pa Tannenbergas vai Štutgartes ielu un bloku pagalmu solīja jaunus pārsteigumus. Severīns Svins no daudziem skaistiem piedzīvojumiem zināja, ka visjaukākās dzīres ir nejaušās, kad ļaudis sastopas neviļus, bez iepriekšēja nodoma. Pie tam — braukt ar tik mežonīgi agru vilcienu, kuru nelietoja neviens prātīgs cilvēks, kurā nekāpa iekšā pat naudkāriģo pelnīt alcēju bars — IRO ierōdņi, Severīnam Svinam likās brutāla, kultūras cilvēka necienīga lieta.

Viņš apstājās uz viadukta, augstu pāri sliežu ceļiem. No tā varēja labi pārredzēt Eslingenes stacijas peronus, kas no šīs vietas atradās tikai pāris simt metru. Mirkli Severīnam Svinam iedūrās sirdī īsa sāpe — laulātā draudzene tagad lielā uztraukumā skraidīja pa staciju, meklēdama, kur viņš palicis. — Ko lai dara? Viņa patiesi bija krietna sieviete un laba sieva, bet diemžēl pasaules gaitas ritēja tā, ka nevienam nebija lemts staigāt tikai pa rozēm. —

Severīns Svins atspiedās uz margām un drūmi raudzījās, kā salti un nepielūdzami zibēja sliežu sudrabortās svēdras

kvepainu, eļļainu šķombu uzberumos. Tās bija ļoti nepatīkamas desmit minūtes. Viņš jutās noguris un neizgulējies. Gaidīšanas spriegums smagi spīda nervus, un netrūka nemaz daudz, ka viņš pamestu un aizmirstu visu un tecīpus vien aiztrauktos uz staciju. Pietrūka varbūt tikai vienas vieniņas nejaukā sprieguma minūtes, bet iodrebējās tilts — vilciens nāca.

Peronu piepildīja drūzma. Parliocios tilla margām, Severīns Svins pūlējās saskatīt sievu, taču attālumus bija par lielu un drūzmas ģirbēšana par raibu.

Vilciens slaidi ieslīdēja stacija — Nekas vairs nebija darāms. Vai varbūt tomēr vēl mēģināt strīdēt? Svīdriem plūstot, kaklasaitei plīvojot, piedrāzties taisni mūklī, kad vilciens jau kustas, kad ielekt, neriskējot pārlauzt kāju, vairs nav iespējams, un tad žēlabaini samāties ar sievu, kas uztraukta noraudzītos viņā pa logu un sauktu: "Noloci! Noloci!" — Taču arī skrējieni likās tagad jau nokavēts.

Strauji soļi švīkstēja aiz muguras — kāds liela auguma drukns vīrs snāja uz stacijas pusi. Nevarēja sacīt, ka steigdamies, viņa soļi mijās tikai mazliet atspertā nokā parastam ielas gājējam, bet kaut kas gaitas sasprīgtajā noteiktībā liecināja, ka viņš nolēmis notvert vilcienu. Severīns Svins nožēlodams pasmīnēja — tas nu gan vairs nebija iespējams. Taču vīrs soļoja un soļoja — saprotams, lai apmierinātu sirdsapziņu, ka patiešām darījis visu. Šī pašreizējā rīcība, cīņa idejas dēļ, Severīnu Svinu mazliet apkaunoja. Taisnību sakot, arī viņam vajadzēja censties vairāk.

Kaut kas pazīstams pavīdēja dūšīgā soļotāja plato, mazliet nošļaubano plecu līnijā, un pēkšņi Severīns Svins atcerējās — tas taču bija Boriss Ziedonis, viens no strīdniekiem neizdevušajās viesībās "bunkurā". Tas nu gan bija brīnums, ka tik solīds cilvēks bez jēgas un vajadzības mūjās apkārt pa pasauli tik nepiedienīgi agrā stundā. Boriss Ziedonis ar to daudz zaudēja Severīna Svina acīs. Un no tik pašapzinīga un, kā liekas, arī skolota cilvēka varēja prasīt spēju aplēst to, ka vilcienu vairs nebija iespējams notvert.

Bet, raugi, vilciens stāvēja un stāvēja. Aizbraucēji jau sen bija sakapuši, izkāpōji nogrimuši pazemes tunelī, pavadītāji, atvilkušios ple malus, vicināja mutautipus, bet vilciens nekustojās. Boriss Ziedonis vienmērīgi soļoja, un, jo tuvāk viņš nāca stacijai, jo katrs knašais, bet visnotaļ nesteidzīgais un nepaātrinātais solis sāpīgāk atbalsojās Severinā Svinā. Ja viņš novēlētu, kā Boriss Ziedonis, bet godīgi skrietu, tad varētu nosaukt staciju vēl reizē ar Borisu. Ja viņš gribēja būt godīgs, pavīnam godīgs, tad vajadzēja skriet. Un Severīns Svins skrēja.

Lūjup no viadukta tas veicās pavisam viegli un necerēti ātri, tik ātri, ka viņš gluži sabijās un sāka piebremzēt. Tas ne pēc kā neizskatījās, ja cienījams vīrs skrēja kā pusaudzis. Vīrietim viņa gados piederējās skriet tikai lēnām. Savā ziņā šis vingrinājums viņam atgādināja senos karadienesta laikus, kad reizēm vajadzēja "skriet uz vietas". Tomēr, neraugoties uz visu bremsēšanu, viņš nepārprotami virzījās stacijai tuvāk un tuvāk, bet vilciens vēl vienmēr stāvēja.

Kad Boriss Ziedonis iegāja stacijā, arī Severīns Svins jau aizsniedza stacijas pagalmu un paguris pieķērās pie margām. Vai Boriss pirka biļeti? Neprāts! Par to nebija ko domāt. Varbūt varēja cerēt ielēkt vilcienā, ja kabatā bija jau iepriekš iegādāta biļete. Kā viņam. Bet nē, arī tad jau bija par vēlu. Vilcienam taču reiz vajadzēja sakustēties!

Boriss Ziedonis izzibēja no kases telpas un ienira tunelī zem sliedēm. Taisni neticami, cik daudz reizēm varēja pagūt tik īsos mirkļos. Pavisam satumsis, Severīns Svins rakņājās kabatā pēc biļetes. Kur reizēm to ne traks nevarēja atrast, tā šoreiz ielēca rokās pirmā grābienā. Neko darīt, Severīns Svins sakoda zobus un devās pie kontroliera lodziņa.

Tieši tajā pašā mirkli vilciens beidzot sakustējās. Severīns Svins liksmī iesmējās: Ziedonis netiks! Taču vilciens nespēja uzņemt gaitu pietiekami ātri, un Boriss Ziedonis veikli iztipināja no pazemes un, nebēdādams par stacijas ierēdņu brīdinājumiem, pietvērās margām, un ielēca pēdējā vagonā.

Vardarbīgā satiksmes noteikumu pārkāpšana Severīnu Svinu sarūgtināja. Viņš drūmi noskatījās, kā, paātrinādams

gaitu, vilciens kļuva arvienu mazāks, sarāvās par siku punktiņu un beidzot pavisam nozuda starp viņa kalniem, atstādams ainavu tīru un skaidru vizmojam dzedrajā rīta gaismā. Tad noskaidrojās arī Severīna Svīna prāts. Viņa liktenis bija izšķirts, grozīt to vairs nevarēja. Viņš bija darījis visu, kas cilvēka spēkos. Viņš bija stoidzies. Viņš bija skrējis. Skrējis, sevis netaupīdams, pēc nogurdinošas, negulētas nakts. Viņš bija cīnījies un godīgi zaudojis, būdams bez vainas sievas un pasaules priekšā. Miers un silts prieks nolaidās sirdī, un viņš iegāja stacijas restorānā.

Stacija bija vienīgā vieta, kur pavadīt tukšās rīta stundas. Švābijas viesnīcas un restorāni atvēra durvis tikai īsi pirms pusdienas laika. Traucēt kādu paziņu tik āgri nobūtu nedz smalki, nedz saprātīgi. Kas kaitēja pantkt pāris stundiņas bufetē pie alus, paraudzīties ļaužu bzmzmā, kas nemitīgi plūda garām, un pārdomāt? Kas zina, varbūt iošāvās prātā kāda laba doma, ko varēja izlietot romānā

24

Pusstundu vēlāk ar ierēdņu vilcienu Kandavs dovās uz Freidenveileri kārtot emigrācijas lietas. Viņš noupdomīgi un neveikli bija pievērsis sev ļaužu uzmanību, labākais veids to atkal iemidzināt šķita iekļauties kopīgās ikdienas plūdumā. Eslingenes ikdienu bija emigrācijas izdarības.

Kandavs iekāpa pašā pēdējā Stutgartes vilciena vagonā un nobrauca galā, nesaticis neviena paziņas. Viņš nobrīnījās par kuplo baru, kas izbīra no vilciena neievērojamajā, sagrautajā un vēl neatjaunotajā Freidenveileres stacijā un aizplūda pa skaistu, Švābijai raksturīgu ābeļu gatvi šķietami pavisam tukšā klajumā. Pēc laiciņa priekšā iznīra milzīgas lūžņu kauzdes. Tuvāk pienākot, Kandavs saskatīja rosnus lidmašīnu graustus, iedauzītus, ribainus, saveltus krustām šķērsām. Sa-lauzītie spārni, tukšām motoru lizdām, sacaurumotās slaidās

astes ar apdrupušiem stūros plakšņiem, platiem un augstiem kā pils vārti, pa trim, pa četrām kopā saslietas, drūmi rēgojās pret debesīm. Tur rūsēja vesela flote vācu smago bumbvedoju, notriekta kā dumpīgo erceņģeļu bars pišļos.

Aiz šīs bijušās godības drupām Kandava priekšā pēkšņi atvēris vesela angāru un baraku pilsētiņa. Tās mugurkaulu voidoja vairākas neticami garas vienstāva mūra kazarmu ēkas, kas uzstiepās gandrīz gar visu bijušo lidlauku, kā guļus nolikti sarkani rūpnīcu dūmeņi. Abās pusēs kazarmām grupojās gan lielas, gan mazas koka barakas, dzelzs angāri un mūra noliktavas. Gaiteņus, kuros vēl nesen, uzvilkti kā stīgs, saknakšķināja papēžus vācu armijas lepnākā izlase — lidotāji, nu, biezās korķa pazoles čabīnādamas, piepulkoja sokrotāres un mašīnrakstītājas. Noliktavās bumbu, torpēdu un šāviņu vietā glabājās šokolāde, zābaku ziede, cigaretes, zobu suku un bārdas skujamie asmenīši. Nedz telpu, nedz noliktavu nepietika, jo vairākās vietās strādāja pie jaunceltnēm.

Samulis Kandavs apstājās plašajā pagalmā starp lielākajām kazarmām. Daudz dzirdējis par Freidenveileres pārvaldi, viņš tomēr ne sapnī nebija iedomājies, ka tā ir tik kolosāls iestādījums. Ierēdņu straumes plūda pa ietvēm un sašķīda starp barakām. Veselas karavānas smago mašīnu līgojās pa ābeļu gatvi, vezdamas klāt arvienu jaunus ierēdņu barus. Visvairāk dzirdēja latviešu valodu. Lielais ierēdņu vairums nāca no Eslingenes un Štutgartes apkārtnes nometnēm.

Kur vien pagriezās, Kandavs redzēja durvis, vārtus, ieejas un virziena rādītājus, apzīmētus ar numuriem un uzrakstiem vairākās valodās, kas paskaidroja, kas kurā barakā par iestādi, sekciju, nodaļu, kanceleju un istabu. Kandavs ievēroja ārējo, iekšējo, saimniecības, administratīvo, kadru, operatīvo, sakaru, transporta, koordinācijas, distribūcijas, centralizācijas, decentralizācijas daļas un vēl daudzas citas. No šiem abstraktajiem apzīmējumiem gan tikai ļoti labs pazinējs varēja aptuveni lēst, kas kurā vietā īsteni notika. Bet cilvēces ģēnijs, blakus birokrātijai, bija izgudrojis arī skaitļus un alfabētu, un pamazām Kandavs sāka sadzīt pēdas 174. istabai.

Nesteiglamies, lai atliktu laika apbrīnam, Kandavs soļoja starp baraku un baraciņu virknēm. Meklētā istaba atradās D rajonā, 4. rindā, 17. barakā, N spārnā, bija sasniedzama pa ieeju X un, tuvāk apzīmējot, bija statistiskās daļas kartotēku departamenta centrālā arhīva personāldokumentācijas sekcijas sevišķo palīgtulku galvenā istaba.

Palielā priekštelpa, ko pārdalīja gurni loto, bija tukša. Tikai viens vienīgs šaurs, slaidis stāvs locījās gur augstu plauktu, no griestiem līdz pat grīdai piobāzta ar baltmelniem aktu vākiem.

Tā bija Nelde. Viņa čakli izcēla vakus pēc vākiem un veikli tos šķirstīja, acīmredzot meklēdama kādu dokumentu. Kandavam ienāca prātā atziņa, ko jau Rīgā viņam bija teicis kāds vecs arhivārs, — arhīva darbos nepalīdzot nekādas sistēmas, nekāda numerācija, vienīgi intuīcija. Ja tās neesot, tad velti pūlēties ko sameklēt.

Meklēdams vārdus, kā iesākt sarunu, Kandavs stāvēja un pētīja Neldi, ko līdz šim nemaz nebija kartīgi aplūkojis. Acīs dūrās ļoti tievais viduklis, likās, to viegli varētu aptvert plaukstām. Viņš ievēroja nervozās, straujās kustības. Nelde neko neņēma lēnām, bet ātri kampa kā karstu ogli vai arī zibenīgi un pēkšņi tvēra kā maksšķernieki naktstārpu, kad tas jau pa pusei iesprucis atpakaļ zemē. Viņa bija matu gludi atsukājusi atpakaļ, tāpēc seja izskatījās apaļgaka nokā citkārt. Visumā Kandavam nācās atzīt, ka Neldei nebija nekādas vainas.

Pēkšņi viņa pacēla galvu, paskatījās Kandavū un nolabi satrūkās. Smagā aktu grāmata izslīdēja no pirkstiem, un tikai ar izmisušu grābienu viņa to paguva notvert. Acis zem biežajām uzacīm ieplētās apaļas. Kandavs skaidri saredzēja baltumu visapkārt tumšpelēkajām radzenēm.

Apzinādamies, ka viņa izturēšanās pret Neldi līdz šim nav bijusi nekāda glaimojošā, Kandavs pūlējās to labot un, pasmaidīdams savu labāko smaidu, padeva laipnu labrītu.

“Labrīt,” klusu atbalsoja Nelde, nepārmainīdama stāvokli. Viņa pameta tikai žiglu skatienu uz durvīm istabas galā un leti, kas šķīra viņu no Kandava.

"Esmu pavēlāts parstolģts, redzot, cik varenā iestādē jūs strādājat," runāja Kandavs ļoti laipni.

"Flošām?" izdvasa Nelde.

"Man bija ko ņomties, kamēr jūs atradu."

"Mani?" viņa čukstēja, manāmi nobālēdama.

"Vai es jūs nobiedēju?" jautāja Kandavs pieklājīgi. Nelde enerģiski purināja galvu.

Strupās atbildes izsita Kandavu no sliedēm.

"Jūs dusmojaties uz mani?" viņš jautāja, drusku samulsis.

"Nokadā ziņā!" steidzīgi strēbdama, atsaucās Nelde, neuz noļaudama viņam pabeigt teikumu.

"Es gribēju jums palūgt..."

"Lūdzu, nē!" sauca Nelde it paskaļi, lēnām kāpdamās atpakaļ. "Man acumirkļi nav laika. Varbūt vēlāk..." Veikli apsvēdusies, viņa gandrīz skriešus devās uz dibenistabu.

Durvis plaši atvērās, un Kandavs ieraudzīja aiz liela, apkrauta rakstāmgalda sēdam vēl jaunekļīgu kungu lieliski piegriezta zilā uzvalkā.

Viņa gludi skūtā seja bija nopietna un stingra, bet likās kaut kā pazīstama. — Tas bija parastais Rīgas ierēdnis, no daļas vadītājs, kādi sēdēja visās ministrijās. Dīvaini, bet savā ziņā arī patīkami bija redzēt šo tēlu, kaut uz īsu laiku atdziņu tik tālu no dzimtenes. — Ja kādam bija lemts un dots būt par ierēdni, tad tas tāds arī kļuva, kaut vai uz neapdzīvotas salas.

Nelde pieliecās savam priekšniekam, gribēdama ko sacīt, bet ieskanējās tālrunis.

Ar neatdarināmi svarīgu vaikstu priekšnieks nocēla klausuli, un dziļajā, goddevīgajā klusumā izskanēja viņa barbariskā un kroplā angļu valoda, ko viņš tomēr lietoja ar tik nesatricināmu pašapziņu kā karavadonis, kas diktē noteikumus uzvarētam pretiniekam.

Uzklausījis Neldi un nolēmis, ka lieta pietiekami svarīga, priekšnieks cienīgi piecēlās un nomērītā, pārdomātā soli devās pie letes.

Tā, saprotams, bija liela cienības parādīšana, ja pats no daļas vadītājs uzklausīja lūdzēja vajadzības. Kandavs bija

atsūtījis tulkošanai dažus apliecinājumus un gribēja tās tagad saņemt. Nelde, rokas salikusi, pa gabaliņu noklausījās viņu sarunā, kā Kandavam likās, ar neparastu ziņkāri, pat sasprindzinājumu. Aplūkojis Kandavu vērīgi un nopietni, priekšnieks pamāja Neldei samoklēt paptrus, bet pats domīgi kavējās pie letes.

Ierēdņa laipnība aizkustināja — Laikam Nelde būs pateikusi, ka esmu bijis leģionārs, Kandavs nodomāja, nezinādams labāka izskaidrojuma. Arī viņam gribējās kaut kā parādīt savu atzinību, sacīt kaut ko patīkamu, pajokot.

“Šī pārvalde ir patiesi fantastiska iestāde,” viņš sacīja, neslēpdams savu patieso sajūsmu, “vienkarši neticama! Esmu lasījis, ka, cilvēces kultūrai attīstoties, arvienu pieaugot un sarežģītoties pārvalžu aparāti un pavairojoties ierēdņu skaits. Ja tā, tad Freidenveileres pārvalde ir vismodernākais institūts pasaulē un visprogresīvākais iestādījums cilvēces vēsturē. Katru aprūpējamo bēgli apzina un apstrādā vismaz viens ierēdnis. Pie tam aprūpējamais vienlaicīgi ir arī ierēdnis aprūpētājs un saņem algu par savas aprūpošanu.

Tik ideālu stāvokli neparedz pat vispārdošākās sociālās utopijas. Un — vai gan ir saprātīgāks un lietderīgāks veids, kā izlietot šīs organizācijas milzīgos līdzekļus, nekā izmaksāt tos algās — pašiem bēgļiem? Lai nu pajumte par brīvu, lai arī bads nekādā ziņā nedraud, tomēr, lai dzīvotu cilvēciņu dzīvi, katram nepieciešama arī paša rocība. Nevar teikt, ka cilvēces attīstība ietu tikai aplanā virzienā. Kaut arī karos tiek nogalināti desmitiem miljonu, tad tomēr, ja pa starpu daži desmit tūkstoši tiek tā lutināti, tad cerība vēl nav mirusi.”

Priekšnieks skatījās Kandavā ļoti uzmanīgi, bez mazākā smaida vai smīna un neatbildēja ne vārda. Tad lēnām atkāpās līdz pirmajiem galdiem, pieliecies iečukstoju kaut ko Neldei un nozuda kabinetā.

Kandavs mazliet pabrīnījās par viņa izturēšanos, bet, tā kā priekšnieks palika priekšnieks, kas ne tikvien var atļauties, bet kam bija pat ieteicams būt neizprotamam, tad, neprātodams par to tālāk, iesmēķēja cigareti un apsēdās.

Isti erti viņš tomēr nojūtas. No blakus telpām saradās arī citi ierodņi, un Kandavam likās, ka tie viņu slepus novēro pāri savām mašīnām un aktu vākiem. Istabā valdīja dīvains, stindzinošs klusums, tik neparasts telpai, kurā atradās vairākas mūdras mašīnrakstītājas un kurā valdīja raksturīgais Rīgas mašīnstrīpu gars. Nelde, iebāzusi galvu plauktos, visu laiku steldzīgi čaukstināja papīrus un nemaz nedomāja pabildināt Kandavu ar kādu jautājumu, kā tas paziņu starpā klājas.

Kāds ar sparū atsvieda durvis. Ienāca Imanta. Viņas vaigu grieznojā parastā nevaļīgā, valdonīgā izteiksme. Viņa pagāja garām Kandavam, it kā tas būtu tukšs gaiss. Veids, kā viņa kundziskā vēlībā pamāja vienai otrai draudzenei, nepārprotami liecināja, ka Imantai nav nekā kopīga ar sikierēdniecību un nožēlojamiem kancelejas darbiem, bet ka viņa ieradusies šeit tikai pašas patikas dēļ. Viņa devās priekšnieka kabinetā tik droši un pašsaprotami kā laulene, kas nodomājusi patinčināt vīru par kādu sīkāku palaidnību.

Tomēr jau pēc īsa brīža no kabineta izšāvās pavisam cita Imanta. Zvērojošām acīm un sakniebtām lūpām viņa piešķrēja Kandavam un eksplodēja:

“Jūs! Jūs!... Nekaunīgais un neaudzinātais cilvēks!”

Kandavs satrūcies piecēlās.

“Tas būs pārpratoms, cienītā Meņģeļa kundze!”

“Cienītā Meņģeļa kundze!” viņa atkātoja dziļā nīcīgumā. “Jūs, liekulis! Saprotams, pieklājību no jums nevar prasīt, bet mazdrusciņ godaprāta gan. Tas ir nekrietni — pataisīt otru cilvēku par muļķi. Vai jūs vienmēr apejaties ar ļaudīm, kas jums dara labu, tik nekrietni? Kā suns, ko izvelk no ūdens.”

“Bet cienītā kundze, mani vēl neviens nav izvilcis no ūdens.”

“Kāpēc jūs melojāt?” uzstājās Imanta. “Kāpēc jūs man teicāt, ka neesat inženieris, ja patiesībā esat?! Es nupat redzēju jūsu pārtulkotos papīrus. Apliecību no fakultātes dekāna un fabrikas direktora, kur esat strādājis!”

“Cienītā kundze, es jums neesmu nekā sacījis!”

"Jums vajadzēja atzīties, kad es jautāju! Kaunieties! Es pūlējos jūsu labā! Es gribēju jūs glābt! Un jūs!..." Viņa saviebās neizsakāmā nicināšanā.

Imantas balss bija skanējusi visai skaļi. Kabineta durvis atvērās, un priekšnieks sacīja pieklājīgi, bet stingri:

"Kandava kungs, lūdzu, notrokšņojiet!"

"Es neesmu teicis neviena vienīgu skaļāka vārda!" viņš aizstāvējās.

"Saņemiet savus papīrus un ejiet!" teica priekšnieks, pieņāca pie letes un iespieda viņam rokā glieti sarullētas aplikācijas. "Nekas nav jāmaksā, mēs strādājam par brīvu. Lūdzu, ejiet."

"Rupjais, neapzinīgais cilvēks!" vēl nokliedza Imanta.

"Neuztrauciet viņu!" ātri pačukstēja Imantai priekšnieks un, kaut saudzīgi, tomēr ļoti noteikti saņēma Kandavu pie elkoņa un virzīja uz durvīm.

Kandavu sagrāba spējas dusmas, viņš nokrutāja priekšnieka roku, bet tad savaldījās un izgāja laukā.

Viņš bija pavisam apjucis. Kāpēc vēlīgais priekšnieks piepeši kļuva tik strups? Vai varbūt tā nomaz nebija bijusi vēlība, tikai piesardzība? Ko nozīmēja Neldos spējais izbrīns? Dīvaini cilvēki. Vienīgi Imantas dusmas viņš saprata. Bet Imanta bija augstprātīga — kāpēc lai viņš to nepakaitinātu?

Pa vārtiem ieslīdēja mirdzoši automobiļi. Tik lēpnas mašīnas Kandavs vēl nebija redzējis. Salīdzinot ar vācu opeljiem un "tautas ratiem", tās izskatījās milzīgas kā zemūdenes uz riteņiem. Iekšā sēdēja daudzīnātie un apskautie 1. klases ierēdņi. Tie nebija visnieka pārvietotas personas bez dzimtenes, bet lielu valstu pilntiesīgi pilsoņi, un saņēma lieliskas algas, nevis pabēdīgajās vācu markās, bet visvarenajos dolāros. Tikai pret pusdienas laiku un arī no katru dienu viņi ar labāku cilvēku splīnīgo nonšalansi ieradās pārraudzīt savus zemāko kastu padotos.

Diženā pārvalde vien neizsmēla mazās Freidenveileres nozīmību. Pārvalde vadīja pārvietoto personu tagadni, bet otra, ne mazāk varena iestāde noteica viņu nākotni. — Sarežģītā emigrācijas mašīnērija atradās Freidenveileres pili.

Skaista rozidonce bija celta ap to pašu laiku, kad Jelgavas un Rundāles pils, latkmota stils un ilgas kaut mazumā atspogot diženo Versaju tām visām bija kopīgas. — Plaši taisnstūraini vārti, lielskaņģu uzojas, augsti logi. Galvenajā korpusā trīs spārnos tika divi stāvi. Skaisto celtni kāds divains neprašā bija liels nokrāsojot neglītā sarkanā krāsā, domājams, gadsimta sākumā, kad Vācijā nāca cieņā neapmestas ķieģeļu celtnes. Atvadoties no Eiropas, emigrantam vajadzēja iziet cauri “kapura caurulēm” — nebeidzamām veselības, noderības, morāliskās un politiskās krietnības pārbaudēm. Vienā no pirmajām istabām, kur sakopoja katra emigranta bezgalīgās apliecības, galvojumus un anketas, strādāja Arvīda.

Pirms pāris stundām viņi bija tikušies pie brokastu galda. Tāpēc Kandavs pabrīnījās par Arvīdas savādi pētīgo, it kā slepenas nožēlošanas pilno skatienu, ar kādu viņa to apsveica. Kandavam likās, ka viņa runāja citādi nekā parasti, ļoti laipni, sirsnīgi, piemīlīgi, pārāk piemīlīgi. Arvīdas valodā arvienu slēpās kāda atskabarga, mazs, slepens dzelonis vai, mazākais, kāda tiša pretruna. Bet tagad viņa runāja ar Kandavu kā ar nemierīgu bērnu, kam prāti par katru cenu jānovada no nerātņībām. Laikam tā ir viņas ierēdnes rutīna, nodomāja Kandavs. — Vai arī viņai joprojām neērti, ka vakarnakt aizmīga, klausīdamās manā stāstā?

Arvīda raiti noskaitīja visas nākamās pārbaudes un kā neviļus iejautājās:

“Tu stāstīji, ka bijis ievainots. Kurā vietā?”

Pēkšņi Kandavam atausa gaisma un visas miklas kļuva skaidras. — Aurītēns bija izpildījis savus draudus. Viņa tenkas visur bija priekšā. Kandavs cieši paskatījās Arvīdā un atbildēja sausi:

“Galvā.”

Arvīdas acis savādi noblāzmoja, un lūpas sakniebās. Kandavam likās pat, ka viņa mazliet nobāl. Viņš ļoti labi zināja, ko Arvīda domāja: draudzības dēļ varēja darīt daudz, riskēt daudz, viņa pati varbūt neteiktu nekā, bet viņai bija bērni. Mazi bērni un traks cilvēks mājās kā viesis.

Šoreiz Kandavs nesajuta dusmas, tikai sarūgtinājumu. Tas skāra kādu slepeni, ļoti vārgu vietu. Saprāts teica, ka viņš nedrīkst ļaunoties par Arvidas šaubām un bažām, tās bija pārāk dabīgas. Bet cilvēks jau nodzīvo tikai ar prātu.

Viņš neteica vairāk nekā un devās dziļāk pils tumšajos, drūzmainajos gaitēnos, kurus ploskānāja visas Austrumeiropas valodas — poļu, ungāru, horvātu, čehu, židu, ukraiņu, krievu, rumāņu, bulgāru, slovaku un, neprotams, arī latviešu, lietuvju un igauņu. Viņš stājās garajās rindās pie asinsņēmējiem, svērējiem, mērītājiem, rentgena kabinotu māsām un citiem pārbaudītājiem, kas savāca materiālus ārstu spriedumiem.

25

Komisiju lietas bija pagalam nenotoiktas. Ja laimējās, veselības pārbaudes varēja paveikt vienā dienā, ja nolaimejās, nācās staigāt nedēļām. Kandavam veicās. Viņš baidījās no garaspēju pārbaudes, domādams, ka atradīs priekšā Auritēna ziņojumu. Lieta tomēr izrādījās pavisam vienkārša: vajadzēja tikai parakstīties, ka neatzīst sevi par garā vāju. Tas viss.

Kandavs aizbrauca nevis ar ierēdņu vilcieni, bet pusstundu vēlāk, lai nebūtu jāsastopas ar eslingonišiem un tie velti jābaida.

Šinī stundā latvieši neapgrozījās arī uz Nokaras tilta. Ierēdņi atpūtās no dienas darbiem, priekotājiem vēl nebija kūrpus, jo kino un "Lido" atvēra tikai vakarā.

Kandavs gausināja soļus, pārliecās tilta margām un pētīja seklos, pieglumējušos atbodu ūdeņus. — Notikās doties uz blokiem. Pārāk dzīvi acu priekšā stāvēja Arvidas iztrūcinātā, nobažījusies seja. Tikai īsu mirkli viņa sarāvās, dzirdēdama par ievainojumu galvā, un tūdaļ paslēpās aiz smaida. Bet Kandavs pārāk labi pazina Arvidas smaidus. Velti viņš pūlējās sev iestāstīt, ka Arvidas bažas ir dabīgas. Likās — ja

arī visi atkristu, vismaz Arvīda nedrīkstēja par viņu šaubīties. Daudz kas dažās stundās bija pārgrozījies. Drūzmainā, čalojošā Eslingene likās tukša un naidīga. Ko viņš Arvīdai sacīs? Par ko viņi sarunāsies? Rūpēs par bērniem viņa mēģinās "neuzkrītoši" izpētīt, cik īsteni viņš slims un bīstams. Vai skaidroties un mēģināt iestāstīt, ka nav gluži tik jauni? Notikās par to visu ne domāt. — Kandavs labi pacieta vientulību un bija pie tās pieradis, bet šodien pārlietu gribējās parunāties, vienalga, ar ko.

Tiltagalā parādījās Šķinītis, paslēpies aiz milzīgajām saules acenēm. Ieraudzījis Kandavu, viņš satrūkās, mazliet sagriļojās, it kā gribēdams doties pāri uz otru pusi, bet tad sapēmās un nāca droši pretim. Kandavs viņu uzrunāja:

"Kurp tik steidzīgi?"

"Darišanas," īsi atteica Šķinītis.

"Svarīgas?"

"Diezgan."

No Šķiniša strupajām atbildēm Kandavs noprata, ka puika neko sevišķi negrib ar viņu ielaisties.

"Kas jauns blokos?" viņš steidzīgi jautāja, gribēdams paldzināt sarunu.

"Jauns ir tas, ka tu esi izsludināts par traku." Šķinītis nirdzīgi uzsvēra katru vārdu. Kandavs ievēroja, ka puika uzrunāja viņu ar "tu". Saprotams, ar ķertiem pieklājību varēja neievērot.

"Vai tu to dzirdēji no Aurītēna?" Arī Kandavs pārgāja uz "tu".

"Ko nu Auris!" nevērīgi izmeta Šķinītis. "Teica, lai brīdīnot no tevis vecākus."

"Un tu? Brīdināji?"

"Lai brīdina pats. Kas viņš man par pavēlētāju? Pats reizēm liekas paviēgls. Staigā pa pagalmu un murmina kaut ko pie sevis. Un mūžīgais negals ar brūtēm!" Šķinītis atmeta ar roku.

"Personīgi pret tevi man nekas nav," viņš svarīgi pabeidza.

"Tāpat kā man pret tevi," pasmīnēdams atbalsoja Kandavs.

Mirkli Šķinitis, galvu piošķiobis, viņu vēroja.

"Liekas, tu tikai izliecies par traku. Ziedoni satramdīgi pamatīgāk par katru prātīgo. Es plānu iebāzu viņam portfeli, kā jau norunājām. Pārņakuši no rakstnieku vakara, Ziedonis un Jukušonoka to tūlīt atrada. Sacēlās mīlzu trobelis. Viņi vienmēr čubinājās klusām, bet šoreiz Ziedonis bārās pilnā kaklā. Un Konstantīne kauca. Tad Ziedonis aizdrūzās, bet viņa naktī aizvācās projām ar visām mantām. Māte vēl plijās virsū, lai pasaka, kurp, bet neteica. Viņa nekad nekā nestāsta. Es šodien ievācu ziņas nometnes kanceļojā. Tur nekas nav ziņots, nekas nav atteikts. Bet pazudusi viņa ir."

"Un Ziedonis?"

"Aizbraucis uz bridža turnīru uz Mīlbeiti."

"Kam viņš to teica?"

"Laikraksta ļaudīm, ko sastapis pa ceļam uz staciju."

Kandavs nogrima pārdomās. Šķinitis turpināja viņu raksturot:

"Tu esi vairāk kašķīgs nekā traks. Ar Auri saplūsties nav grūti, bet Ziedonis ir mierīgs cilvēks un citus neaiztiek. Ko tu no viņa gribi?"

"Diezgan daudz."

"Vai tu viņu pazini agrāk?"

"Pa daļai."

"Bija draugs?"

"Paziņa."

"Vai viņš tev sagādāja nepatīkšanas?"

"Mazliet."

"Pastāsti."

"Garš stāsts."

"Tas nekas. Man patīk gari stāsti. Es labāk lasu romānus nekā stāstus."

"Tev jāsteidzas darīšanās."

"Nav tik traki."

"Noiesim tur, lejā," vedināja Kandavs, rādīdams uz vienkāršajiem apstādījumiem Nekaras malā. Šķinitis aizdomīgi pašķielēja.

"Kāpēc mēs nevaram pastaigāties tepat pa ielu?"

“Kur vairāk cilvēku? Tev bailes?” sminēja Kandavs.

“Man nav bailos ne no viena,” uzbudinājās Šķinītis. “Iesim.”

Viņi nokāpa pa šaurajām kāpnītēm krastmalā un aizsoļoja pa vītoli gatvi. Kandavs sminēja pie sevis: beidzot viņš bija sadabūjis sev sarunbiedru, vienīgo, kas Eslingenē vēl ar viņu ielaidās. Šķinītis izvilka un piedāvāja košļājamo gumiju.

“Vai Latviju vēl atceries?” vaicāja Kandavs.

“Skaidrs, ka atceros,” atcirta Šķinītis, mazliet apvainots.

“Cik tev bija gadu, kad izbraucāt uz Vāciju?”

“Astoņi,” atteica puika sausi, viņam netikās runāt par tādiem niekiem kā gadi.

“Vidzemnieks vai kurzemnieks?”

“Rīdzinieks.”

“Vai zini, kur ir Vaiņode?”

Šķinītis mirkli domāja.

“Bez kartes grūti izstāstīt.”

“Vaiņode ir Kurzemē, pie leišu robežas.”

“Tas ir tikai tāds kaktis,” iesaucās Šķinītis, īgns, ka Kandavs atklājis viņa vājās ģeogrāfijas zināšanas. “Rīgu es pazīstu smalki. Arkādiju, Māras diķi, Torņakalnu — tur mēs dzīvojam.”

“Vaiņodē bija gūstekņu nometne, kur es kādu laiku mitinājos. Iežogotā lidlaukā mūs sadzina kādus trīsdesmit tūkstošus vai pat vairāk. Man bija divi draugi — Ābers un Piļķis, mēs turējāmies kopā un uzdevāmies par vāciešiem.”

“Par vācieti būt arī nav nekāds gods,” piebilda Šķinītis.

“Gods vai negods. Kaut kā dzīvība jāglābj. Daudzus mūsējos nošāva tikai tāpēc, ka tie nebija noārdījuši vairodzīņus. Pirmajā vakarā, kad tur iegājām, uznāca kārtīgs lietus, un viss milzu laukums sastampājās par istu dubļu purvu. Mēs bijām sabāzti tik cieši, ka nevarēja ne pakustēties vai pameklēt sausāku vietu. Vajadzēja tupēt, kur nolikts. Sasējām no lietusmēteļiem telti, satupāmies cits pret citu un balstījām jumtu ar galvām. Zem kājām izkašņājām bedri un nostiprinājām malas ar valnīšiem, lai nebūtu jāstāv ūdenī. Tad sāka

nakti laukā tādi kā iedzeltoni akmeņi. Ieskatījāties, ka tie ir cilvėku kauli. Rādījās, to bija daudz.

“Krauj ļaudis kārtām, kā pīragu copot,” noņurdēja Ābers.

Mēs aizbērām bedri atkal ciotī un sēdējām drūmi tāpat dubļos. Nebija jau noslėpums, ka pirmajā okupācijā krievi, būvēdami un lidzinādami Vainodes milzu lidlauku, tur bija ierušinājuši simtiem apšauto.

Lādzīgais Reinzemes virsleitnants, kas mūs ierakstīja savā rotā par vāciešiem, augas dienas sēdēja un murmināja kā sajucis: “Virsnieka godavārds! Man bija krievu virsnieka godavārds, ka mūs sūtīs uz Vāciju. Kā viņš varēja tā teikt, ja zināja, ka tie ir nieki? Vai jūs zināt, kas ir virsnieka godavārds?” — Likās, ka ne zaudētais karš, nodz pašā posts viņam nesāpēja tik ļoti kā melīgais godavārds. Mums pašiem nāve bija zobu galā, bet mēs smējāmies līdz smarām. Sevišķi Ābers nespēja rīmties. “No kādas zvālgznes tas nabaga bruņinieks nogāzies? Prasa no krievu virsleitnaka godavārdu! Drīzāk suņubūdā var meklēt desu!”

Ik dienas laukumu apstaigāja čekas ļaudis. Valrums — siki, neizdevušies vīreļi. Man iespīoduām atnīpā viņu duļķaini brūnās vai dzeltenraibās, allaž mazliet apsarkušās ačteles. Tās ilgi un asi urbās katrā gūstoknī. Viņi pūtīja pēc virsniekiem un lasīja tos laukā. Katru, kas izskatījās daudz- maz staltāks vai valkāja labākas drānas, krievi uzlūkoja par virsnieku. Kā viens no pirmajiem pats piroteicās un atzģāja mūsu reinzemietis. Izlasīto liktenis bija bēdīgs. Lielāko daļu turpat apšāva. Es baidījies par Āberu. Viņš gan bija tikai virsseržants, bet, būdams garš un stalts, tik ļoti izskatījās pēc virsnieka, ka vācu leitnanti un virsleitnanti viņu aiz pārskatīšanās bieži nosveicināja. Biju pavisam pārliecināts, ka viņam beigas. Es Āberu pazīnu jau no Volhovas laikiem, bet tikai pašās pēdējās dienās bijām saraduši tuvāk. Nevarīgās dūsmās un žēlabās man visas iekšas griezās riņķī. Bet, kad čekisti pienāca mūs aplūkot, pārsteigts ievēroju, ka man blakām dubļos kvernē jocīgs, izspūris un nošņaukājies vientiesis, kas, muti pavēris, stulbu skatienu blenž krievos. Arī jaunus stulmeņus viņš bija visgarām noziedis bieziem

dubļiem un augšgalus ieplēsis un saskrandojis tā, ka tie nevarēja iekardināt pat krievu. Neticami, kā cilvēks vienā mirklī varēja pārvērsties tik pilnīgi. Arī visas kustības senāk švītīgajam, izvoicīgajam Āberam tagad bija tik prastas un neveiklas, ka taisni netikās skatīties. Cik mācēdami, sagumām un nošķukām arī mēs ar Pilīķi.

"Stopju žurkas. Pakaušu vīri. Šitos ir grūti dabūt stobra gula. Tie lion visiem tikai no muguras," norūca Ābers, kad čekisti aizgāja mums garām.

Vacu rotas sabrauca ar visām lauka virtuvēm. Bet tās drīz parstāja kūpēt, un tad ļaudis ēda cits citam vai matus no galvas. Ja nebūtu Ābera, mums klātos pavisam grūti. Krievi sāka celt nometnes stūros sargtorņus, administrācijas ēkas, noliktavas un meklēja gūstekņu barā galdniekus. Kaut gan senāk strādājis tikai kantoros un brīvajā laikā dzenājis kūjbumbu un basketu, Ābers tūdaļ uzdevās par būvtehniķi. Viņš neprata nedz amata, ne krieviski, bet jau otrā dienā uzkūlās par kaut ko līdzīgu priekšstrādniekam un vēl pēc pāris dienām iekļuva visaugstākajā amatā, kāds viens gūsteknim iespējams, — par palīgu krievu maizes dalītājiem. Vakaros, atgriezies bedrē, viņš vilka laukā maizes donas, aizbāztas aiz zābaku stulmiem, paslēptas pie jozmeņa un saskrandotajā cepurē. Ābers iedabūja "ceļšanas komandā" arī mūs ar Pilīķi. Strādātājiem deva kādu nieku vairāk ēst un arī dienas liknājot pagāja ātrāk. Laikam komanda strādāja diezgan sekmīgi, jo daļu no tās nosūtīja uz Auci izbūvēt turienes nometni. Āberam izdevās iegrozīt mūs visus trīs līdzī.

Nonācis Aucē, labu laiku domāju, ka esmu karsonī un murgoju. Tur izskatījās nevis kā koncentrācijas nometnē, bet kā miera laiku kazarmās. Gūstekņi staigāja glīti noskūti un kārtīgās drānās. Sardze mūs ievēda guļamtelpā, no kuras lielās izbailēs tūdaļ izsprāgām atpakaļ laukā. Tur glītās rindās stāvēja dzelzs gultiņas, katra apsegta divām segām, pie tam gultām, kas atradās pie pašas ieejas, bija arī palagi. Tā varēja būt tikai pašu krievu pārvaldes guļamistaba. Bet sargi mūs stūma iekšā.

"Guliet, velni, tās ir jūsu gultas. Dažs mūsu majors tādu nav redzējis!"

Pusdienas izsniedza īpašā ēstuvē. Mums no brīnumiem gulvas griezās riņķi — ēda pie galdiem, no šķīvjiem, ar nažiem, dakšīnām un karotēm, kā klajas. Zupa smaržoja pēc pavisam krietna ēdiena, un blakus šķīvjiem gulēja biezs klučis baltmaizes. Ja kādam zupas noplotika — drikstēja prasīt vēl. Labu laiku ēstuvē noatskanēja noviens vārds, visi ēda, acis pārgriezuši.

"Vai zināt, kas mums būs šeit jābūvo?" čukstēja Ābers.

"Sargtorņi. Karceri — izolatori. Kas cits?" teicām mēs. Ābers smējās.

"Netrāpijāt! Mēs celsim skatuvi un mūzikas ostrādi!"

Brīnumnometnē visu laiku vingrinājās orķestris un koris. Bija sapulcināti Kurzemes raidītāja mūziķi un artisti, kas samēģināja opereti "Pie baltā zirga".

Šķinītis, izlaidies uz sola un noņēmis acinof, sauļoja seju vakara saulītē. Pēkšņi viņš pietrūkās kājās.

"Tu jau laikam būsi no tiem krievu uzpluktajiem, kas sludina repatriāciju. Šoreiz neesi notrāpījis isto!"

"Tas vēl nav viss!" teica Kandavs. "Daudziom gūstokņiem bija pulksteņi, kurus viņi, saskaņā ar komandanta rīkojumu, "pašu ērtības labā" valkāja piekārtus redzamās vietās vai apsprādzētus ap rokām virs piedurknēm."

"Nu pēdīgi man pietiek!" dusmās sauca Šķinītis. "Var jau stāstīt blēņas, bet jāzina arī mērs." Puika būtu aizskrējis, ja Kandavs nenotvertu pie rokas.

"To visu redzēdams, arī es biju diezgan satricēts un taisījos pārvērtēt līdzšinējos uzskatus par krieviem. Bet jau otrā dienā ieraudzīju, ka komandants vadā pa nometni kunģus — viesus svešādās uniformās. Pēc krāsas un auduma tās pilnīgi atgādināja Latvijas armijas tērpus, tikai svārki bija īsi, viduklī savilkti ar drānas jostu. Galvas laivīņas. Blendzams platām, kārām acīm, es izdzirdēju aiz muguras Ābera klusu nīrgāšanos:

"Beidzot Kurzemes krastā izkāpis angļu desants."

Tie bija sabludroto viesi, atbraukuši palūkoties, kā krietnais tēvocis Džo lutina savus gūstekņus."

Šķiltiis apmierinājas un, izlaidies uz sola, atkal pievērta seju saulei.

"Kad apskata boidzās un viesi bija pabaroti ar kopkatla brango odu, tie izskatījās pavisam nokaunējušies. Operetes izrādē viņi sēdēja pirmajā rindā, aplaudēja un sauca bravo vienā gabalā, bet krievu komandantam un viņa palīgiem platie, paēdušie gīmji laistījās smaidos.

"Vai nav traki," prātoja Ābers, "kad krievi posās karam, tie uzlūkoja rietumniekus par bīstami gudriem un viltīgiem. Viņiem nenāca ne prātā, ka slīpētos "kapitālistus" un "izsūcējus" var piemānīt ar tik nodeldētiem trikiem, uz kādiem noiekristu visvientiesīgākais un tumšākais kolhoznieks."

Sargu Aucē neko daudz nemanīja, bet jau pirmajā vakarā Ābers izpētīja, ka aizbēgt nebūt nenācās viegli: apkārtnes krūmi čumēja slepenu posteņu un suņu pilni.

Auces nometnē bija vēl vairāki latvieši, tāpat kā mēs uzdevušies par vāciešiem, apgādājušies vācu papīriem. Viņi izturējās ļoti uzmanīgi, mēs sarunājāmies latviski tikai pavisam reti, kad neviena cita nebija tuvumā. Un tomēr viņi nozuda cits pēc cita. Drīzi Ābers zināja stāstīt, kas par lietu: nometnēs gūstekņu vidū bija iesmidzināti Krievijā apmācītie vācieši no sagūstītās Staļingradas armijas, bēdīgi pazīstamās "Brīvās Vācijas" ļaudis. Tie bija acīgi puīši, bezgala draudzīgi un labsirdīgi, veikli iesaistīja gūstekņus sarunās un vispirms pēc sliktās izrunas un nepareizās vācu valodas uzzīmēja sveštautiešus. To zinot, atlikās vienīgi izlikties drūmam un nerunīgam, bet ar laiku arī tas modināja aizdomas.

Lai gūstekņu starpā nerastos draudzība, tos mētāja no celtnes celtnē un mūsu trijats jau sen bija izšķirts. Lai novērstu aizdomas, arī mēs paši vairs neturējāmies kopā, saskatījāmies tikai pa gabalu. Kādu nakti nometnes tuvumā bija dzirdama šaudīšanās un ilga suņu riešana. Otrā rītā sargi staigāja un nikni piekāva daudzus gūstekņus, bet, tā kā vakarā atkal bija gaidāmi sabiedroto viesi, ar to pašu lieta izbeidzās. Pa kaktiem čukstēja, ka aprakti vairāki sargsuņi, noindēti vai no-

Ar dunci smagi savainoti divi sargi, bet viens no gūstekņiem, ko turēja aizdomas par spiegošanu, atrasts nodurts.

Steidzos uzmeklēt Āboru, bet viņa nekur nebija. Tajā pašā dienā aizveda arī Pilķi.

Es paliku gluži viens, bet draugu man netrūka. "Brīvās Vācijas" jaunekļi jo bieži man plosās un iztaujāja par dzimteni un pagātni. Es pratu vāciski diezgan labi, lietoju tikai pavisam vienkāršus teikumus, tā ka mani nebija tik viegli notvert. Saprotams, es runāju kā baltvācietis, bet tādēļ varēju uzdoties par rīprūsi. No senākiem ceļojumiem pazinu Karalaučus un Marienburgu ar slaveno ordoņa pili, tā ka nemaz nenācās tik grūti atcerēties, kā man puikas gados klājies, klaiņojot pa Nogatas vai Prēgeles krastiem. Es jūsmoju par jauko "Blutgericht" — viņa krodziņu vāciskā Karalauču pilī un par jaukiem izbraukumiem uz Pilavu Līkās, ka vācu spieģus biju pārliecinājis, jo pēc kāda laika viņi no manis atstājās.

Kādu dienu atveda jaunus gūstekņus. Viens no tiem man likās it kā kaut kur redzēts. Nojautu, ka viņš nebija vācietis. Tuvoties man nenāca ne prātā. Es atcerējos Āboru padomu neuzticēties nevienam, par ko neesi tikpat drošs kā par sevi pašu, un drīzāk raudzīju nedurties viņam pie. Viņš runāja vāciski ar skaidri samanāmu akcentu un rupjām gramatiskām kļūdām, tā ka viņa dienas nometnē, saprotams, bija skaitītas.

Kā par brīnumu, jaunais noturējās nometnē vairākas nedēļas. Viņš bija sabiedrisks, bieži mainīja draugus. Spēcīga, gandrīz atlētiska auguma, allaž jautrs un enerģisks, viņš prata ar visādām jaukām baumām uzmundrināt biedru garastāvokli un tāpēc visiem patika. Redzēju, ka viņš ievēroja arī mani. Vairākas reizes saņēmu slepenus mājienus, un baidzot, noskatījies reizi, kad neviena nebija tuvumā, viņš pļestoidzās man klāt.

"Turēsīmies kopā!" viņš čukstēja skaidrā latviešu valodā.

Es vēl neteicu nekā, tikai skatījos viņam sejā. Man bija zināmas aizdomas. Jau tad, kad viņu tikko atveda, viņš izskatījās mazliet par apaļu un sakopušos. Varēja jau būt, ka krieviem šādu parādes nometņu bija vairākas.

"Vai tu man neuzticēsi?" viņš jautāja, man pārmezdams. "Vai tu mani noutcerēsi? — Augstskolā, ķīmijas fakultātē, praktiskajos darbos..."

Jā, tu esi boldzot atcerējies. Apbrīnojami, kā karavīra un gūstekņa tērs spēja cilvēku pārvērst. Viņš arī savā laikā studēja ķīmiju, tikai bija man kādu gadu priekšā. Viņš turējās cita sabiedrībā, un mēs sastapāmies tikai retumis. Viņa vārds bija Zadonskis."

"Zlodonis?" jautāja Šķinītis.

"Zadonskis, Boriss Zadonskis. Viņš bija pusē krievs, pusē latvietis. Tēvs, cara laika emigrants, apprecējis latvieti. Saprotams, tagad šaubām vairs nebija iemesla, un es ar prieku dovos pazīstams.

Lielā steigā mēs apmainījāmies ar svarīgāko izziņu.

"Cik ilgi šeit?" viņš jautāja.

"Divi ar pus mēnešus."

"Bēgt netaisies?"

"Nav nozīmes. Dzīve šeit laba, un pēc gada vai, augstākais, pusotra visi vācu gūstekņi būs mājās. Par to gādāts starptautiskajās konvencijās."

"Virsnieks?"

"Tikai kaprālis," es atteicu.

"Ar augstskolas izglītību?" viņš šaubījās. "Es gan biju leitnants. Pēdējā kara mēnesī paaugstināja."

"Man nekad nav prāts nesies uz militāru karjeru," es mēģināju jokot.

"Vai zini šeit vēl kādu mūsējo?"

"Bijām vienpadsmit. Tagad esam pēdējie. Es nesaprotu, kā tu šeit tik ilgi turies. Tu runā tik slikti vāciski, ka tevi pieķers kaut kurš nejēga."

Zadonskis savilka gudru seju.

"Jāprot iemaksāt, kur vajaga."

"Ar ko tad?" es brīnījos. "Vai tu neesi jau simtkārt pārmeklēts?"

"Man bija briljants. Es to noslēpu zobā."

"Un neatrada? Nedzirdēta laime! Man desmitiem reižu pārmeklējuši muti, izbakstījuši ausis, nāsis, visu. Kratišana ir

vienīgā lieta, ko krievi dara ar mīlestību. Pie tam — kaut arī briljants, tas der tikai vienai reizei.”

“Vajaga piezagt šo to klat. Vajaga prast dzīvot,” smaidīja Zadonskis.

“Lai Dievs pasargā, ja tu šeit nozodz kādam pulksteni, tas ir beigts cilvēks. — Šeit pulkstenis jāglabā kā acis pierē, jo tie ir aizdoti parādes gabali.”

“Es vis nezogu biedriem, bet gan krieviem.”

“Tu esi traks. Tas nozīmē tīši meklēt briesmīgu galu. Iedomājies, ja tevi pieķers!”

“Mani nepieķers,” Zadonskis teica ar dziļu pārliecību. “Arī tu proti slēpties,” viņš mani uzslavēja. Kāds tuvojās, un mēs steigšus izšķīrāmies.

Otrā dienā mani nosūtīja uz Rīgu, uz latviešu leģionāru nometni Meža parkā.”

26

Šķinītis skaļi nožāvājās.

“Vai zini, jāiet vakariņās.”

Kandavs apklusā, negaidīti izsists no stāstīšanas ritma.

“Tu solījies stāstīt par Borisu Ziedoni, bet runāji tikai par gūstekņu nometnēm. Tagad es zinu, kas tev par vainu. Tev arī ir sava Krima.”

“Kas par Krimu?” brīnījās Kandavs.

“Nu, Jalta. Mans onkulis Baltazars jaunībā pabijis Krimā, Jaltas pilsētā, un tagad visi stāsti viņam sākas un beidzas ar Krimu. Man nāk vēmiens, ja es Jaltas vārdu dzirdu tikai pieminam.”

Šķinītis piecēlās no sola, izsnaicējās, un viņi abi sāka soļot uz bloku pusi.

“Man nepatīk stāsti par krieviem un gūstekņiem,” skaidroja Šķinītis. “Tie ir visi vienādi. Vienmēr jau iepriekš var pateikt sākumu un beigas. Nav nekādu pārsteigumu. Krievi

vienmēr milzīgā pūspēkā, bruņojušies ar mašīnpistolēm un patšautenēm, ar aslinsuņiem ķer plikus, neapbruņotus ļaudis, kas vļļiem nekā nevar padarīt, un tad tos visādi moka un vārdzina, tā ka vienkārši riebjas. Ir tikai divi iespējas — vai nu upuris nobeidzas vai arī, ja kaut kā paliek dzīvs, kļūst kropla ja no miosā, tad garā. Kā jau tu to pats no sevis redzi. Krieviem nekad nekas nenotiek. Sākumā es lasiju avizēs tādus aprakstus, bet drīzi apnīka. Nevaru saprast, kā krievi spēj gūstokņus sist, zinādami, ka tie nevar atgāzt pretim. Kā tas vļļiem beidzot neapnīk? Filmās notiek daudz asprātīgāk. Tur policija un gangsteri ir apmēram vienos spēkos, vajaga volklības, drosmes un labas galvas, lai pieveiktu pretinieku. Ja gadās tāds romāns, tad ir ko lasīt. Bet par krieviem un viņu nometnēm...” Šķinītis nicīgi atmeta ar roku.

Tās bija divas svešas pasaules, domāja Kandavs, — Rietumi un Austrumi. Kā zemes saules un ēnas puses. Pat puiku viņš nevarēja iezīnkārot ar saviem bēdu stāstiem. Taisnība, raibu, aizraujošu dēku tur nebija, tikai vienmuļš, nemainīgs posts un bezizeja. Kas notiks, ja kādreiz šīs abas puses atkal satiksies — emigranti, dzimtenē palikušie un Krievzemē izkaisītie? Vai tie vispār vairs spēs saprasties un sadzīvot? Vai arī vajadzēs nākt jaunām paaudzēm, lai atkal izveidotos tauta, kas vienādi domā, vērtē un jūt?

Bloku pagalma vidū Šķinītis pamāja Kandavam un aizgāja. — Cik pavirši un cik amerikāniski vienaldzīgi viņš to prata izdarīt. Viņš aizsoļoja, mazliet pievilkdams kājas un vidukli ļodzīdamies, kā kovbojs, kas apkāris krustus un dibenu ar smagām pistoļu jostām. Ko viņam varēja pārnest? Viņš cīnījās caur dzīvi, kā prazdams, saskaņā ar jauno laiku un jauno zemi, kurp taisījās doties. Par “Krimu” klausīties viņš nevēlējās, un tur nebija ko dusmoties. Drūmi tikai sajūsties visiem tik pilnīgi liekam un svešam. Doties pie Arvīdas Kandavam tagad bija vienkārši bailes. Bet, tā kā citur nekur nebija, kur iet, viņš gāja.

Gluži pēkšņi no Arvīdas kāpnēm izšalca Imanta, uzposta, smaržīga, smejoša. Kandavs neviļus atskatījās. Kas bija tas

laimīgais, kam viņa tā uzsmaidīja? Bet aiz muguras plētās tikai tukšs, jau mazliet krēslains pagalmis.

"Labvakar, Kandava kungs!" sacīja Imanta, un Kandavs sarāvās — nudien, tik daudz bija runāts par viņa trakumu, ka beidzot tas bija pierunāts, — viņu jau mocīja redzes un dzirdes halucinācijas.

"Apsveicu!" sauca Imanta. "Jūs esat izgājis cauri visām ārstu pārbaudēm. Jums atlicis tikai amerikāņu ārsts un abi konsuli! Labi strādāts. Visiem tā neveicas, redziet — profesors Lode nupat pēdējā brīdī noņemts no transporta. Ienācis paziņojums, ka vācu laikā neticis diezgan vajāts. Ģimene pilnīgi izmisusi. Sēžot uz sasaiņotām paunām un raudot. Vai jūs steigzaties?" viņa pārtrauca savu stāstījumu, redzējama, ka Kandavs, lēnām apgājis viņai apkārt, atmuguriski virzās uz kāpnēm. "Tas vēl nav viss! Iedomājieties, Engstlates šoferis Štutgartē apcietināts. Draudējis smags sods, varbūt pat vairāki gadi cietumā. Bet pēcpusdienā jau bijis vaļā. Krievi atsvabinājuši! Repatriācijas komisijā."

Tas bija apmēram tas, ko Kandavs sagaidīja. Cilvēks bija dīvains radījums. Lai nebūtu jāsēž kāds gadiņš vācu cietumā, tas izvēlējās mūža spaidu darbus Krievijā. Viņš domīgi skatījās zemē un uz brīdi pat aizmirsa Imantu.

"Pārvaldē man bija mazliet dusmas uz jums," smaidīja Imanta, "bet man ir tāds raksturs, ka dusmas ilgi neturas. Tagad es saprotu, kāpēc noslēpāt, ka esat inženieris. Jūs nevēlējāties apvainot savu draugu Laimonu! Viņš jau nevar nekas cits kļūt kā tikai sētnieks, un jūs, lai viņu neaizskartu, teicāt to pašu. Es redzu, ka jūs esat krietns un smalkjūtīgs cilvēks."

"Es taču esmu traks, cienītā kundze," iebilda Kandavs.

Imanta mazliet apjuka, bet tikai mirkli.

"Kas par to, ja cilvēks mazliet nervozs?"

Kandavs bija atkāpies līdz pat durvīm un, kā sarunu nobeigdams un atvainodamies, mazliet paklanījās. Bet Imanta piegāja viņam cieši klāt.

"Pie kā jūs ejat?"

"Pie paziņām," nostomijās Kandavs.

“Es zinu! Pio Arvidas! Nepemiet ļaunā, ja es jums teikšu, ka tas nav solidi. Par jums jau runā.”

“Par ko Eslingenē nerunā?” Kandavs paraustīja plecus. Viņam notikās, ka Imanta jaucas viņa darīšanās.

“Kandava kungs,” turpināja Imanta aizbildņa balsī, “es vēlu jums tikai labu. Ar Laimona sievu jūs ieskriesit nelaimē. Viņa ir sloviote bez jūtām. Bez sirds. Auksta. Kā zivs. Vai esat ievērojīti, kādas viņai acis? Kā tērauds. Bez naida, bez mīlostības, kā spokam. Iedomājieties — visu laiku, kamēr es gāju ar Laimonu, viņa nav man teikusi neviena vienīga vārda. Izdovības es viņai gādāju. Cik reizes es neesmu viņai nostatījis tieši gar deguna galu. Lai izsakās, lai izšpācas! Noka! Briesmone! Tas jau vairs nav cilvēks, kas var tik nekrietni uzvesties. Reiz, kad dalīja devas, es tišu prātu iegrūdus viņas vietā rindā. Domāju, vai tad nu reizi neies vaļā. Bet ko viņa? Jūs neticēsit — pasmaidīja un atvainojās. “Lūdzu, piedodiet, Meņģeļa kundze, jūs laikam pārskatījāties, tā bija mana vieta.” — Un vairāk nekā! Man taisni šermuļi noskrēja pār kauliem. Es tricēju pie visas miesas un tik tikko novaldījos, nepateikusi rupjības. — Kā var tik necilvēcīgi un neģēlīgi apieties ar otru? Būtu viņa man kārtīgi iekrāvusi ar lietussargu, nūdien, es viņu cienītu. Mēs kļūtu pat labākās draudzenes, jo mums taču bija kopīgas intereses. Es atdotu viņai to nabaga Laimonu pateikdamās. Lai glabā vesela. Liela prāta no viņa tā kā tā nav. Viņš jau bija sabeigts un samalts, kad es viņu pacēlu. Aiz žēlastības. Man ir mīksta sirds. Nav joks, ja esi pielaulāts necilvēkam. Tamdēļ viņš mani tik ļoti dievināja. Viņš redzēja, cik liela starpība var būt starp sievieti un sievieti. Viņš man rakstīja vēstules, pa divi trīs dienā, kuras es nemaz nelasīju. Paiesim mazliet sāpus,” iesprauda Imanta, pamanījusi kādu nācēju, un pavilka Kandavu tuvāk sienmalim, kur krēsla bija jau itin bieza. “Es jums, Kandava kungs, varu sacīt pavisam atklāti,” viņa turpināja, neļaudama Kandavam iebilst ne vārda, “tas vairs nav nekāds noslēpums, ka man ar Laimonu viss ir cauri. Noņēmos ap viņu turpat veselu gadu, daudz darba pieliku, bet ko viņš? Tikai uz mīlināšanos. Bet, ja vajaga izdarīt

niecīgāko pretpakalpojumu, tad — nekā! Tas ir Arvīdas iespāids. Kas tik ilgi sabļijs viņas rokās, to ir grūti labot. Un tagad arī jūs, Kandava kungs, skrienat viņas tīklā. Viņa jūs padarīs traku no tiesas. Jūs tur par ķortu. Nepareizi! Jūs esat tikai sabudināts. Es jūs novōroju. Jūs esat cilvēks ar sirdi, jūtām un godu. Es jums sacīšu pīlīgi vaļsirdīgi, jūs bijāt veselāks par veselu, kad tikko tēbraucāt un kad es jūs pirmo reizi ieraudzīju guļam savā gultā. Redziet, cik tālu viņa jūs novedusi isā laikā. Jums tagad vajadzīgs tikai miers un atpūta. Tad viss būs atkal labi. Tāds cilvēks kā jūs var augstu iet, tikai jāizvēlas pareizās durvis.”

Katru citu reizi Kandavs jau sen būtu atkratījies no Iman-
tas ar kādu dzēlibu, bet šoreiz viņu pārvarēja tas, ka ar viņu
vispār vēl kāds nodarbojas. Un viņš nouttupās noko vairāk kā
pateikt:

“Man nav citur kur palikt.”

“Nav kur palikt? Inženiera kungs! Tas tikai ir joks. Eslin-
genē nav kur palikt? Es jums uz vietas izgādāšu istabu. Šinīs
te durvis, blakām. Konstantīne Jakušonoka nozudusi ar
visām mantām. Jūs varat mierīgi apmesties viņas istabā. Tur
ir gulta, divas IRO segas. Spilvenu un palagu es jums sa-
gādāšu.”

“Tur nekas neiznāks,” iesmējās Kandavs, “bloku vecākais
nebūs ar mieru. Viņš mani vairs neieredz.”

“Par to atļaujiet man gādāt!”

27

Laimīgi nokavējis vilcienu, Severīns Svins savā nodabā
jauki pasēdēja stacijas bufetē, pārdomādams par dzīves nie-
cību un arī par tās klusajiem, saulainajiem priekiem. Laika
bija diezgan, un šodien, izvēloties dzīru draugus, viņš
nolēma būt uzmanīgs. Strīdnieku nevajadzēja. Tāds Boriss
Ziedonis sabiedrībai nekā nedeļa. Turpretim profesors Lode

bija lielisks, ja nogadījās neviena, kas ķīvējās pretim, un profesors varēja prātot un sludināt viens pats. Profesors jau rīt došanās uz Izclošanas ostu Gronavu, un katram bija skaidrs, ka viņš novēlāsies neko labāku kā pēdējo dienu vēl paliksmot.

Rupīgi vajadzēja apsvērt arī dzīru vietu. Aurītēna "bunkurs" bija par šauru un trūcīgu. Toties redaktoram Rītniekam bija glīta istaba. Slikti tikai, ka bija arī sieva un skuķis. Var būt, ka izdosies to kaut kur nogrūst, pie kaimiņiem vai uz kino — Nav īstas sirsnības bez dziesmām. Aktierim Silgalim bija varena balss un arī omulīga latvieša sirds. Viņš prata palaist pa lieliskam jokam. Kad kārtīgi iesildījās, labprāt laistīja Ķeņča lūgšanu. Tas gan nebija nekāds īsts Ķencis, bet "dīpītis", kas lūdza pēc Ķeņča parauga. Toties reti kad Severīns Svins bija tā smējies, kā klausoties šo Silgaļa speciālnumuru. Arī dzert vajadzēja kaut ko labāku, no franču pagrabjiem. Šodien, kā pie pirmdienas, piegādātāji būs saveđuši no Tibingenes franču ekonomātiem vecās labās, jau no Rīgas laikiem pazīstamās markas. Tāpēc vajadzēja raudzīties, lai pulkā būtu arī kāds naudīgs vīrs. — Kāds no kolonijas tirgotājiem. Tiem uzstāšanās bija goda lieta. Vajadzēja paurbināt viņu patmīlību, paglaimot viņu veiklībai un rocībai, tad tie, kā dzirotāji paklusām smējās, lēca uz plīts kā apdulši prusaki.

Severīns Svins silti smējās sevī — saprotams, viņš savedīs šos ļaudis kopā it kā neviļus, jo tikai tas, kas rodas nejauši un izaug pats no sevis, ir ko vērts. Dzīrniekiem nav jājūt, ka viņus slepeni sadirīgē. Varbūt tikai pašās beigās viņš liks nomanīt, kas bijis sarīkojuma īstā dvēsele, bet tikai tad, kad jau visi šķirsies, — nevis varmācīgi izklidināti, bet tāpēc, ka gluži nejauši būs radusies tā divainā sēri liksmā vai jautri skumjā sajūta, ka šķiršanās stunda ir klāt, — kad visas dziesmas izdziedātas, vīns izdzerts vai, kā dzejnieks to tik skaisti izjutis un pateicis, kad būs izpriecājies prieks! —

Līdz ar pusdienas laiku Severīns Svins, mazliet iesildījies no alus, bet daudz vairāk no cerībām un nodomiem, raiti soļoja pāri tiltam uz blokiem. Pretim nāca redaktors Rītnieks.

Severīns Svins atplauka. Patiesi, cik jauki tas sākās! Apmeklējot Rītnieku mājās, nebūtu viegli izrunāt visu vajadzīgo, jo sieva un meiteno pītos turpat pa kājām, un tāda puķu valoda vēl nav izgudrota, ko slovas nesaprastu.

"Tu nāc kā saukts!" uzgavilēja Severīns Svins, satverdams un sirsnīgi kratīdams redaktora roku. "Tikai — tu steigies pilnīgi aplamā virzienā! Viss zīmos rāda, ka mums jādodas uz "Pārdaugavu" pulcināt ļaudis zom karogiom."

"Šoreiz, draugs, nekas neiznāks. Jāstoidzas uz Freidenveileri," atrūca Rītnieks.

"Tagad? Pusdienas laikā? Cikos tu tur nokļūsi?"

"Vēl pagūšu pirms darba beigām. Dzirdēju, ka pret mani ievadīta kāda sūdzība. Jāskrien noskaidrot."

"Aizbrauksi rīt," sacīja Severīns Svins noteikti, gandrīz pavēlēdams, un, saņēmis redaktoru pie otkoņu, gribēja ar slaidu vēzienu to apgriezt uz bloku pusī un likt rullī soļot atpakaļ. Daudzas reizes Severīnam Svinam bija izdevies tādā veidā grozīt draugu gaitas, bet šoreiz Rītnieks atsvabināja elkoni.

"Nevar, draugs, nevar. Ar emigrāciju neļoko!"

Un pirms Severīns Svins paguva apvaļnotion vai vispār ko pateikt, redaktors, pamājis atvadu sveicienu, aizstoidzās uz staciju.

Severīns Svins nogrozīja galvu. Jociņš cilvēks. Neko darīt, jāiztiek bez redaktora istabas. Vai tāpēc Eslingenē pietrūks telpu? Sevišķi tagad, kad tik daudzi aizceļo! —

Viņš devās uz Lidoņu skolu. Tur dzivoja aktoriis Silgalis. Klusa un pagurusi bija šī kādreiz tik trokšņainā oka, latviešu mākslu un amatu cietoksnis. Senāk novārēja pa ļaurajiem gaitenjiem cauri izspraukties. Ļaudis drūzmējās pie ārstu un zobārstu kabinetiem, sudrabkaļu, kokgriezēju, audēju darbnīcām, spiedās uz klubu telpām, mākslas salonu, policijas un izziņas istabām. Tagad Severīns Svins viens pats uzčikstinājās pa izmīditajām koka kāpnēm. Noņot gar bēniņu durvīm, viņam iesāpējās sirds: citreiz, senāk viņš žigli būtu ielīdis arī tur — dekorāciju gleznotavā, kur vienmēr kāds pūlējās ap Eslingenes teātra jaunākā inscenējuma prospek-

tiem. Reizēm pats sirmais profesors, reizēm palīgi. Tagad tur bija tukšs. Teātris pajucis un Silgalis viens no pēdējiem palicējiem. Severīns Svins pieklauvēja, bet ilgi netika ielaists.

Tā ir laba zīme, viņš prātoja, — būs nolicies pie miera un tagad ģerbjas. Atpūtušies, labi izspirguši cilvēki dzīrēs bija visnoderīgākie.

Beidzot Silgaļa mājoklis atvērās, bet Severīns Svins pavisam apjuka: tas bija tukšs un kails. Neviena glezna, neviens zīmējums, ne raibs plakāts vairs negreznoja sienas. Plānvidus pilns ar apklātām, zaļi krāsotām ceļa kastēm un saiņiem. Ap dažiem Silgalis ar sievu patlaban mocījās.

“Vai zini, nekas nav trakāks par saiņošanas,” zūdījās Silgalis. “Jau kuro reizi visu jaucam par jaunu! Izrādās, ka atkal esmu ienaglojis veļu pašā dibenā, zem grāmatām, bet velns viņu sažina, cik ilgi būs jānīkst Gronavā. Pietiks darba visai dienai, kamēr pārkravāsim.”

Severīns Svins neteica nekā, tikai skumji šūpoja galvu. Arī Silgalis atkrita. Var jau būt, ka varētu kaut kā apmulsināt laulāto draudzeni un viņu pašu aizmānīt projām no skumjās saiņu istabas, tak liela labuma tur nebūtu. Silgaļa prāts paliktu pilns rūpēm un raizēm. Ja cilvēks nebija ar sirdi pie lietas, tad arī no Ķeņča lūgšanas nekas neiznāktu. Severīns Svins novēlēja Silgalim laimi un labu ceļavēju un domīgs nokāpa atkal uz ielas.

— Nekas! Pilnības pasaulē nebija. Arī pilnīgas dzīres varēja izveidot vienīgi dzejnieka iztēle. Bet daudz ko varēja atsvērt — pārpilnība dzērienos. Par to gādās tirgotājs Lutriņš.

Mazajā baraciņā aiz garā bloka nemurdēja vairs tāda dzīvība kā senāk, vecās, labās, lētās valstsmarkas laikos, kad visiem bija naudas par daudz un katrs priecīgs tērētājs. Lutriņš, manāmi kalsnāks kļuvis, dirnēja aiz letes un, galvu nepacēlis, rēķināja vāku grāmatās. Viņam nebija laika pat runāt. Par dzīrošanu viņš negribēja ne dzirdēt.

“Tagad?” viņš brīnījās. “Kad emigrācija uz kakla? Tagad jāskatās, kā savilkt galus. Nevar jau aizbraukdams parādus pamest. Dažs tā dara — sapērkas dolārus un pazūd. Es esmu

godīgs cilvēks. Kas izņemts, par to jāsamaksā, kaut vai pūdojais kreklis jāpamet.”

Severīns Svins nemaz neklausījās tālāk.

Profesors Lode dzīvoja pirmajā stāvā, un viņa istabas logi atvērās uz ielas pusi. Noīedams gar tiem, Severīns Svins skaidri dzirdēja profesora balsi, uztrauktu un pus oklāvas augstāk paceltu, cik noprotams, dzīvi skaidrojamies ar kundzi. — Vienmēr enerģisks, vienmēr dzīvības pilns, profesors bija daudzu dzīru vilcējs motors. Ja viņš bija pulkā, tad par garlaicību nebija ko baidīties. Severīns Svins pieklauvēja.

Ilgi neviens nenāca atvērt, kaut gan lokāni visādi trokšņi nemitējās. Beidzot durvis tikai drusku pavēras, un mazais profesora dēlēns novaukšķēja:

“Tētis izgājis un mamma slima!”

Ja pa durvju šķirbu būtu izlēcis samilzis un kraupains kaupiņš, spļaudams karstu piķi un kūpošu zāveli, Severīnu Svinu nebūtu pārņēmis lielāks sašutums. Viņš izskrēja uz ielas, juzdams, ka dūsmās viscauri dreb. Nodovējs — bija profesoram vienīgais vārds. Kas gan viņam tāds varēja gadīties, ka pat ciemiņa vairs nepieņēma!?

Severīns Svins apjucis stāvēja ielas vidū. Kas Eslingenei bija noticis? Vēl pirms pāris mēnešiem sabiedriskā dzīve kūsāja pilnā sparā. Kā gan tik necila lieta kā emigrācija varēja tā pārvērst cilvēkus, izravēt viņos cildonās tieksmes? No emigrācijas neviens nevarēja izbēgt, tāpat kā no nāves. Tā panāca katru agri vai vēlu. Vai tāpēc nevarēja paturēt priecīgu prātu un dzīvot tālāk bez bēdām? —

Severīns Svins apstaigāja draugus un nedraugus, klaudzina gandrīz pie pilnīgi svešu ļaužu durvīm — velti. Durvis reizēm atvērās, bet ļaužu sirdis un liksmība no. Velti Severīns Svins izdauzījās arī pie apnicinātā “bunkura”. Auritēna nebija nedz tur, nedz apakšstāva mitokli. Auritēns bija vienkārši izgājis. Metās jau krēsla, kad Severīns Svins drūmi soļoja pa bloku pagalmu. Vai tiešām viņam, kā dienās Diogenam, nāksies šovakar meklēt cilvēku ar uguni? — Piepeši viņa soļi iecirtās. Tur, otrā pusē, tumsa divi stāvi un, cik

varēja noprast, dzīvi sarunājās. Severīns Svins pusskriešus metās pie viņiem. Tio bija Kandavs un Imanta.

“Labvakar! Vai kas taisās? Vai kas kombinējas?” viņš sauca, vairs lāgā noticēdams cerībai.

“Nekas sevišķs. Kandava kungs pāriet jaunā dzīvoklī, “ paskaidroja Imanta.

“Nu skaisti! Dzīvoklis taču jāieslaka!”

Imanta saīga. Severīna Svina iejaukšanās viņai nepatika. Viņai nebija nekādas vēlēšanās runāties ar Kandavu liecinieka klātienē. Viņas darīšanas bija pārāk vārigas. Severīns Svins izjauca tik labi ievadītu izrīcību. Viņa izvilka atslēgas un pasniedza Kandavam.

“Te ir atslēgas ārdurvīm un Konstantīnes istabai. Ar Šķinējiem un Uzgaļiem esmu visu norunājusī. Palagus un spilvenu jau nolīku.”

“Kā tad jūs zinājat, ka es pieņemšu šo istabu?” brīnījās Kandavs.

Imanta pasmaidīja.

“Es zināju, ka jūs esat saprātīgs cilvēks. Ja kas nav kārtībā, tūlīt rīt no rīta pasakiet man. Ar labu nakti!” viņa sacīja maigi. “Ar labu nakti!” viņa uzsauca arī Severīnam Svinam, bet pavirši, gandrīz naidīgi.

Imanta aizgāja. Abi vīrieši mirkli stāvēja viens pret otru.

“Ko tad vairāk, kāpsim tikai augšā,” drūmi sacīja Severīns Svins. Kandavs bija pēdējā cerība, ja no tās atļaidās, tad atlikās tikai tumsa un iola.

Iegājis Konstantīnes Jakušonokas istabā, Severīns Svins smagi un sāpīgi nopūtās: te nu bija viņa dzīru telpa. Izvākta, tukša, plika, auksta, kailām sienām, ar neglītu UNRRA gultu, sadriskātu galdu un cietu krēslu kā vienīgajām mēbelēm. Te nu bija viņa dzīru biedrs — ķerts cilvēciņš. Un te nu bija bagātie mecenāti un izmaksātāji — dzeramais jāpērk pašam.

Viņš iegāja pie Šķinēja, kas parasti turēja teicamus dzērienus, bet atgriezās ar tumšzaļu pudeli bez etiķetes. — Un te nu bija viņa smalkie “Hennessy” un “Martell” — švābu zemiņa tecināts degvīns! —

Uzsizdams pudeli galdā, Severīns Svins strupi noteica:

“Galvaspilsēta Eslingene likvidējas!”

Meklēdams trauku, no kā dzert, Kandavs pamanija uz palodzes neatplēstu vēstuli Konstantīnei Jakušonokai. Zīmogs rādīja, ka tā nosūtīta šorīt no Štutgartes. Acīmredzot Šķinēji bija to šeit nolikuši. Palūkojies pār plocu, vai Severīns Svins to nemana, Kandavs iebāza vēstuli kabatā.

Severīns Svins pielēja ioplīsušu bakelīta trauciņu un dzēra.

“Runājiet! Stāstiet kaut ko, velus lai parauj! Es esmu šodien noguris un apnicis līdz nāvei. Vai jūs varat iedomāties, ko man nupat vaicāja šis gara plebojs Šķinējs, kad es pirku viņa bezdievīgi dārgo ļergu? — “Kā bija jūsu godavārdiņš?” Vai nav dzīvnieks? Es sviedriem vaigu strādāju tautas druvā tepat jau divdesmit gadu! Jubileju esmu nopelnījis! Bet ko viņš? “Kā bija jūsu godavārdiņš?” Un pie tam es, Severīns Svins, šito ķemu pazīstu pēc vārda un gļimja, bet viņš mani ne! Un vēl vakardien te bija rakstnieku vakars! Stāstiet man kaut ko nežēlīgu, necilvēcīgu, baigu un šausmīgu, lai es aizmirstu, cik nejauki smird šis riebīgais šķidrums, kas mums tik nožēlojamā, necienīgā un nepelnītā kārtā jadzor!”

Kandavs nobraucīja pieri un pievēra acis — Savādi gan. Iebraucis Eslingenē, viņš baidījās, ka tikai viņu nesāk uzbāzīgi iztaujāt. Bet nevienam tas nenāca no prātā. Un tagad — neizstāstītās lietas viņu nospieda. Viņš bija ar mieru runāt ar katru, pat Šķinīti. Viņš neskanīgi iesmojas un iesāka.

28

“Četrdesmit piektā gada novembrī mani kopā ar kādu tūkstoti citu bijušo legionāru nosūtīja uz lielajām Meža parka koncentrācijas nometnēm. Tā bija liela starpība, būt latvietim, vai vācietim. Katru vācu “bloku” — simt vīrus — sargāja tikai viens vienīgs sarkanarmietis, bet latviešu simtu — divdesmit un divdesmit pieci čekisti un vienmēr arī suņi.

Latviešus budināja un izdzina darbos daudz vairāk: jo mazāka kāda tauta, jo lielāks krievu naidis un vēlēšanās to iznīcināt.”

“Nenoklīstiet abstrakcijās un vispārinājumos. Turieties vairāk pie lietām,” pamācīja Severīns Svins. Kandavs turpināja:

“Mēs gājām uz Rīgu kājām. Kad soļojām pāri pontonu tiltam, gandrīz visiem zēniem bija asaras acīs. — Cik reizes vecajos, labajos laikos te nebija braukts vai iets pār Daugavu! Kas viss tad neslēpās zaļā Pētera torņa pavēnī — tuvi, jauki, priecīgi cilvēki, darbi, mērķi, cerības. Un tagad — pretim blonzu tikai tukšie, izdegušie vai aklie bezaizkaru loģi polokās krastmalas mājās un amputētais Pētera stumbrs pāri tām...”

“Jūs kļūstat avīžnieciski sentimentāls,” īga Severīns Svins, “dodiet notikumus, faktus, nevis komentārus.”

“Bijām sagatavojuši zīmītes un raudzījām tās pa ceļam nomest. Es uzrakstīju īsu ziņu kādam tēva draugam, vecākam vīram, par ko zināju, ka, krieviem ienākot, viņš palicis uz vietas. Radnieku pilsētā man vairs nebija.

Zīmītes pamazām sasniedza mērķi. Pie Meža parka no metnes dzeloņžogiem sāka pulcēties piederīgie, mēģinādami sazināties ar ieslodzītajiem. Vienu dienu ievēroju pie vārtiem garu, uzkukušos veci, sīkās, dziļās grumbās savilkto seju. Tas bija mana tēva draugs Kaspars Vikups. Reiz lielas aptiekas īpašnieks, viņš tagad strādāja kādā drogu “trestā” par apkopēju un izsaiņotāju. Viņš bija izglītots cilvēks, senāk mīlēja plašu sabiedrisku dzīvi, bet tagad, likās, vadīja dienas tālāk tikai paraduma pēc, kā iesviests akmens, kas nespēja tūdaļ apstāties rīpot. — Viena meita viņam bija aizvesta Sibīrijā, otra aizbēgusi uz Vāciju, dēls kritis leģionā, sieva mirusi, manta nacionalizēta. Viņš arvienu meklēja kādu lieku uzdevumu, nevajadzīgu pienākumu, ar ko aizpildīt savu dzīvi. Tā viņš pieķērās man. Kā daudz piedzīvojis veikalnieks, viņš pazina cilvēkus un mācēja nopirkt sargus. Ja kādam piemīt tieksme ņemt kukuļus, tad tā nav apslāpējama. Bieži redzēju, ka no pats kukulis, bet pieņemšanas izdarība bija tā, kas

Iekārdināja sargus. Kad strādājam Mīlgrāvja ostā, sargi vairākas reizes atļāva mums satīties un parunāties.

Līdz ar pavasari nāvīga drūme pārņēma nometni. Dažādi sašķīrotos gūstekņu barus sāka izsūtīt uz Krieviju, Tas nozīmēja visu cerību beigas. Par katru domu vajadzēja mēģināt bēgt. Galvā man spokojās senais nodoms izlauzties cauri Lietuvai un Polijai uz Rietumvāciju. Bet mūs sāka apsargāt arvienu stingrāk, sargi mainījās ik dienas un parasti bija mongoļi, kas nesaprata ne vārda krieviski.

Pārpildītajā nometnē veda klat arvienu jaunos gūstekņus. Kādu dienu, atgriezies no ostas, atradu kaktā, kur parasti gulēja, sēžam Borisu Zadonski, ko pazīnu jau no Auces nometnes.

“Tu arī šeit?” viņš brīnījās. “Dzīvs un veselā! Bet man gāja grūti. Iekritu! Aucē mani sīta un pratimāju. Prastija par tevi, par visiem. Nenodevu. Dieva vārds, nenodevu. Es nenodevu, bet kas uzrādīja mani? Kādu laiku es domāju, ka tu, Bet es redzu, tu neesi vainīgs.”

Es smagi nolaidos sapuvušajos salmos. Man nebija iemesla domāt par Zadonski jaunu, es tikai nevarēju pārvarēt divainu nepatiku. Kaut kas mākslots skanēja katrā viņa vārda. Par spīti visiem moku stāstiem viņš izskatījās parāk labi, joprojām drukns un spēcīgs. Nedz rētu, nedz sitienu zīmju es nevarēju saskatīt. Viņš izturējās ļoti laipni un izpalīdzīgi. Gulēja sarāvies čokurā, lai man paliktu vairāk vietas. Pionosa man ēdamo un mahorku, ko nezin kur bija sadabūjis. Viņš vairākas reizes sirsnīgi lūdza neteikt nevienam, ka bijis virsnieks, lai gan man tāda doma nemaz nevarēja ienākt prātā. Viņš turējās tik ļoti klāt, ka man kļuva pavisam grūti sazināties ar Vikupu. Es ļoti uzmanījos, bet reizi likās, ka Zadonskis tomēr pamanija, ka es samājos ar veco vīru.

Kādu dienu ostā krāvām Latvijas kokus krievu kuģi. Biju uzmeties ar krūtīm uz planku kaudzes, lai to apķēdētu. Pēkšņi man blakus piegūlās Zadonskis.

“Vai tev Rīgā ir kur patverties, ja tiktu laukā?” viņš sacīja diezgan paskāļi, turpat krievu sarga priekšā, it kā aizrādīdams man kaut ko pie darba.

"Tam nav nozīmes. Tikl ārā nav iespējams," es tāpat atbildēju, knibinādamies gar ķēdēm.

"Es varu tikt. Es varu dabūt vienu līdzi. Ja tu pagādā man privātas drānas, es tevi izvedīšu no nometnes."

"Kādā voidā?" es neticēju.

"Sardzes priekšnieks ir sibīrietis, no Tomskas. Es viņam toicu, ka esmu krievs, ka mans tēvs dzimis Tomskā un ka pilsētā varu dabūt paēst. Viņš ar mieru palīdzēt, saproti, krievu plašā, jūtīgā, nebēdīgā dvēsele... Viņš izgādās atvaļinājumu: pārnest no veikala darbarikus. No vācu nometnēm gūstekņus sūta ļoti bieži. Daudzi bijuši vieni paši pilsētā piecas un vairāk reizes. Citiem es neuzticos. Tevi pazīstu ilgāk."

Ko es varēju zaudēt?

"Man ir vieta, kur piemesties," es atzinos un pamāju viņas vīram.

"Labi," noteica Zadonskis, noskatīdamies, kā smagais planku sainis atraujas no bruģa un, svarīgi zvārodamies, pārļaižas pāri kuģa malai.

"Sagatavojies. Rīt pusdienas pārtraukumā."

Visu nakti neaizvēru acu. — Jau rīt! Vai tas bija slazds, lai notvertu manus nākamās slēpējus, vai tiešām necerēta izdevība izklūt pilsētā? Sazināties ar Vikupu vairs nevarēju. Doties pie viņa uz labu laimi šķita vieglprātīgi. Ja nu viņa nav mājās? Ja viņš izbraucis uz vairākām dienām? Bet arī noraidīt likās vieglprātīgi. Transporti aizbrauca ik dienas. Lai izšķir laime. Karavīra dzīvē aklam gadījumam ir tik milzīga nozīme, ka gluži vēltīgi cīnīties pret to. Sagatavoties, kā Zadonskis ieteica, nēko daudz nevarēja. Mantu gūstekņiem nekādu nav. Biju gatavs vienmēr. Vienīgais, varēja mēģināt prātīgi saskrandot apģērbu, tā, lai neparastais griezum nedurtos ielas gājējiem acīs. — Mēs, latviešu leģionāri, valkājām nolietotas amerikāņu uniformas, kas bija nonākušas krievu rokās kopā ar slavenās amerikāņu kara palīdzības mantām. Nevarēju atkratīties no domas, ka šie tērpi mums piešķirti ar nodomu, ar īpašu, īsti aziātisku izsmieklu.

Viss notika, kā Zadonskis stāstīja. Pusdienas pārtraukumā viņš saņēma apliecību, un mēs gājām. Labu brīdi nemaz ne-

spēju aptvert, ka esmu izkļuvis no dzeloņžogiem, no sargtorņu patšauteņu sniedzamības tik vienkārši, tik viegli.

"Kurp ejam? Vai zini adresi?" vaicāja Zadonskis, kad naigi soļojām pa Duntē ielu.

"Adresi nezinu. Protu tikai atzīt."

"Kādā ielā? Vismaz to zināsi?"

Es paraustīju plecus.

"Ielām tik daudz mainīti nosaukumi. Būs kāda Kirova vai Dzeržinska iela. Varbūt arī Kaļiņina vai Frunzes."

"Kā to ielu sauca agrāk?"

"Laikam Šlāgetera vai Horsta Vosoļa. Volnus viņu sazinā."

Saprotams, ka biju nolēmis bēgt viens. Jautājums bija, kā tikt no Zadonska vaļā. Ar skaudību atcerējos laiku citu Auces biedru — Āberu. Viņam tā būtu visvienkāršākā lieta. — Es drudzaini prātoju: ievest Zadonski tukšas kāpņu telpās un ar negaidītu sitienu apdullināt? Dienas laikā tas likās pārāk bistami un arī grūti izdarāms, jo Zadonskis bija daudz spēcīgāks par mani. Man nebija nekāda piemērota rīka. Pie tam tas būtu pārāk nekrietni, ja izrādītos, ka viņš tomēr bijis godīgs biedrs. Tagad nekas pārāk ļauns nenotiktu, viņam bija apliecība, viņš varēja atgriezties nometnē. Viņu pratinātu, piekautu, bet tas arī viss. Par tādiem ikdienišķiem sīkumiem gūstekņu dzīvē neviens galvu nelauzīja.

Mēs soļojām naigi. Nāca Šarlotes iela ar plašo skatu uz Hipodroma laukumu un jaunajām Tomsona ielas colnēm, ēnainā kastaņu gatve — Aristīda Briāna iela, Annas iela, kur vācu laikā formējās pirmās latviešu sardžu vienības, Franču liceja ēka, kur zēna gados mācījās, Zaubes iela, kur vairākus gadus dzīvoju. Katrs stūritis likās karstu atmiņu pilns. Turpat ple-tās vecais, labais Latvijas sporta biedrības laukums, kur pirmo reizi paņēmu rokā tenisa raketi. Tagad tur bija kaut kas līdzīgs smago automobiļu ostai. Zālājs izbraukts, piekrauts. Es pielīku soli, lai atmiņas neapmigtotu prātu. Iekšrīga nāca arvienu tuvāk, bet es vēl nekā nebiju izgudrojis. Mani žņaudza uztraukums un nelabums. Rokas viegli trīcēja, un arī kājas sāka mesties lodzīgas un vājas. Ielās redzēja daudz karavīru. Īskājaini, garām taļļām, garos kreklos, brezenta

stulnu zabakiem kājās — tie man derdzās tik ļoti, ka nācās dziļi nodurt galvu vai skatīties noteku dubļos, lai viņi neizlasītu šo riobumu manā sejā. Aizturēt vai pārbaudīt mūs neviens tomēr nedomāja.

Ar katru soli vairāk dedzināja jautājums: ko darīt? Zadonskis atkal jautāja, kurp ejam, bet es viņa vārdus tikko dzirdēju kā iztālēm, jo gāju kā pa miglu, kā pusapdullis. Garām zviindzēdams traucās tramvajs. Un gluži pēkšņi es tajā pašā mirklī domāju un rīkojos: pagrūdu Zadonski un metos līdzī tramvajam. Dziļa elpas sāpe iedzēlās krūtīs, kad drāzos divdesmit soļus ar vislielāko ātrumu un piepūli, lai sagrābtu vagona rokturus. Vecie, izļepušie apavi izšķīda, un es ielēcu vagonā ar vienu basu kāju. Vagons bija pārpildīts, mani sagrāba aiz pleciem un kakla un tik tikko noturēja uz kapšļiem. Aiz muguras atbalsojās Zadonska blāvēni. Viņš skrēja, rokas vicinādams, bet, būdams smags vīrs, palika tālu aiz tramvaja. Es paskatījos cilvēkos, kas mani turēja: likās, visi strādnieki, tumšās, nonēsātās drānās, klusi un nopietni. Man uz vietas kļuva skaidrs, ka viņi nojauš, ka esmu bēglis. Vagona iekšienē kāds skaļi lādējās: vagona pavadonis, krievs, lauzās uz manu pusi, bet netika ļaužu mūrim cauri. Tad viņš nikni rāva zvana siksnu, lai nobremzētu.

“Lec laukā. Mēs drusku aizkavēsim ķērājus,” es dzirdēju kādu čukstam man ausī.

Man līdzī izlēca vesels bars. Burzmā es apcirtos ap pirmo stūri un steidzos projām, cik ātri vien spēju soļot, jo skriet, saprotams, nedrīkstēju. Labi, ka novilcināju bēgšanu tik ilgi. Iekšrīga bija klāt, es strauji likumoju ap stūriem, zinādams, ka manā ricībā ir tikai nedaudzas minūtes.

Beidzot netālu no nodegušās Pētera baznīcas izskrēju pret namiem, kas kādreiz piederēja Vikupam. — Pagalmā čurnēja sapelējis, noplēst aizmirsts grausts, laikam vēl no pašiem zviedru laikiem. Tur Vikups tagad mitinājās jumta stāvā. Ielas pusē pacēlās jauna, stalta piecstāvu ēka. Bet — es to sajutu taisni kā spēju belzienu krūtīs — pie parādes ieejas stāvēja sargs, sarkanarmietis ar šauteni pie kājas un raksturīgo iesma durkli pie stobra. Tikai vienu zibenīgu mir-

kli es svārstījos, tad devos ātriem soļiem tieši apsargātajās durvīs. Sargs uzsauca:

“Ei, kurp tu? Aizliegts ieiet. Caurlaidi!”

“Muļķi, caurlaide jārāda tikai iznākot. Reglamentu aizmirsi?”

“Aizliegts... cilvēki vienmēr rāda...” atkārtoja krieviņš, bet ne vairs tik noteikti.

“Ja rāda, tad ir tādi paši muļķi kā tu. Tu esi sajucis. Ielaist drīkst. Izlaist nedrīkst! Vai vēl neapjēdz? Kad tevi ievēd darba nometnē vai cietumā, vai kāds prasa caurlaidi? Neprasa! Bet, kad tu ej no cietuma laukā, ko tad? Vai prasa apliecību? Prasa!”

“Aizliegts...” murmināja krieviņš.

“Ak tu, kapargalva, suņa bērns! Es taču tur iekšā būšu, un mani varēs dabūt, ja vajadzēs. Es oju pie majora.”

“Nu, kad tevi māte... ej arī.”

Izgājis cauri gaitenim un pagalmam, es iesteidzjos vecajā namelī un, pa izmītajām kāpnēm traukdamies, sasitu asinīs basās kājas pirkstus. Paldies Dievam, ka, runādams ar krieviņu, biju piemirsis savu izskatu un, galvenais, kājas. Arī sargs tās neievēroja, citādi es iekšā netiktu. Cik varēja noprast no pagalmā izžautās plankumainās veļas, arī pārējos sētas nama dzīvokļos mitinājās krievi. Kur es palikšu, ja Vikupa nebūs mājās?

Viņš bija mājās.

“Šeit es esmu,” es sacīju. “Es izbēgu no nometnes.”

Vecais vīrs braucīja stūraino smakru un skatījās manī stīvām acīm.

“Dodiet man privātas drānas, un es jūs vairāk neapgrūtināšu. Es tūlīt došos tālāk. Jau šovakar.”

Viņš sāka kodīt pirkstus. Es sabijos pavisam, jo pienest gūstekņiem sainīti ar ēdamo ir viena lieta, bet slēpt bēgli pavisam kas cits. Beidzot viņš sacīja:

“Dievs ar tevi! Viens gals mums visiem. Tagad tu tikpat nekur netiksi. Krievi bēdzējus meklē rūpīgi. Paliec pie manis.”

“Pie jums?! Kur tad?”

"Šeit," sacīja vovais, atvēra lielu, vecmodīgu skapi, pašķīra sakārtas drānas un izcēla vienu no dibena dēļiem. Protim arī slonā atvērās tāds pats caurums uz paspārni. Tur Vikupam glabājās šādas tādas mantas, medikamenti, šis tas ēdams, Hoha Vofa radioaparāts.

"Galu galā, ja šo paslēptuvi atrod, nebūs lielas starpības, ja uz mantām sēdēs vēl kāds izbēdzējs," sacīja Vikups un tūdaļ korās pie guļasvietas ierīkošanas. "Varbūt tā ir tava laime, ka ielas namā dzīvo čekas un sarkanarmijas ļaudis. Sardzo visu laiku stāv pie durvīm un šeit neviens nekā nemeklēs. Bet, paklausies, kā tu tiki iekšā?"

Es pastāstīju, un mēs abi uzjautrinājāmies par krieviņa stulbumu. Mani nervi bija vēl tā savilkti, ka ilgi nespēju smieklus novaldīt un tie gandrīz pārvērtās asaru krampjos.

Blakus guļasvietai Vikups novietoja radio. Klausīties ārzesmes kļuva mana vienīgā nodarbošanās, jo paspārnē bija pilnīgi tumšs un rīkoties ar uguni Vikups negribēja ļaut. Izstāstīju visu par Zadonski un vaicāju:

"Jūs pazīstat cilvēkus. Vai viņš ir vai nav nodevējs? Kad es viņu pametu uz ielas, viņš kļiedza un skrēja pakaļ. Bet arī tas ir tikai dabīgi."

Vikups pasmējās.

"Nelauzi galvu ap nozīmi zaudējušām lietām. Tagad tāds Zadonskis bijis nebijis."

Es nodzīvoju Vikupa paspārnē līdz septembra vidum. Gandrīz vienmēr tumsā un vienmēr guļus. Kad Vikups izgāja, man vajadzēja izturēties klusu kā pelei, lai apakšstāva krievi nekā nemanītu. Krievs un spiegs ir viens un tas pats. Viņi bieži līda augšā pie Vikupa "ciemoties", un to nekādi nevarēja aizkavēt, jo krievi nu bija "kungu tauta". Vasaras saule neganti dedzināja jumtu, un paspārne sakarsa kā ēze. Es gulēju kails un sviedriem noplūdis, sargādamies lieki pakustēties, un domāju par tiem žīdiem, kas, malkas pagrabos aizkrauti un bēniņu atbodās paslēpti, izcieta veselus trīs vācu okupācijas gadus. Es nekad neatstāju paslēptuvi dienā, jo atpakaļiekļūšana caur šaurajiem dēļu caurumiem skapī un slonā nebija tik vienkārša, un, ja kāds kļaudzinātu pie ār-

durvīm, tās aizdomīgi ilgi paliktu neatvērtas. Es nekad neizgāju pagalmā, netuvojos logiem, labi zinādams, ka var viogli iekrist, ja nespēj pārvarēt sentimentālās ilgas palūko-
ties "brīvajos mākoņos" vai "tālajās zvaigznēs".

Par garlaicību nevarēju sūdzēties. Vefa radioaparāts bija spēcīgs un arī bez antenas ļāva labi saklausīt Rietumeiropas raidītājus. Pasaules politiskais stāvoklis jau drīzi man kļuva pavisam skaidrs. Jāteic — diemžēl, jo katra stunda, ko pavadīju pie radioaparāta, nonāvēja kādu cerību. Es apgādāju Vikupu ar ziņām un vakaros, pirms doties pie miera, mēs ilgi sačukstējāmies un apmainījāmies jaunumiem. Parasti es dzirdēto visādi mikstināju vai noklusēju pavisam, lai nemaitātu viņam dūšu. Tāpat kā visi ieslēgtie un aizmirstie, viņš gaidīja karu un zilēja tā tuvošanos no vistukšākajām pazīmēm.

Septembrī sāku nopietni domāt doties tālāk. Naktis šķita diezgan garas un tumšas un apstākļi visādi uzlabojušies, karaspēka zemē mazāk, mazāk pārbaužu. Uz Rīgas Jūrmalu jau varēja aizbraukt, pat neizprasot sevišķas atļaujas un apliecības. Tas, pēc Vikupa domām, bija drošākais ceļš, kā pārklūt Daugavai un tikt laukā no Rīgas. Viņš bija sagādājis kartes, kompasu, tumšu uzvalku un mēteli. Bet tad viņš sāka mani pierunāt nogaidīt ziemu, līdz nākamajam rudenim. Mēs bijām saraduši, un Vikups baidījās no ziemas vientulības. Papildu pārtiku viņš iemainīja pret medikamentiem, un mani izbarot viņam nenācās pārāk grūti. Sāku svārstīties, Vesels gads paspārnē gan nebija nieka lieta. Ziemā varēja paredzēt negantu salšanu, un izciest vēl otru karstu vasaru likās gandrīz neiespējami. Pie tam, pilnīgā bezdarbībā guļot, baidijos novājināt sirdi un locekļus tik tālu, ka lielāki gājieni man vairs nebūtu pa spēkam. Tomēr es būtu palicis pie Vikupa, ja notikumi neaizietu paši savu gaitu.

Kādu nakti mani iztraucēja stipra klauvēšana pie durvīm. Es pieslējos uz elkoņa. Sirds daudzījās aulekšiem. Es domāju, ka esmu sapņojis, jo visādi murgi un ķērāji mani mocīja ik naktis. Bet tad klaudzieni atkārtojās asāk un bargāk. Es izlēcu no guļasvietas un tvēru pēc drānām. Ko nozīmē apmeklējums naktī, to zina katrs, kas dzīvojis krievu ieņemtajās zemēs.

Dzirdēju, ka Vikups vilcinādamies gāja atvērt, it kā sa-
juzdams, ka katrs no viņa šļūcošajiem soļiem ir pēdējais kā
brīvam cilvēkam. Istabu piepildīja zābaku kludzieni un pie-
smakušas krievu balsis. Es vēl nesapratu, kas notiek, — de-
portošana vai apcietināšana. Bet tad dzirdēju, ka Vikupam
prasa pēc manis, skaidri nosaukdami mani vārdā un uzvārdā.

Man paspārnē bija cirvītis. Reiz es to palūdzu Vikupam,
lai nejostos pavisam neapbruņots. To sasvīdušā sauja sa-
zinaudzis, es tupēju, piespiedis ausi sienai, cieši nolēmis
dzīvs rokās nedoties.

Viņa pusē uz brīdi viss apklusā. Vikups neatbildēja. Es
mazliet atvilkos no sienas, jo sirds man pukstēja tik skaļi, ka
baidījies, to sadzirdēs pat caur skapi. Kāds nokomandēja.
Norībēja papēži, es dzirdēju sitienus, vaidus un krievu lās-
tus. Visa miesa man savilkās kā sāpēs. Komandētāja balss
taujāja, pieauga gan līdz bļāvienam, gan noslidēja līdz
nīgriem čukstiem. Un piepeši šī balss man likās pazīstama,
sevišķi tad, kad tā kļuva klusa. Man likās — es guļu uz
planku kaudzes Mīlgrāvja ostā, un šī balss čukst: "Viens no
krieviem ir sibīrietis no Tomskas... saproti, krievu plašā,
jūtīgā, nebēdīgā dvēsele..." Runātājs bija Zadonskis, man viss
kļuva skaidrs. Viņš bija Vikupu vienreiz redzējis, nezināja,
kur tas dzīvo, bet tagad to izsekojis.

Dzīvoklī ap Vikupu krievi ilgi neņēmās, viņu aizveda uz
čeku, kur bija vajadzīgās ierīces un pratinātājiem lielākas
ērtības. Istabās sāka kludzēt parastie kratīšanas trokšņi —
izrāva un izgāza atvilktnes, bruka grāmatas, džinkstēja
atsperes, pārgriežot matraci. Pusspriža attālumā no savas gal-
vas dzirdēju grābstāmiešus pa skapi, izraujam drānas ar visiem
pakaramajiem. Es atkāpos soli dziļāk un atspiedos ar pleciem
un pakausi pret paspārnes slīpo nojumi. Vai atbīdīt satru-
nējušos dakstiņus un mēģināt izlīst uz jumta? No tā nekur
nevarēja nokāpt. Veclaicīgais jumts bija pārāk stāvs, lai pa to
kāpelētu, vecie dakstiņi plīstu un bruktu, mani tūdaļ pa-
manītu, jo krievi bija pārāk uzmanīgi, lai nenolīktu sardzi arī
šķōrsielīnā, mājas otrā pusē. Mani nošautu no jumta kā ba-
lodi. Man atlikās tikai gaidīt šepat paspārnē.

Pēc stundas iebrucēji aizgāja. Svīda gaisma. Es sēdēju un klausījos. Man vajadzēja izkļūt no dzīvokļa, cik vien ātri iespējams. Krievi varēja izmocīt Vikupam atzišanos, tie varēja vēlreiz atgriezties vai dzīvokli vienkārši ierādīt kādam jauniebraucējam no Padomijas. Rīgā mitokļi tukši nestāvēja, kaut arī tie būtu tik vecā un neērtā namā kā šis. — Dzīvoklī varēja būt atstāts arī "slazds" — sargi, kā to parasti darīja pēc apcietināšanas, lai notvertu līdzzinātājus un draugus. Es klausījos ilgi, bet viss palika pilnīgi klusu. Tikai vējš staigāja gar grīdu, it kā durvis būtu pamestas vaļā. Pēc kādas stundas klusas balsis sačukstējās pie durvīm, tad zaglīgi soļi iešļūca iekšā. Nebija grūti iedomāties, kas tie tādi, — krievi no apakšējā dzīvokļa atnākuši palūkoties, vai nav kas pievācams. — Tātad slazda sargu nebija. Apcietinātāji laikam domāja, ka esmu jau sen devies tālāk.

Apakšstāva krievi sākumā rikojās pavisam klusu, bet tad arvienu skaļāk un steidzīgāk. Cik noprātu no viņu zūdišanās un lamām, kratītāji daudz neko nebija pametuši. Dzirdēju, ka tiek pievākti virtuves trauki, šis tas no mēbeļiem. Viņi apgrābstīja arī skapi un sprieda, cik labi tas noderētu. Par laimi, skapis likās pārāk smags, bet, ka tas izjaucams, to viņi nezināja. Ap astoņiem marodieri aizgāja, jo vajadzēja doties dienīšajā darbā kādā no krievu "trestiem".

Pie radioaparāta skalas spuldzītes vārgas gaismas es sapos ceļam. Viss jau tepat bija pie rokas. Mašīnā ieliku šo to no ēdamā; no medikamentiem — kamparu, kordiozolu, kodeīnu — zāles, ko Vikups mainīja vissokmīgāk. Mazliet naudas katram gadījumam man jau bija iedots. Mirkli pārliku, vai nesadauzīt radioaparātu, bet tad nolēmu, ka spēcīgi uztvērēji Padomijā retums, var būt, ka nākamais īpašnieks kritīs kārdināšanā un sāks klausīties Rietumus.

Piesardzīgi izcēlu sienas dēli, skapja muguras ielāpu, un izkāpu istabā, aukstā, tukšā, piedrazotā. Mantu vairs nekādu neredzēja, izņemot skapi, gultu, sagraizīto matraci, no sienas norautos Padega un Norīša zīmējumus, kas pārsistiem stikliem gulēja blakus zemē nogāztajām grāmatām, kas arī nevienam nebija vajadzīgas. Un tomēr, greznākajiem sējumiem

bija norautī saljānu un cukādas vāki. Padzīts no ielas nama skaistā dzīvokļa, Vikups šo to bija paglābis no savām gleznu kolekcijām un plašās bibliotēkas. Es lasīju saplosīto grāmatu virsrakstus: "Gals un sākums", "Nāves ēnā", "Necilvēks", "Nonovēršamie likteņi", "Gaitniecības ceļi", "Mežvidus laudis", "Bailēs un spaidos"... Cik dīvaini visi šie labajos miera laikos sacerēto grāmatu tituli saskanēja ar manu tagadējo stāvokli. — Bet prātot un filozofēt nebija laika.

Aizbraukšanu no Rīgas mēs ar Vikupu bijām simtu reižu pārrunājuši. Es zināju, kā ierīkota pagaidu stacija, kā tagad jāizturas pie biļešu kasēm. Bijām nolēmuši, ka nesīšu līdzī makšķeri, lai katram tūdaļ būtu skaidrs jūrmalas braucēja nolūks un prāvā kulīte plecos nemodinātu nekādu aizdomu. Vikups makšķeri bija sagādājis, bet tā glabājās istabā un kratītāji to bija aiznesuši. Es zināju, ka apakštāva krievs "izejamā" dienā gāja makšķerēt uz Daugavu un viņam dzīvokli vajadzēja būt kādam zvejasrīkam.

Nokāpu apakštāvā un katram gadījumam pieklauvēju. Viss palika klusu. Tad iespraudu cirvīti starp durvīm un stenderi un ar diezgan skaļu brikšķi atlauzu abas atslēgas. Saspiests, mēnešiem nevēdinātas telpas gaiss iesītās man sejā — grauzdētu sīpolu, kāpostu, sviedru un vecu lupatu dvinga. Viss šajā piemētātajā midzenī likās aplīpis ar biezu netīrumu kārtu. Par laimi, makšķere nebija ilgi jāmeklē, tā stāvēja pieslieta aizdurvē.

Pirms iziet pagalmā, brīdi pārdomāju. Es varēju izklūt uz ielas caur ielas nama parādes izeju un caur ieobraucamajiem vārtiem. Bet, ejot caur vārtiem, sargs mani skaļi apsauktu, un skaidroties ar viņu pa gabalu būtu neērti. Es devos cauri ielas namam — pa to pašu ceļu, pa kuru pirms četriem mēnešiem ienācu.

"Stāvi! Aizliegts iziet! Caurlaidi!" sauca sargs.

Es neticēju savām acīm: gadījums bija nolīcis sardzē to pašu krieviņu, kas mani ielaida. — Vai arī viņi ar saviem apaļajiem, bakurētinajiem ģimjiem un sājo smaku bija tik līdzīgi, ka neievingrināta acs nespēja viņus atšķirt citu no cita kā nēģerus vai ķīniešus?

"Muļķi," es teicu, "vai tu nezini, ka caurlaide jāprasa, kad ieiet? Izejot nekas nav jāprasa."

"Caurlaide jārāda..." iesāka sargs, bet es viņu asi pārtraucu:

"Kad ej uz kino, vai biļete pie ieejas jāuzrāda? Jārāda! Bet, kad tu ej laukā, vai tev kāds ko prasa? Noprasa! Saproti, ka pargalva? Reglamentu nezini!"

"Kad tevi māte..." Viņš nospļāvās. "Tū jau neviens velns nevar saprast, kad un kas ir jārāda. Vakār vai aizvakār viens teica, ka jārāda izejot..."

Bet es biju jau gabalā, un krievu pūlis palika galvu grozot.

Pirmo reizi pēc puspiekta mēnoša os atkal biju svaigā gaisā un saules gaismā. Nervu slodze bija tik liela, ka no sava gājiena pa Grēcinieku un Audēju ielu gar bijušo Armijas ekonomisko veikalu nesamanīju nekā, vienīgi vienmuļās veikalu izkārtnes ar numuriem un krievu uzrakstiem, tukšos logus un pelēkajā gājēju straumē iesmidzinātos maisīgos, māla dubļu krāsas krievu armijas tērpus. No Aspazijas bulvāra pametu skatienu uz cildeno, balto opoņas namu un nodurtu galvu nogāju gar nodegušo pasta namu uz staciju.

Dzelzceļa policisti sarkaniem cepuru dibeniem grozījās pa staciju un pie kasēm, ar garajiem krekliem un platajiem, stulbajiem ģimjiem pārsteidzoši atgādinādami čunu laiku krievu gorodovojus, kādus tos atceros redzējis seno laiku karikatūrās. Es soļoju gar viņiem kā bīstamiem zvēriem, sargādamies uzmost kaut paviršāko skatienu. Reizēm tā var noiet arī gar nikniem suņiem. Bet vajaga tikai paskatīties un tie pielec kājās un rej kā apsēsti!

Lai velti nemocītos un neuzbudinātos, biju nolēmis nolīst un palikt vagona tumšākajā kaktā, bet, kad vilciens uzbrauca uz augstā priekštilta uzbēruma, nespēju novaldīties nepalūkojies, kā pāri autoostai aizslīd platie bulvāri, kā aizņirb pus-sagrautā 13. janvāra iela un smailās Iekšējās gōveles pāri tai. Tad, tiltam iedārdoties, atvizēja Daugavas plašumi pa labi līdz Spilvei, pa kreisi pāri Zaķusalai līdz pat Dolei. Cik reizes jau nebiju labākos laikos jūsmojis par šo ainavu un kuro reizi, domādams, ka tā pēdējā, pa šo pašu ceļu atstājis Rīgu.

Aizbraucu līdz Slokai — galastacijai — un devos pa mazāku meža ceļu uz Tukumu. Gāju, kamēr varēju redzēt. Nakti pārgulēju krūmos. Otrā dienā apgāju Tukumu no Durbes puses un jutos tik noguris, ka tikko spēju kājas pavilkt. Garā vasaras gulēšana nebija nākusi par labu. Kalnā pakāpjoties, sirds smagi daudzījās. Ja nogulētu pie Vikupa vēl lieku gadu, tad gājējs vairs nebūtu.

Es tēmēju uz Talsiem, Pilteni, kur cerēju kādas dienas atpūsties pie radiem un tad pa zemes sloksni starp Kuldīgu un jūru laisties tālāk uz dienvidiem. Gāju lēnām, radinādamies pie neierastās piepūles. Netālu no Talsiem nakšņoju purva ielokā vecā bunkurā, kas likās vēl gluži labā kartībā. Atlaidies svaigajās skujās, prātoju, kam tas kādreiz piederējis, kas tajā gulējuši uz šīs pašas lāvas, — legionāri, neprātīgie kurelieši, vācu mežu meklētāji, krievu “Sarkanās bultas” bandīti? Ko gan jaunajā vietā redzēšu sapnī? Tam vajadzētu būt pamatīgam murgam. Atceros, ka par šo diko iedomu es iesmējos. — Pirmo reizi pēc ilga laika.

Kad nakts vidū mani kāds sakratīja pie pleca un iesvieda sejā asu spuldzes staru, man pirmajā mirklī likās, ka tas ir sapnis — sagaidītais murgs. Bet, kad ieraudzīju pavisam tuvu sejai laistāmiem pagaru naža asmeni, atspirgu vienā mirklī.

Tas nevar būt krievs, es nodomāju, tad naža vietā rēģotos mašīnpistoles stobrs. Tikai mežabrālis lietos duramo, vēlēdamies nodarīt darbu bez trokšņa.

Es dzirdēju nočukstam jautājumus un atbildēju tāpat čukstot. Vaicātājs bija latvietis un runāja skaidrā latviešu valodā, ar visām skolā iemācītajām garumzīmēm. Es nolēmu, ka labākais teikt patiesību, un īsumā atstāstīju visas gaitas.

Nezināmais uzbrucējs noklausījās, ne vārda neiebilzdams, un noslēdza iztauju ar strupu: “Nāc līdzi!”

Mežā jau svīda pelēks rīts. Mēs gājām ātri un čakli, arvien dziļāk purvu sloksnēs, tā ka tikko spēju turēties līdzi. Pēc pāris stundām slapjas sliksņas malā mūs aizturēja krievu ieročiem bruņots sargs. Beidzot droši zināju, ka esmu pie partizāniem. Sargs padeva ziņu ar svilpienu tālāk, un mēs, lūpodami pa ciņiem un šur tur nogāztiem stumbriem,

nonācām purva salīnā, kur dažu skuju būdu priekšā kurējās mazs ugunskurs. Seši vīri sēdēja ap to. Visi noauguši bārdām, tikai viens bija gludu seju, it kā nupat noskuvies. Nebija ko taujāt, kurš te vadonis, to tūlīt teica skūtā vīra izaicinoši pakausī atstumtā cepure, izskatīgā mezglā sasietais kaklauts un kundziski sajoztie ādas svārki. Ieraudzījis mani, viņš sabīdīja uzacis pavisam kopā un sarauca lūpu kaktus lejup, ievilkdams sejā dziļas, svešādi asas rievās.

“Velna Indriķi! Kā tad tu esi tik ilgi izdzīvojis!?” viņš sauca.

Tas bija Ābers, un jāteic, nevienu citu cilvēku ieraudzīdams, es nebūtu kļuvis tik priecīgs.”

Kandavs apklusā, it kā mirkli kavēdamies atmiņās. Bet Severīns Svins smagi nopūtās.

““Neceri neko no pirmdienas,” — reiz man teica Edvarts Virza. Tāpat kā viss šodien neizdevies, neder arī jūsu stāsts. Cerēju, ka varēšu atkal kaut ko izlietot, vismaz notveršu kādu ierosinājumu — nekā! Šītais viss neder nokam Vionkārt, ja es aprakstišu tādas lietas, visi kritiķi brēks — nepārliecinoši, sagudrots, samākslots, autors to nav pats pieredzējis un pārdzīvojis! Tikpat necerīga lieta kā rakstīt par atzvesto dzīvi Sibīrijā. Neticēs. Saprotams, pēc gadiem divdesmit varēs rakstīt, cik gribas un cik aplami patīk. Tad to sauks par vēsturisku gabalu. Bet tagad labāk nemēģināt! Un, otrkārt, — laikraksti šīs lietas nodrāzuši līdz pēdējam. Tā novazājuši, ka rokas nolaižas. Neviens tādu gabalu neņems pretim. Pat Rītniekam, kas man labs draugs, neuzspīdīšu. Beigta lieta!” Viņš gribēja pieliet trauciņu, bet pudele bija tukša. Laukā čabēja lietus. Kandavs sāka rīkoties ap gultu.

“Jūs tagad nevarēsīt nekur iet. Raudzīsim pārgulēt kopā. Gulta, liekas, plata diezgan.”

Bet Severīns Svins papurināja galvu. Izredze gulēt kopā ar traku nevilināja.

“Es iešu. Kas man nekaitēja aizbraukt no rīta. Arī ceļabiedrs bija. Vismaz līdz Štutgartei. Boriss Ziedonis.”

“Boriss Ziedonis brauca uz Minhēni,” piebilda Kandavs vienaldzīgi.

"Boriss Zindonis iekāpa Stutgartes vilcienā, tanī pašā, ar kuru arī man vajadzēja aizbraukt," sacīja Severīns Svins, paņēma cepuri no vadža un aizgāja gauss un necerīgs.

Kandavs brīdī sēdēja domīgs, tad izvilka Konstantīnes Jakušonokas vēstuli un atplēsa. Ar mašīnu bija uzrakstīta tikai viena rinda:

"Ierodilos Barbaras ielas birojā, darba laikā.

B."

29

Bija gluži satumsis, kad Auritēns klusu uzslīdēja pa kāpnēm un apstājās pie Arvīdas dzīvokļa durvīm. Kādu brīdi viņa paceltā roka kavējās gaisā, klauvēšanai saliektais pirksts atliecās un pakasīja augsto pieri. Tas bija izšķirīgs solis, ko viņš spēra, bet drosmes viņam nekad nebija trūcis. Pirksts atkal saliecās un noteikti cirtās durvju vidējā dēlī. Tās tūdaļ atvērās, un priekšnama pustumsā Auritēns ieraudzīja savas sievas laipno, mazliet sērīgi smaidošo vaigu.

"Kur tu biji tik ilgi?" — likās, viņa vaicātu. — "Maldījos pasaulē," gribēja atbildēt Auritēns vienkārši un silti. "Tagad esmu atgriezies mājās, kā Sprīdītis pie savas Lienītes, pamezdams mānīgo pasaules spožumu un lepno princesi." — Bet durvis ar negaidītu sparū aizcirtās cieti tikai sprīdi no viņa sejas. Varēja dzirdēt, kā, žēli nodžinkstēdama, patentat-slēgas mēlīte ielēca robā.

Brīdī Auritēns, skumīgi galvu grozīdams, stāvēja kāpņu telpā, tad parakņājās kabatā un izvilka mazu, plakanu atslēdziņu. — Cik prātīgs un tālredzīgs viņš bija bijis, paglabādams sievas dzīvokļa atslēgu toreiz, kad viss, kam bija kāds sakars ar Arvīdu, tika mests "pār bortu". Nekad nevarēja zināt, kas dzīvē var noderēt. Viņš klusu iebāza atslēgu caurumā, pagrieza, atsvieda durvis, iemetās istabā, žigli durvis atkal aizvēra un atspiedās pret tām ar muguru.

“Te es esmu, Arvīda!” viņš teica sirsnīgi. “Es atgriežos pie tevis.” Un, nesagaidījis atbildes, piemetināja: “Eš uzņemos atkal visus pienākumus pret tevi un ģimeni, neviena nespīests un nemudināts. Esmu atsaucis ievadīto šķiršanās lietu, un viss, kas starp mums noticis nelāgs, lai tiek aizmirsts!”

Dīvains, nepasakāms smīns ievilkās Arvīdas lūpās. Aurītēns nekad nebija redzējis viņu smaidām šādā veidā. Tomēr smāids palika smāids, un iedrošināts viņš piebilda:

“Tā ir mana dziļākā nopietnība. Sāksim dzīvi no jauna, no pašiem pamatiem.”

“Tu esi jokdaris,” teica Arvīda laipni, “bet man nav vaļas tevī klausīties.”

“Eš zināju, ka tu tā teiksi,” novilka Aurītēns vīlies. “Dīemžēl tas ir tikai dabīgi. Vārbūt tu šo brīdi esi ilgi gaidījusi, lai mani iznīcinātu un pazemotu. Dari to. Nēgribu apgalvot, ka esmu gluži bez vainas. Cilvēks ir vājš un nožēlojams radījums. Eš esmu maldījies. Bet es to atzīstu un osmu ar mieru par to ciest.”

“Tā ir tava personīgā lieta, Laimon. Kāpēc tu man to stāsti?”

“Kāpēc tev stāstu?!” atvaicāja Aurītēns nosapratnē. “Eš taču esmu tavs vīrs!”

“Kopš pusgada tu esi Meņģeļa kundzos vīrs!”

“Eš negribu vairs nekā dzirdēt par šo sīovloti!” iosaucās Aurītēns kā sadzelts. “Eš viņu ionīstu! Eš viņu nicīnu! Šo nodevēju un krāpnieci! Viņa mani bija tikai uz tsu brīdi apmājusi. Paldies Dievam, nu os esmu atkal brīvs. Uz visiem laikiem! Arvīda, es nedusmojos uz tevi. Eš saprotu tavu bardzību un nevērību. Eš pat cīenu to. Bet os zīnu, sirds dziļumos tu tā nedomā. — Vāi tu mani neaicināsi dziļāk? Neaicināsi apsēsties? Nē? Nu labi, os varu pastāvēt. Tu tiesā mani pārāk stingri. Tu jau zīni, kā tas ir, reizēm cilvēku pats nelabais dīda palaist nagus. Bet tīci man, es vēl esmu vīens no krietnākajiem. Vārbūt viskrietnākāis. Vismāz šeit, Eslīngenē. Nesen vīenās vīesībās sagādījās kopā četri pāri, kas vīsi bija katrs ar katru dzīvojuši, kurmet es tīkai ar Mantiņu, tas ir, ar Imantu. Kas var apgalvot, ka ir gluži bez vainas? Arī

svētais Antonijs krita kardināšanā, kaut gan bija liels mūks un pazīstams svētnieks. Krietnais ķēniņš Dāvids uzķērās uz Betsebu. Un Zālamans, vai tas nebija pārlietu gudrs un mācīts valdnieks? Bet Sulanīte, gluži vienkārša bābiņa, pakēra viņu uz muļķi. Un pāvests Aleksandrs VI? Tas dzīvojis ar paša moitu! Cēlais, apjūsmotais eņģeļu gleznotājs Rafaēls daudzijas apkārt ar Fornarīnu. Lielais Heine saslimis sieviešu dēļ. Pat "olimpietim" Gētem vecuma dienās piesitusies jauna meita. Par grieķiem labāk nemaz nerunāt, tiem visa mitoloģija pilna netikliem dieviem. Nu saki pati, vai kāds brīnums, ja arī es iekritu? No mīlestības tur nebija ne jausmas. Viņa kāroja vienīgi manu advokāta titulu. Gribēja kļūt ievērojama un akadēmiski izglītota vīra kundze. Spēlēt spožu lomu sabiedrībā. Nekautrīgā, bezgodīgā karjeriste! Viņa gribēja mani padarīt par noziedznieku, krāpnieku, piespiest uzdoties par dakteri vai inženieri. Ar viltotiem papīriem! Viņa ir spējīga staigāt pa liķiem. Bet tad es saslējos. — "Nē!" es teicu, "tam nenotikt, Aurītēna vārds nemūžam netiks aptraipīts!" — Man taču bija jādomā par tevi un bērniem. Lūdzu, nerunā vairs par Mantiņu, tas ir, par to sievieti. Tu varbūt netici, ka man ar viņu viss cauri? Es tev to apzvēru! Pilnīgi izslēgts, ka es vēlreiz kristu atpakaļ. Es gribu viņu aizmirst. Izdeldēt no atmiņas. Es jau esmu viņu aizmīrsis, Arvīda! Cik akls es biju, nesaredzēdams, ka laime man visu laiku staigājusi blakām. Arvīda! Tu!"

"Ej mājās, tu mani kavē darbā," teica Arvīda, rīkodamās pie galda.

"Arvīda, es taču esmu mājās. Man nekādu citu māju nevajaga. Šeit esi tu, mana mīļotā sieva un mani sirdsmīļie bērni. Cik viņi dūšīgi saauguši pa šo laiku! Cik reizes, iedams cauri pagalmam, es nenoskatījos pa gabalu: Juris veselu galvu garāks, Mārīte kļuvusi apaļa kā ābols, Ilzīte saņēmusies. Roka tiektin tiecās noglaudīt. Nedrīkstēju. Zināju, ka tu to nevēlies. Kur ir mūsu mīļie bērni? Vai jau guļ?" Viņš saskustējās, it kā gribēdams doties uz dibenistabu, bet Arvīdas asais skatiens to apstādināja. "Arvīda, vai tiešām tu man liegsi atgriezties ģimenē, laboties un kļūt atkal cilvēkam? Tu esi tik

kriotna un augstsirdīga. Nav iespējams izpaust vārdos, kā es ciotu. Tā bija suņa dzīve. Bet vai es ko saku, vai sūdzos? Ciešanas cilvēku padara lielāku, cēlāku. Ja esmu ko grēkojis, tad arī sodu jau desmitkārt izcietis. Ja man tas viss būtu vēlreiz jāpārdzīvo, es labāk uz vietas ielektu ūdenī. Tikai tagad ar sirds izbailēm redzu, kāda posta un pazemojuma zaņķi esmu vāļājis. Bet piecēlies kā rūdīts vīrs. Es atgriežos no purgatorija pie tevis vieds, mīlošs un nošķīstījis. Es vairs neesmu vecais, vieglprātīgais laimes luteklis Laimons, es esmu pārveidojies pašos pamatos. Nekad vairs mani nesamulsinās nevērtīgi grabuļi un bloņu spīduļi, nepievils nekautrīgu sieviešu tumšie smieklī."

"Tu varētu beidzot iet. Ir jau vēls," viņu pārtrauca Arvīda. Aurītēns nepakustējās, tikai viņa galvu nodūrās, seja iegrīma ēnā un acis balti iezvērojās dziļi no lielās pleros apakšas.

"Ja ņem lietu pēc istākās būtības, tad man ir Mantiņu, tas ir, Imantu, nav bijis nekā kopīga. Tas patiesībā nemaz nebija es, kas tur skraidīja un nosodāmi uzvedās. Tas bija nolainīgs, novārdzināts, apmāts un izāzēts cilvēks, kas pats nozināja, kas ar viņu notiek. Tas gāja kā sapnī, tas ir, kā brīsmīgos karstumguļas murgos. Es tev varu apzvērēt, ka manis paša visā tajā lietā nemaz nebija klāt. Tikai tagad, atmodies, es redzu, kā tas bijis, un pats brīnos. Un neizprotu Juridiski ņemot, itin nekas nav noticis! Es vienmēr par tevi domāju. Vienmēr tevi aizstāvēju. Visur un pret visiem. Biju nomodā par tavu godu. Kad es dabūju zināt, ka Indriķis tev uzbāžas, es viņu sagrābu uz ielas un kārtīgi izsunīju. — "Ko gan tu domā?!" es viņam teicu. "Tu iedrošīnies apgrūtināt precētu sievieti?! Viņa varbūt savā labsirdībā un sirdsskaidrībā pieklājības un vecas draudzības pēc tev piesola naktsmājas, un tu tās pieņem. Ko sacīs kaimiņi? Vai tu nezini, cik te visi kāri uz plāpām?" — Tā es viņam sacīju, kaut viņš bija mans draugs!"

"Un ko viņš atbildēja?" ievaicājās Arvīda, pēkšņi iziedama no vienaldzīgā sastinguma.

"Viņš? Viņš atbildēja, ka tev tenkas esot vienaldzīgas un viņam arī. Nu, tad gan es saskaitos! "Varbūt tev tās vien-

aldzīgas," es uzkliedzu, "nevis man!" Ja cilvēks vispār tā var runāt, tad viņš ir vienkārši ķerts, jāliek trako kreklā un jāsiens ar virvēm. Es viņam piedraudēju: ja tu uz vietas neatstāsies no manas siovas, es tevi izsludināšu par ārprātīgu visā Eslingēnē!..."

"Tā!" iesaucās Arvīda pārsteigta. "Tātad tu esi bijis tas, kas palaidis šo tenku! Tu, viņa draugs no pat zēnu gadiem! Arī es sāku noticēt. Tā nāca no visām pusēm, to zināja visi. Tu bijī labi strādājis. Reizēm tu kļūsti apbrīnojami darbīgs. Patiesi, tu esi pārgrozījies, kā pats teici, pašos pamatos. Biji nelga, esi kļuvis nelietis."

"Jā, es esmu nelietis!" sauca Aurītēns, nopratis, ka izrunājies aplami. "Bet esmu tāds kļuvis tikai tevis dēļ. Kad es dzirdēju, ka tas cilvēks tik vieglprātīgi runāja par tevi, asinis man sāka vārīties, un es vairs nezināju, ko daru. Man bija skaidrs tikai viens — tevi vajadzēja glābt un pasargāt no visa ļauna, no netīrumiem, tenkām, ko pret tevi sviestu nekauņu mēles... Tā taču pavisam cita lieta, ja cilvēki tenko par tavu... kļūdījušos vīru, tas tieši tevi neskar..."

"Netaisnojies," ātri un asi runāja Arvīda, "to, ka tu esi bijis tikai vienkāršs nelga, to varbūt es mūsu bērnu dēļ varētu aizmirst. Bet nelietība, ļaunprātīga, nekrietna mēlnesība — tas ir par daudz. Kamēr tu tikai saņoji mantas un pētīji kartes, uz kuriem mukt un kur iekārtoties, Indriķis cīnījās pa Kurzemi un tagad tu viņu, leģionāru un invalīdu, nomelno visnekrietnākā veidā. Droši vien tev tikai tāpēc ienāca prātā izsludināt viņu par vājprātīgu, ka viņš ievainots galvā..."

"Galvā?! Un to viņš tev teica? Kāda nekaunība! Ko domā, sašauts galvā, pierē, kas vērsta pret ienaidnieku, nevis kājā, kas plīvējusi pa gaisu mūkot! Es skaidri zinu, ka viņš ievainots tikai vienreiz un stilbā. Tu saki, viņš esot man draugs? Bet es tev varu apliecināt, ka visu mūžu viņš to tik vien kārojīs, kā pašaut man kāju priekšā. Viņš vienmēr mani apskaudis. Visvairāk tevis dēļ. Visi sen zināja, ka mēs esam saderinājušies, bet viņš mūžīgi plijās tev virsū, slepus, man aiz muguras. Tikai kad es viņam skaidri pateicu, ka tu

nevēlies, lai tevi apgrūtlina, tad to pusgadu līdz mūsu kāzām bija puslīdz miers.”

“Es tev nekad neesmu likusi to viņam sacīt.”

“Nu, varbūt tiešiem vārdiem nē, bet to taču varēja noprast. Es tev nolasiņu katru vēlēšanos no acīm...”

“Laimon, man liekas, tikai tagad es tevi īsti iepazīstu!”

“Nu redzi. Līdz dziļumiem tu mani nokad neesi ieskatījusi. Vienmēr domāji, ka esmu tikai jautrs, dzīvotpriecīgs, asprātīgs, varbūt reizēm mazliet paviršs. Nē, Arvīda, šis krūtis vienmēr slēpušas jūtīgu sirdi un dzidru dvēseli. Kodols manī ir labs un nemainīgs. Ja esmu maldījš, tad atzistos bez kādas taisnošanās. Kurmet Indriķis nokad nav bijis skaidrs. Vienmēr noslēpumains. Noslēgts. Tumsšs. Tagad arī. No kurienes viņš īsti uzradies? Ko viņš te dara? Ko grib? Boriss Ziedonis saka, ka viņš esot krievu aģents...”

“Laimon!”

“Es jau arī tam neticu, bet ļaudis runā. Nu, vienalga, no viņa šoreiz nav ko baidīties. Viņu pievākuši Mantiņa.”

“Kas?” iesaucās Arvīda pārsteigta.

“Nu, tā Imanta.”

“Tu esi jucis.”

“It nemaz. Viņa sarunāja Indriķim tukšo Konstantīnes istabu Šķinēju dzīvoklī, pagādāja gultasvoļu un... visu pārējo. — Es domāju, ka viņš jūtas lieliski... Un tā nožēlojamā, nekrietnā, riebigā blēde arī! Vai zini, ko viņa man sacīja, kad es noprasīju viņai galīgās beigas? — Labāk pustraks Inženieris nekā gudrs advokāts! Jo, lūk, inženieris Amerikā labāk pelnišot.”

“Ej laukā!” sacīja Arvīda pavisam klusu. Kaut kas viņas balsī ieskanējās tik ass un salts, ka Auritons sarāvās un acumirkli pietrūkās no vājas. Nojauzdams, ka šoreiz labāk paklausīt, viņš veikli izmetās pa durvim.

Otrā rīta notika tas, no kā Kandavs baidījās visvairāk: pie bijušo kases Eslingenes stacijā viņu aiz piedurknes nogrāba Imanta.

Izejot uz perona, likās, ka drūzmā pazib Arvīdas gaišpolokulis tōrps, bet tanī mirklī viņš sajuta, ka tiek spēji parauts uz pretējo pusi un iebīdīts citā vagonā. Taču tas viss peldoja garām kā miglā. Kandava domas darbojās citā virzienā. Imanta iespieda viņu stūrī pie loga un nemitīgi runāja. Brižam viņas valoda uzpeldēja it kā no dziļumiem, un Kandavs saprata dažus teikumus, norūca kaut ko atbildei un atkal nogrima domās.

“Man tādi ļaudis kā jūs tīri labi patik,” trieca Imanta. “Daudz nerunā un stāv rāmi. No pļāpām, stāstītājiem, glai-motājiem patiesībā nekā nav. Man šinī ziņā ir piedzīvojumi. Sākumā liekas — laba sabiedrība, smalkais tonis! Bet tikai sākumā. Jo kāds iztapīgāks sikumos, jo kūrāks lielās iz-darīšanās. Nopietniem, kārtīgiem cilvēkiem es nemaz ne-prasu, lai viņi pret mani kā dāmu izturas sevišķi izkalpīgi. — Par jums runā visādi, bet man ir pašai savas domas. Ja jūs šodien tiekat cauri amerikāņu ārstam un pirmajam konsu-lam, tad brauksit jau ar šīs nedēļas transportu. Es zinu tikai piecus sešus veiklus puišus, kas izgāja cauri tikpat ātri, bet tie visi strādāja turpat uz vietas un pazina katru spraugu. Var jau sacīt, ka jums bijusi akla laime, bet tik vienkārša tā lieta nav. Es pati esmu strādājusi šinīs kancelejās un zinu. Kādam āķim jābūt. Katrā ziņā — nervozs cilvēks tādu lietu ne-paveiks. Šodien arī es tikšu ar komisijām cauri. Ja jums vēl kaut kas ķeras, varu priekš jums parunāt. Bet jūs protat diezgan labi iespaidot ļaudis. Stāvat un blenžat stīvām, baltām acīm. Tāpat kā uz mani toreiz, kad es jums pārvaldē drusku uzbāros. Es neesmu no bailīgajām, bet man kļuva gandrīz neomulīgi, kad jūs teicāt ar ledainu, svinīgu pie-klājību: “Cienītā kundze, mani vēl neviens nav izvilcis no

udens!" — Velns parāvis, es nodomāju, tam puisim ir kaut kas iekšā! — Vai domājat, es nemaniju, kā jums vaigos pietuka kukuliši, kad priekšnieks jūs paņēma aiz elkoņa izvadīt? Vienu mirkli likās — nudien, gāzīsiet, bet nekā, tikai nopurinājāties, kā no riebokļa. — Nē, es nospriedu, nervozs cilvēks tā neuzvestos. Tas ir pavisam kurtīgs inženieris. — Nu jā, jūs tonakt "Lido" bļausstijātios. Bet cik ir tādu, kas iedzēruši nebļausās? Pie tam Zlodonis jums esot nocēlis Neldi. Tas skuķis pats nezina, ko grib. Tas būtu pavisam smieklīgi, ja jūs kā inženieris sāktu tur meklētios. Tāpat kā pie Arvīdas. — Neuzmanīsities, uzmauks kukla trīs svešus bērņus. Un tad — velc divzirgu ori kunkstodams! Es šitās svētās pazīstu. Tās ir gudrākas nekā izliekas! Vai dzirdējāt, ko es teicu?"

"Jā, jā, gluži pareizi, cienītā kundzo," nomurmināja Kandavs, Imantas skaļā izsaucienu atmodināts.

"Nu redzat," runāja Imanta iepriecināta. "Vai es noteicu, ka jūs esat gluži prātīgs cilvēks? Man tikai notik, ka jūs kundzējaties. Sauciet mani vienkārši par Imantu. Par Mantīņu gan ne. Tas vārds man kaut kā vairs nepatīk. Es domāju, mēs sapratīsimies teicami. Es patiesībā esmu ļoti mājīga un pieklāvīga sieviete. Tikai — tām mājām vajagu pōc kaut kā izskatīties un tam, kam jāpiekļaujas, vajagu kaut kam būt."

"Vai jūs zināt, kur atrodas žīdu nometne?" pēkšņi ie-
vaicājās Kandavs.

Imanta pārsteigta atslīga sēdeklī un sarauca plerī.

"Žīdu nometne atrodas Štutgartē, kaut kur dienvidus galā. Kas par lietu? Gribat pirkt uzvalka drānu vai portfeli?"

"Stāsta, ka žīdu un armēņu nometnēs varot dabūt itin visu. Kaut vai bumvedēju."

Imanta nervozi bungoja pa palodi.

"Ko jūs ar bumvedēju?" Nebūs viegli, ķorts viņš tomēr ir, — varēja lasīt viņas rūpju pilnajā sejā, bet tur bija arī apņemšanās, jo Imanta bija paradusi cīnīties ar grūtībām un negaidīt palīdzības ne no viena.

Vilciens apstājās un Kandavs piecēlās izkāpt.

“Šeit ir Štutgarte. Jums taču jābrauc uz Freidenveileri,” iesaucās Imanta.

Kandavs cieši ieskatījās viņai sejā. Savā ziņā padoms nebija smādējams. Katram gadījumam derēja papriekš parādīties Freidenveilerē. Neizkrist no parastās ikdienas rutīnas bija pirmais, kas jāielāgo, ja cilvēks grib uzvesties neuzkrītoši. — Viņš atkal apsēdās. Imanta paklusām nopūtās un nogrozīja galvu.

*

Atgriezies no Freidenveileres, Kandavs ilgi klaiņāja pa Štutgarti. Viņš jutās krietni noguris, bet apmierināts. Vismaz viens svarīgs solis bija sperts uz priekšu; daudz, kas senāk likās pavisam grūti veicams, tagad šķita it vienkārša lieta. Barbaras iela atradās tepat tuvu, un patiesībā vajadzēja doties turpu, ja vēlējās nonākt, kā vēstulē sacīts — darba laikā. Tomēr Kandavs vēl kavējās. Ielas malā zaļoja mazs skvēriņš. Kandavs apsēdās pie izžuvušas strūklakas, iesmēķēja cigareti un pētīja savas izjūtas. Viņš jutās nervozs, satraukts, kā norobežojies no pasaules, savilcis visas domas ap vienu vienīgu lietu. Tā bija sajūta kā pirms svarīgas, izšķirīgas tenisa partijas tajos laikos, kad viņš spēlēja jūrnaldas turnīros. Viņš sagaidīja šādas partijas dalītām jūtām, no vienas puses, baidījās un pat ilgojās, kaut turnīrs neviļus izjuktu, un tomēr apzinājās, ja spēli atceltu, tā būtu smaga vilšanās. Gluži tāpat arī tagad viņš baidījās un kavējās iet uz Barbaras ielu, bet, ja piepeši kaut kāda iemesla dēļ tas izrādītos neiespējami, būtu pavisam satriekts. Viņš nejutās labi, piekusis, nedrošs, neizšķīries. Bet tās nebūt nebija labākās reizes, kad spēlētājs uzskrej laukumā spirts, svaigs, spēka un nebēdības pilns. Bieži taisni tad gadījās zaudēt. Turpretim apziņa, ka esi vidējā vai pat diezgan sliktā gara un ķermeņa stāvoklī, spieda mobilizēt un izmantot visu iespējamo uzmanību un sīkstumu. Visas spēles, visas avantūras, pat karš galu galā bija tikai nervu lieta. Kas tiek galā ar saviem nerviem, tiek galā ar visu.

Kandavs piecēlās un gāja. Pēc stāva kāpiena pa šauru kājceļu un kāpņu likumiem gar kuplu dārzu cementa sienām

viņš sasniedza Barbaras iolu, kas, kokos un zaļumos ieslēgusi, locījās gar nogāzi. Pāri tai tumsa bieza, ēnaina, vientuļa skābaržu birzs, kādu Štutgartes paugurgalos bija daudz. Iela akli beidzās pie stāva pliena nobrukuma, un četrpadsmitais numurs, kurā atradās birojs, bija pēdējais. Nelielā, modernā vasarnīca uz augstas betona pabuves, ieslēpusies magnolijās un jasmīnu krūmos, ne ar ko noutšķiras no neskaitāmajiem Štutgartes dārzu priekšpilsētas namsloņiem. Dziļi lejā kā lēzenas blodas dibenā pletās zaļo pauguru lolonktā pilsēta. No tālienes drupas neko nevarēja saskatīt, vairākus augstākas ēkas un torņi bija palikuši nesagrauti, un novakares siltajā gaismā Štutgarte izskatījās krāšņa un priecīga.

Ilgu laiku uz ielas neredzēja neviena cilvēka. Kandavs pacietīgi gaidīja. Bija darbalaika beigas. Telpu trūkuma dēļ no sagrautā pilsētas centra daudzi uzņēmumi un iestādes bija pārcēlušās uz attālajiem dārzu rajoniem, taču uzā Barbaras iela gozējās saulē vientuļa un klusa.

Beidzot divi vīri iznāca no četrpadsmitā numura. Kandavs ievilkās kādas garāžas dziļajā nišā. Nācēji bija Engstlātes bēgļu nometnes šoferis un kāds drukns, platsoļains vīrs, kam melnais uzvalks vasaras laikā sēdēja kaut kā pavisam aplami un slikti, bet greizā, saburzītā kaklasaite turējās, uzkāpusi uz resnā kakla gārmurgala. Vīrs nelikās ne latvietis, ne vācietis, un viņa drūmā seja un tukšais skatiens šķita pavisam nepiederīgs dzīvespriecīgajai Štutgartei. Abi klusodami lēnos soļos nogāja garām, Kandava neievērojuši.

Vēl pēc laiciņa iznāca tieva jaunava, pēc torņu spriežot, vāciete un aiztipināja brīvlaistas ierēdnes žiglajā solī. Kandavs pagaidīja vēl laiciņu un sāka lēnām tuvoties vasarnīcai.

Turoties cieši pie augstā mūra, četrpadsmitajam numuram varēja pieiet tā, ka no logiem nācēju nevarēja pamanīt. Pāri vārtiņiem liecās stiepuļu loks, noaudzēts ar stāipokņu rozēm, kas patlaban taisījās ziedēt. Pie stenderes laistījās emaljēta plāksnīte ar lakonisku uzrakstu: "Denacifikācijas birojs". Šādus uzrakstus pēckara gados redzēja katrā Vācijas ciemā. Birojos sēdēja restaurēto kreiso partiju ļaudis. Ko viņi īsti tur darīja, neviens skaidri nezināja.

Ātri un klusu uzkāpis pa kāpnēm, Kandavs apstājās spodri lakoto parādes durvju priekšā. Viņš pamēģināja rokturi. — Durvis atvērās, un Kandavs klusu iegāja nelielā priekštelpā, kas, tālāk sašaurinādamās par gaiteni, cik noprotams, sniedzās cauri visai ēkai. Priekštelpā uz pakaramā karājās tikai gaišs vīriešu putekļu mētelis un brūna platmale. Pavērtās durvis atklāja glīti un mājīgi iekārtotu kabinetu ar rakstāmgaldū, guļamdivānu, mazāku rakstāmmašīnas galdiņu sekretārei un nelielu kafijas galdiņu istabas dibenā. Ar īsu skatienu pārlicinājies, ka telpā neviena nav, Kandavs pievērsās trim aizvērtajām durvīm gaitenī. Pavēris pirmās, Kandavs ieraudzīja tukšu, pieputējušu istabu ar neuzklātu dzelzs gultu, dažām sadriskātām ceļasomām un lielu laikrakstiem un brošūrām piekrautu plauktu kā vienīgajām mēbelēm. Neglītā istaba nebija nekādā saskaņā ar mājīgo un moderno kabinetu. Kandavs jau izstiepa roku pēc nākamo durvju roktura, kad izdzirda aiz tām nogurdzamies ūdenskrānu. Kāds šļakstināja ūdeni, kā rokas mazgādams. Tad ūdens iešalca kādā traukā. Nošķīnda stikls. Kāds skaļi skaloja rīkli. Tad atkal noskanēja glāze, nolikta uz stikla plauktiņa, un atskanēja jautri, bet nepareizi svilpota populāra deju meldija.

Mirkli viss aplkusa. Laikam mazgātājiem slaucīja rokas, nodomāja Kandavs un aši iegrūda roku kabatā.

Taču svilpošana atjaunojās. Atkal iešņācās ūdens, tikai ar lielāku sparū un citā tonkārtā — nepārprotami gāzdamies vannā.

Nočīkstēja sēdeklis. Uz grīdas kaut kas nokludzēja vienreiz, otrreiz, laikam kurpes... Vanna pamazām pildījās.

Kandavs uz gumijas zolēm klusu pagāja garām vannas istabai un pavēra pēdējās gaitenā durvis. Aiz tām bija plaša, gaiša virtuve, tikai piemētāta un gaužam netīra. Atlikās vēl kāpnēs uz augšstāvu. Par laimi, tās nečīkstēja. Augšstāvā bija neizbūvēti bēniņi. Līganā svilpošana vannas istabā pieskanēja visu nelielo ēku.

Pārlicinājies, ka nekur neviena vairāk nav, Kandavs atgriezās pie ārdurvīm un, klusu aizspiezdams, noslēdza tās.

Vannas istabā skanēja skaļa un omulīga šlakstināšanās; svilpošana bija pārgājusi dungošānā ar iedziedāšanos un tiksmu iesēkšanos.

Kandavs nospieda vannas istabas durvju rokturi. Arī tās bija vaļā! Neviens tā netic un neuzticas Rietumiem kā austrumnieki! — nozibēja Kandavam apziņa. Tie zina, ka droši var atstāt durvis vaļā, neviens tos netraucēs, neviens viņus neļaus, neapdraudēs. Viņš, Kandavs, bija izņēmums, varbūt tikai tāpēc, ka nesen ieradies no mežomīģajiem austrumiem.

Kandavs strauji ar kāju aizsita durvis.

Vannas istaba bija plaša un grozīga. Stūri lobūvētā kantaiņā vannā, garajiem apņemts, sēdoja Boriss Ziedonis. Liels, plats, trekns un sārts.

Viņa dziesma pārtrūka tik pēkšņi, ka Kandavs sarāvās. Ziedoņa tumšo, apaļo acu skrotis iekodās Helajā, no ilgas lietošanas saskrambātajā un nobružātajā vācu armijas mauzera pistolē, ko Kandavs turēja rokā. Ar neveiklu, strupu kustību un plunkšķi Ziedonis saguma un pieliecās, it ka tiekdamiņš pazust zem ūdens, bet tad sastinga kā milzīga sārta vardo. Viens tuklais vaigs sašķiebās, labā roka pacēlās un joctīgi notaustījās gar kailo gurnu, it kā ierastā kustībā meklēdama ieroci.

Kandavs dzirdēja svilpjam savu elpu. Boldzot meklētais un ilgi lenktais bija rokā. Pistoles grauds lēni zīmēja apli pret spalvainajām krūtīm, pakavējās pret aknām, pakrūtī, krūšu kaulu un apstājās pret sirdi. Tā bija drošu lieta. Šavienu laukā neviens nedzirdēs. Pēc padarītā darba vares mierīgi aiziet. Neviens viņa pēdas nesadzīs. Atlikās tikai viogli pakustināt labās rokas rādītājpirkstu.

31

Šķinītis iznāca bloku pagalmā. Viņa seja bija nopietna, pat noraidīga, kā daždien nevaļīgam cilvēkam, kam ar jo lielu piepūli jāuzmanās, ka tikai pagūtu laikā īstenot daudz-

veidīgos un svarīgos pionākumus. Pagājies gabaliņu noteiktos, nomērtos roļos, viņš apstājās un saknieba lūpas kā sovīšķu un ļoti slopenu uzdevumu aģents, kas vēlreiz domās pārbauda, vai kas nav piemirsts vai saputrots. Nē, piemirsts nebija nekas. Talsnību sakot, ko gan lai piemirstu? — Dzīve vortās arvienu tukšāka un pelēkāka. Visa garā priekšpusdienu bija norītojusi neciešami garlaicīgi kā kultūrfilma; arī pēcpusdienu nesolīja nekā labāka un rītdienu ne tik. Viss putēja. Lūk, tepat aiz bloka, kur kādreiz dziļā bedrē ierīkotajā basketbola laukumā sīvi sacīkstējās slavenās "Kursas" un "Rīgas" komandas, cīnījās latvieši ar igauņiem un lietuvjiem, tagad vācieši cēla jaunu bloku, tā ka riebas pat skatīties. Nebija vairs teātra, kurp posties vakarā, Imka izputējusi, Lidoņu skolas klubi tāpat, pat pingponga galdi bija brīnumainā kārtā izgaisuši. Un ko līdzētu galdi, ja nebija spēlētāju? Būtu bijusi kaut vai tā pati skola, bet patlaban sākās vasaras brīvlaiks, kam bija cerības ieilgt līdz mūžībai. Likās, ka blokos ļaužu joprojām netrūka, bet, kad tu iznāci apskatīties, vai nav kāda, ar ko pārmainīt prātīgu vārdu par emigrāciju, politiku vai atombumbām, tad pagalms vienmēr izrādījās tukšs kā izslaucīts.

Vienīgi pašā viņā galā pie salauztajām šūpolēm kūņojās trīs mazi knauķi, Aurītēna kundzes trejlapis. Nicīgi saviebies, Šķinītis grozīja savas svarīgās gaitas virzienu tā, lai iznāktu noiet gar šīm nožēlojamām, bet vienīgajām cilvēciskajām būtnēm kādreiz tik rosīgajā un drūzmainajā Eslingenes blok-māju pagalmā.

Kad Šķinītis, dziļi domās nogrimis un neskatīdamies nedz pa labi, ne kreisi, gāja gar šūpolēm, bērni tomēr nepameta kā citkārt savas nodarbes, nepadācās pretim, neuzrunāja viņu, bet, galvas kopā sabāzuši, kaut ko čubināja. Pieaugušam cilvēkam, kāds bija Egils T. Šķinējs, nepiederējās un arī derdzās veltīt tādām sīkbūtnēm kaut vienu vienīgu skatienu, bet viņu iezīnkāroja daudzie šokolādes iesaiņojuma papīri, kas bija izmētāti ap sēdētājiem. Pamanījās, ka Juris atkal izdala katram jaunu plāksnīti, Šķinītis apstājās. Bērni žigli nolobīja papīrus, salauzīja plāksnītes un piebāza mutes. Juris turēja

klēpi vēl veselu kārbu ar daudzām plāksnītēm. Tādu vairumu viņi nemaz nespēja notērēt! Šķinītis nenocetās:

“Ei, vecīši, kas tad jums par svētkiem? Kur jūs rāvāt tik daudz šokolādes?”

Juris lēnām atskatījās un atbildēja ar pilnu muti:

“Tētis mums atdeva savu devu.”

“Tētis?!” brīnījās Šķinītis. “No kura laika viņš jums dod šokolādi?”

“No šodienas,” atteica Juris. “Viņš došot arī nākamo devu. Jāapēd tūlīt. Mamma bārsies. Mēs nodriekatam nokā ņemt no svešiem. Bet tētis jau nav svešs.”

“Kas jums par to jādara?” vaicāja Šķinītis, zinādams, ka par velti neviens nekā nedod.

“Jāsaka mammai, ka gribam tēti atpakaļ.”

Šķinītis zīmīgi nogruņināja. —

“Un ko jūs? Ņemsit veco atpakaļ?”

Juris paraustīja plecus.

“Ko saka sievieti?” pratināja Šķinītis talak.

“Mēs nezinām,” atbildēja Mārīte. “Mēs gribotu, Juris ne.”

“Nu tad nobalsojiet.”

“Mēs neprotam,” atzinās Juris.

“Dodiet man vienu plāksnīti “Hershey's”, un es visu nokārtošu,” piedāvāja Šķinītis. “Ja senči paši notiek galā, skaidrs, ka jānolemj bērniem.”

Juris domīgi pārcilāja atlikušās plāksnītes, izņēma vienu no pašas apakšas un pasniedza Šķinītim. Tas notupās blakus, un viņi ēda visi četri.

“Tagad veicīgi pie lietas,” mudināja Šķinītis. “Man nav laika ar jums ilgi ķēpāties. Es būšu balsu skaitītājs. Kas vadīs sēdi?”

“Vadi tu,” sacīja Juris.

“Labs ir. Es pasludinu sēdi par atklātu. Diēnas kārtībā — pirmais punkts: iepriekšējās sēdes protokola nolasīšana. Tāda nav, pirmais punkts atkrīt. Otrais punkts: bloka vecākā Laimona Aurītēna lieta. Es atklāju debates. Kas piesakās pie vārda?”

“Es,” sacīja Mārīte.

"Māroi vārds. Nu? Kāpēc tu nerunā?"

"Es nogribu," kļuvis teica Mārīte, sabijusies no Šķinīša skaļuma.

"Nogribi? Kāpēc tad prasīji vārdu?"

"Es nozīnu."

"Nopazīnīgi knākšķi jūs esat," nopūtās Šķinītis. "Runā tu, Juri."

"Es nogribu."

"Kas turēs uzrunu? Ilze?"

Ilzīte paslēpās Mārei aiz muguras.

"Sasienies nu ar tādiem..." zūdījās Šķinītis un uzbārās: "Kas tad būs? Vai gribat tēti vai ne?! Tu, lielais, izsakies!"

"Es nezīnu."

"Bet šokolādi gribi?"

"Gribu."

"Vai gribi tēti ar šokolādi vai mammu bez šokolādes?"

Juris nogrima pārdomās.

"Balsojiet!" sauca Šķinītis. "Te cits nekas vairs neatliek. Kas grib tēti, lai paceļ roku."

Mārīte pacēla.

"Un tu, Ilze?"

Arī Ilzīte pacēla roku.

"Kas ar tevi, Juri?"

"Es atturos," nopūtās Juris.

"Kas tad tā par lietu!? Vai nezīni, ka mazākumam vienmēr jāpadodas vairākumam?" brīnījās Šķinītis.

Juris tomēr purināja galvu.

"Paklausies, tu neskaldi tautiešus! Tu esi jaucējs. Uzpirkts jaucējs," bārās Šķinītis.

"Es atturos," spītīgi atkātoja Juris, acīmredzot piederēdams pie ļaudīm, kam pretestība un pārmetumi ciņas garu tikai vairoja.

"Viņš ir sociķis!" pēkšņi iesaucās Mārīte, bet tūlīt saplaka pavisam maziņa, it kā izteikusi kaut ko ļoti nepieklājīgu, un paslēpās aiz mazās māsas muguras.

"Lūdzu bez starpsaucieniem!" uzklēdza Šķinītis. "Te viss notiek pēc statūtiem un satversmes! Gatavs! Ar divām

balsīm, vienai atturoties, nolemts, ka bloka vecākajam Lai-
monam Aurītēnam jāatgriežas savā ģimenē. Dienas kārtība ar
to ir izsmelta. Es pasludinu Aurītēnu ģimenes konferenci par
slēgtu. Protokolē,” viņš uzsauca Jurim, “bet kārtīgi, lai vēlāk
nav nekas jālabo!”

“Ko? Kas man jādara?”

“Tas viss jāieraksta sēdes protokolā.”

“Es vēl nemāku rakstīt,” kaunīgi atzinās Juris.

“Nu tad atcerieties tāpat no galvas ar divām balsīm, vie-
nai atturoties,” sacīja Šķinītis, piecēlas un gāja.

*

Kad Arvīda pārradās no darba, viņa atradu bērnus sēžam
turpat pagalmā pie iztukšotas šokolādes kārbas drūmus,
klusus, notriepiem ģimjiem.

“Man ir slikti,” vaidēja Mārīte, ieraudzījusi māti. “Man ir
ļoti slikti, un Ilzīte ir slima.”

Arvīda izbijusies satvēra Ilzīti, bet, manīdama, ka vainīga
tikai šokolāde, skarbi noprasiņa:

“Kas jums to iedeva?” Viņa pagalam uocieta, ka sveši
ļaudis bērniem deva saldumus. To, saprotams, blokos visi
zināja.

“Tētis deva. Laikam būs jāvemj,” atzinās Juris bedīgi.

“Cik tu apēdi?” Arvīda pratināja Mārīti.

“Septiņas. Juris un Ilzīte arī ēda.”

“Vai es neteicu, ka jūs nedrīkstat nekā ņemt no svešiem?”

“Tētis nav svešs. Tētis grib nākt pie mums atpakaļ. Mēs
viņu ievēlējām. Mums bija sēde. Ar divām balsīm, vienai at-
turoties. Es atturējos. Es nezināju, ko tu toiksi,” runāja Juris
un, redzēdams, ka mātes seja kļuva arvienu nopietnāka, pie-
bildla žēlabaini: “Man kļūst pavisam slikti.”

Patiesībā arī Arvīda nejutās labi. Viņa uztrenca savu
ganību bez liekas žēlošanas augšā dzīvoklī.

Šovakar viņai nemaz negribējās ņemties ar bērniem. Ne-
ievērodama sūdzēšanos par slikto dūšu, Arvīda pirmo
reizi visā trimdā pavadītajā laikā nolika nelaimīgos bal-
sotājus gulēt nemazgātus un neapkoptus. Juzdamies vainīgi

un noprazdami, ka māte sliktā omā, bērni papurpināja, papurdoja un salida guļšvietās, kaut gan citu vakaru daudzās vēl ilgi.

Arvīda izgāja otrā istabā un atsēdās UNRRA vāļā. Pagājušā nakts un diena šķita nejaukā visā mūžā, kaut gan nelaimju nebija trūcis — kā jau visiem bēgļiem, visiem latviešiem. Tomēr līdz šim kaut kas arvienu likās paliekam pāri, kāda cerība vai ticība kaut kam labam, cildenākam, krietnākam. Pēdējās divdesmit četras stundas bija izravējušas no pasaules milzīgi daudz. Iztīrījušas to kā citkārt patīkamu namu no lokārtas un mājības, atstādamas kailu un aukstu kā krogus stadulu.

Arvīda izskatījās vāja un vecāka nekā citkārt. Viņa jutās apnikusi un nogurusi, tā ka netikās pakustināt ne pirksta. Viņa atkal atcerējās vakaru, kad gaidīja Indriķi vakariņās pāri pusnaktij un kad viņš iesāka savu garo, vienuņo stāstu par savām kara gaitām, bet viņa aizmīga. Tāpēc apvainoties varēja vienīgi iedomīgs nelga. Bet šim pārdomām nebija vairs nozīmes. Pieņemdams Imantas naktsmājas, viņš bija atklājis sevi, un izcilajā vietā, kur Arvīdas atmiņās senāk iezīmējās jaunības draugs Indriķis Kandavs, tagad rēgojās tikai neglīts tukšums. Nejauki bija apzināties, ka viņa uzņēmusi Indriķi tik sirsnīgi, pūlējusies viņam izpatikt un cerējusi pasildīties senajā draudzībā.

Netikami, pat pretīgi bija domāt par Laimona vientiesīgo mēģinājumu uzpirkt bērnus ar šokolādi. Vientiesība Arvīdai derdzās tāpat kā blēdība vai ļaunprātība. Laimona raksturu viņa bija atrisinājusi jau sen. Labos, normālos apstākļos, ielikts cienīgā vietā, vecāku un labvēļu atbalstīts, viņš varēja pastāvēt un darboties sekmīgi, bet svešumā, neierastā, naidīgā vidē viņš neprata noturēties. Viņš viegli sajūsminājās, un viņa sajūsma bija īsta. Savā laikā Laimona nenogurdināmā iztēle un aizrautīgā ieinteresēšanās par visdažādākajām lietām bija galvenais, kas Arvīdu viņam piesaistīja. Bet drīzi izrādījās, ka Laimons neatšķīra, kas sajūsmas vērts un kas ne. Laimons bija arī godīgs, tikai — vienpusīgi godīgs. Viņš nekādi nevarēja iedomāties un saprast, ka arī otram var būt

sava taisnība. Iespējams, ka šo īpašību bija izveidojis senākais advokāta amats. Laimons bija fantast. Visas bēgšanas un trimdas grūtības gūlās vienīgi uz Arvīdas pleciem. Laimons gan nāca ar teiksmainiem projektiem, kā kuģot pāri Roņu, Dago un Sāmu salām uz Zviedriju un kā vēlāk no Vācijas bēgt uz Dāniju, Šveici, vai apmesties Lihtenšteinā, bet, kad bija kaut kas tiešām jādara, tad noteica un īstenoja Arvīda. Nederīgās vācu valūtas laikā Laimons kaislīgi krāja pastmarkas, nopietni ticēdams kļūt ar tām bagāts. Kad sakustējās emigrācijas lietas un citi apsprieda Anglijas, Beļģijas, Austrālijas iespējas, Laimons fantazoja par došanos uz bijušajām Kurzemes kolonijām Tobago un Gambiju, sapņoja par pils pārvaldnieka vai ceremonijmeistara vietu pie kāda Indijas vai Madagaskaras valdnieka, jūsmoja par dziesmu un deju zemi Havaju, bet visvairāk vēlējās doties uz toksmaino Bali salu, kur pasaules visdaiļākās sievietes staigājot kailas līdz jostasvietai.

Laimonu nebija grūti iespaidot, ja vien zināja viņa vājās vietas. Bet, kad trimdas bezdarbībā un divvainajā, nestabilajā gaisotnē viņu attiecības sāka šķobīties, Arvīda nodarīja nekā, lai saglābtu laulību, kuras pamati nekad nebija bijuši stipri. Viņai vienkārši derdzās to darīt. — Kas bija palicis no dzīves, kas kādreiz dzimtenē viņai pašai likās tik bagāta un pilnīga? Vai vērts vairs pie tā turēties? Bērni! Tie bija Laimona bērni un droši vien mantos tēva svaidīgo, tukša jūsmotāja raksturu. Laikam jau pamazām sadrupst un iznīkt ir viņas liktenis.

Bet, līdzko uzpeldēja šis banālais vārds, Arvīda saslējās. — Nekāda likteņa nebija! Katrs pats bija savs liktenis. Bija laikmeti, kad sieviete viņas stāvokli atvērtu gāzos vadus un noindētos ar visu ģimeni. Tā bija sava voida mode vai laikmeta gars. Daudz spēcīgāks, nekā, pavirši skatoties likās, tas valdonīgi noteica sava laika cilvēku gaitas. Arvīda atcerējās, ka viņas agrajā bērnībā visās malas čūnēja narkotīki, kas šņauca kokaīnu un šļircināja morfiju. Tie bija ļaunā "likteņa" upuri — pirmā pasaules kara nelaimīgie salauztiepi. Tālaika mode prasīja to apliecināt ar narkotizēšanos. Arī ta-

gad bija pēckara laikmots, posts daudzkārt lielāks un nākotne pavisam necerta, bet tāpēc šņaukt kokaīnu nevienam nenāca ne prātā. Kad Arvīda bija pusaudze, nāca modē nāvēties nelaimīgas mīlestības dēļ. Arī tad, ja ar niecīgām pūlēm visu varēja izkārtot gluži pieņemami, tika izdomāti liktenīgi, nepārvarami šķēršļi, piesaukta bezizeja, nakts un nāve. Dažs jauns dzejnieks un dzejniece tā padarījās galu, un viņiem sekoja daudzi jūsmotāji no "tautas". Pat nāvēšanās veids bija modos lieta.

Arī Laimons patiesībā piederēja šim laikmetam, vismaz to lielināja lielie un "tragiskie" vārdi, ar kādiem viņš, aiziedams pie Imantas, atvadījās no Arvīdas, un svētais sašutums, kad viņa par tiem smējās. Bet kā varēja nesmieties, ja pazina Laimonu un zināja, cik tukši skan dižie saukļi viņa mutē? Pasaule jau sen bija aizgājusi savu attīstības gaitu, bet Laimons arvienu vēl kavējās savas pirmās jaunības laikā. Brīnums, ka viņš nesāka šņaukt kokaīnu.

Mazliet vēlāk mode noteica, ka gluži jaunām meitenēm jāiemīlas vecākos vīriešos ar "sirmiemi deniņiem". Notika visādas ģimenes ķezas, tak vairs ne tik tragiskas kā pirmāk. Šos jaukos laikus kungi nav aizmirsuši šobaltdien un nepārko negrib atzīties, ka patlaban sirmie deniņi vairs nepavisam nav cenā. — Sekojošā paaudze — svinga meitenes — lietoja tikai jaunus puikas, pietiekami lunkanus, lai izlocītos un izgorītos viņām līdzī. Ar sirmdeniņainajiem meitenes prātuļoja un filozofēja par mākslu un visādām citām pasaules gudrībām, bet svinga jaunatne savā starpā nerunāja tikpat kā nemaz, tikai darīja, un doties pašnāvībā mīlestības sarežģījumu dēļ nevienam nenāca ne prātā. Tādu sarežģījumu vienkārši vairs nebija. Arvīda jūta, ka arī viņa pati pa lielākai daļai jau piederēja šai nesarežģītajai, bet lepnajai paaudzei. Vai tas nebija laikmeta gars, kas kādreiz lika viņai steigties apprecēt Aurītēnu? Gaidīt uz kādu, lai tas pārdomā vai attopas, to neļāva laikmeta noskaņa.

Un galu galā Arvīda savu dzīvi varēja dēvēt gluži paciešamu, pat jauku, sevišķi, ja atcerējās, kā tagad klājās palikušajiem Latvijā vai aizvestajiem Sibīrijā. Labi, viņai bija

trīs bērni apgādājami, bet, kamēr tie saņēma savas IRO devas, tas nenācās grūti. Ja viņa tomēr strādāja Freidenvēileres emigrācijas centrā, tad ne jau, lai ģimeni paglābtu no bada, bet lai kārtīgi apgērbtos un atļautos dažu citu patīkamu sīkumu. Nē, viņas dzīvi vismaz līdz šim nekādi nevarēja saukt par sevišķi grūtu. Beidzot, arī bērnu iedzimtās sliktās īpašības varēja labot audzināšana. Vismaz prātīgais un pamatīgais Juris viņai lielas rūpes nedarīja.

Arvīda sāka pamazām apmierināties. Viņa palūkojās spogulī, pieglauda matus un atrada, ka noizskatās nemaz vecāka par saviem trīsdesmit gadiem.

Pēkšņi vakara klusumā nejauki iespindzējās durvju zvans. Vienreiz un tūlīt pēc tam otrreiz vēl nikuāk.

Pirmais, kas iešāvās Arvīdai prātā, bija — Indriķis! Nekādi vēlīni ciemiņi viņu neapmeklēja, un Laimons nolodrošinātos tagad nākt. Ar nepatiku viņa ievēroja, ka satraukusies.

Tikko Arvīda pagrieza atslēgu, durvis atsprāga, un vienā paņēmienā cauri priekšnamam līdz pat istabas vidum iedrāzās Imanta. Viņa apskatījās visapkārt un pacēla zvērojošo skatienu pret Arvīdu.

“Es beidzot gribu skaidrību! Kur viņš ir?” Šie vārdi izšāvās ar tādu saspriegtgu mutuļošanu, ka varēja noprast, viņa bija kurinājusi sevi jau ilgi.

Redzot viešņu tik uztrauktu, Arvīda kļuva pavisam mierīga.

“Jūs taču zināt, Meņģeļa kundze, ka viņš to nodzīvo jau kopš pusgada.”

“Jūs domājat Aurītēnu? To varat mierīgi iekonservēt. Viņš mani neinteresē. Es runāju par inženieri Indriķi Kandavu.”

“Kā redzat, arī viņa te nav.”

Imantas vaigi noraustījās un notrīsēja.

“Viņš ir pie jums! Jūs esat viņu paslēpusi. Neliedzieties! Nēmiat savu vīru, bet lieciet mierā Indriķi!”

“Bet Meņģeļa kundze...”

“Meņģeļa kundze, Meņģeļa kundze!” mēdījās Imanta. “Ja jūs beidzot neatmetīsiet šo riebīgo meņģeļošanu, tad... vai zināt, man var paslidēt roka! Jūs man liksit Indriķi mierā! Jūs

neuzmauksit viņam savus trīs bērņus! Es to nepieļaušu! Dzirdiet?!" Un, pamanījusi, ka Arvīda stāv, atspiedusies pret guļamistabas durvīm, negaidot pastūma viņu sānis un iestēdzās lokā.

"Neuzmodiniet bērņus, Meņģeļa kundze! Es jums apgalvoju, ka tur neviena nav."

Imanta tomēr palūkojās skapī un aiz gultas kājgaļa.

"Fui! Te taču ir pieņemts!" viņa iekliedzās un izskrēja laukā.

"Tādas ir tās smalkās sabiedrības dāmas! Pašas sevi visādi puliorē, bet bērņi mirkst vienos netīrumos! Tādu guļamistabu es savu mūžu neesmu redzējusi! To nu gan es no jums negaidīju, Aurītēna kundze! Bet otru, jā, to jūs protat nicināt un izsmiet!"

Arvīda mazliet piesarka. Viņa uzgrieza guļamistabā spuldzi. Ilzīte bija slima. — Imantai taisnība — šovakar Arvīda bija izturējusies pret bērņiem pavirši. Kad viņa atkal pievērsās vieņai, Imantas istabā vairs nebija.

32

Turēdams ieroci pagrieztu pret Borisa Ziedoņa-Zadonska spalvainajām krūtīm, Kandavs domāja, cik gan tas dīvaini, ka, tikai mazliet pakustinot labās rokas rādītājpirkstu, viņš var likt druknajām, spēcīgajām, satvīkušajām miesām, kas zvilnēja vannā, ļengani sabļugt un lēnām paslīdēt zem ūdens, kas pamazām iekrāsosies sarkans... Piepeši atmiņā uznira cita, līdzīga aina: kad pēc krievu padzīšanas no Rēzeknes latviešu palīgpolīcīstī atrada teātra pagrabā lielajā veļas katlā Edvīnu Saulespurenu. Gluži tāpat Štutgartes polīcīstī tagad atradīs Borisu Ziedoni-Zadonski. Starpība tikai tā, ka Zadonska rokas nebūs sasiētas un nedz viņa sejā, nedz miesā nerēdzēs nekādu citu kropļojumu vai rētu. Kandavs dziļā riebumā noskurinājās. Kaut kas līdzīgs jūras slimībai savilka

iekšas. Nebija pirmā roize, kad viņš tēmēja uz cilvēku, bet citos apstākļos, nevis kailā ķermenī, kas nevarīgs tupēja vannā. Un tanī pašā mirklī Kandava apziņā pazibēja atvieglojoša doma: ir iemesls, iespēja pretīgo nogalināšanas darbu mazliet novilcināt. Viņš atkāpās soli, uorāva no pakaramā dvieli, pasvieda Ziedonim un teica piosmacis:

“Slaukies un nāc ārā!”

Boriss Zadonskis lēnām izslējās visā tuklajā, smagajā augumā un, nenovērsdams acu no Kandava rokām, sāka slaucīties strupām, automātiskām kustībām. Pēc brīža kustības kļuva lēnākas, dvielis tikko vairs pārvlotojās, olpa sāka cilāt spalvainās krūtis augstāk. Zadonska skatons, kas visu laiku kā pielipis turējās pie Kandava labās rokas, pacēlās augšup. Mirklī šaurās, tumšās acis asi kodās Kandavā, tad Borisa vaibstos notika krasa pārmaiņa: tuklī vāgī savilkās taukaini spīdošos kukulīšos, platais ģimīs draudzīgi uzsmaidīja.

“Es neticu Dievam, bet paradizē man tomēr gribētos iekāpt baltam. Vai neļausi kārtīgi iepazīties un nomazgāties?” Zadonska mazliet aizžņaugtā balss ar katru nākamo vārdu ieguva dabīgāku, brīvāku plūdumu.

Kandavs samirkšķināja acis, it kā šaubīdamies, vai nemurgo, un neattapās atteikt nekā cita kā vienīgi:

“Mazgājies!”

Boriss Zadonskis spēcīgi iesita plaukstās zīpoš, uzputodams pilnas riekšavas, lika slidēt putām pār pleciem, kaklu, rokām, tiksmīgi iesēkdamiēs saberza krūtis, drīzi vien pārvērdamiēs bezveida baltā masā, kuras augšgalā grozījās sarkans, apaļš, smaidīgs vieplis. Zadonskis mazgājās ar īstu baudu.

Kandavs īgni rauca pieri. — Kāpēc viņš nebija šāvis tūlīt, pirmajā acumirklī, kad Zadonskis iztrūcies tupēja vannā un taustījās gar kailajiem sāniem pēc ieroča, patiesi izskatīdamiēs pēc noziedznieka? Tad šāviens būtu tikai ātrs un pelnīts sods, tagad tas sāka likties kā slepkavība.

Asa, šņācoša skaņa lika Kandavam salēkties: Zadonskis, atrāvis dušu, trieca sev uz pleciem spēcīgas strūklas.

Noskalojtos viņš satvēra dvieli aiz galiem un enerģiski rīvāja kaklu un muguru.

Vannas istabā bija neganti karsts, tik karsts, ka sirds gura un rolbonis mūcās virsū. Arī uz Zadonska sāniem, līdzko tiem pārslidēja dvielis, norausdams ūdens lāses, atkal uzvīzēja trokšņus sviedru lāsītes kā apaļas skrotis. Kandavs gurdoni atspiedās pret sienu. Turpretim Zadonskis saslējās, blizto plēci izriezās, kuplā pazode cēli iecirtās krūtīs. Likās, viņus abus savienoja slepens vads: enerģija, ko Kandavs zaudēja, šķita tūdaļ ieplūstam Zadonski. Viņš izkāpa no vannas uz miksta paklāja, ne bez pūlēm saliecies, apslaucīja pašos, bet resnos stilbus un negaidīti ievaicājās:

“Vai nepadosi kreklu?”

Kandavs pameta skatu uz nelielo spoguļa galdiņu, kur salocīta stāvēja tīrā veļa. Viņš paņēma kreklu un pasvieda Zadonskim, kas ar sparīgu kustību uzrāva to uz mitrajām miesām.

“Nudien, tu mani gandrīz nobiedēji ar savu šaujamo,” Zadonskis runāja. “Patiesībā es jau sen gribēju ar tevi parunāties. Bet, līdzko satikāmies, tu tūdaļ kļuvi errīgs. Draudziņ, pasvied nu bikses!”

Baltajā bezpiedurkņu triko kreklā, kas pieklāvās stūrainajam, masīvajam krūškurvim, Boriss Ziedonis atgādināja cīkstoni. Rokas un kājas viņam bija pašas, bet ļoti resnas, un vienīgi muskuļu rievu un vēnu zarojumu trūkums norādīja, ka tās netiek piepūlētas smagā darbā vai vingrinājumos. Viņa ādai bija ļoti rupjas poras, un tā nekad neizskatījās īsti tīra, kaut arī tikai nupat bija berzta un ziepēta. Apaļais izgriezums atklāja platu, spēcīgu kaklu, kura brūnais iedegums asi izbeidzās tur, kur parasti atradās apkaklīte. Mati, deniņos biezi, pret galvvidu jau metās manāmi šķidrāki. Zadonska kustības pilnā mērā bija atguvušas seno, noteikto svarīgumu. Saucieni pasniegt te vienu, te otru lietu jau sāka atgādināt rīkojumus. Kandavs meta drānas gabalu pa gabalam, Ziedonis tās veikli uztvēra un gērbās. Viņš nosēdās uz ķebļa un nosēkdamies pacēla trekno lielu, lai apvilktu zeķes. Tās bija amerikāņu parauga, ar gu-

mijām stilbu galos, bet Ziedonis tām piekabināja vēl gluži jaunus zeķturus.

“Drošs paliek drošs,” viņš noplrda, pamanījis Kandava ziņkārīgo skatienu. “Es neuzticos rietumnieku gumijām un rāvējslēdzīem.”

Apvilcis svaigi gludinātu flrziķu krāsas virskreklu, Ziedonis piestājās pie spoguļa saslēt tumšsarkani un dzelteni svītrotu tauriņa kaklasaiti.

Atliecies un plecus grozīdams, viņš aplūkoja sevi spogulī, sasūkāja matus, rūpīgi izšķirdams collīnu, un izstiepa roku pēc svārkkiem. Kandavs brīnījās par ploaugošo omulību un pašpārlicināto mieru, ar kādu Zadonskis turējās stobra galā. Nocēlis svārkus no vadža, Kandavs ļāva pakaramajam nokrist uz grīdas, savicināja svārkus metienam, bet pēdēja mirkli vēl saturēja pirkstos — stērbele zvārojās kaut kā neparasti smagi. Viņš ielaida roku kabatā un izcēla nelielu automatisku pistoli. Pasvārstīja to, pārvietoja savā kabatā un pameta svārkus Zadonskim. Tas smaidīja.

“Ko tu nopūlies ar ieročiem? Mēs taču atrodamies Rietumos. Šeit tik primitīvus rīkus vairs nelieto. Šeit visu nokārto sarunu ceļā.”

Apvilcis svārkus, viņš paņēma odekolona pudelīti ar smidzinātāju un, acis piemiedzis, sevi krietni nomgloja.

Borisa Zadonska uzvalku bija šūdinājis kāds no voiklajiem čehu drēbniekiem — bēgļiem, kas kļuva bagāti, apšūdami Eslingenē latviešus, un tāpēc, ja vien neievēroja Zadonska izblīdušo vidukli, Kandava priekšā stāvēja pilnīgs džentlmenis. Šī atziņa lika Kandava rokai ietriecēties: kāpēc vēl kavēties? — Zadonskis steigšus ierunājās:

“Iesim tagad kabinetā. Šeit ir nejauki karsts. Uzvārisim kafiju. Man ir labs konjaks. Patērzēsim. Par vocajiem labajiem laikiem.”

Tā nebija slikta doma. Vannas istabas tvaikos Kandavs smaka nost. Nogalināt cilvēku vannas istabā patiešām bija pretīga lieta. Viņš pameta Zadonskim ar galvu — iziet.

Zadonskis smaržodams nogāja pavisam tuvu garām. Rokas stiepiena attālumā, ērti, nepiespiesti, kā pastaigādamies.

Kandavam brīdi pat likās, ka tas taisās viņam draudzīgi uz-
sist uz plēca.

Kabinotā bija patikami vēss. Kandavs nolaida aizkarus, ie-
gromdodams istabu dzidrā puskrēslā. Aiz loga Barbaras iela
jau gulēja ūnā, bet slaido pauguru rinda viņpus Štutartei jo-
projām dega košā oranžā novakara saulē.

Kandavs apsēdās uz rakstāmgalda stūra, Zadonskis istabas
dibonā uz divāna. Viņus tagad šķīra viss telpas garums. Bet
istabas gals bija īsts slazds. Nedz sienā kādas izbūves, nedz
grūmatu skapja vai citas smagas mēbeles, aiz kuras pa-
slūpties.

Kandavs atspieda plaukstu pret galda virsu un spēji atkal
atrāva, it kā pieskāries kam netīram un lipīgam. Šā "biroja"
nozīme viņam jau sen bija skaidra: uz krievu misiju neviens
labprāt negāja, bet atnākt parunāties uz denacifikācijas bi-
roju, kas atradās tik skaistā, miermīlīgā ielā, bija pavisam cita
lieta. To varēja izdarīt pat — gara laika dēļ. Dažs labs, varbūt
pat lielākā daļa no piekrāptajiem, uz dzimteni aizmānītajiem,
vispirms bija sēdējuši šā rakstāmgalda priekšā un klau-
sījušies Zadonska dumjajās, vientiesīgajās blēdībās, kas ie-
darbojās tikai tāpēc, ka sirdssāpes bēgļiem pārāk bieži
aiztumšoja prātu. Tie šķirstīja melīgās brošūras, cilāja pa-
zīstamo vietu uzņēmumus, lasīja tepat safabricētās "pie-
derīgo" vēstules, bijīgi pētīja uz nosmulētajām aploksnēm
Rīgas pasta zīmogu. — Varbūt tas stāvēja šepat uz galda? —
nodomāja Kandavs, pamanijis spiedogiem apkārtu turētāju,
resnu un apaļu kā mazu eglīti. Viņš nokabināja vienu, otru,
trešu zīmogu un nīgri iesmējās pie sevis. Lūk, te tas bija:
"Rižskaja počtovaja kontora, LSSR"! Sasodītie austrumnieki!
Viņi zināja, ka visi blēžu rīki, viltotie zīmogi varēja mierīgi
stāvēt uz galda visu acu priekšā. Neviens tos neaiztika — rie-
tumnieki bija pieklājīgi un audzināti. Neviens netraucēja
krievus — dvēseļu medniekus, necenzēja viņu vēstules,
nepētīja, kas notiek viņu "birosos". Totiesu austrumnieki
drikstēja ielīst visur, apmeklēt visas nometnes, ieskatīties vi-
sos sarakstos, visos arhīvos, un briesmīgs sašutums izcēlās, ja
kādreiz viņiem kaut ko liedza. Vai tie bija amerikāņi, angļi,

franči vai vācieši, visi laipni sveicināja, cītīgi aprūpēja, izvadāja un apsargāja cilvēku laupītājus kā diezin kādus kun-
gus. Īstos bēgļus pratināja, skrīnēja, padzina no nometnēm,
bet Austrumu pārstāvim un spiegam neviens neķērās klāt.
Dīvaini bija šie Rietumi, un dīvains bija arī viņš pats — Kan-
davs — rietumnieks.

No zema, sienā iebūvēta plauktiņa Zadonskis izcēla elek-
trisko kafijas vārītāju un nolika uz biozas stikla plates aplkātā
galdiņa. Iesprauda sienā elektrisko kaboli un izņēma no tā
paša skapiša glītas porcelāna tasītes, kristālu konjaka glāzes,
līdzīgas lieliem stikla bumbieriem ar nogrieztiem tievgaliem,
un mazliet aizdzertu "Martell" pudeli.

Viņš likās pilnīgi ieturies namatēva lomā. No malas raugoties,
nevienam nenāktu ne prātā, ka tas gatavojus savam drī-
zam galam. — Sarīkojis galdu un gaidīdams uzvārāmius
ūdeni, viņš atlaidās dīvainā.

"Vai atceries augstskolā plānprātiņu profesoru Vitamīnu?
Es nezinu, cik tev kā ķīmiķim iznāca ar viņu darīšanas, bet
pazīt jau viņu pazinām mēs visi. Dīvains dabas rotums!
Uz viņa drebelīgo, siko, bet allaž cēli izslieto augumu ne-
varēja skatīties bez smaida. Viņa blējīgo balsi dzirdot, gribot
negribot vajadzēja smieties. Viņam nebija ne mazāko spē-
ju ieņemt kādu valsts amatu, vadīt vai kaut vai tikai īslaicīgi
saistīt ļaudis. Viņš bija augstskolas komiskākā figūra, ko stu-
denti un paziņas āzēja kā reti kādu. Un šis cilvēciņš,
kas izskatījās pēc ģeķa un vismaz ārpus savas laboratorī-
jas tāds arī bija, — jau desmit gadus sōž par ministru
prezidentu! Ķipars prezidents! Nekas nav neticamāks par īs-
tenību!" Zadonska seja izplūda platā, spoķainā smaidā.
"Vai zini, kāpēc viņš man ienāca prātā? Tu esi gluži tāds
pats ķipars, tikai — savā veidā. — Par karavīru tu nederi,
jo esi pārāk mīksts. Tomēr visus kara gadus tu atradies armijā
un — frontē! Gūstekņu nometnēs tu tupēji kluss un sarāviis.
Es redzēju tur daudzus pavisam cita nīgruma un pārgalvīgas
izveicības vīrus, bet taisni tu biji tas, kas izspruka laukā!
Un beidzot — pat nošauts, tu izlien cauri veselām trim mūsu
valstīm, sargu rindām, kontrolēm, dzeloņžogiem un at-

kļūsti šurp! Nu saki pats, vai var iedomāties vēl ko trakāku!?”

Udots bija uzvārtījies. Boriss Zadonskis iebēra kafiju, ielēja konjaku un ar plašu rokas vēzienu aicināja pie galda.

Kāpēc es viņu nenošāvu pirmajā brīdī, vannā? — atkal nožēloja Kandavs. Jo tālāk, jo lieta kļuva sarežģītāka. Šaut cilvēkam, kas mierīgi rīkojas ap kafijas traukiem! Kas varēja būt vēl riebīgāks? —

“Laikam domā, ka saindēts?” smaidīja Zadonskis. “Esi mierīgs, es dzeršu pirmais.” Viņš piebēra cukuru no sudraba trauka, ieņēma labu malku kafijas, iedzēra konjaku un atkal kafiju. “Redzi — viss kārtībā!”

Kandavs vēroja Zadonska mierīgās kustības. Zem galdiņa dārgās ziemišķādas kurpes likās piešķiebtas pavisam miermīlīgi. — Vai patiesi viņš nemēģinās uzspert kafijas galdiņu gaisā, nemēģinās iešķiest man sejā konjaku vai verdošu kafiju? — Tad šāviens sekotu it kā pats no sevis, ar pilnu tiesību. Vai varbūt Zadonskis tiešām nekaunīgi pārliecināts, ka es nespēšu viņu nogalināt? —

Kafijas patīkamā smarža izplatīja nepiedienīgu mājīgumu. Telpa likās pietvikusi tikpat karsta kā vannas istaba. Trūka gaisa. Kandavu slāpēja dusmas un kauns. Kā varēja tik nožēlojami ģeķoties!? Rīkojies beidzot! Šauj! — viņš sevi mudināja. Nošauj Zadonski! Nošauj nelieti! Neapbruņoto nelieti! — Brīdī Kandavs rotaļājās ar domu pasviest Zadonskim atņemto ieroci un godīgi cīnīties ar visnegodīgāko pretinieku. Bet filmās šādi stāvokļi viņam allaž likās derdzīgi un bezgaumīgi. Viņš atcerējās Ābera teicienu: “Mēģini saprast Džeku Uzšķērdēju, raugi attaisnot Diseldorfas briesmoni, bet nelauzi galvu ap boļševiku — tas ir noziedznieks tīrkultūrā, kam godīga lode gandrīz par labu!” Ābers šādu “sarežģījumu” izšķirtu vienā mirklī bez mazākās vilcināšanās ar tīri instinktīvu kustību. Kandavs apņēmīgi saslējās. — Zadonskis patlaban cēla pie lūpām kafijas tasi. Šaut tieši tādā brīdī tomēr likās nelādzīgi. “Beidz dzert!” Kandavs izgrūda strupi un bargi. “Laiks izbeigt muļķošanās!”

Boriss Zadonskis pacēla mazās, piparinās acis pāri ta-
sitei. Platajās, uz priekšu pastieptajās lūpās ieēnojas parastā
apvainotā izteiksme.

“Tu steidzies?”

“Saprotams! Gribu tikt mājās ar vakara ātrvilcienu.”

“Braul ar nākamo. Man tik ļoti gribas ar tevi vēl iz-
runāties. Mani neizsakāmi ziņkāro, kā tev gājis pēdējā
posmā.”

“Tu tikai gribi novilcināt laiku,” vientiesīgi noteica Kan-
davs. “Pie tam — kāda jēga man tev visu stāstīt, ja tūlīt pēc
tam nošaušu?”

Boriss Zadonskis ērti aizlika rokas atz pakauša un no-
žāvājās.

“Laiks ir relatīvs jēdziens. No filozofiskū viedokļa skato-
ties, mēs visi ļoti drīzi nokļūsim aiz zvaigznēm. Tavas gaitas
mani ziņkāro no profesionālā viedokļa. Gribu noskaidrot, kā
vispār iespējams izklūt no Savienības. Ja tu būtu Abers, es sa-
prastu. Ja vismaz tu būtu gājis kopā ar viņu. Bet viens pats!
Neticami!”

Kandava sejā vīdēja jocīgs, samulsis smaids.

“Cik nevēdzīgi, ka taisni tu esi pirmais un vienīgais, kuru
ziņkāro mani pieredzējumi. Esmu mēģinājis valrādkārt stāstīt
par sevi, bet klausītāji garlaikojās.”

“Saprotama lieta!” dzīvi atsaucās Boriss Zadonskis.
“Ērtajās nometnēs dzīvojošie nekad nespēs lejusties tajā ellē,
kurai tu esi izgājis cauri. Es esmu vienīgais, kas tovi spēj pa-
reizi saprast un novērtēt.”

Viņš mani tur par nelgu, domāja Kandavs, bet lai — Viņš
pameta acis rokas pulkstenī. — Ziedošu viņam vēl
pusstundu. Nav arī paredzams, ka mūs šeit kāds traucētu.
Spriegums Kandava ķermenī izslāba, viņš atslīdēja atpakaļ
mīkstajā sēdeklī un iesāka runāt, sākumā domīgi, it kā pats ar
sevi, tad arvienu straujāk, saraustītāk un nosakarīgāk.

"Gūstokļu nometnes, mūžīgās bailes nokļūt spīdzinātavās vai Sibīrijas nāvos nometnēs, garās, bažu pilnās dienas Vikupu puspārtnā, murgainā izbraukšana no Rīgas, pēdējo dienu muldīšanās pa mežiem, vairīšanās no ceļiem un cilvēkiem — tas viss nozīmēja mūžīgu piepūli, necerīgu, baiļpilnu spriegumu, kas reizēm savilkās tik neizturami grods, ka dažkārt likās — vēl tikai mazdrusciņ, un nerviem jāstrūk, prātam jāpaptumšojas. Ābera nometnē saspīlējums nozuda. Pēc ilgiem laikiem sajutos atkal kā cilvēks. Nezinu, kāpēc, bet man likās, ka Āberam nekas nevar kļūmēties, un viss, ko viņš darīja, bija pareizi un labi. Visu laiku, kamēr bijām kopā, netiku viņu redzējis nedz nobijušos, ne samulsušu, vienmēr mierīgu un nesteidzīgu. Ja ienāca pēkšņa ziņa, ka purvu "ķemmē", ka nometne ielenkta, viņš slinki pasniedzās pēc mašīnpistoles, it kā tā būtu cirvis, ar ko jācērt malka vakariņām. Tikai vienu vienīgu reizi — pašu pēdējo, es viņu redzēju pārsteigtu, niknu, strauju kā vilku, kas iedzīts stūrī.

Es neticu, ka ir ļaudis, kas nepazīst baiļu. Tikai daži, retie prot tās noslēpt. Gluži tāpat nav nekļūdīgo ar vienmēr "pareizu" nojautu. Ir tikai apņēmīgi ļaudis, kas, reiz ko nolēmuši, dara to ar visu sparū, it kā vienīgo iespējamo lietu. Arī pavisam aplams nodoms, ja to īsteno ar drosmi un uzbāzīgu pašapziņu, samulsina pretinieku. Kas to prot, tas ir dzimis vadonis. Tāds bija Ābers.

Toreiz partizāniem klājās samērā labi. Ļaudis vēl nebija sadzīti kolhozos, meži nebija izcirsti. Pārtikas netrūka un netrūka vēl cerības uz drīzu karu un palīdzību.

Ābers bija strādājis pavisam pārdroši, iebrucis ciemu un pagastu čekas nodaļās, pārķēris transportus un autobraucējus, tīrīdams krievus, kur vien varēdams, iznīcinādams veselās nodaļas. Pārgērbies par sarkanarmieti, viņš bija viens pats iegājis miestā, kur iebrākusī čekas soda ekspedīcija tirgus laukumā noturēja publisku pratināšanu. Iekļuvis baznīcā,

viņš pa torņa lūku bija nošāvis čekas pulkvedi un burzmā pratis pazust. Viņa slava bija skaļa. Katru reizi, kad krievi izkaisīja lapiņas vai izlika plakātus, aicinādami partizānus padoties un solīdami amnestiju, tie iespīdēja ar vistreknākiem burtiem:

“Arī Ābers jau notverts un nošauts.” Sākumā daži vientiesīgāks mežavīrs tā iekrita, iznāca no meža un, saprotams, tika tūdaļ nomaitāts. Senāk pēc šādu lapiņu izkaisīšanas arvienu sekoja kāds pārsteidzošs Ābera uzbrukums, bet krieviem bija drošs paņēmieni, kā aplūsināt vissokmīgāko partizānu vadoni: par katru kritušu krievu viņi atbildēja ar desmit vietējiem, šaudami, apcietinādami, deportēdami. Daudzreiz Ābers atbrīvoja apcietinātos, bet ar to nekā nebija līdzēts. Sievietes un bērni jau nevarēja kļūt partizāni un dzīvot mežā. Viņi atgriezās mājās, tur aizvedēji jau gaidīja priekšā. Tāpēc partizāni kļuva arvienu klusāki, tikai reizēm atgādinādami okupantiem, ka arī milzīgajā Padomijas cīņā ir vēl brīvi ļaudis. Daudzreiz šie atgādinājumi bija gluži informīģi. Tāds bija arī mans pirmais partizāna uzdojums.

Spāres lielceļa malā atradās kāda krituša partizāna kapa vieta. Ābera ļaudis to bija apgādājuši ar bērza krustu, kura baltās tāsīs mirdzēja jau pa gabalu. Kādu lalku to noviens neaiztika, un tas pamazām kļuva spāreniešiom par sava veida simbolu. Garāmgājēji apstājās, garāmbraucēji palūnāja gaitu, un daždien pie krusta redzēja noliktas puķes. Tad krievi krustu izrāva. Jau nākamā naktī man vajadzēja uzspraut jaunu. Tas nebija ne grūti, ne bīstami, bet, kad mans biedrs palika mežmalā, lai gadījumā segtu manu bēgšanu, un man vienam pašam vajadzēja doties pāri tumšajam klajumam uz lielceļu, dūša man saplaka vairāk nekā jebkad senajās leģionāra dienās.

Nav vientuļākas dvēseles par partizānu. Karoivis, izgājis bīstamā izlūkgājienā ienaidnieka aizmugurō, vionmēr zina — kaut tālu, bet tomēr kaut kur ir stingra savōjo līnija, kurp var atgriezties vai sagaidīt palīdzību. Turpretim partizāns ir tik vientuļš, ka pat gaisa liekas ap viņu izsūkņēts. Ja viņu sāk tvarstīt, tas nedrīkst steigties atpakaļ uz purva vai meža slēp-

tuvi, lai notegāztu postā biedrus. Viņš pamests vienīgi paša laimoi vai nelaimoi. Ja laimējas izbēgt no gūstītāju bariem, suniom un spioģotājiem, paiet nedēļas un mēneši, pirms viņš sameklē biedrus, kas pa to laiku jau pavisam citā pusē. Katrā mājā, kur viņš iegriežas, var būt slazdi vai nodevēji. Nomāc apziņa, ka viņš smagi apdraud ikvienu, kas grib palīdzēt. Kā spītālis viņš nedrīkst nevienam tuvoties. Naidīga arī pati dzimta zeme, kuras dēļ viņš cieš, — jo uzņem sevī pēdas un citas zīmes, kas nodod.

Un tomēr ir viegli būt partizānam, ja ir cerība, ja kaut kur talā pamalē dun karš, ja ir cerība, ka cīņai reiz būs gals — pēc pusgada, gada, diviem. Bet visas pasaules partizānu vidū latviešu cīnītājs ir visvientuļākais, jo viņam, izņemot kailo dzīvību, atlicis cīnīties tikai par mazo lepnuma nieku — pierādīt, ka iebrucēji joprojām nav pilnīgi kungi ieņemtajā zemē. Par palīdzību no aizmigušajiem rietumniekiem nav ko sapņot.

Cenzdamies nedomāt, bet tomēr sajuzdams visu to katrā solī, katrā elpas vilcienā, lēnām un piesardzīgi nesu pasmago bērza krustu pāri klajumam uz ceļa malu. Nebija ticams, ka sagaidāmi slazdi, bet galvot nevarēja. Mēness, mākoņu aizklāts, vieda saltu, mironīgu krēslu pār miklo, rugājaino tūrumu. Tālāk nāca novākts kartupeļu lauks, pa kuru kā cilpas un kāju slazdi stāipījās nosalušie laksti, kas pirms uzāršanas nebija nopļauti. Tad gar gurniem sāka sisties kārklu vicas, ar plunkšķi iegrūda kāju šaurā, dziļā grāvī. Turpat bija lielceļš. Izdzirdēju pavisam tuvu iegrabamies ratus.

Šāviens mani nepārsteigtu vairāk. Acumirkli nokritu guļus slapjajos arumos. Biju tuvojies ceļam, uzmanīgi klausīdamies, un tomēr nepamanīju braucējus! Lūk, ko nozīmēja kauties ar visādām blakus domām. Divi pajūgi grabēja garām. Gulēju, iespiedis seju vagā, nedrīkstēju pakustēties un nevarēju braucējus novērot. Zirgi gurdenos soļos vilka smagus vezumus, riteņu apkalumi, izspiezdami cauri dubļu kārtai, asi dzerkstēja pret grants graudiem un oļiem. Es dzirdēju balsis sabubināmies. Likās, tā nebija latviešu valoda. Visticamāk, ka šķūtnieks veda krievu kareivjus. Es pūlējos krustu

iespiest mīkstajā zemē, lai braucēji neievērotu baltās tāsis. Kad ratu troksnis apklusā, es steigšus pārskrēju ceļam, sameklēju kapavietu un uzspraudu krustu.

Otrā dienā krievi krustu atkal izrāva. Trešo krustu uzsprauda Ābers pats un piekāra dēlīti ar īsu krievisku uzrakstu — aizrādījumu krustu neaiztikt, ko parakstīja pilnā vārdā: Jānis Miervaldis Ābers.

Tas līdzēja. Vietējie krievi Āberu pazina pārāk labi un baidījās. Labu laiku krusts stāvēja kā stāvējis. Bet tad iebrauca kāds pārraugš, čekas virsnieks ar liolaku teikšanu. Inspekcijas braucienā, pamanījis ceļa malā krustu, tas tūdaļ sacēla lielu traci. Kad vietējais komandieris mēģināja viņu pierunāt krustu neaiztikt, pārraugš, skaļi sodīdamies, izlēca no mašīnas, sagrāba krustu pašrocīgi un — uzlidoja gaisā kopā ar pavadoņiem. Zem krusta Ābers bija iestiprinājis mīnu.

Gadījās, ka Spārē apcietināja skolēnus par patriotisku dziesmu dziedāšanu. Vainīgie bija vietējās izpildkomitejas vīri. Divas dienas Ābers viņus lenca, trešās rītā kļuva zināms, ka tie vairākos pajūgos brauks pārraudzīt labības “atbēršanu”.

Ābers viņus sagaidīja pie kapsētas vārtiem. Biju Āberam līdzī, bet turējos paslēpies aiz vaļņa.

Neko nenojauzdamī, pajūgi tuvojās raitos rikšos, pirmajā plīvoja sarkans karogs ar sirpi un veseri. Jau pa gabalu varēja dzirdēt skaļas, jautras valodas. Pēkšņi viņi pamanīja Āberu, atspiedušos pret vārtiem. Rokas aiz muguras paslēpis, viņš plati smaidīja, kā mīļus ciemiņus sagaidīdams. Izpildkomitejas vīri Āberu labi pazina arī no sejas, jo ne vienu reizi vien bija pildījuši viņa pavēles un dažs no viņiem saņēmis arī pērienu. Bija aizraujoši vērot viņu gīmjus un rīcību. Mutes plaši atvērtas, pātagas sastinga gaisā. Saprotams, ratos glabājās ieroči, bet Ābera slava bija tik liela, ka nevienam ne prātā neienāca tiem pieskarties. Nevienam ne prātā neienāca uzšaut zirgiem un mēģināt aizaulekšot. Rikši pārgāja arvienu lēnākos soļos, līdz visi trīs pajūgi apstājās tieši Ābera priekšā. Labu laiciņu valdīja dīvains, baiss un reizē smieklīgs

klusums. Ābers sminēja, joprojām rokas turēdams aiz muguras.

"Nu, puikas," viņš beidzot sacīja, "kā jūs domājat, kāpēc jums tagad pienākas sods?"

Neviens neatbildēja.

"Runājiet!" viņš uzsauca skarbāk. "Man netik gaidīt!"

Komitejas priekšnieks, baiļu sviedrus svīstot, stostījās:

"Jā, ko mēs varam darīt, tās dziesmas ir aizliegtas."

"Ahā, jūs zināt gan, kas par lietu, apķērīgas galviņas," smējās Ābers un piebilda nīknāk: "Ja dziesmas aizliegtas un krievi var noklausīties, tad bērni jābrīdina, nevis jāapcietina!"

"Mēs lūkosim viņus izpestīt!" vīri karsti solījās.

"To jūs darīsiet vēlāk. Tagad — marš, laukā no ratiem! Piesiet zirgus pie slitas un augšā uz kapsētas mūra!"

Dažos acumirkļos pavēle bija izpildīta un deviņi vīri stāvēja rindā uz kapsētas vaļņa.

"Sarkano karogu zem kājām!" pavēlēja Ābers. "Nekas, glīti," viņš apmierināti sacīja, atkāpies dažus soļus. "Tagad dziediet "Lai līgo lepna dziesma!"

Vīri sastomījās.

"Kas tad nu!?" brīnījās Ābers.

Otrreiz nebija jānudina, vīri dziedāja, skaļi un braši.

"Ei, ko tad tu, rikli taupi?" Ābers jautāja baķīgam apaļgīmim, kas tikai drusku rūca līdzī.

"Viņš ir krievs," paskaidroja izpolkoms.

Es redzēju, ka Ābera vaigs drusku noraustījās, taču šoreiz viņš bija labā omā.

"Ja neproti dziedāt — kliedz: "Doloi Staļina, doloi boļševikov!" Un Ābers papildināja saukļus ar dažiem īsti spēcīgiem apzīmējumiem. Tik daudz krieviski viņš prata.

Krievs bija radināts paklausībā un tūdaļ nobļāva kā pavēlēts.

"O!" priecājās Ābers. "Teicami! Nu tā — jūs dziediet dziesmu, līdz tā pabeigta, krievs nobļaus saukļus. Tad atkal dziesmu un atkal saukļus — kamēr es pavēlēšu beigt."

Uz ceļa parādījās braucēji. Ābers veikli pārmetās sētai un paslēpās aiz kapiem.

“Raujiet vaļā! Bet no sirds! Kas necentīsies, saņems lodi pakausī!”

Labības vedēji piebrauca tuvāk un pagalam apstulba no divainās ainas un vēl vairāk no briesmīgajām ķecerībām, kuras visvarenie komitejas vīri izbāva ar izmisušu spēku un mīdīdami sarkano karogu. Ierāvuši galvas apkaklēs, braucēji uzšāva zirgiem un drāzās kā sadeguši projām, lai netiktu kaut kā ieķibelēti vai apsūdzēti par klausīšanos un skatīšanos.

Ābers pamāja man, un mēs klusu atstājām kapsētu. Braucēju uz ceļa saradās arvienu vairāk, dziesma un saukļi skanēja pāri visam novadam; mēs dzirdojām to vēl aiz birzs. Pa tuvējo lielceļu uz kapsētas pusi aizmīnās milči. Taču jau pēc īsa laiciņa viņi minās vēl steidzīgāk atpakaļ, bet brašā dziedāšana joprojām bija sadzirdama.

Vēlāk uzzinājām, ka komitejas dižvīri dziedājuši līdz galīgam aizsmakumam un pagurumam līdz pat krāsai un iedrošinājušies aplust tikai, kad kapsētu un apkārtni lolonkuši čekisti un sarkanarmieši.

Tad krievi nikni “ķemmēja” mežus. Pirmo reizi tā liekas briesmīga lieta. Mežs ir ielenkts, bieza karolēju ķēde, ik pa trīsdesmit vai divdesmit soļiem viens vīrs, bet pāri visām gravām, nogāzēm, akačiem, cauri visiem biežokļiem. Tas atgādināja daudzīnātās mongoļu Lielās medības, kad no plašiem apgabaliem visu dzīvo radību sadzon vienkopus, lai iznīcinātu. Liekas jau, gūsts vai necerīga kauja noizbēgama.

Kņada mežā diezgan liela. Šur tur atskan pa šāvienam, jo vienam otram ķemmētājam klusums smagi gulstas uz nerviem. Kādu laiku var vairīties, meklēties pēc otrāka biežokļa, taustīties, vai ķēde nav kur šķidrāka, bet drīzi pienāk reize, kad “ķemme” jālaiž pāri. Tu ielien kadiķa corā un gaidi.

Sākumā dzird tikai sasaukšanos, tad sāk čabēt soļi un beidzot parādās ķērāji — sarkanarmieši māla krāsas šīņelos, automātiem rokās. Viņi iet lēnām kā kaķi, pētīdami, kur likt kāju, acis blisē no krūma uz krūmu. Tu redzi plecus: divus tālāk pa labi, divus pa kreisi un piekto, vidējo — nākam tieši

virsu. Tu notemē savu ieroci viņam krūtīs un gaidi. Apaļā seja ar iostinguāo mulso izteiksmi liekas pazīstama. Nudien, tas taču ir tas pats krieviņš, kas sargāja Vīkupa durvis! Bet — tādī viņi tagad ir visi, seno laiku labsirdīgais, atklātais krievu muzikā, strudzinieks, baranku krievs nozudis vai arī uzlicis mongoliski stingo viepli un ierāvies sevī, pelēks kā pele. Viņš plonāk pavisam tuvu, skatās visapkārt, bet tikai ne uz priekšu. Vēl divi soļi, viņš uzkāps tev virsū un iebļausies lopiskās izbailēs.

Tu viegli nokrimškinies. Krievs sastingst ar paceltu kāju. Jūsu acis sastopas. Viņš redz arī trešo aci — melno viņpasaulos aci tava ieroča stobra galā. Arī viņam automāts pa ķerie nam, lai tev trāpītu, tikai nedaudz jāpieliec stobrs. Bet tas prasītu desmitdaļsekundes — pietiekami, lai tu nospiestu pirmais. Saprotams, pēc tam tu esi pazudis. Ķemmētāji pa labi un kreisi sašaus tevi kā sietu. Bet krieviņam nebūt negribas mainīt sevi pret tevi. Kādu brīdi jūs stāvat viens pret otru tik tuvu, ka varētu sagraust savu ieroču stobrus kopā, ka noklaudzētos vien. Tad lēnām, lēnām krieviņš atkāpjas vienu soli, otru, trešu. Kāds ķēdē pa labi nepacietīgi ieaurojas. Krieviņš atbild ne visai skaļi, kā negribēdams, pagriežas sānis un aizčāpo tālāk. Viņš zina, ka tavs šaujamaiss vēl ilgi būs notēmēts viņam mugurā, tāpēc viņš nepavisam nedomā dot kādu zīmi pārējiem. Vispār viņš darīs prātīgi, ja paturēs redzēto pie sevis: ja poļitruks uzzinās, ka viņš pagājis garām mežabrālim bez šāviena, ir lielas izredzes saņemt šo šāvieni pašam pakausī. Kad ķērāji pazuduši krūmos un saucieni jau labi attālinājušies, tu celies un dodies uz izķemmēto meža daļu. Nē, ķemmēšana nebūt nav ļaunākais, kas var gadīties partizānam.

Es nezinu, cik īsti liela bija Ābera draudze. Viņš neturēja to kopā, bet izklīdinātu mazos pulciņos, kas nekad nepalika ilgi uz vietas, bet pastāvīgi sazinājās. Ik dienas mūs apmeklēja kāds ziņnesis. Nodzīvoja kādu dienu un atkal devās tālāk. Arī no mūsu grupas arvienu kāds bija ceļā. Pieci vīri tomēr allaž palikām pie Ābera. Šos četrus iepazīnu tuvāk. Vislabāk atceros viņus rīta vai novakara krēslā, cieši sa-

sēdušos ap vārgu ugunsкуру, jo lielu liesmu kurināt nedrīkstēja. — Smidzina siks liotus. Virs uguns uzstutēts mazs skuju jumtiņš, kas karstumā žūst un garo sveķus. Vīri sēž saknupuši, apsegušies teltonēm. — Tā tas ir vasarā, rudenī vai kādā tālākā pārgājienā. Ziemu viņi sēž zemnīcā, tāpat saspiedušies ap mazu uguntiņu, kas reizēm sīvi dūmo, bet tomēr silda. Šaudīgas liesmas mirkliem apgaismo cietus, nopietnus profilus, ēnainas, svīngas soļus, likdamas rievām vaigos un pierēs izskatīties dziļām kā rotām. Partizāni nav nekādi pļāpātāji. Sarunas parasti tinas ap ikdienas sīkumiem, laiku, ēdienu, gulēšanu, tiešajiem uzdevumiem un izziņu no tuvās ārienes. Pagātņi un savas personīgās lietas tie piemin ļoti reti, arī par nākotni viņi neruna, it kā baidīdamies atklāt biedru apšaubīšanai trauslo, vāriģo cerību, kas jau tāpat ik mirkli draud izdzist. Bet reizēm vārgu svēcos liesmiņu ar kailu delnu var ilgi nosargāt pat stipra vējā.

Ieminējos, vai nemēģināt izlauzties uz Rietumvāciju. Visi tikai pagrozīja galvas, arī pats Ābers, lai gan tas bija viņa paša senseņais nodoms. Visi klusībā cerēja sagaidīt karu šepat dzimtenē, kur viņi būtu vajadzīgāki vairāk nekā jebkad, lai aizkavētu krievu pēdējās un briesmīgākās varmācības.

Vistuvāks Āberam bija Valts Trēliņš, garš, tievs ridzīnieks, studējis medicīnu, iekām iesaukts leģionā. Viņš bija tas, kas uzgāja mani guļam bunkurā un aizveda pie Ābera. Varēja noprast, ka Trēliņš reiz bijis jautrs, kustīgs, kā mōdz sacīt, šīverīgs jauneklīs, bet leģiona un partizānu dzīve bija padarījusi viņu noslēgtu, klusu, dīvaini nekustīgu. Nekustīgu brīžos, kad atpūtās. Kaujas apstākļos viņš pēkšņi atdzīvojas, kļūva ātrs, izdarīgs, pārdrošs. Viņš bija mežsarga dēls, šepat no Kurzemes gala, vecāki un māšas bija nošauti par sakaru uzturēšanu ar partizāniem. Es nekad nedzirdeju viņu runājam par savējiem, un neviens nekad viņam nekā nevaicāja. Viņš labi pazina mežu, bija veiksmīgs mednieks, taču mežabrāļa dzīve nelīkās viņam īsti pa spēkam. Viņu pastāvīgi mocīja drudzis, katrā ziņā arī plaušas nebija kartībā, un viņš ļoti cieta no zobu sāpēm. Vispār zobu sāpes mežā ir ļauna lieta, un partizāni no tām baidās vairāk nekā no vieglāka ievaino-

juma. Lodos brūco parasti ir tīra un labi dzīst, kamēr slims zobs kļūst arvien vairīgāks.

Valtam bija tipiska inteligenta seja, liela piere, šauri, liesi vaigi, smalki vaibsti. Reizēm viņš profilā izskatījās pavisam jauns, bet pūkšņi, pagriezdams seju tieši pretim, atklāja dziļas lūplakas zem acīm, iebrukušus vaigus, asas ēnas mutes kaktos, satūkušas lūpas ar iesnu izsitumiem un izskatījās vovcs, saguris, novītis. Viņš allaž turēja acis mazliet piemiegtas, jo bija manāmi tuvredzīgs un, pazaudējis acenes, nekādi vairs netika pie jaunām. Viņš bija nervu cilvēks. Vienmēr saguris, pat slims, bet, kad vajadzēja, cēlās un gāja tikpat izturīgs kā visi citi. Ābers vienmēr turēja viņu sev tuvumā, un, ja kur vajadzēja iet diviem, tad tie arvienu bija viņi.

Modests Cākulis bija latgalietis. Mazs, ļoti plats un spēcīgs. Viņš nerunāja gandrīz nemaz. Cēlies no pavisam nabadzīgas rokpeļņu dzimtas un daudzus gadus pelnījis, rakdams grāvjus Vidzemē un Kurzemē. Ja nu kādam bija izredzes pastāvēt pie komunistiem, tad katrā ziņā viņam. Reiz jautāju, kas īsteni to pamudinājis iet mežā. Viņš palūkojās manī gaišpelēkām, šaurām acu spraudziņām un noņurdēja: "Man viņu būšana riebjas!"

Trešais, pavisam jauns zēns, kādreizējais "gaisa izpalīgs" Pauls Butaks bija ievainots pēdā. Tā ļengani nokarājās lejup un, lai varētu iet, bija atsienama pie stilba siksnīņā. Citādi kāja bija stipra diezgan, un Pauls varēja soļot ilgi un ātri, tikai mazliet pieklibojot. Tak sikсна mūžam ķērās zaros, un, ja pārtrūka, tad kāja tūdaļ kļuva pavisam nevarīga. Pauls bija Liepājas galdnieka dēls. Tēvs, reiz ataicināts uz miliciju, vairs neatgriezies. Kāpēc — neviens nezināja. Varbūt tāpēc, ka vācu laikā strādājis, naglojis izceļotājiem kastes. "Šķiras ienaidnieks" rokpelnis nevarēja būt. Bet terora pamatpārņemiens ir nevis iznīcināt "vainīgo", bet sodīt arī nevainīgo, visklusāko, visneuzkrītošāko, lai neviens vairs nejustos drošs, bet kļūtu izdabātājs plikās dzīvības dēļ. Krievijā ir parasta lieta, ka tēvu nošauj, bet dēls kļūst ticīgs komunist, taču Pauls ar vecāko brāli devās mežā. Brāji bija ļoti pieķērušies viens otram, bet satikās reti, jo Ābers pēc iespējas

raudzīja viņus šķirt — “Ja sastapsim utainos,” viņš mēdza sacīt, “tad jūs skatīsities tikai viens pēc otra un ieskriesit nelaimē abi. Tāpēc ejiet katrs ar savu baru.”

Jēkabs Dūpurs bija vecākais pulciņā un vienīgais, kas runāja par savu pagātni. Pavadījis mūžu, lai iekoptu kailo jaunsaimnieka noru par paraugmājām, viņš bija apprecējies tikai krietni pāri četrdesmit, pašā kara priekšvakarā. Vāciem aizejot, viņš zināja, ka prātīgākais būtu bēgt, bet nespēja atstāt savas mājas, un, cerēdams “vai nu tik traki būs”, bija palicis uz vietas. Būdams ļoti sabiedriska, priecīgs iedzērājs, pagasta teātra izrāžu rīkotājs un aktoriis, viņš palāvās uz savu prasmī sadzīvot ar ļaudīm un apgalvoja, ka nezinot sev neviena ienaidnieka. Kā dažs labs, arī viņš bija cerējis, ka paliks savās mājās par kaut ko līdzīgu pārvaldītājam, nespēdams iedomāties, ka, kolhozu ierīkojot, rūpīgi un saprātīgi izplānoto saimniecību vienkārši izārdīs un iznīkās. Velti nopūlēja galvu, gudrodams, kas to nodevis, un novārēja saprast, ka krievi ieradās pēc viņa, neviena nomudīnāti, vienkārši tāpēc, ka viņš bija “budzis”. Pats paguvis izbēgt pa logu, bet sieva ar zīdaini aizvesta, un viņš novārēja sev piedot, ka nav devies līdzī. Dūpurs cerēja uz karu visvairāk. Viņš sparojās sākt atkal visu no jauna. Tikai — sievu un dēlu gribēja sagaidīt no Sibīrijas mājās. Darbā norūdīties, viņš bija ļoti izturīgs. Vairākas dienas neēst, dažas nakts nogulēt viņam nebija nekas. Tāpat izmirt lietū vai krietni izsilt. Vienīgi tabakas trūkumu viņš nepanesa, un Ābors smējās, — ja Dūpurs iešot bojā, tad tabakas dēļ. Dūpurs ļoti mīlēja dzīvi. Bieži novēroju, kā viņš ēda savā nodabā, lēnam izgaršodams katru kumosu, pēc tam ar baudu rīkojās ap pīpi, rūpīgi iespiezdams tajā sīkāko tabakas lēverīti, ko bija sagrābstījis savās aizoderēs. Iededzinājis pīpi ar žagargala oglīti no uguns-kura, viņš lēnām ievilka un, it kā nožēlodams, izpūta dūmus, domīgi noraudzīdamies, kā tie aizmutuļo un izklīst. Mīlēja sildīties saulītē, atraisījis apavus, kas vienmēr žņaudza, jo viņam tūka kājas. Kad viņš tā rīkojās gauss, ērts, laisks, nemaz nevarēja iedomāties, cik ātri viņš prata noklupt aiz koka, pārskriet klajumu, cik labi trāpīt ar rokas granātu. Viņš

bija teicams šāvējs, savā laikā guvis dažādas aizsargu balvas. Pēc vecu vecā paraduma viņš iegrieza sava ieroča laidē robiņu katru roizi, kad bija nogāzis kādu krievu. Viņš bija lab-sirdīgs. Partizāna amats viņam nenācās viegli, bet ne jau savas gribas pēc viņš to bija uzņēmis.

Roiz, pārķerot kādu pagasta vai, kā tagad sacīja, rajona čokas mašīnu, Dūpura uzdevums bija nošaut šoferi. Mašīna ietriecās grāvī, izsvieda sēdētājus uz ceļa, kur tos sakapāja paslōptas patšautenes kārtā. Šoferis palika mašīnā, aizķēries aiz stures rata. Dūpurs brīdi stāvēja pie viņa, tad atlieca īsi apcirpto krieva galvu. "Puika," es dzirdēju viņu runājam pie sevis, "nevarēja tāds sēdēt savā Kostromā vai Smoļenskā un grauzt saulenes?"

Mašīna veda divus notvertus partizānus. Sasietām rokām un pratināšanā samocīti, viņi triecienā bija stipri cietuši. Viens no viņiem varēja iet puslīdz saviem spēkiem, bet otrs, ar ielauztām ribām un satriektu galvu, necēlās kājās. Katru mirkli varēja sagaidīt sekotājus, vajadzēja steigties. Ievainotais mudināja mūs iet, tikai lūdza atstāt rokas granātu, lai nebūtu jākrīt krievu rokās dzīvam. To dzirdot, Dūpura seja saviebās jocīgā, neglītā maza bērna vaibstā, viņš noietās ceļos, cēla, cik vārīgi mātēdams, ievainoto klēpi un sev uz pleca. Bet, līdzko ievainotā galva svērās lejup, viņš kļiedza no sāpēm. Patiesi, bija mazas izredzes viņu glābt, bet, kad kļuva skaidrs, ka Dūpurs neatlaidīsies, lielā steigā no žubur-kokiem un kārtsgaliem iztaisijām nestuves. Ievainotais vaidēja, kad mēs nesām to lēnos soļos, bet drīzi vien mums nācās skriet augšā lejā pa stāvām nogāzēm, caur krūmiem un briksņiem. Kad, aiz ciņiem sagūlušies, palaidām sekotājus cieši garām, ievainotais savās nestuvēs valstijās un koda siksnas galu, lai novaldītu vaidus. Pēc divām dienām nokļuvām drošībā. Mēs cerējām daudz no bijušā medicīnas studenta Trēliņa, bet izrādījās, ka viņš nezināja neko daudz vairāk par mani — karalaika sanitāru — vai Dūpuru. Nav bēdīgākas ainas kā ievainots partizāns drēgnajā, piedubļotajā zemnīcā. Prātojam, vai nevarētu kaut vai ar varu sagūstīt un atvest ārstu, kā bija darīts kādās bunkuru dzemdībās Slīteres

silā. Bet tas ne vienmēr ir iespējams, un mums nācās noskatīties, kā drudzis un komplikācijas ātri vien noveica mūsu biedru.

Tādi bija ļaudis, ko Dieva dzirnas samala lēnām, bet pamatīgi.”

34

“Kādu dienu sardze ziņoja, ka mežā dzirdami šāvieni. Acumirkli novācām nometni un sagatavojāmies cīņai. No tuvējā pakalna šaušanu varēja saklausīt pavlsam skaidri. Mūsu pieradušās ausis tūdaļ izšķīra vienu šauteni un divas mašīnpistoles. Šautene un viens no automātiem strādāja ļoti enerģiski, bet otra mašīnpistole atbildēja pavlsam reti. — Tikai partizāns tik skopi skaitīja savus šāvienus.

“Tas ir Murdupes gravā,” sacīja Ābers, brīdi kluustījos.

Todien vajadzēja atnākt Butaka vecākajam brālīm ar ziņojumu no ziemeļu grupām, un Pauls, dīvaini muza, kamolā sarāvies, nobālušām lūpām, nenolaida acu no Ābera sejas, gaidīdams pavēli doties vientuļajam cīnītājam palīgā.

“Tas nav mūsējais,” mierināja Ābers. “Tā ir vācu mašīnpistole. Mums jau sen vairs nav vācu municijas. Savādi tikai, ka šāvēju tik maz. Nav dzirdēts, ka krievi iedrošinātos rādīties mežā tikai divi vai trīs.”

Bet cīņās ar krieviem nācās pieredzēt visādas dīvainības. Viņiem bija īpašas soda rotas, paredzētas bīstamiem un pilnīgi necerīgiem uzdevumiem.

Saprotams, Ābers ne mirkli nešaubījās, ka jādodas palīgā, bet šaudīšanās varēja būt arī slazds. Vajadzēja uzmanīties. Kamēr Ābers ar Trēliņu devās uz Murdupi, mēs, pārējie, gājām izlūkot apvidu pretējos virzienos. Piovakarē Ābers ar Trēliņu atgriezās itin pacilāti.

“Šķiet, ka šis jaunais — Bernhards Zade ir lietaskoks,” stāstīja Ābers. “Kad pienācām pie gravas, divi kareivji jau

daudz. Pats redzi, ka mūsu pārzinātos pagastos apcietina daudz mazāk, deportē retāk nekā citur. Nu, un ja šeit nemaz vairs nevarēs tverties, tad iesim uz Baltkrieviju, lielajiem Pinskas purviem, Rietumukrainu, kur brīvības cīnītāji turas jau trīsdesmit gadu. Un pēc laiciņa," viņš iesmējās, "nāksim atkal atpakaļ palūkoties, kā klājas dzimtenē. Bet tevi es nebūt nenosodu. Nekad nevajaga darīt to, kas nav tavā dabā. Galu galā — vesels gads partizānos nav joks. Tu esi piedalījies vismaz divdesmit operācijās un esi godīgi nopelnījis savu demobilizēšanos."

Es slepus vēroju Āberu, kā tas soļoja garš un taisns kā vienmēr, švītīgi sajozies, raibu zīdautu ap kaklu, cepuri uz vienas auss, mašīnpistoli pa ķērienam padusē. Tāds pats kā pie Volhovas. Madonas, Dobeles, tāds pats kā pie Labraga murgainajās dienās pēc kapitulācijas. Tāds pats un tomēr cits. No bramanīgā, izveicīgā karavīra viņš bija kļuvis mocīto aizstāvis, brīvības cīnītājs, kam pašam savas dzīves jau sen vairs nebija. Visiem spēkiem viņš vairījās, lai tikai kāds to nenodēvētu par varoni, un pūlējās iestāstīt, ka ir partizāns tikai dēkainās dabas dēļ un paša patikas pēc. Un viņa iznesīgā švītība? Kas zina, vai tā nebija daļa no vadoņa mākslas uzturēt zēniem možu garu.

"Es palikšu pie jums." es teicu apņēmīgi. "Liekas, arī man Rietumos būs garlaicīgi."

Ābers iesmējās un uzsita man uz pleca.

"Tā mums visiem klājies, Indriķi. Jau sen būtu izklīduši, bet — kaut kas neatļauj."

Pēcpusdienā nonācām satikšanās vietā. Tās bija vientuļas mežsarga mājas, kuras krievu "Sarkanās bultas" bandīti bija nodedzinājuši vēl Kurzemes cietokšņa laikā. Apsvilušo, nokaltušo koku puduris un krāšmatas, aizaugušas milzīgiem nātru, suņuburkšķu un lupstāju ceriem, atradās klaja meža līča vidū. Krūmā pie olnīcas gala bija izlikta norunāta lauztu zaru zīme, ka viss ir kārtībā, bet mūs saņemt neviens nerādījās.

"Jocīgi izraudzīta vieta sapulcei," es piezīmēju.

“Biju piemirsis, ka mājas atrodas klajuma vidū,” nozūdiņās Ābers. “Līdz mežam tuvākajā vietā savi četri simti soļu. Ja nu krievi uzož, ka mēs te sēžam, tad ārā tikšana būs grūta. Var redzēt, ka Zade ar visu savu dūšu ir vēl tikai iesācējs.”

Vienīgais aizsegs, kas stiepās pāri visam klajajam licim, bija sekla, alkšņiem un kārkliem pieaugusi upītes grava. Tā pieliecās pavisam tuvu diviem mazākiem nātru kumšņiem, kas iezīmēja kādreizējās kūts un pirts vietu. — Jauka dzīve šeit bija mežsargam, jo strauts turpat istabas galā latviešu cilvēkam ir allaž liela greznība.

Rēnajā rudens dienā mežs stinga kluss kā sapnī. Garas gaismas šaltis plūda pāri koku galiem, pāri krāšņatām un atmatā palikušajiem laukiem, sasilusī zeme rudenīgi smaržoja pēc vītuma un trūdiem.

“Vai nepagaidīsim te pat Butaku? Viņam drīzi vajadzētu būt klāt,” es atkal ievaicājos, bet Ābers papurināja galvu.

“Nav nozīmes. Diez kad viņš vēl atnāks. Kas ies izlūkot mājas?”

“Es!” tūdaļ atbildēja Trēliņš un devās laukā no meža. Viņš nepaguva noiet ne desmit solus, kad no nātru cera izslējās tumšā lietusmēteli un žokeja cepurē tērpies stāvs un kļiedza:

“Hei, šurpu! Nāciet šurpu! Viss kārtībā! Mēs jau gaidām.”

Ābers pamāja, un mēs devāmies uz priekšu. Grūti izskaidrojams mežavīra instinkts lika viņam novirzīties no ganceļa un iet pāri papuvei, tuvāk upītes gravai. Mēs panācām Trēliņu un soļojām visi cieši kopā, tikai Ābers gabiliņu nost. Bernhards Zade nenāca mums pretī, bet, stāvēdams līdz krūtīm nātrēs, vicināja roku un plati smaidīja. Kad pienācām uz soļiem piecdesmit, vairīdamies no saules, parāvu cepures nagu lejup un piepeši ieraudzīju, ka nātru cerā smaidošais, varonīgais krievu šāvējs partizāns Bernhards Zade nav neviens cits kā — Boriss Zadonskis, mans krietnais studiju biedrs.”

Kandavs spēji saliecās sēdekļi tālu uz priekšu un tālāko norunāja sausi, vienmuļi un strauji:

“Saules gaisma pēkšņi noplaksnijās ap mani mironīgi salta, visa ainava sašķiebās un saļodzījās. Es pēkšņi sapratu, ka viss ir pagalam, ka esam ievilināti nelietīgā slazdā, no kura nebija vairs nekāda glābiņa. — Priekšā pletās klajs pagalms, aiz muguras klaja atmata. Eš apstājos kā zemē iecirties un izgrūdu caur zobiem:

“Āber, tas ir spiegs, es viņu pazīstu!”

Pamanījis manu kustību, ķēms nātru cerā kā starters sacīkstē svieda augstu izcelto plaukstu lojup. Līdz ar šo rokas vēzienu es nokritu uz mutes zemē. Mazu sekundes daļu man acu priekšā pazibēja Ābera pārsteigumā ieplostie redzokļi, nīknā vaibstā sakniebtās lūpas. — Tani pašā mirklī nātrājā uzliesmoja ugunis, un mums pretim brāzās mašīnpistoļu kārtas.”

Pielēcis kājās no sēdekļa, Kandavs sastinga, izslējies garš, saviebtu seju. Tad paspēra soli pret Borisu Zadonski, kas atsviedās dīvānā, kā triecienu gaidīdams.

“Smagi ķermeņi raustīdamies nogāzās pār mani, aizsīdāmi man elpu. Es jutu siltas asinis plūstam pār seju un rokām. Vēlreiz nobrāzās ložu kārtā. Džinkstodāmi atlēca rikošeti. Vēlreiz sarāvās ķermeņi virs manis. Mežonīgi urrā blāvieni un zābaku dīpoņa piepildīja gaisu, atkal vārijās mašīnpistoles — pavisam tuvu, tieši virs manis, tad gubaliņu tālāk uz strauta gravas pusi. Sprāga rokas granātas, kāds zvēriski iekaucās sāpēs, atkal sprakšķēja automāti, un satrakotais bars bauroja: “Urrā!”

Biju apdullis kā no vāles zvēliena, nezināju, vai osmu ievainots. Pirmā doma bija — kas ir ar Āberu? Bet es jutu, ka nedrīkstu kustēties.

Pēc brītiņa uzmanīgi pavēru acis. Pie pašas sojas rēgojās kāds zābaks. No purngala stiepās siksnīņa uz stilbu. Tā bija Paula Butaka kāja. Nesakustinādams galvu, tik tikko paceldams plakstus, vēros pa labi un kreisi, cenzdamies pārlūkot pēc iespējas lielāku platību. Joslā, ko spēju pārskatīt, neviena nebija.

Šaušana strauji attālinājās mežmalas virzienā. Jau gribēju pacelt galvu, kad gandrīz pie pašas auss nodipēja soli. Turēju

pusnolaistos plakstus nokustīgi un centos neelpot. Jutu, kāds apsviež ar kāju ķermeni, kas gulēja virs manis. Mīkla, ļengana roka tostās man sejā. Tad ķermeni viens pēc otra viegli sakratīja. Kāda galva tika spēji iegrūsta man sānos. Atskandēja divatni sausi knaukšķi un žņirgstoņa, it kā dzelzs sistos pret oti. Es sapratu, kas par lietu, tikai tad, kad vingrināts, vārstojošs tvēriens norāva man no pirksta zīmogredzenu, ko Vikups reiz iedeva, lai kļūmīgā brīdī būtu klāt kāda vārtība, Gredzenam sekoja rokas pulkstenis. Tad spēcīgs spēriens sānos apsvieda mani augšpēdu. Tajā mirklī es nejutu ne mazāko sāpju. Divas žiglas rokas iešāvās manās krūšu kabatās, kur nebija nekā vairāk, kā vienīgi dažī krievu rubļi. Tad cieti pirksti sakampa manu smakru un vēl gluži karsts pistoles stobrs iegrūdās starp zobiem, atlauzdams muti plaši vaļā. Elpu aizzurēdams, es karājos pavisam ļengans. Tad mana galva sāpīgi atsitās pret zemi — mani izglāba tas, ka nebija neviena zelta zoba.

Šai brīdī pēkšņi apklusā šāvieni. — Skaudra sāpe iedzēlās krūtīs. — Tātad arī Ābers bija panākts! — Vienalga, kas tagad notika!

Smiltis aizšvīkstēja soļi. Es pacēlu galvu. Veikli un klusu nodarījis savu darāmo, zobu rāvējs varonis Boriss Zadonskis tecinūs steidzās uz gravas pusi.

Nojautu, ka tagad dažas sekundes bija manā rīcībā. Aplaidu ātru skatu visapkārt. Pagalms bija tukšs. Sagrozījos kā rāpulis, likdams noslīdēt Dūpura smagajam ķermenim, kas gulēja man šķērsu kājām, un, cenzdamies neskatīties uz kritušajiem biedriem, vēlos projām, tad nometos rāpus un beidzot saliecies ieskrēju nātrēs, taisni tur, kur vēl pirms īsa brīža sēdēja uzglūnētāji. Izmīditajos stiebro mirdzēja izšauto patronu čaulītes. Viņpus krāšmatām pletās ābeļdārzs, kupli jāņogu krūmi, bet strauta graviņa, biezu kārklu piecerota, pieliecās dārza galam cieši klāt. Šķirdams zarus, pusbrīšus, puslēkšus pa akmeņiem un zvirgzdiem, steidzos uz mežmalu.

Tad attapos, ka nedrīkstu skriet tik akli, jo mežā varēja būt sargi. Pavēros atpakaļ. Olnīcas galā zibēja zilcepuroto čekistu

stāvi. Gaisā karājas satraukta krieviska bļautišanās. Likās, ka manu nozušanu vēl neviena nebija ievērojis.”

Kandavs apklusā. Smagā elpa locināja, ka stāsts viņu nomocījis. Pēc brītiņa viņš savielās un teica ar redzamu nepatiku:

“Būtu netaisni, necilvēcīgi, vionkarši smieklīgi, ja es atstātu dzīvu marodieri, kas pazudinājis plocus krietnākos latviešus, varbūt labāko partizānu vadoni visas Baltijas valstīs. Bet — es vēlos pilnīgu skaidrību. Kas notika ar viņu? Tikai nemelo!” Kandavs iesaucās pēkšņi griezīgi, pastiepis ieroci uz priekšu.

Zadonskis domāja, ko atbildēt. Tas bija svarīgs lēmums. — Vai labināties vai uzbrukt? Vai toikt, ka Ābers izglābies; varbūt mēģināt iestāstīt, ka viņš pats to paglābis? Tiešiem nekaunīgiem meliem vienmēr bija savs lošpaldis! Vai arī labāk uzbrukt, apgalvot, ka Ābers kritās — cērtībā satriekt pretinieka garu un gribu? Vērojot Kandavu, Zadonska pi-parainās acis gandrīz pavisam paslēpās zem plakstiom. Kandavs sēdēja uz atzveltnes paroces, viņa seja tumša, logriezta ēnā, bet stāvs izskatījās tik salīcis, sagumis, atslabāts, ka Zadonskis tūdaļ izšķīrās par uzbrukumu un izgrūda ar visu naidu un cinismu, uz kādu vien bija spējīgs:

“Ābers ir beigts! Mēs viņu sašāvām kā siotu, tā ka noviens velns to vairs nepazītu! Sviezdams rokas granātas, viņš tiešām bija nokļuvis līdz mežmalai. No resniem priekšu stumbriem viņu šķīra tikai neliels smilšu nobrukums. Bet strauta krastā nebija vairs ne krūmu, ne koku. Ābers loskrējās un lēca, iekērās kā kaķis priedes saknēs, un — mēs pamanījām viņu tikai jau pašā augšā. Vēl viens solis, un viņš aizveltos aiz kokiem. Bet šī soļa pietrūka! Ja tas tevi apmierina, varu ziņot, ka viņš nekrita, bet palika karājamies saknēs. — Teicams mērķis pret baltajām smiltīm. Labajā rokā viņš joprojām turēja automātu, bet ar kreiso bija tā iekrampējies priedes saknē, ka nevarēja to nemaz atraut, kad piebraucām raspusku liķu savākšanai. Es pats savām rokām atliecu citu pēc cita visus četrus pirkstus — jā, četrus, jo kreisās rokas rādītāja trūka!” Zadonskis ar īpašu spīvumu uzsvēra šo sevišķo pazīmi.

Kandavs sēdēja nepakustēdamies, izslējies pret logu kā stūrainis, sagrieztos siluets, zemu nodurtu galvu. Klusumam ieilgstot, siluets kļuva it kā lielāks, rēgaināks, draudīgāks. Zadonska plaušu vaigi noraustījās, jaušot, ka uzbrukums nav izdevies. Viņš ievilkās sēdekli kā sagumis zem klusuma svārstainā svara un sakrampēja rokas uz krūtīm kā aizsargādamies. Tad atspieda spēcīgos elkoņus krēsla malās kā gatvodamies mesties Kandavam pretim. Viņš apslapināja lūpas, bet tieši šinī fatālajā brīdī nerada vārda, ar ko sasist klusumu, kas iebrieda, savilkās, saspriega tik neciešami, ka vienīgā iespēja to pārtraukt likās — šāviens!

Tā vietā Kandavs piesmacis izgrūda:

“Tas bija Butaks, vecākais. Viņš kreisās rokas rādītāju nošķēlis vēl zēna gadus, kā māceklis grāmatspiestuvē. Ābers arī šoreiz jums izslidējis.”

“No tās reizes es nekā vairs neesmu dzirdējis par Āberu,” ietiepās Zadonskis.

“Tad marodieris jau bija apbalvots, paaugstināts un kā nopelniem bagātais pirmrindnieks, “tautas varonis” un “ordeņa nesējs” atkomandēts uz Rietumiem vieglākā un patīkamākā darbā.”

Atkal iestājās klusums, taču ne tik draudīgs kā pirmāk.

Istabā jau biezēja krēsla. Žigliem, sāniskiem soļiem, neizlaizdams Zadonski no acīm, Kandavs sasniedza kontaktu pie stenderes un ieslēdza gaismu. Acis piemiedzis, viņš atgriezās savā sēdekli.

“Tava izglābšanās ir nožēlojamas nolaidības sekas.” Strauji iesāka Zadonskis, steigdamies pārņemt sarunas vadīšanu. “Par to atbildīgs mans adjutants, kas aizveda liķus. Bez šaubām, viņš agri vai vēlū pamanīja, ka viena trūkst, bet, baidīdamies no nepatīksmēm, neziņoja priekšniecībai. Tā jau ir sabotāža! Par to viņš vēl saņems sodu! Atzīstos, pirmajā brīdī satraukums patiesi bija liels. Visi bija kā apreibuši — slavēna uzvara par bīstamāko partizānu vienību Kurzemē! Un par tik smieklīgi lētu cenu — diviem kritušiem un sešiem ievainotiem, kas kā nelgas ieskrēja Ābera rokas granātās.”

“Un divi kareivji, kas apgūlās Murdupes gravā, lai Zade-Zadonskis kļūtu partizāns?”

Zadonskis sausi iesmējās.

“Tipiskā, naivā rietumnieku “morāle”. Tas bija skaidrs aprēķins un patiesībā cilvēkmīlošs darbs. Atklāts vai, kā tu teiktu, “godīgs” uzbrukums maksātu daudz vairāk kritušo. Pie tam šie divi nebija no uzticamākajiem. Pie tās pašas reizes mana vienība atsvabinājās no varbūtējiem nodevējiem. Lai paliek tagad Jūrkalne. Tālāk! Kā tu nokļuvi šurp, līdz Rietumiem? To es gribu zināt, tas ir garā, labi apsargāts ceļš, kur nedrīkstēja būt nekādu spraugu...” Zadonskis runāja steidzīgi, pastiprināti izteismīgi, lai neļautu Kandava domām aizklīst no stāstīšanas.

Pirmitējais augstspriegums bija izslābis. Ja ārvilons neatšķanēja pirms divām minūtēm, tad šaut tlošā tagad likās nepiemēroti. Mazliet pavilcināties bija Kandavam pa prātam. Vienīgi netikās, ka Zadonskis turēja viņu par nolgu un iedomājās, ka veikli diriģē viņa sajūtas un rīcību. Tāpēc, salti pasmīnēdams, Kandavs teica:

“Novilcināt ne vienmēr nozīmē glābties. Bet, ja osmu sācis stāstīt,” viņš paraustīja plecus, “varu arī pabeigt.”

35

“Mežā nekādu posteņu nebija. — Es traucos arvienu dziļāk izmisuma steigā, jo toreiz nevarēju iedomāties, ka mana liķa pazušana nemaz neatklāsies.

Gads partizānos nozīmēja daudz. Tagad jutos mežā kā mājās un, viegli atrazdams ērtāko un paslēptāko ceļu, ātri virzijos uz priekšu. Mana rīcība bija tīri automātiska. Visu laiku atrados kā transā, apdullināts un satricināts, tikai lēnām atgūdamas spēju sakarīgi domāt.

Mutē pastāvīgi krājās asinis, jo pistoles stobrs, atdurdamies aukslējās, bija tās ievainojis, un pārspiedis lūpas pret

zobiem." Kandavs brīdi paklusēja, caur pieri vērdamies Zandonski, it kā cīnīdamies ar sevi, tad saņēms un turpināja:

"Gluži piepeši es atskārtu, ka esmu pilnīgi tukšām rokām, ka man nav nekāda ieroča. Vienīgi bikšu mugurpuses kabatā bija patvērusies sauja nekam nederīgu mašīnpistoles patronu. Kad gulējām krituši pagalmā, mūsu ieročus nepaguva aplasīt. Celdamies un bēgdams, es taču varēju paķert kādu automātu! Bet tas man nebija ienācis ne prātā! — Rūgti un apkaunojoši skanēja atmiņā nesenie Ābera vārdi: "Nekad nedari to, kas nav tavā dabā." — Laikam jau pēc dabas es karotājs nebiju. Āberam pirmā doma būtu — pakampt ieroci! Ābers tūdaļ nogrābtu pie rikles marodieri, kas iedrošinātos krāmēties viņa kabatās. Bet es par tādu iespēju, nevarīgi pagalmā guļot, nebiju ne iedomājies.

Knaši steigdamies uz priekšu, gudroju, ko iesākt. Tobrīd ticēju, ka Ābers kritis, un man likās, ka līdz ar to visai partizānu lietai ir beigas. Tiesa, Slīteres silos vēl slēpās mūsu ziemeļu grupas, bet nejutu ne mazākās vēlēšanās tās uzmeklēt. Tikai tagad īsteni aptvēru, cik ārkārtīgā mērā Ābers bija mani iespaidojis. Nesatricināmā drošības sajūta, ko izstaroja viņa klātiene, bija vējā, un es jutos tik pamests un vientuļš kā vēl nekad agrāk. Sirds dziļumos likās, ka pareizākais un krietnākais būtu turpināt Ābera cīņu un darbu, bet es vienkārši jutos par vāju un nemākulīgu. Steigdamies dienvidu virzienā, īsti vēl nomaz neapzinādamies, jau biju sācis īstenot senso nodomu — izlauzties uz rietumiem.

Tikai pavisam melnā naktī ielīdu pārgulēt eglīšu biezoknī. Tas varēja būt kaut kur starp Saku un Apriķiem.

Rītā uzmodies, pirmo reizi ievēroju, ka esmu viscaur nejēdzīgi notašķījis ar asinīm — seju, rokas, visas drānas. Svārku mugura bija sakaltusi brūna un cieta kā priedes krija. Atrados tanī pašā sausajā mežā, kur jau reizi maldījāmie kopā ar Āberu pēc kapitulācijas. Zināju, ka te vēl ilgi nebūs iespējas nomazgāties. Toties kaut kur šeit bija aprakti mūsu ieroci. Meklēdams paslēptuvi, nostaigāju savus piecpadsmit liekus kilometrus un beidzot to atradu — tukšu. Var būt, ka ieročus jau sen bija izracis Ābers pats. Vīlies iebēru paslēp-

tuvē savu patronu sauju. Es zināju vēl vienu paslēptu ieroci — Ābera pistoli, ko viņš noglabāja patiltē, ceļa posmā starp Aizputi un Ilmāju. Bet līdz turīenei bija liels gabals pa stipri apdzīvotu vietu, un es šaubījos, vai spēšu vairs patilti sazīmēt. Pie tam varēja būt, ka arī šis ierocis jau pievākts. Vecam partizānam tā bija nejauka sajūta — staigāt apkārt pat bez naža kabatā. Arī tukšā dūša nospioda garu. Cik ilgi varēja pārtikt no riekstiem un brūklenēm?

Man vajadzēja palīdzības. Netalu no Piltēnes dzīvoja radi. Saprātīgākais būtu doties turp, bet tad vajadzēja iet tieši atpakaļ, cauri Jūrkalnes pagastam, atpakaļ uz ziemeļiem atkal iekšā Lejaskurzemes slazdā. Toreizēja garastāvokli likās, ka ikviens solis, ko spēru uz dienvidiem, tuvināja mani glābiņam. Nolēmu riskēt un doties kādās vientuļās mājās. Tagad biju izmācīts un novēroju izvēlēto jaunsaimniecību gandrīz pus dienas. Sešu stundu laikā visi mājas iedzīvotāji, ieskaitot vecos un pavisam mazos, šāda vai tāda iemesla dēļ parādās pagalmā. Saimnieks bija salicis pusmūža vīru, vienkāršu, arvienu it kā izbrīnījušos seju, saimniece jaunāka, kalsena, vairāk atgādināja lauku skolotāju nekā zemnieci.

Kā šodien atceros viņu iztrūcinātās soļas, kad grabinājos pie virtuves loga, bārdu apaudzis, joprojām notrioptām drēbēm, jo grāvmalēs jau nevarēja tās kārtīgi izmazgāt. Es ātri izstāstīju, kas par lietu, teikdams visu taisnību. Vienmēr, arī vēlākās gaitās stāstīju tikai taisnību, un tas bija pareizākais ceļš uz ļaužu līdzjūtību.

Mani novietoja šķūnī, labu gabaliņu no mājām, un pa dieņu es nemaz nerādījos laukā.

Diezgan iekopies, centīgais jaunsaimnieks, saprotams, tika uzlūkots par "budzi" un cieši uzraudzīts. Viņš vēl arvienu cerēja kaut kā saprasties un "sadzīvot" ar okupantiem, godīgi centās izpildīt pārmērīgās, ļaunprātīgās nodevas un izmisīgi pūlējās, lai tikai pagasta varenajiem un čukstētājiem nerastos kaut kas, ko viņam pārnest. Tās divas dienas, ko es pie viņiem nodzīvoju, nabaga ļaudis izcieta nāvīgas bailes. Tomēr, gods kam gods, viņi teicami saposā mani ceļam. Izmazgāja un salāpīja drānas, iedeva veļas maiņu, adītu

kamzoli un, galvenais, melnu, smagu gumijas mēteli, kas rudens lietos un ziemas šķīdoņos izrādījās nesamaksājams. Dabūju arī lielu, stipru kabatas nazi. Grūti nācās ar kartēm. Līdz Augustovai Rītprūsijā saimnieka dēlēns sameklēja diezgan sīkus ceļa plānus, bet tālākajai gaitai vajadzēja pietikt ar skolas atlantam izplēstu lapu, kurā tikai pavisam pavisā bija iezīmētas lielākās upes un dzelzceļi. Zināju, ka nepazīstamā mežā kompass ir pilnīgi nepieciešams, bet to nebija nekādas cerības iegūt. Taču pēdējā vakarā, ienācis istabā atvadīties, pamanīju uz skapja augšas noputējušu, aizmirstu globusu. Tam pamatnē izrādījās iedarināts mazs kompass. Tas nu gan bija stipri apšaubāms rādītājs, tomēr labāk nekā nekā. Sagādāt kādu ieroci bija pilnīgi neiespējami. Tagad jau mierīgākā garā apsvēru, ka viens pats nekāds karotājs nebūšu, un nolēmu turpināt ceļu neapbruņots. Apcietināšanas gadījumā tad vēl atlika maza izredze palikt dzīvam. Saimniece atdeva sava vācu laikā mirušā tēva Latvijas pasi un sameklēja šādas tādas vecas caurlaides, kuras, cik mācēdams, salaboju, ielocīdams un padarīdams nesalasāmus aplamos datumus. Tā apgādāts, es beidzot atsvabināju baiļu nomocītos ļaudis no savas klātienēs trešās dienas rīta tumsā.

Tuvojoties Lietuvas robežai, lai nenomaldītos, nācās turēties pie lielceļiem un iet vienīgi naktīs. Sākumā mani ļoti baidīja nakts patruļas, kuras sastapu gandrīz ik naktīs. Bet — gluži tāpat kā mežu “ķemmēšana”, arī nakts patruļas nav tik bīstamas kā izliekas. Visa māksla ir tās pamanīt pirmajam un pazust no ceļa. Daudz nejaukāki ir paslēptie posteņi, kas klusi sēž kādā ceļmalas krūmā un gaida vēlinos nācējus. Tak meža ļaudīm ir sava nojauta un zināšana, kur tādi uzglūnētāji sagaidāmi.

Iespējas nokļūt Rietumos bija divējādas: bīstamākais, bet toties ātrākais ceļš — ar vilcienu. Paslēpties zem vagona, uz asīm, kravā vai pat ielīst lokomotīves ūdenstvertnē. Latvijā minēja dažu labu, kam tā laimējies nokļūt līdz pat Berlīnei. Otrs ceļš lēnāks un nogurdinošāks — kājām cauri Rītprūsijai, kuras tukšajā telpā tolaik vēl nebija noņemti krievi, un tālāk pa Rietumprūsiju, kur izvietoja poļus un tāpēc valdīja

izdevīgs sajukums. Bet tūkstoš kilometru kājām, pie tam vēlā rudenī un ziemā nebija nekāds joks. Es izvēlējos trešo ceļu — pa ūdeņiem, pa kuģojamām upēm — Bebžu, Narevu, Bugu, Vislu, ko Brombergas kanāls savienoja ar Notecas—Vartas—Oderas lielo Vidusvācijas ūdensceļu sistēmu. Bebžā un Narevā var iekļūt pa kanālu jau no Nemunas vai Prēgeles caur Mazūrijas ezeru virkni. Taču man piemēroti straumes apstākļi sākās tikai no Augustovas. Tāpēc šī pilsēta bija mans pirmais tiešais mērķis.

Uz Lietuvas robežām nolēmu papildināt savu pārtikas krājumu. Noskatīju kādas mājas, kuru saimnieks, tērpies glīti pašūtā uzvalkā un platmalē, likās kārtīgs latviešu cilvēks. Pagalmā ienācis, ar iztrūcināšanos redzēju, ka pelēkās, paš-austās vadmalas drānās ielīdis rudmatains, nospurājies krievs. Tas bija ielikts mājās aizvestā saimnieka vietā, valkāja viņa vārdu un drānas. Prokops Afanasjevičs Lojiņš!

Krievs tūdaļ noprasīja “propusku”, jo, saprotams, pildīja arī spiega un robežas uzrauga amatu. Iedovu savās vecās caurlaides, un, liekas, ar tām būtu pieticis, jo krievs noprata lasīt. Par nelaimi, iesāku runāt krieviski. Tas likas aizdomīgi, un viņš aicināja mani uz tuvējo komandantūru. Viņš bija liks, bet plats un stiegrains un, palaizdamies uz savu spēku, gāja man līdzī bez ieroča, naski dipinādams kailos papēžus. Es nebiju vairs tik nevarīgs, kā toreiz, kad pastaigājos pa Rīgas ielām ar Borisu Zadonski, — pietika pūkšņa kājas spēriena, lai krievs saliektos kā nazis un sāpēs valstītos pa zemi.

Lietuvas klajumi bieži darīja raizes. Gadījās, ka jau svīda gaisma, apkārtējos laukos sāka atskanēt balsis, bet es, baiļu pārņemts, vēl traucos uz priekšu, nekur nerodzēdams ne meža, ne birzs, ne kuplāku krūmāju. Reiz pašā klajumā vienīgā slēptuve izrādījās vālitēm pieaudzis dūksnājs, kura vidū kuploja vītolu cers. Bridu ūdenī līdz jostai, saliecu, atsēju zarus, izveidojot kaut ko līdzīgu guļasvietai tieši virs paša ūdens līmeņa. Nogulēju tur visu dienu, apsedzies lapām, divdesmit soļu attālumā no lielceļa un vēroju garāmgājējus pāri vēja šūpotām niedru galotnēm. Brauca un gāja gan leiši, gan krievi, miliči un kareivji, skaļi sarunādami un bār-

damies. Gāja lopi un gāja suņi, kas, niedrājam tuvojoties, ostījās un rēja.

Austrumos no Tilzītes, kas tagad saucās Sovetska, miglainā naktī pārsitu kādas laivas ķēdi un pārcēlos pār Nemunu, airēdamies ar sēdekļa dēli.

Pie Eidkūniem šķērsoju lielo dzelzceļa maģistrāli, pa kuru senāk joņoja Rīgas—Berlīnes un Rīgas—Parīzes ātrvilciens. Eidkūni—Virbale, Vācijas—Lietuvas robežstacijas, toreiz bija vārti uz lielo pasauli. Lietuva vēl likās kā pašu zeme, bet jau Eidkūnos braucēji kāri lipa pie vagonu logiem vērot — Vakareiropu. Tagad lielais dzelzceļš snauda, robežu neviens nesargāja, viss apvidus likās pamiris, ļaudis deportēti, tukšās pilsētas un miesti pārdēvēti krievu vārdos. Varēja prātot par pasaules nīcību: kādreiz te drasēja kareivīgie jātvingi. Viņu laukus un mājas paņēma vācieši. Tagad arī tie savukārt bija patriekti kā nebijuši un viņu vietā nometināja krievus. Kas būs nākamie?

Ūdensceļa sākumu nenācās viegli atrast. Augustovas apkaimē ezeru netrūka. Tikai otrā dienā sameklēju ezeru, kam tecēja cauri kanāls, un apmetos krūmos izdrāzt airi un nogaidīt nakti. Kad krastmalas namu logos apdzisa uguns, devos uz steķiem meklēt laivu. To netrūka, bet visas droši pieķēdētas. Pārsist važu nebija iespējams, tad pamostos visa apkārtnē. Atlika vienīgi nogriezt stabu ar visu piekalto ķēdi. Tievākais pālis bija resnāks par kāju ceļgalā, un griezt vajadzēja zem ūdens. Rokas bija vienās čulgās, kad beidzot, kā bebra apgrauzts, balķis ļāvās nolauzties.

Ūdeņi man vienmēr patikuši. Jutos brīnum pacilāts, kad bez mazākā trokšņa izslidēju no ezera kanālā un cauri rudeniņai ūdens, dūņu un vīstošu kalmju smaržai arvienu vairāk attālinājos no pilsētas. Tas bija pavisam kas cits nekā smagi mīcīties pa dubļiem, pēc katriem simts soļiem apstāties, slaucīt sviedrus un klausīties. Tagad es pārvaldīju nakti ar visiem tās trokšņiem un katru mirkli varēju piestāt vienā vai otrā krastā zem kāda cera vai pazust niedrēs.

Bet negaidot kanāls atkal izplētās par ezeriņu, pāri melnajam līmenim atlidoja bungu dunēšana, deju mūzika un ļaužu

knāda. Viļņos atmirdzēja krāsaini lampioni — uz kādas saliņas notika zaļumballe. Tūdaļ arī laiva atdūrās pret slūžām. Tās bija lielas dzirnavas vai spēkstacija. Trokšņodams tuvojās ļaužu bars. Izbailes steigdamies atgrūsties no malas, pakritu laivā, nācēji smiedamies sagrāba mani aiz stērbelēm, pie rokām un izrāva uz aizsprosta. Es biju stīvs no bailēm, jo katrs barā varēja būt laivas īpašnieks. Man draudzīgi, bet spēcīgi sita pa pleciem un muguru, vaicāja un uzrunāja. Es biju istā ķezā, jo, līdzko atvērtu muti, mani pazītu kā svešinieku. Par laimi, poļi likās pamatīgi sadzērušies, un es sāku tikai bļautīties un streipuļot viņiem līdzī. Visi barā iegāzāmies tuvējā krogā. Tur man izdevās iesprukt kādā bla-kustelpā un izbēgt pa virtuves durvīm.

Steidzīgi atgriezies pie aizsprosta, nokāpu lejpus slūžām meklēt jaunu laivu. Atradu arī, bet pieķōdōtu pie vōl rosnāka un gluži svaiga, cieta koka staba. Neko darīt, tīnu nazi lupatā un griezu. Pēc divām stundām laiva bija atbrīvota un es kuģoju tālāk biezā pirmsausmas miglā, neredzōdams malas. Baidzot atkal atrados lielā dīķī, no kura līdz pat gaismai nevarōju atrast nekādas izejas. Nācās pamest laivu un iet gulēt mežā.

Vēl vairākas nakts meklēju Bebžas sākumu. Augustovā bija vesels kanālu un aizsprostu tīkls, pa tumsu un bez kārtīga plāna es nekad netiktu gudrs, ja poļi nosāktu pludināt kokus. Stenceļu plūsma norādīja pareizo virzienu, un drīzi Bebža bija rokā. Tur es atradu nopieķōdōtu laivu, mazu, slaidu, brīnumvieglu, un braucu visu nakti, jāptārpiņiem mirgojot abos krastos.

Nakts braucieni ir jauka lieta. Var mierīgi gulēt. Trieciens, laivai atduroties krastā, atmodina. Atliek tikai no jauna atgrūsties straumē vai atbrīvoties no kāda nogrimuša koka zariem un snaust tālāk. Šad tad iebraucu dzirnavu ezeros, tad bija mociņa dabūt laivu pāri slūžām lejā. Vēlāk vajadzēja uzmanīties vienīgi no dzelzceļu tiltiem, jo tos apsargāja. Tad der pagaidīt un laisties cauri tikai miglā vai lietū. Arī pārtiku sagādāt izrādījās vieglāk, nekā domāju, — kaut kur krastā arvien ir kartupeļu lauks. Šad tad gadījās uziet murdus vai izliktas naktsmakšķeres, tad tiku pie zivīm un zvejas rīkiem.

Bebža ietecēja Narevā, es braucu gar Viznas un Lomžas pilsētas ugunīm, kas mirgoja labu gabaliņu no krasta.

Kādā lietainā rītā, vientulīgā attekas līcī paslēpies, vārīju konservu bundžā kartupeļus. Ūdens burbuļoja bundžā, uguns sprakšķēja, sausās niedres čabēja vējā, un es nemaz nedzirdēju soļus, tikai nejauši, galvu pacēlis, ieraudzīju savā priekšā plecīgu veci, lielu, līku degunu kā poļu paniem Matejko vēsturiskajās gleznās. Vīrs klusēdams mani vēroja, dzeltenie acuāboli mikli spīguļoja aiz apsarkušajiem plakstiemiem. Ēdiens uzvārījās, es nosusināju kartupeļus un sniedzu arī viņam. Vecis purināja galvu.

“Iesim ēst pie manis,” viņš teica.

Jau drīzi es nojautu, kurp vecis mani veda, — līku loču caur niedrēm un kārkļu ceriem: krasts bija mīnēts. Gar plūdu sanestu žagaru kaudzēm, sapītām ar dzeloņstieplēm neatrisināmos režģos, nokļuvām zemā, salmiem jūmtā zvejnieka būdā. Istaba bija pilna vīriešiem, visos kaktos pieslieti ieroči. Tie bija poļu partizāni, kurus vadīja kāds Juzeks Šcedrščjevičs, gluži cita tipa vadonis nekā Ābers. Juzeks bija mazākais, sīkākais, klusākais bramanīgajā barā. Visbiezāko bārdu apaudzis, visvecākajās drānās ģērbies, viņš turējās nodurtu galvu, tikai acis viņam žigli skraidīja zem platās, nepārtrauktās uzacu svītras, un viņš vienmēr dzirdēja visu, ko vien runāja vai čukstāja ļaužu pilnajā telpā. Vīri strīdījās, kļiedza, reizēm bārās. Pēkšņi Juzeks izmeta dažus vārdus garlaikotā pusbalsī, it kā atgādinādams kādu visiem sen zināmu, pavisam vienkāršu lietu, un strīdus bija galā un izšķirts.

Es neslēpu nekā, stāstīdams barbariskā vācu, krievu, poļu un lietuviešu vārdu mistrā. Man nevajadzēja daudz pūlēties, mēs sapratāmies drīzi. Es brīnījos par tik ātru uzticēšanos. Tak jau laikam bija kādas pazīmes, no kurām Juzeks sprieda, ka nemeloju. Pēc ilga laika sēdos pie kārtīgas maltītes, cūkas cepeša. Galdā cēla arī pašdarinātu degvīnu, un diena pagāja dzīrošanā. Partizāni ieteica mierīgi braukt arī dienā, jo viss apvidus līdz pat Modlīnai pie Bugas ietekas Vislā tobrīd bija viņu pārvaldīts.

Vislā nemitējās rosība arī naktīs, brauca kuģi un bez gala plostu. Tur vairs gulēt nedrīkstēja, bet es biju kļuvis pādrošs un kādu nakti atmodos, piedzīts sēklim un ūdenspolicijas rokās. Šeit patiesībā manam ceļojumam pienācās beigties, bet policisti bija poļi. Sākumā nikni un lielīgi, tie pamazām ļāvās uzrunāties. Nodot mani priekšniecībai — krieviem nozīmēja nolemt mani drošai bojāejai un ne jau katram ceļas roka tādai lietai. Beidzot viņi bija ar mieru mani atlaist, tikai paturēja skaisto, vieglo laiviņu, kurā braucu no paša Bobžas augšgala. Kad zūdiļos, ka bez laivas netikšu tālāk, patruļas priekšnieks ieteica nozagt citu. Tie bija labsirdīgi, dzīvosgudri policisti.

Visla tomēr likās pārāk apdzīvota, un, kad nolainījās tūlīt atrast kaut cik ērtu laivu, pametu upi un devos kajām Pozenes virzienā. Še vairs nebija vientulīgā Lietuva vai mežainā Mazūrija, bet atklāts, biezi apdzīvots apvidus, kur atrast paslēptuvi dienai bija tikpat kā neiespējami. Kartupeļi visur bija novākti. Iet mājās pēc pārtikas nedrīkstēja. — Vionsētu var novērot un izpētīt, bet šeit bija tikai ciomi Roiz, bada spaidīts, ievēroju kādā ciemā kulšanas talku. Ļaudis bariem vien snāja ap salmu kaudzēm, kuļammašīnu un — ap ēdienu galdiem, kas bija sarīkoti šķūņa priekšā. Iojuku ļaudis, izlikos strādājam, bet, saprotams, virzījās tuvāk galdiem. Kārtīgi paēdis un piebāzis kabatas, gribēju klusām nozust, bet mani nogrāba spēcīgi puiši, kas jau sen bija mani novērojuši. Tie aizrāva mani pie ciema vecākā, barga sirnūsaina milža, izskatā pilnīgi Pilsudska.

Es stāstīju atkal savu stāstāmo, kā parasti, visu taisnību. Vecis visu laiku klusēja, tikai vienu reizi, dzirdot Juzeka Ščedrščejeviča vārdu, viņa smagie plaksti pavēlās mazliet uz augšu. Viņš neatbildēja neviena vārda, lika atsaukt miličus un ar īsu rīkojumu nodeva mani tiem. Viņš izturējās kā mazs ķeizariņš, ciemieši acīmredzot godāja savu vecāko pārlieku. Mani iesēdināja ratos un kaut kur veda. Jau skaidri redzēju sevi čekas nagos un rūgti smīnēju par neprātīgo iedomu izlauzties pusotra tūkstoša kilometru caur krievu apsēstām zemēm. Bet — toreiz vēl bija labie Mikolajčika laiki, un lepnais ciema vecākais kārtīgs poļu cilvēks. Miliči apzīmo-

goja Latvijas pasi, pataisīdami mani par laukstrādnieku — darba meklotāju. Par tālākiešanu gan pagaidām nevarēju domāt — mani uzraudzīja, jo strādnieku Polijā trūka. Bet — jutos noguris un apnicis mūžīgo bēgļa baiļu. Tuvojās ziema, līdz Berlīnei vēl tālu. Kas kaitēja kādu laiku atpūsties mierīgā lauku dzīvē? Saimnieks gadījās krietns, algu maksāja kā visiem strādniekiem; man iekrājās zloti.

Bet — Poliju krieviskojojot, ļaudis sijāja un pārsijāja arvien smalkāk. Ciema miličiem bija sakari ar pagrīdi, pienāca ziņa, ka man kā baltietim nav cerību ilgi slēpties un tāpēc jāiet tālāk. Ar pagrīdes ziņu un palīdzību tas veicās viegli. Purvainā apvidū pie Kistrinas lietainā naktī mani pārlaida uz plosta pāri Oderai un tamlidzi Polijas robežai. Firstenvaldē es iekāpu vilcienā un iebraucu Berlīnē kā kungs. Biju kā apreibis un nespēju nemaz noticēt, ka beidzot esmu sasniedzis loloto mērķi.

Un tomēr — Berlīnē es nonācu lielākās briesmās nekā visā garajā ceļojuma laikā. — Naski un sajūsmas pilns soļoju caur Berlīnes drupām. Pēc dažām pazīmēm spriedu, ka esmu jau amerikāņu sektorā, un devos policijas iecirknī jautāt pēc UNRRA un IRO iestādēm. Sīks, pelēks vācu ierēdnītis vai-cāja, kas esmu. Teicu — no krievu gūsta izbēdzis karavīrs. Ierēdnis noskatīja mani no galvas līdz kājām, pasniedzās pēc telefona grāmatas, sameklēja adresi un izstāstīja isāko ceļu. Pateicos un gāju. Pēc dažiem blokiem pamanīju dzeloņžogus un milzīgos joslu robežu plakātus. Es vēl joprojām atrados krievu sektorā un biju apmeklējis Austrumvācijas milicijas iecirkni!

Amerikāņu sektorā es, saprotams, biju glābts,” turpināja Kandavs, “bet pagāja vēl ilgs laiks, kamēr iekļuvi aprūpējamo skaitā un vēl ilgāks, kamēr izdevās izkļūt no Berlīnes lielā slazda šurp uz Rietumvāciju.

Mani pārsteidza, ka IRO no metnēs atļāva ieiet krieviem un ar nekrietniem melu līdzekļiem vilināt bēgļus “mājās” uz drošu postu un nāvi. Uniformētos vergu tirgotājus ar zelta uzplečiem un sarkaniem ordeņiem pie krūtīm varēja pazīt un apmētāt ar akmeņiem; daudz bīstamāki bija laipnie, cienīgie

kungi, kas nenogurdami apceļoja visu Vāciju, veikli un slepeni mulsinādami ļaudis. Laimīgajā Eslingenē nevienam neatlika laika pētīt pēc šiem dvēseļu medniekiem, bet mazākās nometnēs ļaudis bija acīgāki. Nusplingenē krievu agentu gaitas bija skaidras kā uz delnas. Veikls invalīds pat izvilka kādam no portfeļa bōgļu sarakstus un nometņu plānus ar iezīmētām ievērojamāko latviešu dzīvesvietām. Es nojautu, ka mēs atkal reiz satiksimies; visi nostāsti un apzīmējumi saskanēja. Un, jāteic, es būtu ļoti vilies, ja tas neizrādītos tu, ko es kādu nakti sagaidīju Eslingenē stacijā.”

36

Kandavs aplkusa. Viņš jutās kā atbrīvotais. Boldzot kāds bija noklausījies viņa stāstu līdz galam, un aplvā jautājumā piemiegtās piparu acis liecināja, ka tas labprāt klausītos vēl un vēl. Īsu brīdi iestājās klusums, tad strauji un spārīgi sāka runāt Zadonskis. Kā pa sapņiem Kandavs dzirdēja šalcam viņa balsi.

“Siki ošņātāji, nevarīgi, slepeni ložņas un tonkotāji! Vai domā, es nemanīju, kas viņiem padomā? Bet tālāk par svešu portfeļu apčamdīšanu viņi netika!...”

Jo vairāk Zadonskis kiedza un ārdījās, jo mazāk viņa vārdi aizsniedza Kandava apziņu.

Nez, vai Zadonskim ir arī piederīgīo? — viņš prātoja. Sieva, līgava? Varbūt tā pati pazudusi Jakušonoka? Kur palikuši viņa vecāki? Viņa māte bija latviete. Varbūt tikai pamāte. Kādreiz Zadonskis bija stāstījis par sevi, bet Kandavs vairs skaidri neatcerējās. Tā bija briesmīga lieta, ka, nogalinot vienu, iznāca skart citus, varbūt gluži nevinīgus.

Borisa Zadonska balss cēlās un plaka, viņš runāja arvien straujāk un nīknāk, kā baidīdamies aplkust, brīžam viņa balss dunēja it kā pie pašas auss, brīžam atlidoja tikai kā tāla atbalss, un Kandavs nepūlējās sekot.

"Tu gan aksties ar ieročiem, bet nekad neiedrošies tos lietot! Tu esi glāvs un izkurtējis rietumnieks. Tu esi "sirdsapziņas", "godā prāta", "bruņnieciskuma" un citu tamlīdzīgu grabužu nomākts, kas patiesībā nav nekas cits kā glēvulība. Kad tev sit pa vienu vaigu — pagriez otru! Mīlē savu ienaidnieku kā sevi pašu. Sakur viņam kvēlošas ogles uz galvas! Tavas pistoles stobra galā es jūtos drošāk nekā Maskavas Kremli. Iedomājies tikai — nošāvis studiju biedru, vecu paziņu! — Slepka!" Boriss Zadonskis izšņāca šo vārdu ar nošpotnu grimasi, kas sarāva viņa tuklo, sasarkušo seju divās lielās pikās abpus degunam. Viņš sparīgi saberzēja biežās plaukstas pirdzīgā un neķītrā tiksmē. "Jūs visi ejat uz galu! Visi! Agri vai vēl, pie kam "vēlu", ievēro, nozīmē tikai pāris gadu! Nākam mēs! Cita suga, citi ļaudis," viņš sauca, izriezis platās krūtīs, "un mūsu atreibība būs briesmīga!..."

Kandavam nācās atzīt, ka Zadonska runā slēpjas zināma sugestija. Šādi draudi jau daudzus bija iedzinuši dīvainā, glēvā nevarībā. Kad krievu fronte tuvojās Rietumprūsijai, Čehijai, Austrijai, kāpēc tik daudzi bēgļi palika uz vietas, nemēģinādami doties tālāk? Ja mājas reiz bija pamestas, tad nebija vairs ko zaudēt. Bet — krievu radio dienu un nakti dārdēja: "Mūsu atreibība jūs sasniegs arī pie Reinas!" Un ļaudis padevās "liktenim", nemēģināja glābties, pat neslēpās. Cilvēks nu reiz ir atkarīgs no saprāta. Ja tas aptumšojās, tad nelīdzēja vairs nekādi instinkti, pat ne daudzīnātā dziņa dzīvot! Boriss Zadonskis labi zināja, ka draudi allaž iedarbīgāki nekā labināšanās. Viņam nevarēja noliegt gribu un veselus nervus. Lūk — viņš valstijās savā dīvainā tik izlaidīgi, it kā patiesi nemaz nebažītos par šīs sarunas iznākumu. Viņš arī nepārsteidzās — nemēģināja Kandavam tuvoties vai pēkšņā uzbrukumā izsist ieroci, iekams pretinieka uzmanība nebija nogurdināta.

"Ja mēs būtu mainītās lomās," nīrgājās Boriss Zadonskis, "es tevi saskrotētu kā māla balodi. Un sirdsapziņas mokas," lieliski uzjautrināts viņš sakratīja savu smago ķermeni neskanīgos smieklos, "sirdsapziņa! Tā ir netiras asinis, nelāga, slepena kaite, iekšēja puve, kas jūs saēdusi kā spitālība!" Za-

donskis mirkli paklusēja, it kā kavēdamies patīkamās atmiņās, tad nesapratnē domīgi purināja galvu. "Patiesi, nevaru izprast, kā es nepamanīju, ka tu biji dzīvs, — toreiz, kad mežsarga ielejā apskatīju tavus zobus, — tad mēs būtu parunājušies krieviski. Jā," viņš sacīja, pāriedams citā toņkārtā — nevērīgā, garlaikotā vionaldzībā, "man darbā nav gadījies daudz kļūdu. Jāteic — dīvalni, ka visas tās iznākušas sakarā ar tevi, muļķāko un gljōvāko no visiem, ar ko man nācās strādāt. Bet," viņš atmeta ar roku, atlaizdamies sēdeklī pavisam vaļīgi, "ja esi izsprucis dzīvs, niksti to mazo laiciņu tālāk. Tu neesi mums vajadzīgs. Tu esi nekaitīgs. Kad tu kā nelga blāvi: "Ārā nelieti! Ārā slepkavu!" — nudien varēju pārsmieties. Tu domāji kaut ko iesākt pret mani? Ar savu muldēšanu, stāstiem un "pierādījumiem"? Vientosītis! Tevi vienkārši izmeta laukā. Tāpat tu izriposi laukā visur, kur vien līdysi. Skaļi pret mums neviens nodrīkst runāt. Un neviens nav arī runājis. Tikai čukstējuši. Pa kaktliem. Zināma vēlēšanās cīnīties jums, rietumniekiem, jau ir, tāda — gribiņa. Ne griba. Un tā pati izčākst sapnišos un plāpās. Mēs spļaujam jūsu prezidentiem sejā un nolamājam viņus visbiezākos vārdos, bet viņi — paklanās, iespiež to visu savos laikrakstos un — sirsnīgi sveicina savus apvainotājus dzimšanas dienās. Mēs drikstam visu! Mēs drikstam iesākt karu bez pieteikšanas, mēs drikstam lauzt katru līgumu un smieties par to jums acīs, jo mēs esam..."

Viņš sāk atkārtoties, pēkšņi atskārta Kandavs, un savādā kārtā līdz ar šo atziņu pagaisa visa Borisa Ziedoņa rēgainība. Kas viņš bija, izrauts no savas partijas uzpūstā baismīguma čaulas? Netīrs, noziedzīgs vīrelis, kas plātījās ar lieliem vārdiem, iemācīts saukt sevi par boļševiku-lielumnieku tāpēc, ka vienmēr bija ienīstā neliešu mazākumā. Kauna lieta tērēt ar viņu tik daudz laika un tik daudz vārdu. Te nebija ko domāt un kavēties.

Kandavs saslējās sēdeklī. Draudīgo kustību pamanīja arī Zadonskis un neviļus sacirtās pusvārdā.

Šinī mirkli noklaudzēja ārdurvis. Kāds ienāca ar savu atslēgu.

Zadonska piparu acis ieplētās, uzacis pacēlās.

Draudīgi pamājis Zadonskim nekustēties, Kandavs atmurguriski atkāpās pie stenderes. Durvis plaši atsprāga, aizsegdamas Kandavu, un istabā ieseidzās sieviete. Ievērojusi Borisu Zadonski ārti atlaižušos vājā, viņa brīdi sastinga.

Balta jaka apspīlēja viņas strupo, manāmi izblīdušo augumu izbalinātos, pajukušos matos sedza noslīdējusi balta borote. Gar sānu nolaistajā rokā viņa turēja mazu rokassomu. Baltajās korpēs ar pusaugstajiem papēžiem viņa atgādināja slīmnīcas kopēju vai saldējuma pārdevēju.

"Labvakar, Kostja!" krieviski iesaucās Boriss Zadonskis, attapies pirmais.

Uzrunātā neatbildēja, tikai tuklie pirksti dziļi iespiedās somas baltajā lakādā.

"Es tevi gaidīju jau no rīta, Konstantīne. Es tev rakstīju. Man tikai pēcpusdienā paziņoja, ka tu esi pieteikusies uz ešelonu. Es braukšu ar nākamo... Kā tu tiki laukā?"

Konstantīnes roka ar sažņaugto somu pacēlās pie krūtīm. Viņa ātri, tāpat krieviski izgrūda:

"Klusē! Tev neizdosies mani likvidēt! Mani pakalpojumi tev vairs nav vajadzīgi... Tu neesi pat sapņojis braukt man līdzī." Spējā kustībā viņas pleci uzrāvās un elkoņi izplētās katrs uz savu pusi.

Boriss Zadonskis steidzīgi sauca:

"Nemuļķojies, Kostja! Paskaties, kas tev aiz muguras!"

"Nepiekrāpsi!" šņāca Konstantīne, skaidri izsvērdama katru balsienu. Tad viņa ķēmīgi saliecās uz priekšu. Norībēja trīs ātri šāvieni.

Boriss Zadonskis-Zade-Ziedonis piecēlās kājās visā augumā. Viņa platā seja sadrūma. Lēverainajās, izbīdītajās lūpās tumši ieēnojās pazīstamais aizvainojuma vaibsts, kas pārgāja nīgrā, asa riebuma grimasē, sakrokojot smakru un sejas apakšdaļu. Viņš lēnām piecēla roku kreisajai padusei un tad, it kā ceremoniāli paklanīdamies galma reveransā, sāka lēnām slīgt uz priekšu, līdz beidzot smagi kā kartupeļu maiss nogāzās uz mutes blakus kafijas galdam.

zināja, kādus amatus īstenībā pildīja šī Jakušonoka? Kandavs nebija redzējis viņas seju un prātoja, kāda gan tā varētu izskatīties. Aurītēns bija teicis, ka diezgan glīta.

Kandavs pasmaidīja par pirmītējo iedomu palīdzēt Konstantīnei. — Viņa prata aizstāvēties. Ja viņa pieveica Borisu Zadonski, tad nekādi repatriācijas ierēdņi un komandanti nebija viņai bīstami. Acīmredzot no šiem vīriem viņa bija izdabūjusi ziņas par Zadonski un arī atļauju atstāt krievu nometni, no kuras neviens vairs netika laukā. Kas zina, vai viņa nestāvēja kādas baigas karjeras sākumā? Nevis bailoties par viņas likteni, vajadzēja labāk parūpēties izkvēpināt šo "Denacifikācijas biroju".

Kandavs iegāja tuvējā tālrūņa būdiņā un piezvanīja policijai.

"Barbaras ielā, jūs teicāt?" klausulē vaicāja samiegojusies balss. "Barbaras ielā četrpadsmit? Tā ir krievu māja. Lai viņi šaujas! Kas mums par daļu? Zvaniet amerikāņiem. Denacifikācijas birojs? Mūsu kompetencē? Kas jūs esat? Kur atrodaties?..."

Kandavs smīnēdams pakāra klausuli. Vācu ierēdņiem neklājās viegli. Okupanti, krievi, ārzemnieki, nepieejamās nometnes! Kas varēja tikt gudrs šajā sajukumā?

Vējš uzpūta atspirdzinošu dvesmu tveicīgajai Nekaras ielejai. Rīts vairs nebija tālu. Kandavs sāka soļot uz stacijas pusi. Viņu gaidīja darbīga diena Freidenveilerē, bez tam — vajadzēja atkal uzmeklēt melntirgoni un atbrīvoties no ieročiem. Par veco mauzeri viņš bija izdevis savas pēdējās markas.

37

Otras dienas vakarā atgriezdamies Eslingenē, Kandavs nopirka visus pēcpusdienas laikrakstus, kādi vien Štutgartē iznāca. Apsēdies Nekaras malā apstādījumos, viņš pētīja sle-

jas ar lielāko rūpību, bet nekur neatrada ne mazākās atzīmes par vakarnakts notikumiem.

Kandava bažas pieņēma ar katru nākamo atšķirto laikrakstu. Ļoti iespējams, ka Boriss Zadonskis bija tikai ievainots. Var būt, ka viņi abi ar Konstantīni Jakušonoku, kā jau bijušie milnieki un darbabiedri, atkal izlīga un pazuda no Barbaras ielas, pirms tur ieradās policija. Var būt, ka Zadonskis tikai izlikās par beigtu un nogāzās uz grīdas, atkārtodams to pašu joku, ko Kandavs bija izspēlējis Kurzomē. Vakarnakts satraukumā tādas iespējas Kandavam nenāca no prātā. Saprotams, pirms atstāt Barbaras ielu, vajadzēja pārliecināties, vai Zadonskis patiešām miris, kaut arī draudēja sarežģījumi un nepatikšanas ar Konstantīni Jakušonoku. Pavisam saguris, Kandavs pūlējās atcerēties sīkumus. Borisa Zadonska kritiens likās pārāk dabīgs. Viņš atsītās pret grīdu ar visu augumu, krūtīm un seju. Lai tik pārliecinoši notālotu, kaut arī uz paklāja, vajadzēja būt akrobātam. Pilns šaubu un nemiera Kandavs sēdēja izjaukto laikrakstu kaudzes priekšā.

Piepeši viņš juta, ka lēnām uzbīdās ona — Kāds klusām pienāca no mugurpuses. Salts pārskrēja Kandavam, un viņš spēji apsviedās apkārt. Saulei priekšā stāvoja garš, mazliet uzkucies vīrs. Tikai pēc brīža Kandavs pazina Aurītēnu un ar atvieglojuma nopūtu atslīdēja atpakaļ solā un sāka atkal šķirstīt avīzes.

“Labvakar!” sacīja Aurītēns.

Kandavs neatbildēja. Tiesa, viņa prāts bija pārāk bažu pilns, lai atliktu enerģijas dusmoties uz bijušo draugu, bet Aurītēna klātieņi viņam vienkārši derdzās.

“Es teicu — labvakar!” atkātoja Aurītēns.

“Ko tev vajaga no manis?” vaicāja Kandavs nīgri.

“Draudziņ, tā nesaki! Pa šo laiku daudz kas noticis, daudz kas pārgrozījies. Es biju bezgala noraizējies par tevi! Es tevi meklēju visu dienu, visu pagājušo nakti. Kur tu biji pazudis? Baidījos, ka būsi ņēmis pie sirds aplamās valodas un sev ko nodarījis. Ielēcis upē vai kā citādi. Te gan tādas kārtīgas upes tuvumā nemaz nav. Nekara sekla. — Neraizējies. Viss tiek atkal griezts par labu. Ak, Indriķi,” iesaucās Aurītēns, nosēz-

damies blakām uz sola, "tu tomēr esi mans vienīgais draugs. To es jūtu. Tikai tie cilvēki var viens otru pilnīgi saprast, kas pazīstas jau no bērnības, kas bijuši skolas un studiju biedri..."

Dzirdēdams pieminam studiju biedru, Kandavs nevilus saviēbās. Aurītēns to ievēroja.

"Es zinu, tu man vairs neuzticies," viņš teica skumīgi. "Ir taisnība, es esmu to pelnījis. Es atzīstos. Bet tas jau sen izlabots. Es visiem stāstu un izskaidroju, ka notikusi pārskatīšanās. Esmu to pateicis jau Šķinītim, Uzgaļa kundzei, bodniekam Lutriņam, kad šorīt pirku apališus, un vēl vairākām citām prominentām personām. Jā, Neldei arī! Un es neatlaidīšos ātrāk, iekām visi atkal nebūs pārliecināti. To es tev cieti apsolu, draugs..."

Kandavs neklausījās, nervozi šķirdams laikrakstu pēc laikraksta. Kad visa kaudze bija izskatīta, Kandavs jutās pavisam saguris. Bija atlicis tikai neliels laikrakstiņš "Stuttgart am Mittag", kas iznāca priekšpusdienā. Bet — ja lielajos vakara laikrakstos nekā nebija, nebūs arī mazajā lapā. Viņš pacilāja to, gribēja nosviest, bet avīze atšķīrās un Kandavs ieraudzīja melnu virsrakstu: "Liķis Denacifikācijas birojā".

Drudzainā steigā burzīdams papīru, viņš lasīja tālāk:

"Sekojošas nezināmas personas telefoniskai informācijai, Štutgartes policija pagājušajā naktī pulksten trijos ieradās Barbaras ielas Denacifikācijas birojā, kur tukšajā namā atrada nogalinātu vīrieti, kura personību pagaidām nav izdevies noskaidrot. Namā atrasti lielāki vairumi propagandas literatūras dažādās valodās, bet dārzā svaigi rakumi, kas patlaban tiek sīkāk pārmeklēti." Tālāk laikraksts uzsvēra, ka Barbaras ielas birojs atradies krievu pārziņā, salīdzināja to ar krievu vēstniecībām Parīzē un citur, kur visur ievilināti un nogalināti krieviem nepatīkami cilvēki, brīnījās, kāpēc nepazīstamais nogalināts ar trim šāvieniem krūtīs, kaut gan, kā zināms, krievu paradums esot šaut pakausī, un nākamajā numurā solīja sniegt tālākas sensācijas.

Izlasījis Kandavs ērti atlaidās solā un pacēla it laipnu skatienu pret Aurītēnu, kas iedrošināts sāka atkal ar atjaunotu

sparu stāstīt par uzticību un draudzību. Kas gan noticis vakara laikrakstiem, kas nebija iespieduši tik svarīgu ziņu? — brīnījās Kandavs. Arī uz šo jautājumu viņš atrada atbildi. — Beidzamās lappuses beidzamajā slojā ar virsrakstu "Pēdējā brīdī" stāvēja īsa piezīme:

"Sakarā ar Barbaras ielas notikumu krievu misija sniedz izsmelošu paskaidrojumu, ka noticis nelaimos gadījums un izmeklēšana šinī lietā pārtraukta."

Tā tad policijas izziņa bija iekļuvusi tikai šinī mazajā avīzītē, pateicoties īpatnējam iznākšanas laikum. Pārējos laikrakstus krievi bija paguvuši apziņot, uzpirkt, lobiedēt. Tādās lietās krievi bija lieli meistari. Taču Barbaras ielas "biroja" dienas bija skaitītas. Notikumu, saprotams, uzzināja arī militārā policija, kas ar krieviem gan lieki noplūšās, bet katrā ziņā necieta arī "birojus", kuros notika līdzīgi "nelaimos gadījumi". Borisa Zadonska lietu Kandavs pēdīgi varēja uzlūkot par noslēgušos.

Kandavs pārļaida gandarītu skatienu novakara ainavai, kas šķita miera pilna un jauka. Arī Aurītēna klātienē viņam vairs nelikās netīkama, un, dzirdēdams atkal vārdus par nesavtību un sirsniību, Kandavs vaicāja:

"Kas tevi pamudināja tik pēkšņi grozīt savus uzskatus par mani?"

Aurītēns noraudzījās Kandavā ar draudzīgu pārnotumu.

"To taču es tev visu laiku stāstu. Ne tikai uzskati par tevi, visa mana dzīves uztvere un ziņa pārgrozījusiļos pašos pamatos! Tu netici? Palūkojies manā sejā," viņš tolaik, mazliet atgāzies atpakaļ. "Vai tu neredzi? Vai tu nosaskati nekādas pārmaiņas?"

Kandavs palūkojās pelēcīgajā, saburzītajā Aurītēna ģimī un papurināja galvu.

"Ieskaties labi!" neatlaidās Aurītēns. "Ieskaties, un tu redzēsi manā vaigā savādu gaismu, atraisītu izteiksmi. Ap-skaidrotību. Varbūt nogurums un negulēšana to mazliet aizēno, bet pārmaiņa ir milzīga. Es to šorīt tūdaļ pamanīju spogulī, kad beidzu skūties. Jā, draugs," Aurītēns turpināja dvēselīgi klusā, bet slepenas aizraušānās pilnā balsī, "mana

dzīve ir mutuļojusi kā strauja, mežonīga krāce, pilna nevaldāmu dziņu un iekšēju pretrunu. Esmu mīlējis daudz, esmu nīdis, esmu gavilējis uzvaras priekā! Tā bija bagāta, jutekliski krāšņa dzīve, un tomēr, Indriķi, līdztekus es jutu neatlaidīgu, dīvainu paslēptu smeldzi. Pats neapzinādamies, allaž biju ilgojies pēc kaut kā augstāka, cēlāka. Nepiepildāmo, negausīgo dziņu varā es ilgojos — brīvības! Redzi, Indriķi, varbūt arī tu reiz nonāksi līdz stāvoklim, kādu es esmu sasniedzis, tad tu mani sapratīsi. Varu teikt tikai to, ka viss ļaunums pasaulē ceļas no iekārēm. Esmu tās pārvarējis un garīgi atbrīvojies. Es vairs neesmu tas Laimons, kādu tu mani pazini vakar, aizvakar. Es zinu savu ceļu un staigāšu to turpmāk bez misēkļa!”

“Kad ar tevi notikās šī brīnišķīgā pārvērtība?” vaicāja Kandavs iezīnkārots. Aurītēns pavēla acis augšup, spīdinādams debesu atspulgu savās acenēs, un čukstēja, it kā lielu noslēpumu izpauzdams:

“Pagājušā naktī! Kāds varbūt savā ziņā pavisam neievērojams gadījums, kāda nejauša... saruna pēkšņi izraisīja milzīgu pārdzīvojumu kompleksu. Veselu lavīnu. Tas bija briesmīgi! Kas pats kaut ko tādu nav piedzīvojis, nemūžam nespēj iedomāties. Tik tiešām, ka ārprāts draudēja iestāties ik mirkli. Nemaz nesaprotu, kā es to pārcietu. Nekas cits kā vienīgi manu senču stiprās asinis palīdzēja. Bet, nogrimis visdziļākajā moku un izmisuma bezdibeni, piepeši ieraudzīju — gaismu! Es atskārtu, ka neesmu vēl pietiekami šķīstījies un joprojām esmu pilns sārņu un nekrietnu tieksmju. Es uzskrēju savā bunkurā un ieslēdzies visdziļākā vientulībā kontemplēju visu nakti. Es pārdomāju savu dzīvi, bez saudzēšanas mezdams pārvērtēšanas svaru kausos visu, kas man bija dārgs. Ar šausmām es redzēju, cik daudz tur aplama un nevērtīga. Un pēkšņi es nejutu vairs nedz naida, nedz dusmu. Es apskaidrojos. Es sapratu, ka mana daļa ir darīt labu un neprasīt par to pat visniecīgāko algu. Ja mana sieva Arvīda mani vairs negrib, tad es kalpošu viņai no tālienes. Nezināms, anonīms, es vienmēr būšu savas ģimenes tuvumā. Viņi drīzumā izceļos. Es arī... Uz Ņujorkas pavalsti. Es pel-

“Kas ir laiks? Ko nozīmē stundas, mēneši vai gadi? Tu meklē pus mūžu, bet atrodi vienā mirklī. Arī indieši pazīst dažādas jogas, dažādus ceļus uz apskaidribu. Hatha joga to sasniedz tikai pēc desmit gadu ilgiem, bezgala grūtiem elpošanas vingrinājumiem un askēzes, bet radža joga to panāk vienā vienīgā kaislas degsmes mirklī. Un, ko iegūst nemācīts induss, kāpēc lai neiegūtu izglītots un augsti inteligents eiropietis? — Vienīgi mērenu alkohola lietošanu es atzīstu — protēji indiešu mācībām. Mūsu klimatiskajos apstākļos tas ir nepieciešami. Pie tam alkohola kaitīgums zinātniski vēl nav pierādīts. Nav nozīmes noliegt nekaitīgu līdzekli, kas atvieglo spirituālas elevācijas sasniegšanu. Bez tam vientuļos vakaros tas ir labākais iemigšanas līdzeklis.”

Aurītēns aplusa un brīdi grumboja pieri. “Man tā vien liekas, ka tu man negribi ticēt. Tu dziļi maldies. Es neesmu vairs vakarējais. Viens no maniem pirmajiem darbiem šorīt bija atvērt vēstuli no dzimtenes. Atceries, es tev rādīju, bet toreiz man nebija dūšas atplēst. Tagad, atskārtis pasaules niecību, jutos stiprs diezgan. Nekas vairs nespēja mani satriekt. Paklausies, ko raksta mana mātesmāsa.” Aurītēns parakājās kabatā, izvilka saburzītu lapiņu un lasīja: “”Mīļo Laimoniņ! No sirds priecājamies, uzzinādami, ka esat vēl visi dzīvi. Mēs arī. Mums Staļina saulē iet tik labi kā vēl nekad. Vēl labāk nekā toreiz, kad braucu kamanās pāri Alūksnes ezeram.” — Toreiz viņa ielūza ledū un gandrīz noslīka,” paskaidroja Aurītēns un turpināja: “”Mēs tevi ļoti gaidām mājās. Tu varēsi apmesties pie krustmātes Ilzes,” — tā jau sen mirusi,” atkal piebilda Aurītēns, “”vai dzīvot pie tēvoča Kaspara.” — To aizveda Baigajā gadā. — “Brauc drīzi un nekavējies pie briesmīgajiem asinsizsūcējiem buržuiem. Tevi mīlēdama tante Anna.””

Piepeši Aurītēns pielēca kājās un sauca:

“Mums jāiet, Indriķi, metas jau krēsla! Es gribu, lai tu šovakar aizej pie Arvīdas! Tu viņu iepriecināsi. Arī viņa raižējās par tevi. Es zinu, ka tu esi īsts, nesavtīgs draugs un krietns cilvēks. Ej droši. Manī vairs nav nedz skaudības, nedz greizsirdības. Iesim, kamēr vēl gaišs. Es gribētu, lai Arvīda

redz, ka mēs kopā ejam pa bloku pagalmu, ka es pats tevi pavadu pie viņas." Un, satvēris Kandavu pie elkoņa, viņš gandrīz ar varu veda uz blokiem, vienā laidā runādams par nesavtību, gremdēšanos sevī un citām cildenām lietām.

Kad viņi iegāja bloku pagalmā, Aurītēns sevišķi intimi pieliecās Kandavam un milīgi apķērās ap plecu, tā parādīdams Eslingenē sabiedrībai, ka viņi ir un paliek labākie draugi. Bloku pagalms patiesībā nebija nekas cits kā liels amfiteātris. Trijos četros stāvos to apjoza logu rindas un, ja lejā notika kas ievērības cienīgs, tad to allaž redzēja visi, kam tas bija jāredz. Rīgā labos laikos, lai parādītos atklātībā kopā ar vienu otru cilvēku, vajadzēja rīkot viesības, apmeklēt koncertus, operas pirmizrādes, Eslingenē turpretim pietika iziet cauri bloku pagalmam.

Brīdi Aurītēns kavējās zem Arvīdas logiem. Neviens neparādījās, tikai vēsma lēni vēdināja rožainos aizkarus. Krēsla biezēja acīm redzami, vajadzēja steidzīgi rīkoties. Ietves malā stāvēja četras lielas, tukšas skārda atkritumu tvertnes. Aurītēns sagraba vienu no tām un pacēla augstu pāri galvai.

"Ko tu?" iesaucās Kandavs satrūcies. Vai tikai nemitīgie dvēseles pārdzīvojumi nebija atstājuši postošu iespaidu uz Aurītēna saprātu?

"Neuztraucies," atteica Aurītēns, "es esmu bloka vecākais, un mēslu tvertnes ir manā kompetencē." To teicis, viņš trieca pacelto tvertni ar visu sparū pret pārējām, tā ka atskanēja ellišķīgs skārdu tankšķis un pārkonīga grabēšana. Tūdaļ Aurītēns metās atkal atpakaļ pie Kandava un draudzīgi aptvēra viņu ap vidu.

Atdarījās daudzi logi un pašķīrās daudzi aizkari, un, patiesi, arī Arvīdas logā kaut kas pazibēja un nozuda.

"Ej nu tagad augšā," sacīja Aurītēns, atvilcis dziļi elpu un norausis sviedrus. "Paliek jau vēls."

"Ko tu mani biksti?" brīnījās Kandavs. "Es taču neesmu teicis, ka vēlos iet pie Arvīdas."

"Ko nu dziedies!" Aurītēns vēlīgi paplaukšķināja Kandavam uz pleca. "Es zinu, kurp tevi velk. Ej! Es tev pilnīgi uzticos."

Kandavs vilcinādamies skatījās Aurītēnā. — Tiesa, apmeklēt Arvidu vajadzēja, bet šāda bīdīšana nebija patikama. Viņš paraustīja plecus un devās kāpņu telpā.

Kandava soļi kāpnēs kļuva arvienu gausāki — viņš pēkšņi atskārtu, ka nemaz nezina, ko Arvīdai sacīt. Līdz šim viņš staigāja Eslingenē kā apmāts, savu grūto domu varā un nelikās daudz zinīs par citiem. Pēc pagājušās nakts vairs nebija tiesību tēlot izklaidīgo un īgno. — Viņš nolēma būt laipns un sirsnīgs.

Īsā laikā daudz kas bija mainījies pašos pamatos. Vēl vakardien Arvīda bija vientuļa, panesta sieviete, kurai palīdzība katrā ziņā bija vajadzīga. Bet patlaban Aurītēns vēlējās atgriezties savā ģimenē. Laimonu varēja dēvēt vieglprātīgu, nenosvērtu, grozīgu, bet savos uzpūstajos, palielinātajos pārdzīvojumos viņš bija paties. Varbūt tas tiešām bija "apskaidrojies". Viņš nekautrējās atzīties savās vainās un pārkāpumos, un labākais pierādījums viņa nesavtībai bija ierosinājums, patiesībā lūgums apciemot Arvidu. Vienīgais, kas palicis vēl no vecā Aurītēna, šķita ne visai smalkjūtīgais mēģinājums, atkritumu tvertnes žvadinot, parādīt Arvīdai savu labošanos. Sprototams, Kandavs būtu Arvīdai visu pateicis, taču Aurītēns acimredzot vēlējās pilnīgu drošību.

Sprototams, Aurītēnam cits nekas neatlika kā pārvērsties un apskaidroties. Viņš nespēja iztikt pats ar sevi vien, viņam allaž vajadzēja kaut kā, par ko "stāvēt un krist", jo viens pats viņš stāvēt nemācēja. Varbūt viņš nemaz nebija tik vieglprātīgs. Galu galā Mantīņa bija vienīgā sieviete, par ko viņš savā mūžā bija nopietni iejūsmojies blakus Arvīdai. Ja viņš tagad pazaudēja cerības atgriezties ģimenē, kas zina, vai tas nenozīmēja Aurītēna galu.

Arvīda bija noraidījusi Aurītēna pirmo mēģinājumu izlīgt, bet neviena saprātīga sieviete šādā reizē nesteigtos ar piedošanu. Kandavs tīri labi zināja, ka īsu brīdi katrs varēja būt varonis, kurpretim mūžīgi tāds nespēj palikt neviens. Pie tam Aurītēns bija Arvīdas bērnu tēvs.

Uzkāpis līdz Arvīdas dzīvoklim, Kandavs vēl brīdi stāvēja, atspiedies pret margām. Negaidot durvis atvērās un parādījās Arvīda.

"Kāpēc tu nenāc iekšā?" viņa jautāja.

Kandavs, mazliet nokaunējies, iegāja un samulsis apstājās. Pie loga stāvēja Nelde.

"Labvakar!" Viņa smaidīja. "Beidzot! Jāgaida gan uz jums kā parasti. Apsveicu! Jau rītdien uz ešelonu! Es tikai šodien saņēmu uzaicinājumu uz komisijām. Jums sevišķi laimējies. Baumas par jūsu ķertību emigrācijas lietu tikai pasteidzināja. Dakteris Dziesa izrādījās jums nedzirdēti pretimnācīgs. Viņš parasti cenšas aizturēt katru, cik vien viņa spēkos. Visi jūs nožēloja kā slimu un vēlējās saudzēt kā bijušo leģionāru. Vai ievērojāt, cik ātri mans šefs izkārtoja jūsu papīrus? Parasti viņš liek ļaudīm krietni pastaigāt un palūgties. Nu, saprotams, ar ķertu katram grības tikt ātrāk cauri. Mēs par jums daudz runājām. Arī igauņiem un lietuviešiem viss bija zināms. Mēs turējām ikšķi. Baidījāmies, ka tikai neaizķeraties pie konsuliem. Tur gan reizēm iziet cauri pilnīgi idioti, ja vien turas kaut cik uz kājām. Tas tikai bija pārsteigums, kad Laimons izskaidroja, ka baumas izlaistas, lai jums palīdzētu. Vai jūs domājat, ka es pieņemtu jūsu aicinājumu, ja Laimons nezvērētu, ka jums galvā viss labākajā kārtībā? Biju ielūgta vairākās citās vietās, bet atteicu."

"Es neesmu Aurītēnam licis jūs aicināt. Tas ir pārpratoms," atzinās Kandavs.

Arvīda iesmējās.

"Tas izskatās pēc Laimona. Viņš vienmēr uzskatījis sevi par lielu intrigantu."

Nelde sapīka.

"Jūs patiesi nedomājat svinēt atvadišanos?" viņa vaicāja vilusies.

Kandavs drūmi skatījās grīdā. — Muļķīga lieta. Nelde bija laba meitene. Kāpēc viņam vienmēr gadījās to sarūgtināt? Bet šoreiz viņš nebija vainīgs. — Kā glābiņu meklodams, Kandavs palūkojās Arvīdā, kas klusēdama stāvoja, atspīdusies pret galda malu, un ziņkārīgi vēroja sarunas norisi. Likās, pat zobgalīgs smīns bija paslēpies viņas lūpās. — Ko lai dara, no Neldes šoreiz vajadzēja tikt vaļā, kaut arī nāktos kļūt nepieklājīgam.

“Gatartes jaunkundze,” viņš sacīja apņēmīgi, “varbūt būs labāk, ja es atzišos, ka man ir līgava.”

To dzirdot, Arvīda sarāvās, bet Nelde sirsnīgi iesmējās.

“Droši vien viņa jūs pati bildināja, šī nabaga centīgā meitene?” Neldes melnās uzacis pacēlās, lielās acis paplētās vēl lielākas, un šaurā seja ar dzīvo, ironisko izteiksmi Kanda-
vam pēkšņi izlikās skaista.

“Jūs esat īsta, laba priekš kara manta,” zobojās Nelde. “Vai tā kāda nelaime, ja jums līgava? Vai es jūs gribu precēt? Domāju, ka esam seni paziņas un varam kopā nosvinēt jūsu aizbraukšanu.” Viņa vērtēdama aplūkoja Kandavu. “Jā, pirmais iespaids bieži pieviļ. Kad jūs pirms sešiem gadiem bijāt mūsu mājās Vidzemē, es domāju, nūdien, brašs puisis, tādām gan neviens nekā nepadarīs, tas nekad nenonāks neērtos stāvokļos. Bet — izrādās, tomēr!”

— Ne mazākā apjukuma ne viņas balsī, ne sejā, īgnumā nodomāja Kandavs.

“Kur ir jūsu līgava — Amerikā?” vaicāja Nelde.

“Nē...” stomījās Kandavs, “viņa ir šepat... netālu.”

“Netālu?” ģirgājās Nelde. “Netālu es zinu divas jūsu līgas. Es zinu vismaz divas sievietes, ar kurām esat uzturējies garākus vai īsākus brīžus divatā. Arī mēs esam pārmainījuši dažus vārdus divatā. Varbūt uzskatīsīt arī mani par savu līgavu? Katrā ziņā divām iepriekšējām jādod priekšroka, jo esat pieņēmis viņu naktsmājas un izlietojis viņu gultasveļu!”

Tad Nelde pēkšņi apklusā, mazliet vainīgi palūkojās Arvīdā, tad pulkstenī.

“Šovakar no Minhenes pārbrauks Boriss Ziedonis. Es iziešu ar viņu.”

Kandavs saguma. Abas sievietes to ievēroja un saskatījās.

“Boriss Ziedonis vienmēr ierodas izvadīt ešelonu,” uzsvēra Nelde, atvadīdamās pamāja Kandavam un līgani izšūpoja savu slaido un vijīgo augumu no istabas.

Iestājās neveikls klusums. Beidzot Arvīda sakustējās.

“Kamdēļ tu teici, ka tev ir līgava?”

Kandavs paraustīja plecus.

“Man nebija nekā cita, ko viņai teikt.”

"Tik klaji! Tik vienkārši tu pasaki visai pasaulei, ka es tevi gribu? Pat nejautādams man, ko es par to teikšu!"

"Bet Arvīda, tā tas nebija domāts..."

"Tu iecēli sevi varenā lomā!..." Arvīdas vārdu straume indes pilna vēlās pār Kandavu, neļaudama tam ne aizstāvēties, ne izskaidroties.

"Iedomājies, cēlais, svētais vai vismaz pussvētais Indriķis, bāriņu un atraitņu aizstāvis, dievišķīgā nesavtībā ziedo savu zaļoksno dzīvi kopt svešu ģimeni, nelaimīgu šķirteni ar trim maziem bērniem! — Visus šos garos gadus es esmu dzīvojuši cerībās, ka reiz tu nāksi un izvilksi mani un manus bērnus no posta un purva, kur esmu ieslīgusi, dodamās laulībā ar vientiesīgo Laimonu Aurītēnu. Beidzot mans princis, gaišais Saulvedis ir klāt! Man vajadzētu liksmot un gaviļēt, liet prieka asaras un muļķa Aurītēna bērniem skriet tev pretim un skūpstīt tev rokas un kājas! Bet, lai cik dīvaini tas būtu, tu lielais, labais, cēlais, es tevi vienkārši negribu! Es pat tevi nicinu, jo tu esi izvēlējies visnožēlojamāko, visneizdevīgāko brīdi, lai ierastos mani pazemot. Tu ļaujies, lai mans ģekīgais vīrs pats ieliek tevi manās rokās, kas visus šos garos gadus bijušas izstieptas ilgās tevi apsveikt un apskaut..."

Velti izpūlējies iestarpināt Arvīdas vārdu nīkrajā plūsmā kādu attaisnošanos, Kandavs sēdēja kluss un saguris. — Tāda bija Arvīdas istā daba, tādu viņš to pazina no seniem laikiem. Aizskartā pašlepnumā viņa kļuva asa, indīga, nesaudzīga. Vai Arvīda bija nelaimīga? Taču nē. Viņa jutās laimīga tādā veidā, kādu pazemīgie nemaz nepazina.

Laizdams pār galvu nesaprastus Arvīdas izsmiekla un bardzības pilnos vārdus un juzdams, ka izskaidrošanās lietu padarīs tikai sliktāku, Kandavs nolēma izbeigt vienpusīgo sarunu. Viņš piecēlās un, galvu nodūris, teica nelaimīgs un drūms:

"Arvīda, tu mani rāj pilnīgi velti. Tas, ko es teicu Neldei, ir taisnība. Man ir līgava. Bet — tā neesi tu."

"Līgava? Tev?" pagalam pārsteigta nomurmināja Arvīda.

"Nu saprotams, vai tas kas sevišķs?" Redzēdams Arvīdas samulsušo skatienu, Kandavs steidzīgi piebilda: "Būs labāk, ja es iešu. Uz redzēšanos, Arvīda."

Tikko aizvērās Arvidas dzīvokļa durvis un, tumsā palicis, Kandavs sāka taustīties pēc elektriskā kontakta pogas, viņu aptvēra divas spraigas rokas un apdvašoja mulsošu smaržu vilnis. Tikai strauji paslienoties uz pirkstgaliem un augstu izstiepjot kuklu, izdevās izvairīties no skūpstā. Siltās, mīkstās lūpas ķēra tikai viņa pazodi.

"Es visu dzirdēju!" maīga, pazema balss kaisli čukstēja. "Es visu laiku klausījies aiz durvīm."

Ar vienu roku Kandavs taustīja pēc elektrības ieslēdzēja, ar otru centās atvairīt pēkšņi uzbrukušo žņaudzēju. Tikai gaismai iedegoties, Imantas skāvienu atslāba.

"Iesim tagad pie manis," viņa sacīja, ar visu svaru iekārās Kandavam elkonī un strauji vilka viņu pa kāpnēm lejā.

Negribēdams sākt izskaidrošanos tieši pie Arvidas durvīm, Kandavs sekoja viņai līdz pat pēdējam pakāpienam, bet tad apņēmīgi atsavinājās no Imantas spēcīgajām rokām.

"Cienītā Meņģeļa kundze," viņš runāja, cik spēdams laipni un mierīgi. "Jūs esat pareizi noklausījusies, man tiešām ir ligava, bet tā neesat jūs."

Brīdī Imanta neatbildēja, ieplestām acīm un pavērtu muti skatīdamās Kandavā, tad izšņāca vārdus ar tādu sparū, ka Kandavs atkāpdamies neviļus aizsedza seju ar elkoni.

"Nekaunīgais sievietes izmantotājs! To jums tūlīt vajadzēja pateikt! Negaidiet, ka jūsu istabā vēl būs spilvens un palagi!"

Viņa gribēja izskriet no kāpņu telpas, bet atspiedās pret stenderi, naidīgi noraudzīdamās Kandavā. Bija skaidrs, ka viņai nepatīkami, pat derdzīgi runāt vēl tālāk, tomēr kaut kas gulēja uz sirds, ko vajadzēja izteikt.

"Beidzamā laikā man ar nenormāliem un sajukušiem vien darišana. Dziesā, pret ko es vienmēr izturējos izmeklēti laipni un pretimnācīgi, pēkšņi pieprasa man papildu rentgena uzņēmumu, tīšām aizkavēdams emigrāciju. Arī Aurītēns izrāda vājprātības pazīmes, iedomājieties — gribot atgriezties atpakaļ pie sievas!"

"Varbūt Meņģeļa kungs beigās izrādās visnormālākais?" bailīgi ieminējās Kandavs.

“Nu, ar normālību vien arī nekur tālu netiek!” noteica Imanta īgni un, pametusi nicīgu skatu uz Kandavu, atstāja to vienu.

39

Brīdi pagaidījis, arī Kandavs gāja. Bet, tikko iznāca mēnesnīcas piespīdētajā pagalmā, kāds viņu sagrāba aiz elkoņa. Nervozi apsviedies, Kandavs ieraudzīja slaidu, pievilcīgu, bet gluži svešu sievieti skatāmies viņā ar tumšu, skumji lūdzošu skatienu. Kandavs jau gandrīz pavēra muti, lai teiktu: “Man ir līgava!” — kad svešiniece iesāka runāt pirmā:

“Kandava kungs, es meklēju savu vīru Severīnu Svīnu.”

Kandavs atcerējās Svīna kundzi, ko bija redzējis tikai vienu vienīgu reizi pie Aurītēna, un jutās glaimots, ka tā bija viņu pazinusi.

“Nupat iebraucu Eslingenē,” runāja Svīna kundze. “Biju pie māsas, bet viņa par Severīnu nekā nezināja. Baidos, ka viņam noticis kas ļauns.”

“Cik man zināms, viņš ir sveiks un vesels,” mierināja Kandavs.

“Es nedomāju nelaiimes gadījumu,” paskaidroja kundze. “Ja Severīnam Svīnam būtu noticis kas nopietns, tad ziņotu avīzēs. Es domāju, varbūt viņam uzaūkusi depresija, vai gadījumā viņš saslimis. Lūdzu, palīdziet man viņu sameklēt.”

“Domāju, mēs viņu atradīsim viegli, ja ņemsim cauri visus blokus,” sacīja Kandavs un izgāja kopā ar kundzi pagalma vidū. No turienes viņi laida pētīgus skatienus visapkārt, vērodami, kur notika atvadišanās dzīres. To varēja viegli nosacīt no spožākām ugunīm un atvērtiem logiem, pa kuriem izplūda gan daudz balsaina kņada, gan dziesmas. — Atlikās tikai uziet pa attiecīgajām kāpnēm, pieklaupēt un apjautāties.

Jau otrajā gājienā Severīns Svins bija rokā. Laikam tika gaidīti vēl kādi viesi, jo, tikko Kandavs pieskarināja pirkstu kauliņus durvīm, tās plaši atvērās, atklādamas priecīgu skatu uz ļaužu pilnu istabu, kur, prezidēdams gara un it krāšņi klāta galda galā, meklētais patlaban kaut ko skaļi un pacilāti stāstīja. Viņa spraiģā, enerģiskā balss bija divainā nesaskaņā ar polēko, negulēto nakšu nogurdināto seju un stipri saburzītajām drānām.

Ieraudzījis sievu, Severīns Svins atplauka smaidā.

“Sveika, dārgā! Tas ir jauki!” viņš sauca, it kā visu laiku tikai būtu gaidījis sievu uznākam augšā tepat no apakšstāva dzīvokļa un nevis atbraucam no tālās Nirnbergas. Viņš steigās pasniegt krēslu un atbrīvot vietu pie galda.

“Kā tev klājās pa šo laiku?” viņš mīlīgi apjautājās, pasniegdams un pieliedams sievietei glāzi. “Es biju ļoti noraižējies un baidījies, ka tu viena garlaikosies. Jau rītdien es steigtos mājās ar ātrvilcienu.” Sadabūjis tīru šķīvi, viņš piedāvāja sievietei labāko no bagātīgā galda.

“Bet, klausies, Severīn, ko tu visu laiku šeit darīji?” paklusām ievaicājās sieva, nespēdama vairs piešķirt balsij pienācīgo bardzību.

“Ko es darīju? Ievācu materiālus. Sastapos ar ļaudīm, kas vairs nekad kopā nesanāks. Eslingeni ir vērts aplūkot pamatīgi. Pēc pusgada, vēlākais, gada, tā pastāvēs tikai mūsu atmiņās. Es labprāt pavadītu šeit vēl divas nedēļas vai pat mēnesi, bet, redzi, būdams pārlietu mīksts un iztapīgas dabas, došos projām jau rīt, tikai tev par prieku. Tas ir taisni lieliski, ka tu atbrauci šodien. Rīt mēs varēsim aizbraukt emigrantu ešelonā līdz Štutgartei par velti un ietaupīt daļu ceļnaudas.”

“Man jau ir biļete atceļam.”

“Cik reizes es tev neesmu atgādinājis, ka pirt biļetes atceļam ir neprāts,” rājās Severīns Svins, bet visai saudzīgā un piemīlīgā balsī. “Cilvēks nekad nezina, kas ar viņu notiks, un nekas nav neprātīgāk, kā mēģināt aizsteigties priekšā laimīgam gadījumam.”

Kundze satrūkās no tiesas.

“Severīn, vai tu vēl gribi gaidīt gadījumus?”

Svins bēdīgi pašūpoja galvu.

“Dievamžēl, nu jau liekas, ka visi būs izgadijušies.”

“Kur tu gulēji, ko tu ēdi?” pratināja kundze, ne bez skumjām aplūkodama vīra savalkātās drānas. “Pie māsas tu nemaz neesot rādījies.”

“Ko lai es tur darītu?” skaidroja Severīns Svins. “Tā ir vienpusīga ģimene. Svainis, skolodams klasē bērnus, domā, ka šī nodarbe jāturpina arī ārpus skolas ar pieaugušajiem. To es viņam vēl piedotu, jo man joki patik, bet mani kaitina viņa dzīvnieciskais naidis pret alkoholu. Visu laiku es dzīvoju pavisam mierīgi. Pirmo vakaru pasēdēju ar Kandavu. Pāpļāpājām, tad drusku iedzērām. Otrā rītā sastapu “Paradizē” Rītnieku. Spriedām par laikraksta izredzēm emigrācijā un beigās iedzērām. Tad nogājām pie Lutriņa. Viņš tikko bija noslēdzis veikalu, bija jautrā omā, un tad atkal mazliet iedzērām. Vakarā visi aizgājām pie Silgaļa. Tas, nabags, vēl kravājās ap savām mantu lādēm. Lutriņš bija paņēmis pāris pusstopu līdzī, tad uz tām nepatīkšanām iedzērām. Otrā dienā pārcēlāmies uz Rītnieka dzīvokli. Tad tur vēl drusku dzērām. Pēcpusdienā satikām Rītnieka draugu, kas tikko bija izsprucis pie Austrālijas konsula. Uz to prieku tad pamatīgi iedzērām. Uz rīta pusi iegājām pie profesora Lodes apsveikt viņu ar visu sūdzību laimīgu atspēkošanu, bet viņa kundze, mūs ieraudzījusi, sāka trakot, tā ka vajadzēja atlikt atvaļināšanos uz šovakar. Totiesu nu reiz ir viss kārtībā: galds, cilvēki un gars!”

Profesors Lode galda otrā galā sakratīja savas sirmās krēpes.

“Vai ģimenes lietas beidzot nokārtotas?” viņš vaicāja.

“Mēs gribam dzirdēt Severīna stāstu tālāk.”

“Redzi,” sacīja Svins sievai, “es nupat runāju par to, ko visi domā, bet neviens nesaka.”

“Labāk gan pietieci ar to, ko visi saka, bet neviens nedomā,” brīdināja kundze.

“Es vēl netaisos iestāties klasiķos, mīļā,” smaidīja Severīns Svins un pasniedzās, lai izceltu nēģi no lēzenā kubliņa galda vidū. “Es stāstīju par savu nākamo romānu. Tā būs

par Maskavu — Maskava revolūcijas gadasvētkos. Iedomājieties,” viņš pacēla balsi, sākdam runāt visai sabiedrībai, “parāde! Sarkanais laukums pilnīgi pazudis karogu jūrā. Milzīgi plakāti ar pretkara lozungiem un kolosāli ūsaini viepļi aizklāj apkārtējos namus: galveno čeku, generālštābu, Vasilija baznīcu, Kremļa torņus. Gar mauzoleju viņo mašinpistoļoto kājnieku straumes, pa divdesmit četri rindā, kājas sviežas takti: raz-dva, raz-dva! Lērums generāļu ir klāt, noēdušies resni kā mucas, nokārušies ordeņiem kā Ziemassvētku eglītes, tie stāv, ar mirdzošajām krūtīm veidodami dzīvu sētu ap nekronēto ķeizaru, visu laiku lielāko karavadoni, zinātnieku, valodnieku un tautu labdari. Klāt, saprotams, visi spiegu un slepenpolīcijas dūži, cietumu priekšnieki, vergu nometņu pārvaldnieki, propagandas melotāji, konferenču blēži, kara rūpniecības vāgari. Rībēdami laukumu pārlido veseli mākoņi vācu parauga strūklū iznīcinātāju, amerikāņu parauga bumbvedēju un nolaiž balonus ar milzīgiem vadoņa iniciāļiem vai pat visu vārdu. Tauta gavilē kā ārpātīga, takti, lietpratīgi vadīta.

Piepeši parādes vadītājs satver galvu: kas tad tas? Kāpēc parādās vēl viena lieka, kaut arī visām valsts zīmotnēm izkrāsota lidmašīna un izlaiž vēl vienu, vislielāko, visgreznāko balonu, milzīgu asinsarkanu pūslī, kas, gaisā staipīdamies, pamazām pieņem despota ģimja kolosālu atveidu. Te pietūkdam apaļāks, te atslābdams svalbāk, tas lidinās, rēgaini, nirdzīgi vaibstīdamies un ūsas skurinādams, pāri drūzmai un pilsētai. Ordeņa vietā vieplim pazodē karājas nāves un iznīcināšanas simboli — sirpis un sitamais. Īpaši sarkanais āmurs zvārojas draudīgi smags.

Parādes vadītājs metas pie tautu tēva un iečukst kaut ko ausī. Tam acis izspiežas kā vēzim, viņš sagriļojas un metas uz slepeno caurumu masīvajā dzelzsbetona estrādē, bet — par vēlū! Atomiskais āmurs nozibsnī un — no milzu laukumā sapulcinātajiem neviens vairs nesadzird pat eksplozijas troksni.

— Vai iespējams iedomāties iespaidīgāku pauzi, nekā pēc šī strupā cirtiena? Kolosālajam padomju reptilim sašķaidīta mazā, pogai līdzīgā galviņa. Nepārskatāmais ķermenis no-

raustās nevarīgās konvulsijās. Pārsprāgst briesmīgie au-
goņi — vergu nometnes, atveras neskaitāmie cietumi un čū-
lājošās kolhozu vātis... Viss kontinents sadrebas. Masu
eksekutoru kolonnas Ķīnā apstājas, Taizemes dedzinātāji sāk
apjukumā ausīties, aprimst Indijas kaušļi un saplok Korejas
bandīti; beidzot pasaule sāk rosīties uz mieru...”

“Severīn, un tu to gribi rakstīt?” sauca redaktors Rītnieks.
“Iespīest? Tu esi traks! Tev atņems DP statusu! Nelaidīs
emigrēt!”

“Severīn, tevi vēl apcietinās!” bažījās arī Svina kundze.

“Jā,” nopūtās Severīns Svins, “jocīga lieta. Kad Maskavas
galma jokdaris uzrakstīja nelabo gabalu par Eiropas iznīci-
nāšanu — “Dajoš Jevropu”, eiropieši to pārtulkoja, lasīja
un brīnījās, bet, ja viens eiropietis tikai grasās rakstīt “Dajoš
Moskvu”, tad, paskaties, pat viņa miesīgā sieva brēc, ka viņš
jāliek cietumā!”

40

Telpīgajā stacijā uz papildu perona ap emigrantu ešelonu
pulcējās daudz ļaužu, bet rosība savādā kārtā nelikās nekāda
lielā. Aizbraucēju mantas jau sen bija sanestas vagonos, paši
aizbraucēji ērti izvietojušies, ziedi pasniegti, atvadu vārdi
izrunāti, atvadu asaras noraudātas. Pavadītāji stāvēja, atkā-
pušies dažus soļus no vagoniem, skatījās logos, smaidīja un
nezināja, ko teikt un darīt tālāk. Šķiršanās uz ilgāku laiku,
varbūt uz mūžu ir sasodīti grūta lieta. Tik daudz būtu vēl
sakāms, izrunājams, paskaidrojams, bet, kas isti, — to nekad
nevar pareizi iegist. Jo ilgāk vilciens kavējās, jo neveiklāki
visi kļuva. Projām iet nevarēja, bet arī palikt nācās arvienu
grūtāk. Tikai kāds slaidis vīrietis likās apguvis grūto šķiršanās
mākslu un stāvēja ar aizmūžīgu smaidu apskaidrotajā vaigā,
nekustīgs kā pieminekļis augstākajai, neizprotamajai nenovēršamībai, un izskatījās patiesi iederīgs šajā vietā un šajā

brīdī. Tas bija ievērojams baletdejojotājs, kas gadiem ilgi Rīgas Nacionālajā operā bija vingrinājies izskatīties cildeni, smaidīt tragiski un kustēties liktenīgi.

Vēl joprojām pa vienam un pulciņos piesteidzās aizkavējušies. Gluži aizelsušies pienāca Severīns Svins ar sievu un samājās ar Silgaļu un profesora Lodes ģimenēm, kas smaidīja pretīm no vagonu logiem. Piesoļoja arī Kandavs, nesdams pavisam niecīgu sainīti. Pieradis bēguļa dzīvei, viņš vēl nebija iemācījies apaudzēt sevi ar mantu. Neskatīdamies apkārt, viņš naski steidzās uz savu vagonu. Pēkšņi viņš apstājās. Perona malā, paēnā stāvēja Arvīda un Nelde. Kandavs pasmaidīja mazliet stīvi, mazliet vainīgi un vilcinādamies piegāja.

Acis nodūris, viņš pūlējās sastādīt kādu sakarīgu atvadišanās teikumu, bet nebija ticis tālāk par pirmo vārdu, kad pie viņa elkoņa piepeši iznira Imanta.

Visas trīs sievietes tagad raudzījās viņā, gaidīdamas ardievu vārdus, bet to vietā Kandavs spēja tikai noslaucīt sviedrus, kas izspiedās uz viņa piepūlē pietvīkušās pieres. Par laimi, no drūzmas atkal iznira kāds stāvs — Aurītēns. Panācies uz priekšu, viņš formāli palocījās pret dāmām kopīgā sveicienā un sacīja klusā, svaidītā balsī:

“Lūdzu, atvainojiet mani, es teikšu tikai dažus vārdus.”

Satvēris Kandava roku, Aurītēns to ilgi un sirsnīgi kratīja, runādams klusu, bet pietiekami skaļi, lai visas trīs dāmas viņu varētu sadzirdēt. Kandavs ar skaudību brīnījās, cik brīvi, cik tekoši un viegli plūda Aurītēna valoda.

“Ardievu, vecais draugs! No visas sirds novēlu tev visu to labāko. Es netērēšu daudz lieku vārdu, bet došu tev ceļā tikai šo vienīgo padomu: paliec arvienu visciešākā kontaktā ar sevi. Nepagurdams kļūsti arvienu stiprāks, viedāks, raženāks. Locies, bet nelūsti, atstādams veco māti — Eiropu. Paņem līdzī tikai labās atmiņas un aizmirsti, ka dažu labu reizi tā tevi nežēlīgi pārmācījusi. Dari, lai tava Vecajā pasaulē iedegtā svece Jaunajā kļūst lāpa, ugunskurs un liesmotājs sārts par godu mūsu sirmajai kultūrai un valodai, kas, kā zināms, ir jo tuvā radniecībā ar sanskritu. Strādā, ārdējies garīgi, rūdies dvēselē, kāpini sevi, veidodamies uz augšu, vienmēr

paturēdams prātā galīgo mērķi — apskaidrošanos. Un, ja tu šajos necilvēcīgajos pūliņos kādreiz pagursti, ja tev uznāk vājuma brīži un tu taisies saļīmt, tad atceries mani! Atceries manas dvēseles ciešanas, manu titānisko cīņu ar sevi, manu uzvaru pār visu zemisko. Atceries, ka cietai gribai un lepnai sirdij nekas nav par grūtu, nekas nav nesasniedzams.” Tikai šeit Aurītēns pirmo reizi atņēma elpu un nobeidza ar uzsvāru: “Nepaļaujies svešzemes kārdinājumiem, nepaļaujies svešu sievu glaimīgajiem smiekliem, meklē pēc latviešu zeltēnes, atceries dzimtenes birztales un audz par krietnu latvieti!”

Kādu laiciņu Aurītēns, klusēdams un valgām acīm raudzīdamies Kandava sejā, turēja viņa roku, tad saspieda to vēl pēdējā, ciešā spiedienā, kareiviski izslējās, pagriezās pret dāmām, atsveicinājās ar tādu pašu kopīgu, formālu galvas pamājienu kā pirmīt un pazemīgi atkāpās pie malas, pamēzdams Kandavu viņa vārdu meklēšanas mokām.

Visgrūtākajā brīdī, kad labākās jūtas Kandavu bija uzveikušas jau tik tālu, ka viņš taisījās sarunāt muļķības, kuras visiem būtu pagalam neērti dzirdēt, Nelde negaidīti teica:

“Mēs atnācām, lai redzētu jūsu līgavu!”

Kandavs samulsis pavērās drūzmā un pēkšņi ieraudzīja, ka žiglos soļos tuvojas kāda gaiši gērbusies jaunava, ļoti nopietna un skaista.

Neveikli palocījies pret dāmām un izdvesis: “Sveiki! Atvainojiet!” Kandavs metās nācējai pretim, strauji viņu aptvēra un viegli noskūpstīja uz iedegušā vaiga.

Garām ejot viņš saklausīja dažas Neldes piezīmes par jaunavas izskatu un tērpu, bet Arvīda neteica nekā, un viņas skatiens bija izbrīnījies un mazliet apjucis.

Kad viņi abi iekāpa vagonā un vilciens beidzot sakustējās, jaunava vaicājot pavērās Kandavā.

“Neatceros, ka mēs būtu pazīstami.” No īpatnējā akcenta Kandavs noprata, ka viņa ir igauņiete.

“Piedodiet,” viņš nopūtās, pamezdams biklu skatienu uz peronu. “Es negribēju, lai ļaudis redz, ka man nav neviena, kas mani pavada.”

Igauņiete saprotoši pamāja un devās sameklēt savu vietu.

ANŠLAVS EGLĪTIS
LUCKY PEOPLE

Preface by *Viktors Hausmanis*

"Zinātne" Publishers

Riga 1998

In Latvian

ANŠLAVS EGLĪTIS
LAIMĪGIE

Redaktore V. Stabulniece
Mākslinieciskā redaktore I. Jēgere
Tehniskā redaktore G. Šļepkova
Korektore B. Vārpa

Fornāts 84x108/32. 15,41 izdev. l. Izdevniecība "Zinātne", Akadēmijas laukums 1, Rīgā, LV-1050. Reģistrācijas apliecība Nr. 2-0250.

Iespiesta un iesieta a/s "Paraugtipogrāfija"
Puškina ielā 12, Rīgā LV 1050

Eglītis A.

Eg 730 Laimīgie/ V. Hausmaņa priekšvārds. — R.:
Zinātne, 1998. — 325 lpp.

ISBN 5-7966-1222-0

Anšlava Eglīša romāna "Laimīgie" darbība risinās latviešu bēgļu noietnē Eslingenē pirmajos pēckara gados. Vēstījuma centrā ir Indriķis Kandavs, kurš Eslingenē satiek savu seno ienaidnieku Borisu Zadonski. Komunistu roklaiža Zadonskis, ar segvārdu Ziedonis iefiltrējies bēgļu noietnē, cenšas pārvilināt lētticīgos atpakaļ uz "dzimteni" — Padomju Savienību. Mazpazīstām Indriķa Kandava atmiņās atdzīvojas dramatiskie Baigā gada un pēckara krievu okupācijas notikumi ciešā saistībā ar viņa paša dzīvesstāstu, kura traģisko samezglotumu vaininieks ir arī Boriss Ziedonis.

UDK 821.174-31